

70

702

Cresner Lap.
Kontmann
Simey
S. Ephraim
Lago

Università di Bari
Dipartimento di Biologia

I
9

Biblioteca dell'Istituto Botanico
dell'Università - Bari

Serie 1 N. 9

Scaffale

I

Piano

A

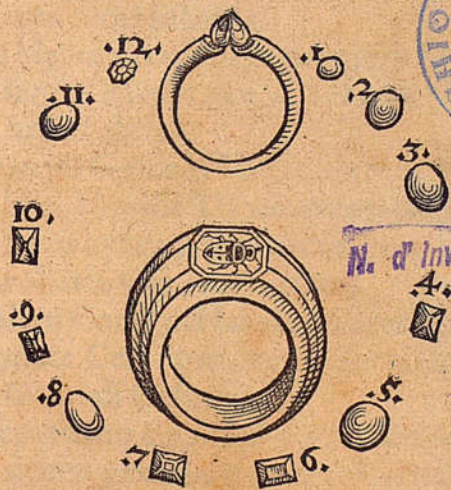
N.

4

*Tiguri Augustinæ missus 3 Noubr in ipso
natali nro / plet 60 etatis anni / p9 nni
seruati Christi 1565 labente.
DE OMNI*

RERVM FOSSI-
LIVM GENERE, GEM-
MIS, LAPIDIBVS, METALLIS,
ET HVIVSMODI, LIBRI ALI-
QVOT, PLERIQVE NVNC
PRIMVM EDITI.

*Operâ Conradi Gesneri: Quorum Catalo-
gum sequens folium continet.*

N. d'Inv. 2243

*Tiguri, excudebat Iacobus Gesnerus: An-
no M. D. LXX.*

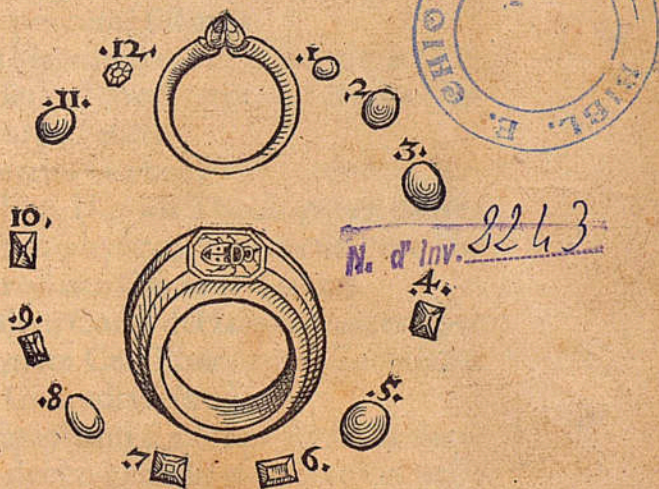
*Eximio et Spectabili Viri D. Achilli p.
Gassero L. medico doctissimo et prima-
rio Augustensi, dno et amico
incomparabili suo, C. Gesnerus D.D.*

Q. 159

*Figura Augstburgi missus 3 Novbris in ipso
natali mro / pletu 60 etatis anni / p9 natu
servatoru Christi 15 65 latente.*
DE OMNI

RERVM FOSSI-
LIVM GENERE, GEM-
MIS, LAPIDIBVS, METALLIS,
ET HVIVSMODI, LIBRI ALI-
QVOT, PLERIQVE NVNC
PRIMVM EDITI.

*Opera Contradi Gesneri: Quorum Catalo-
gum sequens folium continet.*

*Figuri, excudebat Iacobus Gesnerus: An-
no M. D. LXP.*

*Eximio et Spectabili Viru D. Achilli p.
Gassero L. medico doctissimo et prima-
rio Augstensi, dno et amico
incomparabili suo, C. Gesnerus D.D.*

N. d'inv. 2243

Einige der 2. Ausgabe von D. A. H. H. H.
Gefasst in 2. Ausgabe von D. A. H. H. H.
von A. H. H. H. H. H. H. H. H. H. H. H. H.
in Bonn, 1. Ausgabe von D. A. H. H. H.

HOC VOLUMINE

continentur,

Io. Kentmani Dresdensis Medici Nomenclaturæ Rerum fossilium, quæ in Misnia præcipuè, & in alijs quoque regionibus inveniuntur.

Eiusdem, Calculorum qui in corpore ac membris hominum innascuntur, genera XII. depicta descriptaque cum Historijs.

De Metallicis rebus ac nominib. Observationes variæ ex Schedis Georgij Fabricij.

Seuerini Gœbelij Medici de Succino libri II. prior Theologicus, posterior physicus & medicus: cum Corollario Conradi Gesneri.

Valerij Cordi de Halosantho seu Spermate Ceti liber, cum Corollario Conradi Gesneri.

S. Epiphanij Episcopi Cypri de duodecim gemmis quæ erant in veste Aaronis, Liber Græcus & Latinus,

3.

Iola Hierotarantino interprete, cū
Corollario C. Gesneri.

Fr. Ruei medici Insulani, De Gemmis
aliquot, ijs præsertim, quarum D.
Ioannes in Apocalypsi meminit, &
alijs quarum vsus hodie apud om-
nes percrebruit, libri duo: Theolo-
gis non minùs vtiles quàm philo-
sophis.

¶ His rectè iungetur in idem volu-
men Conradi Gesneri De rerù fos-
silium, Lapidum & Gemmarù ma-
ximè, figuris & similitudinibus Li-
ber, cum iconibus plurimis.

OR-

ORNATISSIMO
VIRO, MEDICO ET PHI-
loſopho, Conrado Geſnero, Iohan-
nes Kentmanus Dreſdenſis, ar-
tium & Medicinæ Do-
ctor, S. D.

Vult & non modò vtilitatis, ſed
& dignitatis ſit, naturæ cogni-
tio, inæ manifestum eſt, quod
mentes humanas ad Dei ipſius
cognitionem deducit, & quod eſt quædam v-
tilis pædagogia ad confirmandas honeſtas opi-
niones, de artificis ſapientia, qua apè rerum
omnium formas cogitavit: Item de potentiâ,
qua illas tanta pulchritudine fecit atq; pro-
duxit: deniq; de bonitate, qua omnia conſer-
uat, & ad certos hominũ uſus deſtinat. Eſt
autem in hac mentis noſtræ caligine, nec peni-
tus cognosci natura rerum, nec illius miran-
dæ varietatis in generationibus & mutatio-
nibus cauſæ ſatis intelligi poſſunt: tamen re-
ctum eſt, vt illarum rerũ imagine lætemur,
vt dux ille quãvis barbarus, dum ſuum ſcutũ

EPISTOLA

admiratur, -- Singula lætis
Lustrat ouans oculis, gaudetq; in imagi-
ne regni.

Quod si quis tali contemplatione non mo-
uetur, ne is mentis suæ immanitatem prodit,
Cyclopi illi similis, qui in antro latitans, nec
coelum aspicit, nec numen ullum reueretur.
Mihi quidem, vir clarissime, varietatum in
hac rerum compage magnitudo toties admi-
rationē mouet, quoties animū meum ad eam
refero: atq; ita me sollicitē afficit, vt de condi-
tione huius vitæ conquerar, multò breuioris,
quàm vt lustrari ea ratione, nedū animo ex-
pendi omnia queant. Nescio enim quomodo sa-
nis hominibus quasi pabulū quoddam sit, dili-
gens cōtemplatio naturæ, in qua ego consene-
scere decreui. Vtinā verò liceat mihi, non mo-
dò studijs, sed & officijs mutuis cōiunctē tecū
vivere. Video enim te miro flagrare rerū in-
uestigandarū desiderio in natura, & me tuo
exemplo ad idem studiū indies magis magisq;
accendi sentio. Nam & eam Physices partē,
de animalibus in aëre, terra, mariq; degenti-
bus explicuisti, tanta perspicuitate, dexteri-
tate

DEDICATORIA.

tate atq; vbertate orationis, qua antehac nemo enarrauit vnquā. & etiamnū in cæterarum partium inquisitione capis labores omnium maximos, nihil omnino reliqui faciens, vt metam semel propositam industria consequaris, & quam de tuis conatibus expectatio nem multis concitasti, eam non adæquas solū, sed etiam longè superas. Quare cum in his tuis lucubrationibus nunc quotidie verser cupidiūs, & quæ præstiteris, quas res moliaris, toti posteritati salutares, expendam: equidem non possum non & ingenij tui vim, & corporis firmitatē inter labores indefessos satis mirari, adeò vt te non duce solum natura, sed diuinitus excitari, ad multarū rerū patefactionem, atq; illustrationē, quæ hæcenus magna ex parte obscuræ ignotæq; fuerunt, ad credendum inducar. quarum veleius partis naturæ inquisitio, quàm erit illustris & grata posteritati, quam de subterraneis corporibus suscepiisti. Non enim contentus animū in cælum solum, atq; huic subiecta corpora efferre, intima quoque terræ viscera scrutaris solertiūs: quæ tanta fossilium copia, varietate, effica-

EPISTOLA

ciaq; penè stupenda exornauit vniuersitatis conditor, quantam cognitio humana completi nulla vnquam potest. Sed ea ipsa tamen mirè quoq; attentum inspectorem ad omnipotentiae bonitatis, atq; sapientiae immensae architecti consideratione ducit, nec ad eius notitiam minus, quàm sublimis illa corporum coelestium contemplatio, efficax videtur. Quamobrem cum ego etiam in metallicorum cognitione otium tempusq; contriuerim non exiguum, atq; in ea tantum quidem assiduitate atq; explorandi studio profecerim, vt quàm plurimas fossilium species nouerim, eorumq; thesaurum multis impensis collegerim, paucis comparabilem, vt meum in tantis tuis conatibus studiū tibi probarem, & quasi (quod aiunt) mutuū in re honesta operam traderem, amico de me multis modis merito, indicem omnium quae penes me sunt rerum terra effossarum confeci, priore quem ad te ante sex annos misi numero multipliciter auctiorem. Eum igitur ubi perlegeris, siquid tibi arridebit, cuiuscunque ponderis sit precijue, faciam admonitus, vt cognoscas nihil tibi à me vnquam denegatū iri.

Nam

DEDICATORIÆ.

Nam qui meus est in te animus, quæ voluntas, qui amor, is non patietur te vlla spe vllōve desiderio studij, officij, operæ, commodi, rerum deniq; omnium, quas mihi fortuna largita est, frustrari: Sed enitetur potius omnibus viribus, quō abs te impetu prouocatur, eodem tibi vt perpetuo respondeat. Siquidem nihil minus hominis est quā non paria reddere fauendo, ei à quo amando tam humaniter pelliciaris. Nec dubito, quæ tua est humanitas, te pari volūtate fore, vt quam nunc literis in eo beneuolentiam rebus omnibus sis comprobaturus, & quam hoc indice tenuem tuāq; lectione vix dignam nauauī operam, eam beneuolē sis accepturus, & mei memoriam nunquam depositurus. Bene & feliciter

vale. Torgæ, s. ~~1664~~ **15 Sep** Febr.

I 5 6 5.

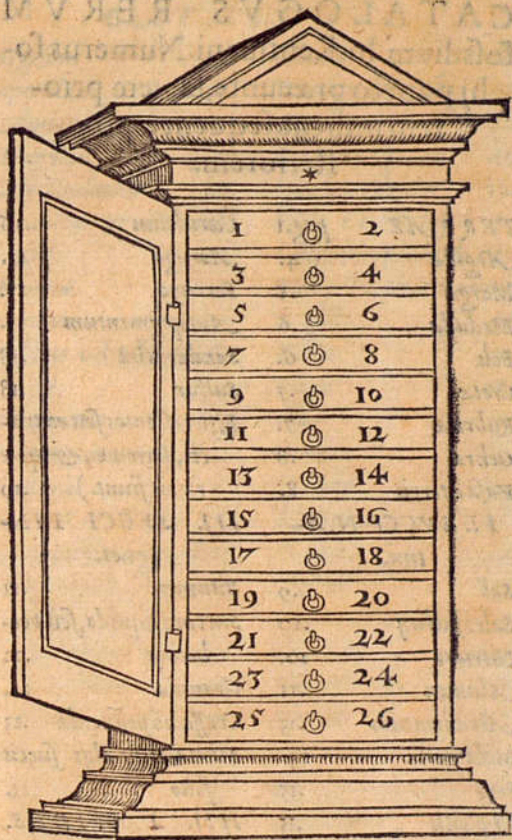
a 3

ARCA RERVM FOSSIL-
ium Ioan. Kentmani.

1 TERRAE	*	2 SVCCI NATI- TIVI.
3 EFFLORE- SCENTES	*	4 PINGVES
5 LAPIDES	*	6 LAPID. IN A- NIMALIBVS
7 FLVORES	*	8 SILICES
9 GEMMAE	*	10 MARMORA
11 SAXA	*	12 LIGNA IN Saxa corporata.
13 ARENAE	*	14 AVRVM
15 ARGENTVM	*	16 ARGENTVM VIVVM
17 AESSEVCV- PRVM	*	18 CADMIA MET. PLVMBAGO
19 PYRITES	*	20 PLVMBVM NIGRVM
21 CINEREVM	*	22 CANDIDVM
23 STIBI	*	24 FERRVM
25 STOMOMA	*	26 MARINA VARIA

*Quicquid terra sinu, venisq; recondidit imis,
Thesavros orbis hac brevis arca tegit.
Laus magna est tacitas naturae inquirere vires,
Maior in hoc ipsum munere nosse Deum.*

Georg. Fabricius. C.

CATALOGVS RERVM
fossilium Io. Kentmani. Numerus fo-
lij puncto præeunte, faciem prio-
rem indicat: sequente, po-
steriorem.

TITVL. I.

TERRÆ	pag.		
Argilla	4.	Cœruleum	16
Margæ	5.	Aerugo	17.
Medulla	6.	Ferrugo	17.
Boli	6.	Auripigmentum	17.
Cretæ	7.	Sandaracha	18
Rubricæ	7.	Sulfur	18
Ochræ	8.	Efflorescentes seu extra-	
Vasa è terris	8.	cti, (pyritæ, & quæ	
		ex eis fiunt.)	19
II. SVCCI NAT.		III. SVCCI PIN-	
tivi.		gues.	
Sal	9.	Bitumen	21
Sales factitiy	10.	Succina liquida, seu pel-	
Nitrum	10.	lucida	22
Alumen	11.	Granida	22.
Atramentum	13.	Crassa nō pellucida	23.
Melanteria	14.	Mixta cum alijs succis	
Sory	15.	folio	23.
Chalcitis	15.	IIII. LAPIDES.	
Misy	15.	Succum attriti emitten-	
Cryfocolla	15.	tes	25
		Gy-	

CATALOGVS

Gypsum	25.	Odorati	36.
Specularis	26.	Pumices & tophi	37.
Amiantus	27.	Lapides rudes	38.
Magnetis	27.	E ligno corporati	39.
Lapis Iudaicus	28.	Ignē liquescentes	39.
Trochita & Entrochi		VII. FLVORES	40.
fol.	28.	Candidi et pellucidi	40.
Brontia	29.	Non pellucidi & imper	
Ceraunia	30.	fecti	41.
Osibus vel testis similes		Rubri	42.
fol.	31.	Nigri	42.
Glossopetra	31.	Flauī	42.
Ammonis cornu	31.	Virides	43.
Selenita	32.	Cœrulei	44.
V. LAPIDES AB		Purpurei	43.
animantibus appellati:		Phœnicei	44.
item grauidi, & Cotes		Cinerei	44.
fol.	32.	VIII. SILICES	44.
Ab Avibus	32.	Pellucidi	44.
Aquatilibus	32.	Non pellucidi	45.
Animalibus alijs	33.	Vitrum	46.
Grauidi, & Belemnita,		IX. GEMMÆ	
&c.	34.	& lapides preciosi	46.
Acuta	34.	Crystallus	46.
Geodes	35.	Iris	47.
Cotes	35.	Adamas	47.
VI. DIVERSI		Opalus	47.
alijs	36.	Ceraunia	47.

RERVM FOSSIL.

<i>Smaragdus</i>	47.	<i>Grauda</i>	.55
<i>Beryllus</i>	47.	<i>Fissilia</i>	.55
<i>Prasius</i>	47.	<i>Calcaria</i>	.55.
<i>Topazius</i>	47.	<i>Ligna in saxa</i>	.56
<i>Sapphirus</i>	.48	<i>XII. ARENÆ</i>	.56.
<i>Amethystus</i>	.48	<i>Factitia</i>	.57.
<i>Sarda</i>	48.	<i>XIII. AURVM</i>	.58
<i>Sardonyx</i>	49.	<i>XIIII. ARGEN-</i>	
<i>Onyx</i>	49.	<i>tum</i>	.59
<i>Carbunculus</i>	.50	<i>Rude glebosum</i>	.59
<i>Hyacinthus</i>	.50.	<i>Capillare</i>	.59
<i>Iaspis</i>	.50.	<i>In alias formas concre-</i>	
<i>Astroites</i>	.51.	<i>tum</i>	.60
<i>Chelonitides</i>	.52	<i>Candidum</i>	.60.
<i>Gemma huia</i>	.52	<i>Plumbei coloris</i>	.60.
<i>Vary</i>	.52	<i>Cinerei coloris</i>	.61
<i>X. M ARMORA</i>	.52.	<i>Nigri coloris</i>	.61.
<i>Candida</i>	.52.	<i>Rubri coloris pellucidis</i>	
<i>Cinerea</i>	.53	<i>fol.</i>	.61.
<i>Nigra</i>	.53.	<i>Rubri coloris non pellu-</i>	
<i>Viridia</i>	.53.	<i>cidum</i>	.62
<i>Rubra</i>	.54	<i>Flauī coloris</i>	.62.
<i>Flaua</i>	.54	<i>Cærulei coloris</i>	.63
<i>Alabastrum</i>	.54.	<i>XV. ARGENTVM</i>	
<i>XI. SAXA</i>	.54.	<i>vinum</i>	.64
<i>Arenaria</i>	.54.	<i>XVI. AES SEV</i>	
<i>Tincta ab exhalationi-</i>		<i>cuprum</i>	.65.
<i>bus</i>	.54.	<i>Natuum cum alijs me-</i>	

CATALOGVS.

vallis mixtum	66.	E quibus nō elicitur	79
Aerarij lapides effigiat- ti à natura	67.	Aurei coloris	79
Aerarij lapides à natu- ra picti	68	Variorum colorum	80
XVII. POMPHOLIX		Rubei coloris	80.
fol.	72.	Cinerei coloris, è quibus ignis elicitur	81.
XVIII. SPODOS	72.	E quibus non elicitur.	81
XIX. DIPHRIGES		Aliorū colorum, etc.	82
XX. CADMIA		Parens succorum	82.
Caputis	73	Metallorum variorum	
Fornacum	73	fertilis	83
Metallorum vel fossilis.		XXIII. PLUMBVM	
fol.	74	nigrum	83.
XXI. LITHARGY-		XXV. PLUMBVM	
rum	75.	candidum	85
XXII. MOLYBDÆ-		XXVI. PLUMBVM	
na	76	cinereum	87.
Plumbago	76	XXVII. STIBI	88.
Sterilis	77.	XXVIII. FERRVM	89
XXIII. PYRITÆ	77.	Recrementa ferri	92
Argentei coloris	77.	XXIX. STOMOMÆ	
E quibus ignis elicitur		feu acies	92.
fol.	78.	XXX. ALCTONIÆ	
		et concha, &c.	92.

Gentis Kentmannæ, iusti testatur imago

Phillyridæ, laudes & sine fraude fidem.

TERRARVM

genera.

TERRÆ.

I.

Erralutosa, candida.

Weisser letthen.

2. Arenosa candida,
quæ conchas dura-
tas in se continet.

Ein sandicht erdtrich/ darinnen steiners
ne schneckenheusslein wachsen.

3. Candida saponaria siue fullonia,
Elbogiana. Weiße seiffenerde wasch-
erde/fulerde.

4. Candidissima ex Melo insula, ve-
teribus celebrata.

5. Lemnia, vel sigillata candida, no-
stra adulterina. Vera è Lemno insula
affertur. Gefelschte gesigelteerde.

6. Lutosa cinerea. Graver letthen.

7. Pinguis mollis cinerea Iuliacensis.

8. Eretria cinerea vltamarina, qua
medici vtuntur.

9. Cinerea Patauina, in qua gigni-

A

tur cœruleum glebę huius terrę repe-
riuntur in agris: quę cum franguntur,
in medio inest terra candidissima mol-
lis & friabilis: ea breuissimo temporis
spacio propter ambientem aërem mu-
tat colorem natium, & fit cœrulea.

Paduanisch lasur/oder Paduanischblaw.

10. Cinerea Hispanica, ex qua vasa li-
quationis fiunt, admixtis testis vaso-
rum fractorum. *Spannisch erdrich*
darauff die schmeltzigel werden.

11. Cinerea Hibernica, quam fugiunt
omnia animalia venenata. Talis dici-
tur esse quędam in Sueuia iuxta Au-
gustam. *Irlandisch erdrich darauff*
kein giftiges gewttrm tauere.

12. Cinerea rarissima Giselana, ex
qua fiunt vasa, quę exudant vinum re-
cens & alios liquores. *Ein graw luct*
erdrich/ darauff die Hessischen most-
freuse werden/ die stes schwissen.

13. Subcinerea spissa Vualdenburgi-
ca, ex qua fiunt vasa, nullos liquores
sorbentia, & aquam (vt vocant) for-
tem

em continētia: deportantur Antuerpiam & Venetias. Waldenburgisch erdtrich/darauf gefesse werden/die scheide wasser wie das Venedische glas halten.

14. Saponaria in candido rubra Elbogiana. Leibfarbe seiffenerde.

15. Cinerea dura & crustacea ex qua in Italia leberes & ahena conficiuntur. Grawhart Welsch erdtrich/darauf man fischigel/vnd kessel macht.

16. Cinerea Annebergia, cum rubrica fabili mixta. Ein graw erdtrich mit berckrötel vermischt.

17. Violacea friabilis, Iuliensis. Schön violbraun milt erdtrich.

18. Saponaria, violacea, Elbogiana. Ein violbraun seiffenerde.

19. Saponaria facticia, qua cluuntur vestimentorum macula. Eingemacht erde/darmit man die flecken auf den kleidern treibt.

20. Viridis saponaria in Turingia prope Beichlingum cruta in fodiendo cellario.

12. Lutosā lutea. Gelber leetthen.
22. Ochreā similis, ex qua plumbum
excoquitur llimenæ ad siluam Bace-
nam. Ylmenauisch bleyerde.
23. Tripela. Trippel.
24. Alana, ab Alanis populis, qui
nunc Valachi. Gelber bolus.
25. Lutosā rubra.
26. Rubea harenosa metallica in Al-
denbergo, quæ leuissimo attactu ma-
nus tingit: & in fodinis ipsa saxa, vt ter-
ræ planè fiant colore similia.
27. Rubea dura sabulosa in metallis
aneis Illebiæ, quam appellant, Koter
ee.
28. Rubea friabilis, ibidem. Roth-
gebirge.
29. Rubea mollis scissilis Vualden-
burgica, venæ minij non dissimilis.
Schöne rothe schiffrichte erde/dem queck-
silber erz nit vngleich.
30. Lapidosa rubea Rochlicensis,
cum qua marga ipsa exscinditur.
Roth steinicht erderich / darmit das stein
marck

marck bricht.

31. In qua Aquisgrani cadmia fossilis reperitur.

32. Pinguis mollis subfusci coloris, Iuliacensis, cum qua bolus effoditur. **Breunlich erdtrich.**

33. Nigra bituminosa. **Schwarz berckwechsfich erdtrich.**

34. Ampelitis siue pharmacitis qua medici vtuntur.

35. Ex Vmbria Italiae parte. **Ein seiffen erdtrich auß Vmbria.**

36. Pacodis, etiam medica.

37. Friabilis squamis æris similis, ex qua in Hercynijs ferrum excoquitur. **Ein mildt fesselbraun erdtrich / darauß man am Hartz eisen macht.**

38. Lemnia vel sigillata vera: terrarum omnium apud medicos celeberrima. **Gesigelte erde.**

39. Qua lateres ducuntur. **Zigel erde.**

40. Nitrosa Thuringica, quæ in multis locis corium terræ occupat. Vnde

vix alibi plures officinæ nitrariæ, vt
Mersburgi & Erfurdia. Item in villis,
Lausteti, Netschauia, Kirchsteti, Gre
fendorfi, Clobigi, Schaffsteti, Eblebi.

Salpetrisch erdtrich.

41. Nitrosa sterilis, quam Thuringi
Schalck quasi nequam dicas, nomi-
nant.

42. Nitrosa Torgensis.

43. Aluminosa Misnensis, colore va-
rio, sed ochræ & ferruginis præcipuè.
Hæc foditur Heluigisdorfi prope Vül-
lansdorfium duobus supra Misenam
miliaribus: & Burgi prope Dipoldis-
ualdum miliaribus ab eadem vrbe qua-
tuor. Inuenitur eadem spongiosa, *Al-
laun erdtrich.*

44. Aluminosa Misnensis cinerea,
quæ veluti pyrites rarus splendet, fodi-
tur in iisdē qui modo nominati sunt,
pagis.

45. Aluminosa Dibana, medio in-
ter Lipsiam & Videbergam itinere.

46. Aluminosa nigra harenæ instar
quæ

quæ ad lacum quendam in Lusatia foditur, in villa quæ dicitur Meso.

47. Atramentosa Gollariana. *Rupfferweßrich erdrich.*

48. Sulphurea Radebergiana. *Schwefel erdrich.*

49. Carbonaria, è cespitibus Belgica & Misnensis, qua carbonum vice vtuntur. Antuerpiæ *Durff* nominant: & baiulos qui saccis è nauibus exportant *Durffentreger*, Misnenses *Dorpte* appellant, quæ in montana eius parte, ante paucos annos cognita est & effossa. Vtuntur ea in alendo igne, vbi est lignorum penuria, vel in venis excoquendis, quæ igne maiore indigent. *Durff/Dorpte.*

50. Ipse, terra Bauarica, qua firmissima in ignibus nostri vtuntur metallici: ex ea enim fiunt catilli, qui in igne continente durant sex, interdum octo dies: fiunt autem tanta magnitudine, vt marchas argenti modò sexaginta, modò septuaginta, contineant. Con-

TITVL. I. ARGILLÆ.

ficiuntur Hafnercellæ, quatuor à Pata
uia miliaribus. Zpfer schmelztigel so
zu Hafnerzell gemacht werden.

ARGILLÆ.

1. **A**rgilla candida Seburgica.
Weisser Than.
2. Candida Annebergia.
3. Candida Illebianana, cui internitēt
micæ argenteæ. Weisser Than mit
silber glimmerlein.
4. In cinereo cādida Illebianana, quæ
post orgyias triginta in fodinis æris in
uenitur, post terram rubeam sabulo-
sam: de qua suprà.
5. Cinerea Misnensis. Schön gram
Meisnischer Than.
6. Cinerea Misnensis prope Risam
ad Albim. Liechtgrawer Than / von
Riß.
7. Cinerea Herlesbergensis ex qua
Noribergæ cum terra arenosa fiunt va-
sa liquationis, in quibus orichalcum
conficitur. Than darauß man die
schmelz-

ARGILLAE.

5

schmelztigel macht/darinn man den mes-
sing macht.

8. Cum terra arenosa. Bereiter
Than in den schmelztigeln.

9. Lutea Misnensis. Schön gelber
Than.

10. Fulva, Annebergia in Pila mon-
te. Gelber than.

11. Rubrice fabrili similis è pago O-
crolla. Schön roter than/von Ockroll.

12. Rubra Illebiata, cui etiam inter-
nitent micae argenteae. Roter Than
mit weissen glimmerlein.

13. Ferruginei coloris è Bauaria, qua
tinguntur fornaces, quæ ex ferro fi-
unt. Eisen Than / damit man die ei-
sen ofen fein eisenfarb anstreicht.

14. Boëmica friabilis, è qua eximun-
tur granati. Leimicht erdrich / darinn
nen viel granatlein.

MARGA.

1. **M**Arga candida pinguis mol-
lis Torgana. Weißer flüs

A 5

figer mergel.

2. Candida Iuliacenſis.

3. Candida cruſtacea. Weiſſer
ſchirblechter mergel.

4. Candida lapidoſa Hallenſis.

Weiſſer harter mergel.

5. Candida arenofa friabilis, Hildes-
hemiana.

6. Cinerea mediocris, quæ reperi-
tur inter Drefdam & Miſenam. Lieche
aſchenfarber mergel.

7. Subcinerea lapidoſa. Aſchenfarber
ſteinichter mergel.

8. Cinerea lapidoſa Hallenſis, qua
artifices vtuntur in effigendis imagi-
nibus. Graver harter mergel darein
man Conterſchet.

9. Fulua cruſtacea Radebergenſis
quæ reperitur in terra arenofa aurum
in ſe continens. Geler ſchirblichter
Goldmergel.

10. Dura lutea arenofa, Belgica è Tra-
iectu ſuperiore, qua incolæ, ſicuti in
alijs locis, agros ſtercorant.

Tunch

Tunchmergel von Mastrich.

MEDULLA.

1. **M**edula candida fluida saxo-
rum Torgensium. Weiß
milbe steinmarck. (sum.)
2. Candida & pinguis saxorū Torgen
3. Candida & fluida saxorum Roch-
licensium. (sum.)
4. Candida dura saxorū Rochlicen
5. Candida metallica, nascens in ve-
nis argenti, quæ cum primū eximi-
tur, e colore caseum liquidum refert. in
aëre statim indurescit: ita tamē vt ore
retenta butyri instar liquecat. Weiß
flüssig silber steinmarck.
6. Metallica candidissima pinguis
& mollis Sachsenfeldensis, quæ in fer-
ri venis reperitur, terræ saponariæ ta-
ctu non dissimilis. Sachsenfeldisch
berck steinmarck.
7. Metallica candida Sachsenfelden-
sis innata ferri saxis. Berck steinmarck/
mit eisenstein vermischet.

7. Lutea geodi inclusa, ochra non dissimilis, quæ circa Francobergam in Misnia cum lithanthrace reperitur. Gelb steinmarck in holsensteinen.

8. Flava dura exgæode. Hart gelb steinmarck.

9. Flava friabilis exgæode, quæ reperta est Misene in fundamentis cellæ penariæ ludi illustris. Gelb milbicht steinmarck.

10. Rubra mollis saxorum Rochlicensium, quæ nostri homines magno cum fructu loco boli Armeni vtuntur. Rot Rochlizer steinmarck.

11. In candido rubra saxorum Rochlicensium. Leibfarber steinmarck.

12. Picea saxorum Pirnensium. Schwarz steinmarck / Bech gleich.

13. Viridis saxorum Chemnicensium supra Hilbersdorfium. Grünlich steinmarck.

BOLL.

1. **B**Olus candidus Iuliacensis, ex bluteo ad quandā rubedinem acc-

accedens, vero bolo Armenio non dissimilis, Iuliacensis.

2. Pannonicus verus. *Ungerisches rechter bolus.*

3. Luteus Theophrasti.

4. Boëmicus rubeus.

5. Annebergius. *Gebingischer bolus.*

6. Armenius verus, quem anno M. D. L V. Elector Saxoniae Augustus à legato Turcico accepit: qui verum esse, & sese hunc in Armenia collegisse affirmavit: Item quod in magno precio hanc terram habeat Turcicus Imperator. Utuntur eo Turci contra febres, pestem, & anginam.

C R E T A E.

1. **C**Reta argentaria, in qua micæ argenteæ internitent. *Silber freide.*

2. Rara mollis. *Güte schreibfreide.*

3. Dura. *Stein freide.*

4. Lutea mollis Vualdenburgica, quæ facillimè lineas ducit.

5. Tophacea. Leichte freide.
6. In cinereo violacea, dura.
Braune freide.
7. Cærulea, quæ effoditur in Thuringia prope oppidum Mogellam, quæ fabri in pingendis parietibus vtuntur.
Doringisch freide.
8. Viridis dura.
9. Subviridis. Tunkel grüne freide.
10. Nigra mollis. Schwarzschreib freide.
11. Nigra mollis argenteis maculis nitens.
12. Nigra dura. Hartes schwarze freide.
13. Fabrilis candida, ex qua Catalauni ad Matronam parietes & muros extruunt: vnde etiam Argieræ portus extractus dicitur.
14. Fabrilis pinguis, quæ effoditur in Misnia Vualdenburgi.
15. Dura violacea, quæ ibidem inuenitur.

R V B R I C A E.

8

1. **R** Vbrica fabrilis mollis.

Weich berckrötel.

2. Fabrilis dura. Rötelstein.

3. Fabrilis facticia. Rötel.

4. Fabrilis pura & fluida effoditur ad Leubingam pagum Vuerterorum in Thuringia, qua domorum tecta solent pingere. Doringisch rötel fugel.

O C H R A E.

1. **O** Chra natiua, siue Sil, Goslar-
iensis. Berckgelb/ Ochsa
gelb.

2. Fistularis. Rörichtochra.

3. Natiua crocei coloris Vratissa-
uiensis. Schön saffran roth/ Berckgelb
von Bressel.

4. Usta & aceto extincta. Braun
roth.

5. Innata ferri lapidibus, effossa Fran-
cobergi ad Tschopam amnem. Fran-
ckenbergisch Ochra.

6. Innata & annata lapidi plumba-

TITVL. I. VASA E' TERRIS.

rio, Fribergensis. Freibergisch ochra.

VASA E' TERRIS.

1. Vasa Venetiana egregie & doctè picta. Schön Benedisch theuern gefsch.
2. Numantina, siue Hispanicaliquationis. Spannische schmeltztigel.
3. Ipsæa. Ipser schmeltztigel/von Hafnerzelle.
4. Herlesbergiana, in quibus Noribergæ fit orichalcum. Nürnbergische schmeltztigel.
5. Giselana, è quibus liquor exudat. Hessische mostkreuse so stet schwißen.
6. Vualdenburgia quæ liquores nõ sorbent. Waldenburgische früge.
7. Fictilia in Lusatia in terra reperta: sunt urnæ fictiles: incolæ vocant, Gewachsne töpffe.
8. Fictilia in Thuringia prope arcem Steinam in monte vicino reperta. Zwerg töpffe.

Succi

S V C C I N A =

tiui.

S A L.

1. **S** Alexcoctus. Tales salinę sunt
in Saxonia nobilissimę Hal-
lenses, & Luneburgicę, & Stasfurdia-
nę: In Thuringia, Franckenhusię. Ge-
sotten Salz.

2. Flos salis, αλς εὔθθ. Fein salts
salz blume.

3. Pellucidus, crystalli instar, cui in-
nata est terra falsa pulla & cinerea, ex
qua succus falsus efflorescit. Durch
sichtig salts / mit schwarzgrawer salzerde
vermengt / darauff schöne saltsblumen
stehen.

4. Fossilis pellucidus, Pannonicus,
qui dicitur in officinis, Sal gemmę.
Ungerisch lauter steinsalz.

5. Fossilis cinereus Polonicus. Pol-
nisch steinsalz.

6. Fossilis niger Polonicus.
Schwarz Polnisch stein salts.

B

6. Podolicus, è prouincia Polonie,
habes cum falsedine saporem oui du-
ri. Podolisch salt / schmeckt wie hart ge-
kottne eyer.

7. Marinus, de quo Aufonius,
Irritamentum, quibus additur, æquoreū sal.
Hic sal ferè durior & nigrior est,
quàm fossiles. Boissalt / Wehsalt.

8. Lacustris. Das man auß stehens-
den wassern seüdet.

9. Ammoniacus. Salarmoniac.

10. De Ceruia, in Piceno, qui ex ma-
rino multa arte excoquitur.

11. Indicus. Indianisch salt.

12. Colomæus, ex Vualachia.

13. Salis aspergo, quæ veluti pruina
in campis & pratis iacet, vbi sunt riu-
i salii, vt in Thuringia supra montem
Kifhusianum, quæ Kelbram iter est.

14. Micæ salis, sunt granula quæ in
sale marino sunt, grandiores quàm in
excocto. Geforn salt.

15. Stiria salis. Salt pfeiffen / salt
zapffen,

Masse,

SALIS FACTICII. 68

16. Massa, quales sunt quæ in Polonia effodiuntur, & scinduntur ferris.
Salz stuck/salz stein.

17. Conchæ falis, quæ fossili Poloni eo innasci solent.

SALIS FACTICII.

1. **S**Al absinthij, probatur in febribus & peste. *Wehmutz
sals.*

2. Iuniperinus, valet in peste.
Wacholder sals.

3. De succino, est efficax remediū, ut iuniperinus in calculo. *Alstein
sals.*

4. De ossibus humanis. Sunt qui præsentem medicinam existiment febri quartanæ. *Todtenbein sals.*

5. De nitro, ex quo fit pulvis Bombardicus. Vide Halonitrum.

6. Theriacus Galeni.

7. Sacerdotalis, est facticius & compositus.

8. Alkali, idem quoque facticius, & nomen est Arabicum.

NITRVM.

1. **N**itrum natium scissile, durum, ex quo Venetijs Borax coquitur. Schiffrichter niter/ daraus man zu Benedien den Borras macht.

2. Natium cinereum, durum, globosum, ex quo item Venetijs borax coquitur. Graver harter stücklichter niter/ daraus man auch Borras macht.

3. Verum Venetum coctum & præparatum, quod chrysocollam nominant Græci, Mauri borras.

4. Coctum adulterinum. Gefelschter Borras.

5. Candidissimum plumosum, quod exudat Torgæ ex parietibus, quod Græci aphronitrum vocant. Weiß niter blumen.

6. Flauum plumosum, in cellarijs Misenæ collectum. Gelb niterblum.

7. Flauum durum Neapolitanum.

Neas

Neapolitanischer gelblicher niter.

8. Efflorescens ex terra Turingica nigra, nitrosa. Niter auß Doringscher erde blühende.

9. Efflorescens ex recremento plumbi. Blühender niter auß bleyschlacken.

10. Efflorescens cum caruleo ex recremento aris. Blühender niter sampt einem niter auß kupffer schlacken.

11. Stalacticum in cellarijs Torgæ collectum. Keine niter sacken.

12. Halinitrum, sal ex nitro coctum. Salpeter.

A L V M E N.

1. **A** Lumen fossile. Alaun volge.

2. **A** Liquidum luteum, ex illua in sulca maris Hetrusci, quod tractatum manibus ita mollescit, vt ferè fluat. Weich/bleichgälben alaun.

3. Natium liquidum flauum instar butyri molle, fossum in foro Vulcanio prope Neapolim. Neapolitanisch gälber alaun/weich wie ein butter.

4. Liquidum cinereum ex eodem loco. *Grawweich alaun.*

5. Candidum plumosum Neapolitanū. *Leicht weißer Neapolitanischer alaun.*

6. Candidissimum scissile Neapolitanum. *Weiß schiffricht alaun.*

7. Luteum scissile Neapol. *Gelb.*

8. Scissile cum melateria permixtū, quod sulfur redolet, si incendatur, fossile, Neapolitanum. *Ein schiffrichte alaun/mit schwarzem mildten atramente vermischet/reucht wie schwefel.*

9. Capillare, fossile Neapolitanū. *Hericht alaun.*

10. Rotundū Neapolitanū. *Runde alaun.*

11. Placôdes, latas crustas habens, Neapolitanum. *Fleischt alaun.*

12. Saccharinum facticium. *Alaun geformt wie zuckerhütlein.*

13. Plinthides violacei coloris. *Vioßbraun alaun.*

14. In candido rubrum coctū, Neapolit-

politanum, Roethlicht alain.

15. Facticiū instar florum. hoc sic cum crux aliqua lignea in catinos immittitur: cui ita adhæret, quasi sit adnatū, & ferè in quadrangulos format.

16. Candidum purum coctum Lobesteinanū in Thuringia. Kein weiß durchsichtig gesotten alain.

17. Venetianum, quod contritum rubrum sit, etiamsi per se est candidū. Venedisch alain.

18. Cōmune. Gemein landt alain.

19. Vstum. Gebrant alain.

20. Candidum Dibanum excoctū, ex quo atramentum sutorium efflorescit. Gesotten alain / darauß kupffer wasser wechset.

21. Dibanum cum atramento mixtum ex terra humida extillans, & cō crescens. Alain mehl.

22. Cum atramento ex lixiuio excoctum. Ingeleutert alain mehl.

23. Dibanum coctū candidum purum, pellucidū, atramento carēs. Kein

geleutere durchsichtig alaun.

24. Boëmicum.

25. Misnense, quod foditur in villis Heruigisdorfo, & Burgo, de quo supra in terris dictum est.

26. De Tolpha, quod primùm fossum est in Italia, Pij secundi Pontificis temporibus.

27. Vena aluminis cum misy, Neapolitana. Rein bereckare auß Neapolis/darinn alaun vnd gälb Atrament zu sehen zu gleich.

28. Terra candidissima, ex qua coquitur alumen Neapolitanum. Ein weiß alaun erdtrich.

29. Lapis de Rocca, ex quo fit alumen.

30. Terra in cinereo nigra Dibana, ex qua alumē coquitur. Ein schwarz gram erdtrich darauß man zu Dieben alaun seüdt.

31. Vena aluminis rotundi, quæ Neapoli in superficie montis inuenitur. Ein schweflicht bereckarich/darin die run-

ATRAMENTVM.

De alaun fuglen brechen.

32. Vena nigra Lobestenana, in qua
ineſt alumen candidum natiuū. Ein
ſchwarzer gang/ darinn ein weiſſe alaun
volge.

ATRAMENTVM.

1. **A** Tramentum album tenue,
Goſſarianum. Kupffer waſ
ſer bläme.

2. Album durum foſſile Goſſaria-
num. Weiß hart bergkupffer waſſer.

3. Candidum purum ſpongioſum,
foſſile. Weiß rein lucker bergkupffer
waſſer.

4. In candido rubrum, ſpögioſum,
foſſile, Goſſarianum. Rotlicht vnd lu
cker bergkupffer waſſer.

5. Candidum durum ſtalaſticū, na-
tiuum, Goſſarianum. Weiß Goſſa-
riſch Zöckelgüt.

6. In candido rubeum, itidem ſtala-
ſticum, durum. Rotlich Goſſariſch
Zöckelgüt.

7. Viride durum natiuum Goſſaria-

num. Hart grün berckkupffer wasser.

8. Viride spōgiosum natiuū. Grün lich luff.

9. Viride stalacticum durum Gossarianse. Grün hart Jöckelgüt.

10. In candido cinereum, Cyprium. Grauw berckkupfferwasser.

11. Durum cinereum natiuū. Grauw hart berckkupfferwasser.

12. Cinereum natiuum Neapolitanum, cum sulfure viuo coloris lutei. Grauw kupfferwasser / mit einem reinen gelben schwebel.

13. Viride durum solidum coctum Gossarianum. Grün hart gesotten kupfferwasser.

14. Viride durum spongiosum, coctū Gossariæ. Grün hart schwemicht kupfferwasser.

15. Cœruleum coctum, Cypriū, pulcherrimum. Schön blau gesotten kupfferwasser.

16. In viridi cœruleum coctū Gossarianum. Grün blaulicht kupfferwasser.

Wasser.

17. Coeruleum Romanum coctum.
Blaw Römisch Kupfferwasser.

18. Coeruleum Pannonicum coctū.
Blaw Ungerisch Kupfferwasser.

19. Coeruleum Pannonicum, in quo
alumē candidissimū gignitur. Blaw
Ungerisch Kupfferwasser/darinn täglich
alaun wechset.

20. Coeruleum coctū Radebergen-
se in Misnia, Pannonico simile.

21. Radebergense, cum sulfure mi-
xtum. Radebergisch Kupfferwasser mit
Schwefel vermischt.

22. Coeruleum coctum Goldeber-
gense in Silesia, cum alumine mixtū.
Goldbergisch Kupfferwasser mit alaun
vermengt.

23. Candidum, durum, pellucidū,
sublimatum. Hart/weiß vñ durchsich-
tig sublimiert Kupfferwasser.

24. Destillatum. Kupfferwasser
öl.

25. Vstum, Gebrant.

TITVL. II. MELANTERIA.

26. Vstum cyprium.

27. Atramenti, salis, nitri, & aluminis post destillationem recrementum.
Todten kofff vom schaidwasser.

28. Atramēti recrementū ex quo postea Radebergæ sulfur excoquitur.

MELANTERIA.

1. **A** Tramentum nigrum, seu sulfurium, Græcis melanteria, Schwarß atrament.

2. Melāteria friabilis. *Weich schwarz atrament.*

3. Melanteria friabilis, in qua Misy efflorescit. *Darauff ein gälb atramēt blüet.*

4. Vena nigra Iuliacensis, ex qua copiosum atramentum excoquitur.
Schwarß atramentstein / darauß man vil kupfferwasser scilde.

5. Vena Goslariana, atramenti sulfurivuo similis colore, excellens & preciosissima, quæ rariùs reperitur. *Ein grav atrament / dem lebendigen schwer bel nicht vngleich.*

1. Sory in eo differt à melantheria, quod in sory inest virus graue, nauleam mouens, id quod in melantheria non deprehenditur. Ein übelriechent schwarz atrament.

2. Goslarianum cum pyrite, ex quo misy & atramentum candidum semper efflorescit. Schwarz übelriechent atrament mit kieß vermengt.

CHALCITIS.

1. Chalcitis dura. dicitur autem hoc nomine, propter æruginem, quæ eius color verus & natiuus est. Hart roth atrament.

2. Friabilis. Milbicht roth atramēt.

3. Dura in qua misy. Roth atramēt / darin gäls atrament.

4. Dura in qua sory. Roth / darin schwarz atrament.

5. Dura cum pyrite mixta. Das si sig ist.

6. Cypria. Roth atrament auß Cyprien.

1. **M**lſy friabile. *Milde gelb atrament.*
2. *Durum. Hart gelb atrament.*
3. *Durum cū chalciti mixtū. Gelb hart atrament/mit rothem atrament vermischet.*
4. *Durum cum melanteria mixtū. Gelb hart atrament / mit schwarz atrament vermischet.*
5. *Ex quo atramentum tenue candiſſimum effloreſcit. Gelb atrament/darauff weiß kupfferwaſſer blüet.*
6. *Cum chalciti dura, ex qua atramentum album tenue effloreſcit. Gelb atrament mit rothem hartem atrament vermischet/darauff weiß kupfferwaſſer blüet.*

CHRYSOCOLLA.

1. **C**hryſocolla natia pura, in monte Carpatho collecta. *Rein berckgrün.*
2. *Natia Snebergensis in Miſnia, in lapide metallico ærario. Berckgrün in einem kupffererz.*

Nati-

3. Natiua ex Alpib⁹ Rheticis cū mo-
lochite striatim posita. Ein Schwar-
zisch berckgrün / mit einẽ malachit schri-
chtweise vermengt.

4. In lapide fissili Islebiano. Ein
berckgrün in Eislebischem schifer.

5. Herbacea quæ post tincturam ap-
pellat lingua vernacula Schifergrün.

6. Facticia. Gemacht bergrün.

COERULEVM.

1. **C**Oeruleum pulcherrimū vl-
tramarinum seu Cyprium, in
terra cinerea, simile coeruleo facticio
optimo. Ein schöne lasur / in einem
lichtgrawen erdrich auß Cypren.

2. Natium in signe glebosum Sne-
bergenſe, intus concavum, quod ex
terra cādida sabulosa effodit. Schön
blaw lasur fuglen / die inwendig hol / vnd
in einer weißen griflechten erden gefun-
den werden.

3. Patauinū, quod in glebis subci-
reis terræ reperitur. Ein blaw in dun-
ckelgraw erdflohen vmb Padua gefundẽ.

4. Natium Thuringicū, quod effoditur magna copia iuxta Muchellam. Gemein blaw so man in Thüringen findt/oder bricht.

5. Natium copiose adhærens terræ duræ cinereæ tenui. Bercklasur / so heuffig wechset an einer grauenschrüblichen erden.

6. Natium purū ex Polonia. Ein fein Polnischer lasurstein.

7. Natium Polonicum, cum terra dura fabulosa candida. Ein Polnisch lasur / mit einer harten grüblichten weissen erden vermischet.

8. Natium cum lapide rudi candido. Unreiner lasur an weissem stein.

9. Natium Hispanicum in quo aurum apparet. Spanisch lasur stein/darin sichtbar sein gold.

10. Natium Snebergense, adhærens lapidibus rudibus. Lasur am stein angeschweiffet.

11. Illebianū in lapide fissili. Berck lasur in schieferstein.

Natium

12. Natiuū Goldbergenſe cū chryſo-
colla, in vena ferri reperta, in lapide
candido, qui igni liqueſcit. Ein ſchö-
ne bercklaſur/mit einem angeſlognē berck-
grün in einem eiſenertz vñ weißen quarz.

13. Natiuum Sniebergenſe, & chryſo-
colla pura, in ſilice candido diſtincte
adhærete. Ein ſchöne bercklaſur/ſampt
einem reinen berckgrün/an einem harten
vnd weißen feüwſtein/ vnderſchidlich an-
hengent.

14. Natiuum Giſhubelianum in py-
rite, ex quo argentum excoquitur, id
mixtum eſt cum ſucco viridi concre-
to, & zonarum inſtar interdum diſpo-
ſitum, ex quo extra venam etiam cum
iucunditate effloreſcit. Ein berckla-
ſur in einem gar ſchönen kupffer kieß/dar-
auß täglich ein grawe farb wechſt.

15. Facticiū. Laſur.

16. Facticiū vltamarinum, quod
ex Hiſpania & Thracia inuehi dicitur.

17. Armenium Iſlebianum. Blaw
ſchifer grün.

1. **A**Erugo, color æris viridis, vñ
de viridi ærugine tinctos.
Martialis nominat. Grünspan.

2. Natiua in pyrite ærario. Grün-
span auff einem kupffer fies.

3. Sarbergensis natiua in rudi æris
lapide, coloris plumbei. Grünspan
auff einem kupffer glaser.

4. In ære puro natiuo. Grünspan
auff gedignem kupffer.

5. Facticia. Gemacht grünspan.

6. Sublimata, quo pictores & plaste
vtuntur. Distilliert grünspan.

FERRUGO.

1. **F**Errugo, ferri vitium & situs,
Rost.

VRIPIGMENTVM.

1. **A**Vripigmētum crustaceum.
Schiffricht operment.

2. Glebosum. Stuckicht operment.

3. Glebosum mixtum cum sanda-
racha. Mit reuschelgelb vermengt.

4. Album sublimatum, quod venis
in albo subluteis distinguitur. Weiß
subli

SANDARACHA.

Sublimiert operment.

5. Sublimatū, nigris subruffis & luteis venis variatum.

SANDARACHA.

1. *S*andaracha natiua. Kenschelgelb/oder Kofsgelb.

2. Factitia Vitruuij, vel sandix Græcorum. Menninge.

3. Imperfectè cocta. Bleiche menninge.

4. Natiua cum auripigmento mixta. Kofsgelb mit operment vermengt.

SULFUR.

1. *S*ulfur liquidum candidū Neapolitanum, cui aluminis non nihil admixtum est, quod inundante certis temporibus lacu (qui continuè ebullit) in superficie terræ solet colligi: & ex eo sulfure oleum natiuum exprimi. Ein weichschwebelart/darauff in Neapolis das schwebel öl gemacht wirt.

2. Luteum natiuum Neapolitanum in foro Vulcanio (vt Plinius locū nomi-

nat) sponte in capillamenta concre-
tum. Reiner subtiler grawer schwebel.

3. Luteum purum natium Neapo-
litanum, ignem non expertum. Gela-
ber natürlicher schwebel.

4. Fossile sui coloris, Neapolitanū,
cum terra subcinerea. Natürlicher
schwebel in einem harte grawen erdrich.

5. Viuum, luteum, Neapolitanum,
in atramento cinereo duro. Natür-
licher schwebel auff einem grawen berck-
kupfferwasser.

6. Viuum, in candido cinereū, gle-
bosum. Weißgrawer natürlicher
schwebel.

7. Cinereum viuum, in cortice gri-
sei coloris.

8. Cinereum viuum, in cortice cine-
reo lapidoso. Ein natürlicher schwe-
bel in einer harten grawen steinichten
schalen.

9. Nigrum viuum, cum sulfure albo
molli. Schwarzer schwebel / darinn
ein weisser flüssiger schwebel.

Cabal-

10. Caballinum facticium. Koss-
schwebel/schwarzer schwebel.

11. Oleum sulfuris, simile bitumini
liquido, è sulfure liquido expressum.
Schwebelöl/einem Petroleo gleich.

12. Oleum sulfuris ex sulfure nati-
uo destillatum. Distillire schwebelöl.

13. Ellychnia ex sulfure, quo subdu-
cuntur fila aut ligna. Schwebelkerz-
lein.

14. Terra sulfurosa Neapolitana, è
qua excoquitur copiosum sulfur.
Ein Neapolitanisch erde / die vil schwe-
bel helt.

15. Lapis colore nigro & rubro, pa-
rens sulfuris. Ein schwarz vnd roth
gemengt schwebelstein / der viel schwebel
hat.

16. Sulfur coerulei coloris, Ausonio
notum, & fortè Hispanicum.

*SVCCI EFFLORESCEN-
tes, seu extracti.*

1. **P**Yrites Gossarianus, ex quo
generantur omnes species a-

tramenti. Ein atrament stein / darauff alle arth des kupfferwassers härkompt.

2. Radebergensis, ex quo misy, melanteria, & atramentum tenue album distinctè efflorescunt. Darauff teglich gelb vnd schwarz atrament sampt einem weissen kupfferwasser blüet.

3. Vena dura pyritis, colore argenteo (vulgo aquaticum vocant) similis Dibanæ, ex qua, si in locum apricum ponatur, atramentum album tenue & alumen efflorescunt. Eadem vena floris illius acredine, aëri exposita in loco aprico ita maceratur, vt friabilis fiat, & quasi in terram degeneret. Ein berckart / einem wasserließ nicht vngleich / darauff / so er am wetter leit / kupfferwasser vnnnd alaun zu gleich blüen.

4. Pyrites innatus dryitæ (ita vocatur lignum quercinum quod in lapidem duratum est) ex quo atramentum & misy efflorescunt.

SVCCI EXTRACTI. 20

EX PYRITE EXCOQVUN-

tur species sulfuris quinque,
idq; Dresda.

I. Est colore argēti rudis, rubri pel-
lucidi. Ein roth schwebel/wie ein roth
gulden ers.

II. Colore argenti viui. Einem scho-
nen rothen queck silber ers gleich.

III. Coloris sandarachæ nativæ. Ei-
nem reusch gelb oder roß gelb gleich.

IIII. Similis mercurio, vt vocāt, sub-
limato & puluerisato. Ein schwebel
gleich einē gestofnē Mercurio sublimato.

V. Colore nigro, vt lapilli nigri, è
quib⁹ plumbū albū excoquitur. Ein
schwarzer schwebel einē zingraupē gleich.

HAEC QVATVOR GENE-

ra ex pyrite fiunt, Grommen in Mo-
raua, & sunt odoris grauissi-
mi & teterrimi.

I. Est viride cū zonis subviridibus.
Ein grüner schwebel / mit dunckelgrünen
strichen.

II. Est ochra plumbaria ex Anglia simile. Ein gelber schwebel/wie ein Englisch bleygelb.

III. Varij coloris cum zonis albis, nigris, cereis, flauis, melleis, & corio plerunq; fauorum simile. Ein schwebel arth / von mancherley freimichten farben.

IIII. Citrinum, quod continet in se quasi grumos sulfuris, argēto rudi rubeo similes. eius superficies & coriū planum, est mellei coloris. Ein gelber schwebel / darinn rote schwebelstücklein / gleich einem durchsichtigen rothguldnen erg.

1. Pyrites Eribergius, cum sterili plūbagine, ex quo sulfur educitur: qui foditur copiose ad Albim Scharfenbergi. Ein kiez mit einer blende / darauff man schwebel macht.

2. Radebergensis, ex quo etiam varia genera sulfuris excoquantur: sicut ex omni pyrite (vt iam deprehensum est experientia) excoqui possunt: sed
odor

SVCCI PINGVES. 21

odoratiuo sulfure molestior, & capiti grauedinem facillimè inducens.

3. Tartarum, ex vini fecibus: quæ feces à marga terrestri gignuntur, & do-
lijs ferijsq; adhærent.

4. Tartarum vstum. Gebrannter
weinstein.

5. Tartari oleum. Weinsteinöl.

6. Succus acris venenosus, candi-
dus, qui efflorescit è Cadmia metalli-
ca. Ein scharpffe weisse giftige feuch-
tigkeit/die da teglich blüet auff dem kobelt.

SVCCI PIN-
gues.

BITVMEN.

1. **B**itumen liquidum oleo simi-
le, quod innatat lacubus in
Saxonia: thermis in Baiano mari quod
Prussiam alluit. Ab agyrtis petroleū.
Petroleum.

2. Liquidum Saxonicum. Dehr.

3. Camphora natiua, bitumen odoratum. *Kampffer.*

4. Camphora facticia. *Gemachte Kampffer.*

5. Bitumen nigrum crassum, quod à picis colore nomen habet, è lacu Sodomæo, quo Mauri cadauera implèt, & Mumiam vocant. *Mumia.*

6. Nigrum crassum è Palestina, vulgo, *Indianisch bergwachß.*

7. Boëmicum fossile, nigrum, consumptum in terra, quod non potest poliri: carbones lapideos appellant. *Bohmisch steinkolen.*

8. Carbones bituminosi, molles & fissiles, qui non procul à Dresda effodiuntur. *Weiche steinkolen.*

9. Bituminosi duri fissiles, qui eodè loco effodiuntur, quasi pittasphalti. *Bech steinkolen.*

10. Bituminosi cum pyrite alumino so ibidem effossi. *Steinkolen mit al launstein.*

11. Bituminosi molles, friabiles, in sa

20 cinereo, ex vallibus Ioachimicis.
Steinkolen in einem gemeinen grauen
stein.

12. Bituminosi eiusdem generis, ibi-
dem, in fluoribus candidis. Steinko-
len in weissen flüssen.

SVCCINA LIQVIDA

seu pellucida.

1. S Vccinum falernum. Wein
klarcr ackstein/oder bornstein.
2. Falernum in candido, vitro viri-
di simile. Ackstein einem waldtglas
gleich.
3. In candido prasinum. Ein grün-
licher bornstein.
4. In candido citrinum. Ein liche-
gelber ackstein.
5. In flauo dilutum. Bleichgelber
ackstein.
6. Fuluum. Gelb ackstein.
7. Topazio simile. Goldgelber ack-
stein.
8. In rubro fuluum. Rothgelber
ackstein.

TIT. III. SVCCINA GRAVIDA.

9. Hyacintho simile. Ein hochrot-
gelber bornstein.

10. Crocei coloris. Saffran roth.

11. Chrysolitho simile. Feinwfar-
bner.

12. Rubrum vt Carneoli. Carniol
roth.

13. Carbunculo simile. Granat
farbner.

SVCCINA GRAVIDA.

1. **S**Vccinū fului coloris, in quo
Spapilio candidus. Ein lau-
ter rothgelber bornstein / darinn ein weiß-
ser Wolskendib oder fletterling.

2. Eiusdem coloris, in quo Tipula.
Darinn ein wasserfliege.

3. Eiusdem coloris, in quo musca.
Darinn fliegen.

4. Eiusdem coloris, in quo culices.
Darinn schnaacken oder mucken.

5. Eiusdem coloris, in quo formica.
Darinn ein omeiß.

6. Eiusdem coloris, in quo totum
quasi examen culicum, quod habuit

An-

SVCCINA CRASSA. 23

Andr. Aurifaber. Darin ein schwarm
mucken.

7. Mellei coloris, in quo cētipeda.
Darinn ein ossel/völe oder ohwurm.

SVCCINA CRASSA

non pellucida.

1. **S**Vccinum Prussicum candidif
simum, & maximè preciosum,
non pellucidum. Der allerweissste vñ
beste aekstein oder bornstein.

2. Candidum. Weisser.

3. Subalbidum. Tunkelweisser.

4. In candido flauum. Gelblicher.

5. Flauum non pellucens. Bleich
gelber.

6. Luteum. Gelber.

7. Cerei coloris. Wachsgelber.

8. Luteū cum candidis lineis. Gel
ber mit weissen strichen.

9. Mellei coloris. Honigfarber.

10. Decocto mellis simile. Tunk
el honigfarber.

11. Fuluum. Rothgelber.

SUCCINA MIXTA CVM

alijs succis.

1. Succinum mellei coloris, cui
Sannata melanteria, quod in-
dies adhuc crescit. Honigfarber mit
schwarz atrament.
2. Mellei coloris, cui annata ligna
& lignorum cortices.
3. Candidum, mellei coloris, & cine-
reum mixtum.
4. Multis coloribus mixtum. Ein
new arsch von bornstein.
5. Adulterinum è Marchia Brände-
burgica, quod è resina coaluit, quod
agyrta pro myrrha vendunt: id colo-
re à vero nihil differt, & accensum ha-
bet odorem succini: quod in formica-
rū tumulis prope arbores inuenitur.
6. Falernum Orientale à Prussis vo-
catur, quod accensum nō habet odo-
rem succini, sed dulcem & aromati-
cum, & mastiches similem. Ein O-
rientischer wasser klarer ackstein.
7. Oleum succini est efficax reme-

diu in epilepsia. Aetzsteinöl.

8. Recrementum succini.

9. Sal succini.

10. Ambra natiua facticia.

LAPIDES

1. **M**agnes spissus ferrei coloris
mas, Misnensis, fossus Suar-
ceburgi, prope Snebergum. Ein
Schwarzburgischer magnet.

2. Nigri coloris foemina, Suarcebur-
gius.

3. Cum theamede Suarceburgino,
qui vno latere ferrum attrahit, altero
reijcit. Ein zwitter.

4. Theamedes, id est lapis, qui ferrū
à se abigit. Ein bleiser.

5. Magnes sterilis seu adulterinus,
qui neq; attrahit, neq; abigit ferrum.
Ein bastart.

6. Candidus, sexta species Plinij.

7. Vltus. Ein gebrannter Ma-
gnet.

8. Hematites ferri coloris glebosus, Misnensis prope Zeblicium. Ein ey-senfarbner blütsstein.

9. Niger, Hercynius, glebosus.

10. Niger, qui in vuarum modū con-creuit, & succum nigrū reddit. Ein schwarzer treublichter blütsstein.

11. Niger ex fodinis ferrarijs, qui in croceo nigrum reddit succum.

12. Hercynius niger cerebro similis.

13. Crustaceus cinnabari vel minio facticio similis. Einem gemachten di-
nober gleich.

14. Carboni extincto similis. Ein
kolsfarbner blütsstein.

15. Vitus.

16. Schistus ferri coloris, è vallibus Ioachimicis, qui facile in longas par-tes findi potest. Ein schiffrichtiger
blütsstein.

17. Boëmicus, ferrei coloris, cuneatus. Ein schiffrichtiger blütsstein arth/die
da bricht wie feile.

18. Hercynius, qui intus instar minij
facticij

facticij splendet. Die glimerere wie
eingemachter zinober.

19. Schisti nodus, Annebergicus,
magnitudine nucis iuglādis, adeò du-
rus, vt incudi impositus respuat ictus.
Ein glaskopff / damit die Goldschmide
das Gold gletten/oder polieren.

20. Vstus.

21. Saxa rubra in quibus hæmatites
& schistos generantur.

22. Lapis durus subcinereus cū co-
rio ferri coloris obductus, & forami-
nibus in superficie plenus, in quo in
Hercynia sylua hæmatites cerebro si-
milis reperitur.

23. Terra rubra rubricæ fabрили simi-
lis, in qua terra in Misnia schistos repe-
ritur. Ein roth erde/gleich einem berg-
rötel / darinn der schiffrichte blutstein
bricht.

LAPIDES SVCCVM AT-
triti emittentes.

i. **M**Orochthus, vel leucogea
mollis ex Saxonia.

D

2. Morochthus vel Leucogea durā
ē Saxonia.

3. Galactites niger, cotibus attritus
succum lacteū reddit: erutus ex fossa
arenaria Hildeshemiana. Ein schwar
zer milchstein.

4. Galactites cinereus.

5. Hamatites, qui succum rubeum
emittit.

6. Hamatites niger, qui in croceo
nigrum succum reddit.

GYPSUM.

1. GYpsum candidissimum, soli
dum, Cyprium, de quo pocu
la & vasa varia fiūt, quibus odores cō-
tinentur. Weisser gyps auß Cyprien.

2. Aliud Cyprium candidissimum,
venis cinereis distinctum. Gyps mit
grawen strichen.

3. Hildeshemium candidissimo e-
borinō dissimile. Gyps wie ein El-
fenbein.

4. Northufanum candidissimum, ē
quo itidem pocula fiunt.

Aliud

5. Aliud Northusanū, venis subcinere
is ornatū, ex quo similiter fiūt pocula.

6. Glebosum quod marmoris mo-
renitet & micat. Gyps cinem Mar-
mor gleich.

7. Hildeshemium glebosum, mol-
le, saccharo simile. Einem schönen
Hützucker gleich.

8. Isfeldianū capillare. Hericht gyps.

9. Isfeldianum candidum scissile.

Schiffricht gyps.

10. Ienenſe candidum, iuxta saxum
calcarium, cinereum.

11. Hildeshemium, in candido cine-
reū, glebosum. Lichtgrawer gyps.

12. Hildeshemianum cinereum, ex
multis crustis constans.

13. Mellei coloris, pellucens.

14. Subruffum Misenum.

15. Vstum, quo Thuringi calcis vi-
ce vtuntur. Sparkalk.

16. Vstū, è quo varias imagines faci-
unt plastæ. Daraus man schöne bil-
der geußt.

1. **L** Apis specularis Thuringicus, candidus, pellucidus, qui facile in crustas scindi potest. Ein weiß durchsichtig vnser lieben Frauen eyß.

2. Adulterinus, candidus, flexilis, sexangulorum, (quales fluores candidi reperiuntur) qui Halæ Saxonum ex saxi excrefcit, in monte satis ferace. Incolæ vocant salem fatuum. Toub Galk.

3. Obscurus, qui in crustas scindi potest. Ein grawlich vnser lieben Frauen eyß/oder spat.

4. Candidus pellucidus è Thuringia, cum gypso cinereo. Vnser lieben Frauen eyß / mit grawem gyps vermengt.

5. Permistus cum gypso, in fundamentis Steinij Vuicelebiorum ad Vnstrutum fluuium in Thuringia.

6. Vltus. Gebranter spat.

A M I A N T V S.

1. **A** Miantus cādidus scissilis, a-
lūmini scissili similis. Ger-
mani superstitiosi vocant plumas Spi-
ritus sancti: Itali lignum sanctę crucis,
quia igne non consumitur, vt signifi-
cat ipsum etymon. Schiffrich pliat/
oder des heiligen Geists fādern.

2. Cinereus scissilis. Grawlich fā-
derweiß.

3. In fila ductus, alumini plumoso si-
milis. Gespunnen fāderweiß.

4. Ellychnia ex amianto. Das e-
wigeliecht.

M A G N E T I S.

1. **M** Agnetis Liuonica, coloris
argētei, micans, quę in cru-
stas tenuissimas scindi potest. Ein
durchsichtig silberweiß auß Lyslande.

2. Misnensis, in candido viridis, scis-
silis.

3. Plumbei coloris, non pellucida,
quę item in crustas scinditur. Bley-

farbe silberweiß/nicht durchsichtig.

4. Glebosa, in qua multi lapilli, duri, rotundi, ponderosi insunt, carbunculis impuris similes. Ein schön silberweiß/darinn rotthe steinlein / unreinen Granaten nicht vngleich.

5. Onolsbachia ferrei coloris, crustosa, è quo tabulæ menfarum fiunt. Eysenfarbe silberweiß/darauß man tisch-bletter macht.

6. Boëmica coloris ferrei, cum orichalco permista, quæ è minutis quasi squamis constat. Gleich einer glockenspeyß.

7. Picei coloris in filice metallico: quæ non solû in corio, sed etiâ in corpore saxi fisci apparent. Ein schwarz pechicht silberweiß.

8. Picei coloris, in saxo etiam coloris picei, quod saxû ponderosum est, vt plumbarium: rarum, vt materia illa sterilis metallica, quam nostri stercus anserinum nominant. Ein ander schwarz pechicht silberweiß.

Lapi-

9. Lapidés rubei rotundi, qui in magnetide glebosa argentei coloris reperiuntur. *Rothé steinlein im silberweiß.*

10. Mica candida in corio saxorum. *Ragensilber/oder weisser glimmer.*

11. Mica nigra lapidi plumbi candidi similis, sed rarior & leuior.

Schwarzer glimmer.

12. Mica Mariebergica argentei coloris, glebosa, in crustis silicis. *Stuckicht ragensilber in schirblichtem hornstein.*

13. Ammochrysos. *Ragengoldt/oder gelber glimmer.*

14. Ammochrysos mollis & friabilis, ex quo fit pulvis auro similis, quo librarij loco arenæ vtuntur. Ab his arenis Romæ mons Ianiculensis nomē habet montis aurei nostro tempore.

15. Hoplites lapis, quem armaturæ vocant metallici. *Harnisch.*

16. Armatura splendens, ferro polito similis. *Schwarzer Harnisch.*

17. Alia Orichalco similis. Gelb-
lichter Harnisch.

18. Alia, qua conchites Hildeshemij
per singulas strias vestitur.

19. Squamata, qua pyrites nonnulli
succorum parētes superinducti sunt.
Harnisch wie schuppen über einem kiez.

LAPIS IYDAICVS.

1. **L** Apides Iudaici, nucleo oliuæ
similes, striati: qui lapides vo-
cari dicuntur in hunc vsq; diem in Pa-
læstina, oliuæ lapideæ. Steinerine o-
liuen.

2. Alius oliuæ similis, strijs carens.
Glatte steinerine oliuen.

TROCHITÆ ET
entrochi.

1. **T** Rochites candidus Spange-
bergius in Hafsia, apud nos
à laminis latis, aut rotis nomen habet.
Ein weisser Spangenstein/ oder ein Re-
dels

delstein/[Radstein.]

2. Cinereus. Grauer Spangenstein.

3. Subcinereus. Schwarzhlichter Spangenstein.

4. Luteus. Gelber Spangenstein.

5. Entrochus Hildeshemius candidus, æqualiter teres, qui ex quatuordecim trochitis constat, crusta tectis, qua fracta eximuntur, alter alteri impositus. Spangenstein aneinander.

6. Luteus, item teres æqualiter, qui ex decem trochitis constat.

7. Cinereus, qui ex tribus trochitis componitur, Idem est teres quidē, sed pars media tumet, extrema sunt striatiora, strijs eminentibus: sed ubi extrema coniunguntur, quasi cingulus est.

8. Candidus teres, qui in medio tumet, cui radij sunt humiles, & qui cingulis caret. Ein glatter Spangenstein.

9. Lapis cinereus rudis, in quo gi-

gnitur trochites, Spangebergius. Mōs excelsus est, in quo inuenitur; vnde & monti, & arci, nomen putatur impositum.

BRONTIAE.

1. **B**Rontias vel ombrias subfusci coloris, dimidiati globi figura, in cuius superficie decem lineæ apparēt: quæ ex vno puncto descendūt, binis semper coniunctis, quæ paruis foraminibus dissecantur. hic lapis lingua Germanica à ranæ rubetæ figura nomen est sortitus. *Ein grawer frötenstein/ darauff sehen linien stehen / par vñ par beisamēn/ die voller kleiner löcher.*

2. Lutei coloris duplo maior ouo, qui lineas viginti habet, rursus ex vno puncto descendentes, quatuor semper coniunctis, quæ diuisæ itidem punctis sunt. *Ein grosser gelber frottenstein/ mit zwanzig strichen/ je vier vñ vier beisamēn/ welche voller löcher.*

3. Eiusdem coloris compressus, in quo lineæ decem sine foraminibus ap-
pa-

parent. Ein gelber zusammen gedruckter frottenstein/one striche.

4. Subruber dimidiati globi figura, in quo lineæ apparent decem sine punctis, vt in priore sine foraminibus.

5. Subfusci coloris semiotundus, lineis & punctis carens. Ein glatter grawer frottenstein.

6. Flauus & planus in superficie, in inferiore parte tuberans.

CERAVNIÆ.

1. **C**Eraunia nigra, magna, ponderosa, quæ prorsus refert formam cunei, in parte latiore perforata. Longitudo eius digitorum nouem, latitudo quatuor, pondo trium & dimidij. Hic lapis anno 1544. Viennæ in domum per cellam vinariam impetu fulminis duodecim vlnas in terram adactus dicitur. Ein schwarzer donner stein.

2. Alia in nigro cœrulea, forma mallei, digitos quinque longa, duos lata, quæ in latere strictiori est perforata. Hunc

lapidem anno 1560. fulmen Torgæ,
per molam quæ à ventis agitur, ma-
gna vi traiecit. *Ein schwarz blaup
donnerart.*

3. Alia in nigro viridis, quæ omnino
forma cunei est, & per medium perfo-
rata: magnitudine similis est priori,
quæ in nigro cœrulea est. Hæc prope
Ileburgum, tribus à Torga miliaribus,
impressu fulminis ingētem quercum
diuisit ante decennium. *Ein
schwarz grau donnerfeil.*

4. In luteo fusca, acuminata, longa,
teres, in superiore parte similiter cate-
ris perforata, in pago Siptio agri Tor-
gani in arborem vi fulminis immissa.
Habet longitudinem cerauniæ nigre,
& ita crassa est, vt duobus digitis pos-
sit in superiore parte contineri. *Ein
lichtgrawer spiziger donnerfeil.*

5. Cerauniæ autem dictæ à fulmine
sunt: quas & in montibus Ceraunijs
Epiri, qui crebris fulminibus impetū-
tur, inueniri verosimile est.

OSSIBVS ET TESTIS SI-

miles, qui Osteodes & Ostraco-
des dici possunt.

1. **E**Nosteos, qui olsis speciem re-
præsentat, Cracouiæ in flumi-
ne repertus. Ein Knochenstein.

2. Osteocollus candidi vel cinerei
coloris, fistulosus, qui ossa fracta intra
corpus sumptus, mirificè ferruminat.
Reperitur in Palatinatu, in Hafsia, in
Marchia Brandenburgica, locis areno-
sis. Weinwelle/Weinbruch.

3. Osteocollus in Misnia, qui in ter-
ra argillosa reperitur argillæ colore,
solidus, & duricie asperior.

4. Lithostracus, est lapis crustosus,
testæ habens colorem. Ein Topff-
stein.

GLOSSOPETRÆ.

1. **G**lossopetra candida cum li-
neis cæruleis in superficie.
Ein weisse naterzung mit blauen linien.

2. Candida, & ab utroq; latere serra-
ta. Auf beide seytē scharff wie ein sege.

3. Prussica cinerea linguæ pici auis similis.

4. Cinerea linguæ reguli similis, ex Prussia. Ein gar klein naterzünglein.

5. In nigro rubens. Dunkelbraun.

6. In cinereo coerulea, serrata vtrinque, & non serrata, apud Tungros in ueniuntur.

7. Nigra è Prussia. Ganz schwarz.

AMMONIS CORNU.

1. **A**mmonis cornu coloris subcinerei, omni armatura vacuum, & ita nodosum, quasi iuncturis cohæreat, latum octo digitos, pondere duas libras superans, & omnino arietis cornu tam forma quàm colore referens. Ein scherhorn.

2. Cinerei coloris Hildeshemium, omni armatura vacuum. Ein gram steinern scherhorn one harnisch.

3. Armatura ferrei coloris vestitū. Ein

Ein steiner scherhorn mit harnisch über-
zogen.

4. Armatura orichalci obductum:
Ein anders mit messingsarb Harnisch
überzogen.

S E L E N I T A E.

1. Selenites, qui ad lunæ splendo-
rem micans cognoscitur: vn-
de à Græcis Lunaris dicitur: à speculo
rum forma, Latinis, Specularis: à gla-
ciei forma, Mariæ glacies, Germanis.
Unser lieben Frauen eyß.

2. Pellucidus & scissilis: ex quo in
Thuringia, Saxonia, & vicina Mar-
chia orbes fiunt, qui fenestris inserun-
tur.

3. Mesoselenus, subcinereus, par-
uus, striatus, armatura carens, habet
speciem lunæ sectæ, & in cornu cur-
uata. Mondenstein/Monstein.

4. Alius parvus cinereus, striatus,
armatura aurei coloris obductus.

TITVL. V.

LAPIDES AB AN-
nimantibus appellati: item
grauidi, & Cotes.

AB AVIBVS.

1. **H**leracites, qui similis est co-
lore pennis mollioribus ac-
cipitrum. Habichstein.

2. Perdicites, qui pennas perdicum,
quas habent in pectore, exprimit.
Rebhünstein.

AB AQUATILIBVS.

1. **A**monites minor, qui pisci-
um ouis est similis. Klein
Kogenstein.

2. Amonites maior. Grosser Ko-
genstein.

3. Lepidodus, qui squamas piscium
varijs coloribus imitatur. Schüp-
penstein.

4. Strombites longus, qui assimilis
est cochleæ aquaticæ, exemplo in te-
nue

nue turbinis instar deficiens. Ein ho-
her oder erhabner schneckenstein.

5. Strombites brevis. Ein zûsamen
gedruckter schneckenstein.

6. Ctenites parvus, cinereus, stria-
tus, pectini similis. Muschelstein/ stei-
nern Jacobs muscheln/ Kampstein.

7. Lapis candidus, arenosus, in quo
impressus est Ctenites. Ein weisser
sandstein/ darinn ein Jacobs muschel.

8. Lapis cinereus durus, in Lusatia
inuentus, qui Ctenitem in se conti-
nuit.

9. Lapis cinereus armatura aurei co-
loris obductus, in quo lapis chamæ le-
uis similis, iacuit.

10. Onychites, vnguibus odoratis
similis.

11. Ostreites, ostreis similis. Gleich
den Schneckenheisern die Ostrien heis-
sen.

12. Ostreites alius, qui è sex ostreis
constat.

13. Tellinites, qui Tellinis omnino

est similis, armatura aurei coloris obductus.

14. Chemites, cinereus, chamæ læui similis.

15. Conchites Hildeshemius, qui cochæ bivalui similis est, cum armatura coloris aurei. *Schneckenstein.*

AB ANIMALIBVS Alijs, aut partibus eorum.

1. **M**Yites Thuringicus, similitudine muris sedētis, & se cōtrahentis, in superficie planus & rotundus. [Myites alius est Ge. Agricola, non quadrupedi muri, sed musculo cochæ similis.]

2. Myites Hefsicus, oblongus, cinereus.

3. Onychites, qui ungues in corpore humano repræsentat. *Nagelstein.*

4. Enorchis lapis, testibus animalium similis.

5. Triorchis, triplicibus testiculis, in

in fluminibus formari perhibetur.

LAPIDES GRAVIDI.

1. **B**lemnites magn^o cinerei coloris, fricatus olet cornu bovis vstum, & terram in se continet candidam. Ein grosser grawer alpschoss/so man in reibet/stinckt er als gebrant horn.

2. Paruus eiusdem coloris, terram subcineream in se continens.

3. Magnus arenam in se continens, qui non olet quando fricatur. Ein gross grawer alpschoss/der nicht stinckt.

4. Paruus, qui terram candidam in se continet, sed non olet.

Hi omnes in fossa Hildeshemia reperiuntur.

5. Prussicus in rubro niger, pellucidus, qui terram in se continet. Ein breuntlicher durchsichtiger alpschoss.

6. Prussicus cerei coloris, pellucidus, qui etiam terram in se continet.

7. Candidus, quasi vstus esset, Hildeshemi in terra reperitur. Continet in se lapidem nigrum durum: est opti-

mi odoris, nec multum differt ab odore albi succini. Gebranter alpschoss/ der wol reucht wenn man in reibet/ ist in der erden verbrant.

AETITAE.

8. **A**Etites mas, Africanus, in rutilo niger, valde durus, qui terram candidam friabilem in se continet. Ein schwarz breunlicher adlerstein/ darinn ein weiß erdtrich.

9. Foemina, Hildeshemius, lutei coloris, mollis, cui ochra nativa adhæret, & inest terra dura lutea. Ein gelber adlerstein/ darinn ein gelbe erde.

10. Alius in quo lapis liber & solutus iacet, & conquassatus sonat. Darin ein ander stein ein klappert.

11. Subrutilus, durus, cui lapis ferrei coloris adhæret. Ein braunrother stein/ darinn ein eysenfarbner stein gewachsen.

12. Mottelschanus, capiti humano similis

milis, rotundus, & durissimus, cui fluo-
res crystallini quadranguli specie ada-
mantum, qui formati sunt, adhærent.
Adlerstein von Mooschen / darinn weisse
durchsichtige viereckichte flüsse / den de-
mit puncten gleich wachsen.

13. Lapis concavus, ferrei coloris, in
ferri vena repertus: in quo nihil nisi
aër continetur. Ein drüse.

G A E O D E S.

1. **G**Aeodes durus, subrutili co-
ris, Misnensis, oblongus, ma-
gnitudine oui Struthionis, arenam in-
duratam, colore ochræ nativæ in se
continens: & impositus aquæ, strido-
rem varium emittens. Ein breunlich
stein / darinn ein schöner gelber harter
sandt.

2. Chemnicensis, subfusci coloris, la-
pidi ferri similis, qui in se terram luteā
continet. Ein eisenfarbner stein / da-
rinn gelbe erde.

1. **C**Os aquaria Zebliciana, quæ leuigant pocula, quæ faciunt exophite. Ein Zeblicher weßstein.

2. Aquaria dura, quæ ferramēta exacuuntur. Aquarias vocant, quod aqua prius madefiant, quàm in ijs acies excitatur. Ein gemeiner weßstein.

3. Alia è ligno querno, in lapidem mutato. Ein weßstein auß Eichenholz.

4. E ligno fagino in lapidem mutato, quæ fagus (vulgò sic dicta. nam alia veterum fagus est) cum trunco, ramis, folijs, altitudine CLXX vlnarū, in saxo cinereo durissimo sub terra in valle Ioachimica reperta est. Ein weßstein von Buchenholz.

5. Olearia subuiridis coloris. Ein weßstein dē man mit öl anstreicht so man wehen will.

6. Coticula, lapis in quo probatur aurum. Ein Goldstein darauß man Golde probiert.

DIVERSI GE=

neris alij.

1. **S**Telechites, qui speciem stiptis habet, prope Misenā in argilla reperitur. Stockstein so in einē Thane bey Weissen gefunden wirt.
2. Pentagonus. Fünffseckichter stein.
3. Triskēdecagonus, id est, tredecim angulorum, candidus, Hildesheimius. Ein weisser stein von dreyzehen ecken.
4. Armenius lapis, luteus, qui reperitur in vera bolo Armenia inclusus, sicuti Samius in Samia terra.
5. Smiris lapis ferrei coloris, & ferro durior. Schmirgel.
6. Lapis forma nucis amygdalinæ in filice inuentus. Ein stein gleich einer mandelnuß.
7. Menoides lapis, siue pharmacites.
8. Lapis candidus, ponderosus, arenarius, qui ex fistulis quæ ex lapide du

risimo cinereo sunt, est compositus; quæ fistulæ contiguæ sunt, & veluti fauo quodam impletæ.

9. Lapis subflauus, levis, instar tophi, qui fistulas grandes habet arena plenas, qui foditur Rabschicij supra Misenam: eius corium interdum tuberat, interdum est planum.

10. Lapis candidus, durus, rotundus, ab vno latere multis lineis paruis, rotundis, quæ ex vno centro fluunt, ornatus: ab altero asseribus ligni fraxini similis. Ein harter weisser stein eines halben Talers groß / auff einer seitten voller runden linien / auff der andern gleich einem eschnen flader.

11. Zeblicianus niger durissimus, in quo plurimi granati.

ODORATI.

1. **L**apis Aldebergius, cinereus, violam olens. Violett oder Weissen stein.

2. Aldenbergius rubeus olens violas. Roucht natetirlich wie blaw violen.
Lauen-

3. Lauenstenius temere repertus: ma-
defactus & expositus soli, violam o-
let: item conspersus, & impositus for-
naci, calor enim odorem elicit.

4. Mariebergius in vena dd. Fabia-
ni & Sebastiani, malleo percussus mu-
scum oluit. *Reucht wie thysen.*

5. Thuringicus formæ Ctenitæ, qui
è cuniculo aquæ ductus in arcē Beich-
lingum ducti effusus est, oluit serpil-
lum. *Reucht wie Quendel.*

6. Zeblicius ophites, non omnis o-
let: sed qui olet, efflat mustei quiddā,
non solum in poculis, sed etiam in
massis rudibus. *Reucht wie most.*

7. Echites apud Solinum, oluit vi-
nosum quiddam, ut ipse ait. *Wein-
era/reucht wie wein.*

8. Hildeshemius imitatur odorem
cornu vsti, si atteratur alij lapidi, aut
malleo feriatur. *Reucht wie verbrant
horn.*

PVMICES ET TOPHI.

1. **P**Vmex candidus, cinereus.

Ein weisser Pims.

2. Tophus, qui plerunq; rarus est.

3. Thuringicus, qui in Helba fluuio lo inuenitur, & eo exundante, copiose in ripam eijcitur. Ex eo struuntur parietes: coloris est cinerei.

4. Lapides qui in fistulis, per quas ducuntur thermæ, nascuntur, vt in Ba densibus, tophis similes. Wechßt in rinnen/darinn das heisse wasser in die bā der geleitet wurde / zu Marggraff Baden.

5. Lapides qui in tubis aquæductuū nascuntur, vt Beichlingi, ex eo fonte, qui in arcem deriuatus est, tophis solidiores.

6. Tophus in cinereo flauus, Halensis. Ein Hällischer Topstein.

7. Candidus Misenus Rabschicius, ex quo calx vritur.

8. Candidus fistulosus Misenus. Ein rörichte Topstein.

9. Candidus, instar botri in superficie, Misenus. Ein treüblichter Topstein.

Can-

10. Candidus crustaceus Misenus.
Schirblicht.

11. Candidus Misenus, qui conchis
plenus est. Darinn Schneckenheu-
fer.

12. Candidus Misenus, in quo folia
quercus & alni sunt impressa. Da-
rinn Eichen vnd Erlene bletter.

13. Spadicei coloris, durissimus, &
scaturigine thermarum Carolinarū.
Der im Carlshbad im Strudel wechset.

14. Flauus, qui in calidarum canali-
bus subsidet. Der in rinnen wechset in
warmen bedern.

15. Flauus, qui in calidarum canali-
bus stiriarum figura pendet. Der an
den rinnen vom tropffwasser wechset.

16. Flauus, qui in calidarum canali-
bus stiriarum figura, lignis, stramini,
& cuius rei iniecte, annascitur. Der
sich in alle ding so man ins wasser wirfft
anlegt.

17. Globuli tophacei flauī, qui gi-
giuntur in scaturigine Carolinarum.

Runde bleichgelbe kugeln / die der strudel
aufwirfft.

18. Planè flauī, & ita rotundi quasi
arte essent præparati. *Circkelrundi.*

19. Rubei. *Rothgelb.*

20. Purpurei.

21. Spadicei.

22. Virides.

23. Flauī, q̄ corio duro glabro sunt
obducti. *Die vom langen auffwerf-*
sen des strudels / glatt worden sind.

24. Pisa thermarum Carolinarum:
quæ pisis magnitudine, & colore &
forma sunt similia. *Steinerne erbs.*

25. Quæ coriandro sunt simillima,
Kleine erbs.

LAPIDES RVDES.

1. **L**apis rudis, viridis, vt iaspis
impurus. *Ein gemeiner stein*
einem vnreinen jaspis gleich.

2. Lapis rudis pyriti similis. *Ein ge-*
meiner stein wie ein kieß.

Ste-

3. Sterilis plumbario similis. Ein
stein wie ein glantz.

E LIGNO CORPORATI.

1. **E**Latites, ex abiete. Theßen
holz in stein verwandelt.
2. Dryites, è quercu. Eichen in stein
verwandlet.
3. Phegites, è fago. Büchen in stein
verwandlet.
4. Clethrites, ex alno. Erlen in
stein verwandelt.

*Hæc quidem præcedentia quatuor no-
mina imponi possunt, ut varietas sit
nota.*

5. Iisdem interdū innascuntur fluo-
res candidi, ut in illa arbore, quæ in
Vallibus Ioachimicis reperta est. In-
terdum pyritæ flui.

6. Ex alno etiam fit lapis artificio-
se hoc modo: Imponitur lignū, quan-
tæ velis magnitudinis, in labra illa am-
pla ænea, in quibus lupulus coquitur,

ad faciendam ceruissiam: cumq; per-
coctus abunde lupulus est, eximitur
idem lignum, & arena vel glareas in i-
psis cellarijs, obruitur per triennium:
inde cum exemptum fuerit, duratum
in lapidem apparet: è quo potissimū
cotes fiunt, quibus ad ferramenta a-
cuenda mensarij vtūtur. Erlen holtz
macht man kunstlich zum steine / also:
Weñ man Bier bräuet / leßt man es mit
dem hopffen in der pfannen wol siedern/
biß der hopffenn genüz hat. Darnach
grebt man es eyn/drey jar in einen frische
sande oder kies in einen Keller / so wirt es
sü hartem stein / vnd gibt die besten Beß
vnd Blüchsenstein.

LAPIDES IGNE LI-
quescentes.

1. **L**apidum qui igne liquecūt,
tria sunt genera. Primum est
simile gemmis translucentis. Schöne
durchsichtige stüße. ■

Secun-

2. Secundum, non pellucidum, molle sicut primum, ex quo ignis attritu elici non potest. Flüsse düm schmelzen.

3. Tertium est ita durum, vt ex eo ignis percussione eliciatur, ex quo vitrum conficitur. Rißlingstein / Rißling / hornstein / scürwstein.

FLVORES▷

CANDIDI ET

pellucidi.

1. **F**luores longi, candidi, pellucidi, sexanguli, crystallo similes. Weiße durchsichtige flüsse / wie ein Crystal.

2. Fluor longus, candidus, pellucidus: in cuius medio est lapillus niger, ex quo plumbum candidum conficitur. Darinn ein zingraupe.

3. Candidi, pellucidi, sexanguli, forma tigni erecti, vt Bisaltes Misenus.

Wie die balcken auffgericht.

4. Candidi pellucidi, quadranguli adamanti similes, & adhærentes marmori metallico rubro. Den Demüt puncten gleich/an einem rothen spat.

5. Candidi metæ figura, in parte suprema pellucidi, in saxo metallico cādidō, qui coriandri granis saccharo obducti similes sunt: quib⁹ quasi scintillæ, ex pyrite aurei coloris adhærēt. Weisse flüsse in flock querhen/die da sehen wie überzogner Coriander/darein kömlein von gelbem wasserkies gesprengt.

6. Longi, candidi, pellucidi, sexanguli, in plumbagine & pyrite candido aquario. Auff einẽ glantz vñ weissen wasserkies stehende.

7. Candidi, pellucidi, quinquanguli, in saxo metallico, candido, aspero. In rauchen flock querhen.

8. Longi, candidi, pellucidi, sexanguli, in mica coloris argentei. In einem weissen glimmer/oder kassensilber.

9. Candidi, pellucidi, instar squamarum

rum concreti. Schüppichte flüsse.

NON PELLUCIDI

& imperfecti.

1. **F**luores cādidi, imperfecti, nō pellucidi. Weiße vnzeytige flüsse.

2. Longi, candidi, nō pellucidi, sexanguli, tigni forma erecti in pulcherrimo pyrite coloris argentei. Lange weiße flüsse in einem schönen wasserfieß.

3. Longi, candidi, pellucidi, sexanguli: qui vna parte lapidi metallico cādidō, qui granis coriandri saccharo obductis similes sunt: & cui quasi grana pyritidis, aurei coloris sunt inspersa. Am halben theil mit weissen knorrichten stockquerszen / die überzognem Coriander gleich / bedeckt / darein kömlein von Golde fieß gesprengt.

4. Longi, candidi, sexanguli, nō pellucidi, forma tigni erecti, in galena tessellata. In einem wüßflüchtē glās.

5. Candidi, non pellucidi, qui gra-

nis pulcherrimis pyritis argētei coloris, & fluorib⁹ purpureis mirificè sunt ornati. *Fluss einer seitten schön weiß/ auff der andern voller wasserfieß körner/ vnd braunen flüssen.*

6. Candidi non pellucidi, sexanguli, pyrite aurei coloris obducti.

7. Candidi non pellucidi, qui in carbone molli sunt nati.

8. Longi, erecti, sexanguli, candidi, in silice cinereo, ex vna parte vestiti, paruis & exiguis squamis diuersi coloris, partim luteis, partim rubeis, partim cinereis, partim nigris: quibus sunt inspersa grana pyritis aurei coloris. *Durchaus halb alle gleich mit kleinen dünnen gelben/ rothen/ ascherfarben/ vnd schwarzen schuppen/ darinnen gelbe kießkörner gesprengt/ bekleidet.*

9. Candidi crustacei, non pellucidi, *Schirblichte flüsse.*

10. Candidi, plani, lapidi speculari similes. *Wie vnser lieben Frauen eyß.*

11. In candido purpurates quadranguli,

guli, & sexáguli è gēode Moteschano.

12. Candidi, in quibus argentum purum capillare candidum. Mit gedignem harsilber.

13. Candidi stiriarum instar concreti.

14. Candidi, spinis rhamni similes, ex pyrite aurei coloris assurgētes, quibus innumera squamæ quasi affixæ sunt. Wie döner/daran viel fischschuppen/gleich als mit fleiß gesteckt seind.

R V B R A

1. **L**ongi, in candido rubri, sexanguli, pellucidi.

2. Longi rubri, forma tigni erecti, quibus sunt lapilli nigri annati, è quibus plumbum candidum conficitur.

3. Quadranguli & sexanguli pyramidales. Spitzige eckechte stüsse.

4. Sexanguli, in albo rutilantes, in lapide candido, echino marino similes. Eine runden Meerjgel (oder Seeapffel) gleich.

NIGRI.

1. **F**luores nigri, quadrati, nō pel-
lucidi. Schwarz viereckich-
te flüsse.

2. Nigerrimi, angulorum multorū:
lapillis nigris, ex quibus plumbū can-
didum excoquitur, non dissimiles.

Schwarzen zingraupen nicht vngleich.

3. Glebofi, Gagatem representan-
tes. Einem schwarzen Actstein gleich.

FLAVI.

1. **I**N candido flauī, longi, sexangu-
li, pellucidi, in marmore metal-
lico.

2. Flauī, pellucidi, cū marmore me-
tallico cinereo, in quibus lapis plum-
barius sexangulus. Neben einem gra-
wen spat / in einem sechseckichten glanz
gewachsen.

3. Tessellati pellucidi, cum pyrite ar-
gentei coloris, in lapide simplici ci-
nereo.

4. Solidi: qui in superiore corio flu-
ori-

oribus candidis sunt, quasi micis salis grandioribus, conspersi. Als wären sie mit grobem salt bestreuet.

5. Flauī, Hanobriani, pellucidi, crustosi, lapidi speculāri similes. Gelbe durchsichtige schirblichte flüsse.

6. Pellucidi, chrysolitho similes.

7. Pellucidi, topazio similes.

8. Pellucidi quadrati, candidis fluoribus obducti.

9. Trianguli pellucidi, pyrite aurei coloris obducti.

10. Crocei coloris, pellucidi, quadrati.

11. Falerni coloris, succino similes.

12. Flauī coloris, non pelluentes, acuminati, sexanguli. Rothgälbe spitzige mit sechs ecken.

13. Aldenbergij flauī, intus albi, foris crocei, colore tincti aqua metallica.

14. Non pelluentes, quadrati, conspersi in supremo corio quasi arena, quæ est aurei coloris.

15. Eiusdem generis, in corio conspersi magnetide. *Schen/wie sie Silberwären.*

VIRIDES.

1. **V**irides, tesseris similes, pellucidi, prasini coloris. *Grüne durchsichtige flüsse.*

2. Pellucidi, smaragdo similes.

3. Virides cū luteis pellucidis striatim mixti.

4. Quadrati: in quibus innata plum bago, quæ est etiam tessellata. *Darinn viereckichter glantz.*

5. Solidi, qui in superiori corio fluoribus candidis sunt, quasi micis salis grandioribus, conspersi.

COERULEI.

1. **C**oerulei pellucidi, quadrati, sapphiro similes. *Blaue durchsichtige flüsse.*

2. Non pellucidi.

PVR.

PURPUREI.

1. **C**Olore amethystino, ex lapide in Trebisa inueto. Braune fließ wie Amethysten.
2. Ex geode Moteschano. Auf dem stein zu Motischen.
3. In marmore metallico in candido rubente. In einem leibfarbnem spat.
4. Quadrati, in mica candida dura. In einem glimmer.
5. Quadrati pellucidi, pyrite argentei coloris obducti.
6. Non pelluentes, è quibus chrysocolle efflorescit. Darin bereck grün wechset.
7. Purpurei viridibus striatim appositi & permixti.
8. Aldenbergij sanguinei coloris, intus albi, foris aqua metallica tincti.

PHOENICEI.

1. **P**hoenicei coloris, acuti & sexanguli. Castanien braun.
2. Longi, phoenicei coloris, sexan-

guli non pellucidi, cum fluoribus candidis glebosis, echino marino similes, quibus adheret ochra nativa pulcherrima. Duncelbraune/ lange/ sechseckichte flüsse/ an einem weissen fleisigen flusse/ an welchem schön ochra hängt.

CINEREI.

1. **L**ongi, cinerei, sexanguli, pellucidi, in lapide duro cinereo, echino marino similes: in quibus granula pyritidis argentei coloris sunt inspersa. Einẽ runden Meerigel gleich/ daran viel Körnlein von wasserfries gesprenget.

2. Subcinerei, metæ figura. Grawe spize flüsse.

3. Subcinerei tessellati. Grawe viereckichte.

SILICES.

PELLUCIDI.

1. **S**illex pellucidus candidus. Ein sweisser durchsichtiger fistling.
Pellu-

2. Pellucens, sardæ colore. Einem Carniol gleich.
 3. Mellei coloris, pellucidus.

NON PELLUCIDI.

1. **M** Ariebergius metallicus, cādidus, cum mica candida.
 2. In Trebisa fluuio inuentus, fluores candidos in se continens, tinctos amethystino colore. Auß der Tribisch ein kistling / darauff weisse vnnnd braune flüsse stehn.
 3. In se cretam, aut quid creta simile, cōtinens. Ein fluß der ein weiß erdreich in sich haltet.
 4. Cornu polito similis. Einem gegletten horn gleich.
 5. Mellei coloris.
 6. Iaspidi purpureo similis.
 7. Niger cum cruce candida. Darinn ein weiß kreuz.
 8. Niger cum multis cādidis lineis. Mit weissen zügen.

9. Flauus, in quo lineæ innumera impressæ, non excedens nucem iuglandem, quem habet Georgius Fabricius.

10. Cœruleus, in quo ductus linearum, quæ formam Theatri referunt, inuentus in agro circa Misenam.

11. Silices caniformes (seu cynoccephali) gradusculi & parui, qui in charadris prope Misenam. So Hundsköpffen gleich sehen.

12. Caseum referens.

13. Qui caseum Hollandicū refert, si per medium diuisus sit: corium extremum, casei corio simile: in medio ita densati sunt fluores, vt solidū corpus efficiant: & superficies colori casei respondet. Ein kistling einem auffgeschnittenen Holendischen Käß gleich.

14. Mālum Persicum referens. Ein natelirlichen Pfersich gleich.

15. Castaneæ coloris, rotundus, effigiem referens hepatis vitulini, in butyro trixi. Wie ein gebratene läber.

Can-

16. Candidus, ex quo vitrū faciunt.
Daraus man gläs macht.

17. Tritus ad conflationem vitri.
Gestosener kistling.

18. Candidus metallicus. Weisser
hornstein.

19. Luteus metallicus. Gelber horn-
stein.

20. Ruber metallicus. Rother horn-
stein.

VITRVM.

1. **E**X vitris Europæis præstantis-
sima sunt Murana, quæ Vene-
ta nominantur, & comparantur cry-
stallo. Benedische Crystallin gleser.

2. Vitra Asiatica preciosissima fue-
runt Sareptana, quæ appellata sunt Si-
donia, & comparata fuerunt, vt Lucia-
nus scribit, electro.

3. Recrementa vitri, in candido vi-
ridia. Weisse gläs schlacken/ oder gläs
schaum.

4. Recrementa vitri rubentia. Ro-
the gläs schlacken/ oder schaum.

5. Vitrum quo tinguntur metalla.
Schmelzglas.

LAPIDES PRE- ciosi: & quædam Gemmæ.

CRYSTALLVS.

1. **C**rySTALLUS purissima sexangu-
la, ex Alpibus. Keine Cry-
stallen wie sie in den Alpen vnnnd hohen
Gebirgen gefunden.
2. CrySTALLI sexangulæ translucidæ,
è Boëmia, cum pyrite.
3. E monte arcis Cribensteinia in
Misnia effossæ. So licht vnnnd schön
wie ein lauter brunnwasser.
4. Sexangulæ impuræ. Molschich-
te vnd vnreine.
5. Citri colore fulgētes. Gelblichte.
6. Politæ, & in varias figuras forma-
tæ. Geschnittne/oder gepolierte.
7. Combinatæ, tinctæq; cinnabare.
Meylendische.

IRIS.

I R I S.

1. **I**Ris est lapis sexangulus, candidus, qui quando radios solares excipit, arcum cœlesti similem iacit in parietem. Ein stein / gibt ein schein von sich in der Sonnen als ein Regenbogen.

2. Irides adulterinæ sunt, quæ verâ imitantur. id facit Brontias polita & candida. Item fluores flauî translucidi, quales vidi apud Fabricium nostrum.

ADAMAS.

1. **A**Cuminatus, figuræ quadrangulæ. Ein Diamant punctt.

2. Quadratus planus. Ein Diamant tassel.

OPALVS.

1. **O**Palus vel pœderos. Ein Wese.

CERAVNIAE.

1. **C**Eraunias longus. Ein lenger lichter vnnnd glatter Krottenstein.

2. Rotundus. Ein runder.

SMARAGDVS.

1. **P**ellucida, acriter virens. Ein
reiner Smaragt.
2. Obscura, que propter crassitiem
non translucet. Ein gemeiner Sma-
ragt.
3. Adulterina: cum crystalli sunt cō-
binatæ, & tinctæ ficticia æruginē.
Eingemachter Smaragt / oder Meylen-
discher grüner dubletz.

BERYLLVS.

1. **B**eryllus. Ein Berill.
2. **B**Chrysoberyllus. Ein gelblich-
ter Berill.
3. Chrysoprasus. Eingrün Berill.

PRASIVS.

1. **L**apis coloris porri similis.
Ein Pras.

TOPAZIVS.

1. **T**Opazius. Ein Topas.
2. **T**Nilios. Ein trüber oder dun-
ckler Topas.

SAP-

SAPPHIRVS.

1. Sapphirus, vel Cyanus, mas.
Ein schöner blauer Sapphir.
2. Sapphirus foemina. Ein weisser
Sapphir.

AMETHYSTVS.

1. Orientalis. Ein Orientischer
Ametist.
2. Misnica, quæ Vuolchensteini è fo-
dina quæ ex amethysto nomen inue-
nit, eruitur. Ein Meisnischer Ame-
tist/der in bergen bricht.
3. Quæ in Misnia in riuis, vt prope
Stolpenam, & in fluuio Trebisa pro-
pe Misenam reperitur. Der in be-
chen vnd wassern gefunden wird.
4. Quæ in Boëmicis montibus col-
ligitur.
5. Quæ ad formam crystalli descen-
dit. Ein geringer weisser Ametist.
6. Lineis crySTALLINIS distincta. Ein
vnreiner Ametist.
7. Quadrangula & sexägula in geo-

de Moteschano. Braune spitzige/vier
vnd sechseckichte Ametisten.

S A R D A.

1. S Arda Indica, pellucida: quæ
multum rubet, & mas vocatur. Durchsichtiger Carniol.
2. Pellucida minus rubens. Ein
bleichroter Carniol.
3. Pellucida, carni humanæ similis.
Ein fleischfarbner Carniol.
4. Pellucida similis carni, punctis
rubris plena. Ein fleischfarbner Car-
niol/mit rothen püncklein.
5. Carni similis, non pellucida.
6. Loturæ carnis similis, non pellu-
cida, spadiceis, rubris, flauis & candi-
dis lineis striatim ornata.
7. In vna parte spadicei coloris, nō
pellucens, in altera carni similis. Auff
einer seitten Castanien braun/ auff der an-
dern fleischfarb.
8. Carnei coloris, spadiceis lineis &
circulis variata.

Pellu-

9. Pellucida, loturæ carnis similis.
Einweißlichter Carniol.

10. Loturæ carnis similis, non pellucida.

11. Loturæ carnis similis, lineis q̃ rubris, flauis, candidis, quasi parallelis & circulis naturaliter depicta.

12. Pellucida, in candido non nihil rubens.

13. Rubra candidis variata lineis.

14. Rubra lineis spadiceis varia.

15. In rubro lutea, pellucida. Ein gelblichter Carniol.

16. Mellei coloris, pellucida.

17. Pellucida, flaua, instar succini.
Rothgelb.

18. Rubra non pellucida.

19. In rubro obscura, nō pellucida.

20. Spadicei coloris, non pellucēs.

21. Spadicea, lineis flauis plena, nō pellucida.

22. Spadicea, nigris & rubris maculis & lineis. Castanien braun/mit rothen vnd schwarzen flecken vnd linien.

SARDONYX.

1. **S**ardonyx ruber pellucidus: habet speciem unguis humani, impositus manibus in superiore parte apparet onyx: in altera, sarda. Halb ein Carniol/vnd halb ein Chalcedonier.

ONYX.

1. **O**nyx, & à loco Chalcedonijs, purus, pellucidus, cornei coloris.

2. Onyx cornei coloris, lacteis & purpureis zonis transversis distinctus. Ein reiner Chalcedonier / von violbraunen vnd weissen zwerchstrichen.

3. Onyx cornei coloris, in superiori parte lacteis zonis, in inferiori purpureis transversis ornatus.

4. Onyx cornei coloris, qui lineis rubris ex iaspide à natura est pictus.

5. Onyx cornei coloris, in quo apparent lineæ spadicei coloris ex iaspide.

6. Onyx cornei coloris, rubris punctis plenus.

Onyx

5. Onyx candidus, pellucidus, in quo insignia nobilium sculpi solent. Daren man die waapenstein schneide.
 8. Onyximpurus. Ein molckichter Chalcedonier.

C A R B V N C V L V S.

1. **M**lsenus q in riuo supra Hoë-steinam reperitur. Ein Meissnischer Granat.
 2. Zeblicius, qui effoditur è colle opposito lapidicinæ, ex qua ophites eruitur, & qui in vicino riuo copiosissimè inuenitur.
 3. Aethiopicus. Ein Orientischer Granat.
 4. Paruus ruber. Ein Spinel.
 5. Amethystizon. Ein Rubin.
 6. Lychnites. Eingilblicher Rubin.
 7. Adulterinus, combinatis crystal-
 lis, cum vsitata tinctura, similis amethystizonti.
 8. Alabandicus ex Asia. Ein Al-
 mandin.

HYACINTHVS.

1. **Q** Vi in auro rufefcit. Ein
brünnender Jacinth.
2. Aurei coloris.
3. Ad electri colorem declinans.
Ein bleicher Jacinth.
4. Scaber. Ein unreiner Jacinth.
5. Adulterinus & facticius, tinctura
adhibita. Ein falscher Jacinth.

IASPIS.

1. **S** Maragdo viridi similis vna par
te, altera cœruleo fossili obdu
cta. Ein Schwazischer stein/halb Ma
lachit/halb Bereklasur.
3. Smaragdo similis, quæ lineis è cœ
ruleo fossili ornatur. Dardurch bla
we strich gehen.
4. In viridi cœrulea. Ein blawlich
ter Jaspis.
5. In viridi nigra. Schwarzgrün.
6. Viridis, lacte suffusa. Weißgrün.
7. Borea, quæ cœlo sereno est cœru
lea, dicta Turcica. Ein Orientischer
Türkisch.

Borea,

8. Borea, quæ cœlo sereno est cœrulea, & dimidia sui parte viridis. Ein Türkisch/der halb Jaspis.

9. Borea Strigenfis, in cœruleo albicans.

10. Iaspis borea facticia. Ein gemachter Türkisch.

11. Iasponyx lapis, qui in vna sui parte est iaspis, in altera onyx. Auff der einen seitten halb ein Chalcedonier.

12. Iaspis purpura, cum Chalcedonio mixta, albis punctis. Voller weißer flecken von Chalcedonien.

13. Purpurea, quæ plena est punctis vel maculis cādidis ex Onyche, & flauis quasi ex eiusdem generis Iaspide.

14. Purpurea, quæ punctis & lineis candidis ex Chalcedonio & Iaspide rubra & flaua mirificè est composita.

15. Purpurea, pura.

16. Corenfis, ex Misnia, sanguineo colore rubens. Ein schöner rother Jaspis/so zu Coren in Meissen bricht.

17. In rubronigra.

18. Flauo colore diluto.
19. Flauo colore saturo. Ein schön
ner rothgelber Jaspis.
20. Flaua rubris maculis.
21. Iecoris colore.
22. Saturo iecoris colore. Ein dun
kel läberfarbner Jaspis.
23. Illebiana rubra, quæ in se habet,
vt geodes Moteschanus, fluores can
didos, pellucidos, sexangulos.

ASTROITES.

1. **A**stroites mas, globi dimidia
ti figura, stellis cinereis ple
nus. Ein sigstein voller sternen.
2. Astroites foemina, globi dimidia
ti figura, in quo maculæ nõ stellis, sed
crucis vermibus similes visuntur: ita
stellæ sunt ab ipsa natura confertim
cõpactæ. Darauff nicht sternen/son
der striche wie raupen zu sehen.
3. Ex astroite globuli, quibus nu
merabantur olim preces. Ein pater
noster von Sigsteinen.

CHE.

GEMMAE

CHELONITIDES.

1. **C**Helonitis, fusci coloris. Ein
grawer kleiner Krottenn oder
Schwalbenstein.
2. In flauo nigra. Ein schwargel-
ber.

GEMMAHUIA.

1. **G**emmahuia, cuius sedimen-
tum cinereū est. Ein Gema-
mahuia auff einem grawen boden.
2. Cuius sedimentum nigrum est.
3. Adulterina, ex conchis aut muri-
cibus facta.
4. Adulterina, ex vitro candido, ce-
russa tincto. Ein falscher geschmelzter
Gemmahuia.

VARI.

1. **A**lectorius. Ein Raphans-
stein.
2. Chelidonias. Ein schwalmens-
stein.
3. Cancerorum lapilli. Krebsaugē.
4. Percarum lapilli. Kaulperscken-
stein.

5. Lapilli locustarū fluuialiū. *Un-
reine Perlen.*

6. Lapilli Indici. *Indianische Per-
len.*

7. Lapilli margaritarum adulterini,
è vitro candidissimo. *Eholle Perlen.*

8. Lapilli margaritarum adulterini
ex ossibus facti, & spuma argenti tin-
cti. *Eholle Pauren Perlen.*

9. Lapilli margaritarum rotundi, o-
rientales. *Salperlen.*

MARMORA

CANDIDA.

1. **M**armor candidum Lunense
in Hetruria. *Ein weiß Mar-
melftein.*

2. Candidum Carrariense.

3. Patauinum, quod ferris secatur.

4. Italicum, venis cinereis pictum.

5. Ratisbonense, è quo tabulæ men-
sarum fiunt. de eo est ara Annebergi-
ca, qua, ex solido & vnico marmore,

nein

ne in Italia quidem vlla pulchrior extat. Darauf man tischbletter macht.

6. Candidissimum ex thermis Carolinis.

7. Hildeshemium ebori simile.

8. Ebori simile, Arabicum.

9. Annebergium, in metallis reperi-
tum. Annebergisch marmel oder spat
in cinem glanz.

10. In candido cinereum Hildeshemium, quod olet cornu vstum.

CINEREA.

1. Cinereū Hildeshemiū, quod
olet cornu vstum.

2. Zeblicium, quod incolæ serpentinum nominant, cum venis & punctis candidis, flavis & nigris. Serpentin.

3. Zeblicium, cui innati carbunculi, & in polito marmore miram speciem & aspectu iucundam faciunt.

4. Rochlicianum, cum luteis maculis.

5. Rochlicium cum nigris maculis, quæ sunt cornicū vngulis similes.
6. Italicum, cum nigris maculis, quæ serpentibus similes sunt.

NIGRA.

1. **N**Igrum Belgicum, è quo tum baillustrissimi ducis Mauritijs Electoris: & in primis tabulæ, in quibus inscriptiones excisæ. *Schwarz Niederlendisch Marmel.*
2. Annebergicum.
3. Ratisbonense.
4. E Belgio, quod olet sulfur.
5. Aliud quod olet cornu ystū, ibidem effossum.
6. Andegauense, politum, nigerrimum, non procul ab vrbe erutum.
7. Stolpense, ferreo colore & duricie. hoc Bisalten nominat Agricola: nos Basalten. *Stolpischer stein.*

VIRIDIA.

1. **L**Aconicum, viride, quod Venetijs cernitur.
2. Subuiride, Veronense, cum viridibus

MARMORA.

54

dibus lucentibus maculis. Licht-
grün/mit grünen scheinenden mackeln.

3. Laconicum aliud, in viridi nigri-
cans.

RUBRA.

1. **P**orphyrates, Aegyptium, vni-
forme. Ein schöner roter mar-
mor auß Egypten.

2. Porphyrites, Aegyptium, candi-
dis punctis distinctum.

3. Rubrum, Ratisbonense.

4. Rutilans, Ratisbonense, cum cā-
didis maculis. Einglänzender Mar-
mor.

5. In rubro nigrum, Boëmicum.

6. In rubro candidū, Belgicū, quod
varijs maculis distinctum est.

7. Annebergium in metallis reper-
tum.

8. In candido rubrum, in metallis
ferè omnibus repertum.

FLAVA.

1. **F**lavum in metallis repertum.
Eingelber spat.

2. Belgicum, sardæ nō pellucidæ nō dissimile.

ALABASTRUM.

1. **A** Labastrum pellucidum, Vesnetijs in D. Marco, & Romę in Maria Aegyptiaca. Weisser Alabaster.

2. Italicum, candidissimum, è quo pocula fiunt.

3. Facticiū. Gemachter Alabaster.

SAXA ▶

1. **S** Axa arenaria, Pirnēsia. Weisser Pirnischer sandstein.

2. Lutea Fribergia,

3. Rubra Rochlicia.

4. Cinerea Querfurdia.

5. In rubro nigra, Embeccæ in Saxonia.

TINCTA AB EX-

halationibus.

8. **S** Axum rubro colore tinctum.
Ein rother stein von witterung
ge-

geserbe.

2. Ferrugineo colore.
3. Flauo.
4. Spadiceo.
5. Nigro.

SAXA GRAVIDA.

1. **S**Axa cinerea dura: in quibus Sconchæ marinæ nascuntur, ipsius lapidis duricia.
2. Cinerea, in quibus conchæ bivalues reperiuntur in arenis in Lusatia. Eschfarbe / darinn lange steinerne Muscheln.
3. Arenaria candida, in quibus petines. Darinn weisse Jacobs Muscheln.

FISSILIA.

1. **F**issile nigrum, sterile, quod facile findi potest.
2. Durum sterile, quod non nisi ferræ artificis findi potest.
3. In cinereo candidum. Grauw schifer.
4. Cinereum.

5. Candidum.
6. In cinereo glaucum. *Grünlich
schiefer.*
7. In cinereo coeruleum.
8. Rubrum.
9. Subluteum.
10. Nigrum Mansfeldensium, cui reperiuntur impressæ imagines pisciū, colore nigro, flauo, orichalceo. *Darinn man fisch findet.*
11. Nigrum, in quo reperiuntur rami arboris cum folijs, oliuæ similes. *Darinn man este von beumen findet.*
12. Nigrum Andegauense, ex quo non solum tegulæ domorum & parietes, verumetiam tabulæ & mensæ fiunt. *Darauß man Tisch macht.*
13. Nigrum Rhenanum, quo plurimis in locis fastigia maximarum vrbiū Spiræ, Vuormatiæ, Moguntia, tecta videntur.

CALCARIA.

1. *S*Axa candida Pirnensia.
2. *S*Cœruleum Pirnense.

3. Saxum cinereum Pirnense.
4. Cinereum cum venis candidis, Pirnense.
5. Saxum nigrum, granatos in se continens. Effoditur Zeblicij iuxta ophitem, interiecto inter vtriusq; venas fluuiolo.
6. Rubro colore tinctum saxum ab humore metallico, non procul à Fribergero nascens: in qua vena nascuntur sibi, & schistos. Ein rother stein von berckwasser geferbe / darinnen spießglas vnd blüstein bricht.

LIGNA IN SAXA.

1. **R**ami, folia, cortices, ligna, car bones, ossa, conchæ, quæ in saxa corporata sunt, succo lapidescente, in fonte non procul à Francofurto ad Viadrum.
2. Rami, folia, cortices, ligna, manicæ, chirothecæ, & alia, immissa piscine prope Schellenbergam arcem in Misnia, in saxa corporantur.
3. Trabes molares mutatæ in saxa:

quæ trabes prope Torgā in Albi sunt
repertæ.

4. Ebenus subterraneus cum melan-
teria.

5. Lignum faginum in saxum corpo-
ratū, cuius dimidia pars adhuc lignū
est. Ein ast von einer Bûchen/der halb
holz vnd halb stein worden.

6. Saxa facticia. Gemachte stein von
violfarben.

7. Lateres. Gebachne stein.

8. Maltha, qua incrustantur castel-
la, & piscinæ aquarum. Wasser-
futh.

9. Lithocolla. Steinfuth.

ARENÆ▷

1. **A**rena vilis. Gemeiner sandt.

2. **A**fosilis, tenuis & candida,
Misena in charadris versus occasum.
Schöner weisser sandt.

3. Pelgrana, Misena.

4. Bibula, quæ lauari & cribrari so-
let,

let, estq; instar chartæ bibulæ Germanis.

5. Mésaria, quæ lota nō est. Waschsand.

6. Ingeode inuenta. Den man in andern steinen findet.

7. In tophis Misnensibus.

8. Fluiatilis, quæ cum calce miscetur, & adhibetur ad ædificia.

9. Metallica Goldbergica, in qua ramenta & globuli auri reperiuntur. Darinnen man Goldtschen vnnnd Körner findet.

10. Metallica, ex qua lauatur aurū in Albi. Goldschlich.

11. Metallica Misnensis, in pago à piscatoribus dicto, prope Leisniciū.

12. Misnensis in riuo prope Schellbergium arcem, in ipsa sylua.

13. Sabulū quo sternūtur viæ. Pflaster sandt.

14. Sabulum nigrum, è quo lauantur nigri lapilli, è quib⁹ plumbū albū excoquitur. Schlich, darinn ingraupet.

15. Sabulum sterile.
16. Arena rubra circa Isenacum in Thuringia. Rother sandt.
17. Flaua Glogauiensis.
18. Aurei coloris, à qua mons Romę nomen habet, mons Aureus, olim Ianiculensis.
19. Cinerea.
20. Nitida seu micans. Gleissent wie ein glimmer.
21. Marina. Meersandt.
22. Lacustris pinguior. Schleimichter sandt.
23. Pinguis metallica.

FACTITIA.

1. **A** Renæ ex pyrite, qua chartæ bibulæ loco vtimur.
2. Ex magnetide.
3. Ex plumbo nigro.
4. Scobes æris, arenæ loco inasperæ chartis, atramento nondum siccatis. Geseilter sandt / von Messing / Nadler feilspäne.

A V R V M

1. **A**Vrum purum, ignem nō expertum, quale in Albi, & in multis riuis Misenæ lauatur. Gedigen / gewaschen Goldt / gewasche Goldstucke / Goldkörner / geseiffe Golde.
2. Fossile ex mōte Carpatho, quod statim est suum. Gedigen Goldt.
3. Aurū purum fossile in lapide ferri ex eodem monte. In einem Eisenstein.
4. Ex eodem monte, in silice duro candido. Gedigen Goldt in einē harten feinsten Stein.
5. In lapide vocato Armenio ex mōte Carpatho. Gedigen Goldt in einē lasurstein.
6. Bractes & scintillæ auri purissimi in saxo candido duro, è Pannonia citeriore. Rothgedigen Goldstucklein / in einem harten weissen Stein.
7. Argentosum fuluum, in saxo candido è Pannonia, quod est argento vi

uo adhuc tinctum. Weiß Goldt/ das
 ran das quecksilber noch nicht gar vera-
 raucht ist.

8. Argento mixtum in silice cine-
 reo, è Norico seu Stiria, quod electrū
 appellant. Bleich gold / Guldig sil-
 ber/natürlich mit silber vermengt.

9. Argento post excoctionem mi-
 xtum. Werck.

10. Aurum coctum, & ab alijs me-
 tallis segregatū, quod obryzon Græ-
 ci. Fein Goldt.

11. Quod argenti mixturam habet.
 Bleich goldt/Rheinisch goldt.

12. Cupro tinctum. Segrent goldt.

13. In fila ductū. Gespinnen goldt.

14. In Bracteas ductū. Geschlagen
 Goldt.

15. Lapilli qui reperiuntur in riuīs
 circa arcē Honsteinam, è quibus au-
 rum excoquitur. Goldtköner.

16. Auri ramenta graua ibidem in-
 uenta. Gedigen gesteißt Goldt.

17. Vena auri fertilis è monte Car-
 patho.

patho. Guldig erz/ oder ein guldiner
handstein.

18. Ramenta auri leuia ex eodem lo
co. Kein gedigen flammicht Goldt.

19. Scobes auri collectæ lotura, &
in ramenta ductæ. Gefrehe.

20. Spuma auri. Goldiglett.

21. Recrementa auri. Schlacken.

ARGENTVM

1. **A**rgentum rude candidum.
glebosum, Schneebergium:
quod cultello scindi, & tractari mal-
leo potest. Paur erz / schneeweiss ge-
digen silber / dicht silber.

2. Annebergium candidum in mar
more metallico candidissimo. Ein
stüßlein gedigen silber in weissem spadt.

CAPILLARE.

1. **A**nnebergium candidum ca
pillare. Weiss gedigen he-
richt silber.

2. Capillis multiplicibus conden-

fatum in tricæ modum. Gedigen he-
richt silber / buschelweise zusammen ge-
wachsen.

3. Candidissimum, quod quasi glo-
mus è filis argenteis minutissimis cõ-
stat. Ein winnmer von härichtem sil-
ber.

4. Argento calamistrato simile, in
terrafriabili spadicei coloris. Einem
kraußgesponnenen silber gleich.

5. In terra flaua lutosa. Häricht sil-
ber an einem gelben lethen.

6. Mariebergium in cadmia metal-
lica sub cinerea fluida. In einem gra-
wen flüssigen kobelt.

7. In silice candidissimo. In einẽ
weißen hornstein.

8. In fluoribus rubeis quatuor an-
gulorum pellucidis. In rothen vier-
eckichten durchsichtigen flüssen.

9. Mariebergium in lapide cinereo
duro.

10. Annebergium in massa argenti
plumbei coloris.

Cum

11. Cum argento plumbei coloris in fluoribus candidis.

12. Capillare, cum argento plumbei coloris, Annebergium in marmore candidissimo, & pyrite aurei coloris. Weiß häricht silber/ neben einem gedignen glaser in einem weissen spadt vñ gelben kupffer stieß.

13. Repertum in Valle Ioachimica in ligno abiegno. Auff S. Lorenz im Joachimthal / in Thennen holz gewachsen.

14. Annebergium candidum capillare, rude, rubrum, pellucidum: ite rude plumbei coloris in vno lapide distincte coniunctum. Ein handstein darinn häricht silber/ durchsichtig roth gulden erz/ vnd glaz erz zu gleich vnderchiedlich/ &c.

IN ALIAS FORMAS concretum.

1. Quid in arbusculæ figuram excreuit. Steht am stein

H 4

wie ein dörres beumlein.

2. Instar flammarum ignis concretum, cui quasi coniuncti sunt massulae argenti plumbei coloris. Weiß silber wie feuerflammen/darauff zu oberst stücklein von glasiert gewachsen.

CANDIDVM.

1. Argenti candidi bracteolae in lapide pingui. Gedigen angeschlossen silber in einem seiffen-gebirg.

2. Bracteolae in saxo cinereo duro, Mariebergium. Weiß gedigen silber an einem grauen stein.

3. In pyrite ferri. Gedigen weiß.

4. In chrysocolle dura, Suacij ex Alpibus. Ein rein angeschossen silber/ in einem harten berckgrün.

PLUMBEI COLORIS.

1. Argentum plumbei coloris, quod facile scinditur, facilius malleo tractatur. Ein glasiert das sich wie es auß dem berg kompt/schneiden vnd münzen list.

2. In pyrite candido durissimo.

Meta

ARGENTVM.

61

3. Metæ figura concretum & quadrangulum. Ein gedigen vierseckig gläsern.

4. In fluoribus candidis sexangulis.

5. Signatum & ignem non expertū. hoc facile frangitur propter molli-
ciem. Gepregt gläsern so in kein feuer
kommen.

6. Fluoribus purpureis, pellucidis
quadrangulis. Ein stumpfe gläsern/
darinn braune viereckichte durchsichtige
flüsse.

7. Quod in medio venam argenti
rudis rubri habet, quæ minio nativo
purissimo similis. Gedigen gläsern/
darinn schön roth guldens.

CINEREI COLORIS.

1. Argentū instar flammæ ignis,
in cadmia metallica, Anne-
bergium. Grau gedigen silber in einē
harten kobelt.

2. Massa. Ein handstein von gedi-
gnem grauen erz.

H 1

3. In silice candidissimo. *An ein weißer stockquerschen.*

NIGRI COLORIS.

1. **I**N silice crustaceo candido. *Schwarz gedigen erz / in einem schirblichten hornstein.*

2. In pyrite cinereo.

3. Ramulo pseudocupressi simile. *Einem garten Cypress gleich.*

RVBRI COLORIS

pellucidum.

1. **G**Lebosum, carbunculo amethystizonti simile. *Schön Robinroth / durchsichtig roth gulden erz.*

2. Sex, septem, octo, angulos habes carbunculo simile, tigni forma erectum, in pyrite cinereo, & sulfure nativo flauo. *In einem grauen kieß vñ lebendigen gelben schwebel.*

3. Spinis echini terrestris simile, in cadmia metallica, quę formam habet cerebri. *Klein spinig vnd durchsichtig*

zig roth gulden ers/ in einem schwarzen
lobelt.

4. Cuius massula, quasi è rubinis
purissimis, apparèt cō creta. Schön
Rubin roth gulden ers.

5. Cuius massæ quasi è granatis o-
rientalibus pellucidis cō pacta. Ein
Granatroth roth gulden ers.

NON PELLUCIDVM.

1. Septem angulorum. Blüt
roth/sibeneckicht roth gulde ers.

2. Glebosum in marmore metallo
candido. Gemein rothgulden.

3. Glebosum in pyrite aurei colo-
ris, minio nativo simile.

4. In fluoribus candidis sexangu-
lis, exteriori cortici castaneæ simile.
Rauch vnnnd scharff wie die stachlichten
schalen/darinn die Castanien seind.

5. In silice cinereo.

6. Adhærens rudi saxo. Ein an-
gesprengt roth gulden ers in einem grauw
hornstein.

7. Albicans. Weiß roth gulde ers.

8. In lapide molli candido. Weiß
rothguldens/in weissen stockquerzen.
9. In pyrite cinereo.
10. In galena inani. In einer blende.
11. Aurum in se continens. Gul-
dicht silber/oder mit Goldt vermengt.
12. In rubro nigricans. Bräunlich
rothguldens.
13. Iecoris colore. Leberfarbes roth
guldens.

FLAVI COLORIS.

1. **C**Apillare flauum in terra fla-
ua. Ein gelb hericht silber/
vom berg geseibe.
2. Pyrites lauri coloris similis, cui
granula argenti plumbei coloris ad-
herent. Kupfferkies gleich.
3. Cornu pellucido simile, Marieber-
gium: candela admotum liquescit.
Ein durchsichtig hornfarbs gedigen sil-
ber/das am lichte verschmilzt.
4. Terrei coloris, durum, quod per
cussum malleo nitet, neq; specie, sed
igne probatur. Ein gedigen vnschein
lich

lich silber / wie ein gemeine grawe erde / ist
schwär / wenn man mitt einem hammer
darauff schlecht / so glizert es. Viel erfar-
ne Berckleut / kennen es selber nicht.

COERVLEI COLORIS.

1. **Q** Vod in medio quasi medul-
lam, argentum rude rubrū
in se continet. Ein blau gedigen sil-
ber erz / darinn rothguldens ist.
2. Commixtum argento plumbei
coloris, & candido gleboso. In ei-
nem glaserz vnnnd weissen gedignē silber.
3. Argentum coloris viridis, Anne-
bergiū in vena Coelestis exercitus fos-
sum. Grün silber.
4. Argētum purpurei coloris, fos-
sum in eadem vena. Braun silber.
5. Lapis argentarius. Ein silber
stüffe.
6. Vena argenti durissimis nodis.
Gneiß / mißbießel.
7. Vena argenti diues, cui corium
adhæret. Ein handstein / daran noch
der berck ist.

III. XLIII. ARGENTVM.

8. Argentum cum plumbo, ab ar-
segregatum. Werck.
9. Cum plumbo mixtū, id est, stan-
num. Schwarz bley/oder werck.
10. Cum plumbo mixtum, diues.
Bley oder werck das viel silber helt.
11. Mediocre. Leichter ein strich.
12. Pauper. Frischer ein strich.
13. Panes duri, qui plus argenti in se
continent. Reich hart werck.
14. Molles, quibus plus plumbi ni-
gri inest. Weich durre werck.
15. Panis argenti minutus. Ein sil-
ber probe.
16. Panis argenti puri. Ein blick
silber.
17. Recrementum argenti cinereū.
Graw silberschlacken.
18. Subcinereum. Schwarze silber-
schlacken.
19. Spuma argenti. Silbergleth.
20. Argentum coctum, & plumbo
adhuc mixtum. Werck oder bleyreich
silber.

Segre-

ARGENTVM VIVVM. 64

21. Segregatū à metallis alijs. Ge-
reigert silber.
22. Perpurgatum. Gebrannt sil-
ber.
23. Excoctione purum. Fein sil-
ber.
24. Signatum. Gepreßt / oder ge-
münzt silber.
25. Inauratum. Vergülte silber.
26. Ductum in fila. Gesponnen sil-
ber.
27. Bracteatum. Geschlagen sil-
ber.

ARGENTVM

vium.

1. **A**Rgentum viuum. Queck-
silber.
2. Quod sine excoctione purum in
metallis inuenitur. Ein rein queck-
silber.

TIT. XV. ARGENTVM VIVVM.

3. E minij vena excoctum. *Ge
schmelzt quecksilber.*
4. Sublimatum vt vocant.
5. Præcipitatum.
6. Mortificatum. *Getödt.*
7. Quod arte Chemica concretum
est. *Ein quecksilber das fir gemacht.*
8. Minium natium. *Berckzinober.*
9. Glebosum durum, quod Arabes
cinnabari vocant. *Zinober.*
10. Friabile. *Weicher zinober.*
11. Facticium. *Gemachter zinober.*
12. Anthrax, vena minij. *Der gang
darauff er bricht.*
13. Vena minij, cui argētum viuum
innatum est, vt quoties frangitur, ar-
gento viuo guttatim stillet. *Darinn
noch lebendig quecksilber.*
14. Rudi argento rubro similis, è val-
le Ioachimica. *Ein derb quecksilber
ers/dem roth gulden ers gleich an farbē.*
15. Cocco similis, cum pyrite auri.
16. Eidem similis in lapide falsili cā-
dido. *In einem weissen schif. r.*

Item

ARGENTVM VIVVM. 69

17. Item in lapide fissili cinereo.
18. Argenti viui diues, iecoris colore. Leberfarben reich quetzsilber erz.
19. Rudi argento rubro pellucido similis, in magnetide coloris argentei. Einem durchsichtigen roth gulden erz gleich / in einem schiffrichten silberweiß.
20. Hydrensis in rubro nigra: quæ malleo percussa, granula viui argenti stillatim exudat. Ein schwarzroth quetzsilber erz auß Hidria.
21. Hydrensis, spadicei coloris. Dunkelbraun quetzsilber erz.
22. Fulua: in qua striatim pyrites coloris aurei est positus. Ein roth gelb quetzsilber erz / dardurch schicht weyße ein kupfferkieß streicht.
23. Recrementa argenti viui.

AES SEV CV-
prum.

1. **A**Es purum seu natium simplex.

2. Natium rubrū ab omnibus metallis liberum, quod Anrode in ditio ne Mansfeldia in venis proprijs inuenitur. *Kein gedigen kupffer / sein kupffer.*

3. Fossile in proprijs venis repertū.

4. Purum fossile in venis argēti, Schnebergium.

5. Rubrum Mansfeldium, quod argentum in se continet. *Gedigen kupffer.*

6. Natium rubrū Suacense, in Alpibus Rheticis, quod aurum in se continet. *Gedigen kupffer das goldt helt.*

7. Sui coloris Gishubelianum, adhaerens instar bractearum lapidi duro coloris spadicei. *Angeflogen gedigen kupffer.*

8. Sui coloris in fluoribus purpureis.

9. Sui coloris cum substantia lapidis mixtū. *Gedigen kupffer / mit stein vermengt.*

10. Sui coloris adhaerens lapidi duro,

ro, qui in candido cinereus est.

11. Sui coloris, adherens lapidi scissili Mäsfeldio. Ein roth angeschweiffe Kupffer / an ein schifer flemmicht gedigen Kupffer in einem hornstein.

12. Aeris ramenta leuiora, in silice candido.

13. Aeris venulae vel fibre in lapide rubro candido. Ein geschick eines kupfferers / in einem harten stein.

14. Aeris vena putrida, diues. Ein schnittiger gang / rein von kupffer.

15. Aes rude natium, minus sincerum. Unrein gedigen kupffer.

16. Quod iam suum est, ex Moravia. Rein gedigen kupffer auß Mähren.

17. Aes natium flavum, adhærens lapillo fissili Mansfeldio. Gelbfarb kupffer.

18. Coeruleum adhærens lapidi fissili. Blawfarbich kupffer.

19. Totum coeruleum. Das schon blaw ist.

20. Violacei coloris, adhærens lapi

di fislili. Dreuntlich kupffer.

21. Candidum, rudi argento albo fismile, in lapide fislili. Ein weiß kupfferglas.

22. Nigrū. Schwarz kupfferglas.

23. Lapidī fislili ita copiose mixtū, vt vnus centenarius libras quadraginta arisin se contineat. Ein weich schiefer kupfferen/das in die 40. pfund helt.

24. Aes natium omnium colorū quasi zonis distinctū, aurei, purpurei, crocei, flauī, viridis, coerulei. Ein gedigen kupffer von vilen farben.

25. Fribergium, annatum plumbo nigro, totidem colorum eximiorum, qui ita nitent quasi essent pellucidi.

26. Innatum plumbo candido, instar auri politī nitidum. In ein zwit-ter wie ein poliert goldt.

AES NATIVVM CVM

alijis metallis mixtum.

1. **A** Es natium cum plumbo candido mixtum. Gedigen kupffer

offer das auch zin helt/ oder gedigen glo-
cken speys.

2. Cui aurum inest.
3. Cui argentum inest.
4. Vena æris vsta, in qua guttulæ æ-
ris purissimi in superficie magna co-
pia hæret. Geröst kupffer erz/ das voller
rother kupffer bömer stehet / wie tropffen.
5. Aes purum coctū. Geseigert ku-
pffer/ Rein kupffer/ Gar kupffer.
6. Terra rubra, vel lapides rubri,
qui sunt superficies montiū, Islebiæ,
è quibus effoditur lapis ærarius fisci-
lis. Sub ista terra lapidum genera vn-
decim sunt, antequam ad eum fodiē-
do perueniatur qui est æris copiosi
foecundus. Rother fleh.

I. Lapis rudis durus, terræ colore.
Gneist.

II. Non adeò durus, cinereo colo-
re. Schwefel oder Schwelle.

III. Durior & asperior, colore simi-
lis primo. Ober rauchstein.

IIII. In cynereo nigricans, sed se-

cundo solidior. Zechstein.

V. Cinereus durus & asper. Bnd
der rauchstein.

VI. Idem durus, in cinereo nigri-
cans, vt quartus. Splitterstein / oder
Blitterstein.

VII. Colore secundo similis, sed
mollior. Ober feule / oder schwolen.

VIII. Cinereus, septimo nigrior
paulo atq; durior. Mittelstein.

IX. In candido cinereus, mollis: q
cultello, vt marga dura, scindi sculpi-
que potest. Bndfeule / od' vnder schwolt.

X. Cinereus, marmorea duricie &
soliditate. Daeh.

XI. In cinereo prioribus omnibus
nigrior. Noberck / od' Nowersch / od' laime.

7. Lapis ffsilis Illebianus, colore
subcinereo, qui æris est diues. Ein
schifer / reich von kupffer.

LAPIDES AERARI EF.

figiati à natura.

I. L Apis ffsilis niger, in quo ra-
mi impressi à natura. Davin
zweien

zween este. einer weiden gleich.

2. Fissilis niger, in quo forma harēgi, aurei coloris. Darinn ein hering.

3. Aërius, in quo forma percæ maioris, aurei coloris. Darinn ein stockperscke/oder streuffperscke.

4. In quo forma percæ, nigri coloris.

5. In quo forma funduli, cærulei coloris. Darinn ein grundling / das blau sich ist.

LAPIDES AERARII A

natura picti.

1. **L**apis fissilis niger ærarius, in quo bractæ æris natiui. Darinn roth gedigen kupffer.

2. In quo chrysocolla natiua. Darinn schifer grün.

3. In quo cœruleum natiuū. Darinn schifer blau.

4. Lapidēs fissiles, quibus æs aurei, rubri, cœrulei, purpurei, violacei, nigri coloris inspersum. Darā ein angefloge / od angesprēgt kupffer / vō vil farbe.

5. Lapis fissilis, in quo vena æris aurei coloris. Darinn ein gelb gedigen Kupffer.

6. In quo vena æris, galenæ purissimæ similis. Darinn ein weiß gedigen Kupffer.

7. J Lapis fissilis ærarius, qui sub cœlo vltus est. Eingebrannter schifer.

8. Vltus. Gebrannt.

9. Vltus sub cœlo, & postea semel excoctus: & cui recrementa detracta sunt. Stein der gebrannt/vñ ein mal geschmelzt.

10. Lapilli instar globulorum, exactè circulares, duri & ponderosi, magni paruiq; hi quoq; reperiuntur inter lapides ærarios, quorum cutis cinerea, quasi ex arenulis essent compacti: qui si malleo franguntur, intus pyriti argentei aut cinerei coloris, sunt similes. ex his interdum æs, interdum argentum excoquitur.

11. Lapilli durissimi, in nigro rubentes: qui reperiuntur in lapide ærario fissili,

fissili, renibus animalium similes: qui fracti fallunt colore, quasi æris diuites: sed cum explorantur igne, nullius metalli materiam habent. Kupffer mieren/ halten nichts.

12. Lapis sterilis, in candido subcinereus, sub lapide ærario inuentus. Des schifers ligend / des schifers sande oder boden.

13. Panes primarij ex ære rudi cõflati. Stein.

14. Secundarij, in quibus argentũ vel aurum adhuc inest: qui vendũtur dominis officinarum argentum ab ære secernentibus. Geschliffen kupffer scheiben/ die vngeseigert/ oder vngeseigert kupffer.

15. Panis fathiscens, vel panis æris spongiosus: ex quo, cũ plumbo quod additur, argentum est extractũ. Ein kienstock.

16. Panis argenti & plumbi, quæ ab ære segregata sunt.

17. Acs, in quo inest argentũ tem

peratum cum plumbo. Ein silbricht
kupffer/darcin ein bley geschlagen.

18. Aes à panibus fathiscētibus tor-
refactis exemptum. Gar kupffer/sein
kupffer.

19. Panis æris ab omni metallo li-
ber. Geseigert kupffer/rein kupffer.

20. ḡ Spinæ, quæ dum panes fathi-
scētes torrētur, ortæ sunt. Röst dornen.

21. Quæ de panibus ex ære & plu-
bo conflatis, ortæ sunt. Dornen so
von werck springen.

22. Panes æris ex spinis confecti.
Stucke oder kupfferscheiben/so von dör-
nern gemacht.

23. Spinæ de panibus, quæ ex semel
recoctis panibus spinis cōflatis ortæ
sunt. Dornen so ein mal gearbeit sind.

24. ḡ Aes coctum, cui aurum inest.
Das goldt helt.

25. Cui argentum inest.

26. Cui argentum & aurum inest.

27. Magnetide tinctum. Weißer
messing.

Cad-

28. Cadmia metallica tinctū. Gelber messing.
29. Aurei coloris. Messing.
30. Coronarium, quo ornamēti loco nostri vtunt rustici in sertis. Lahn/ daraus man Kirmes krenze macht den Bawisknechten.
31. In rubro flauum. Geseigert kupffer.
32. In rubro fuscum. Rothe kupffer.
33. Auri colore arte chemistica tinctum. Alchemisten goldt.
34. Inauratum. Verguldt.
35. Argenti colore arte chemistica tinctum. Alchemistisch silber.
36. Cum plumbo candido mixtū. Glockenspeys.
37. Crematum. Geröst.
38. Coctum, cum plumbo candido mixtum. Gemacht glockenspeys.
39. Téperatura, cuius dimidia pars ex ære & argento conflāt. Kobelt.
40. Aes in canales ferreos fusum. Kupfferzehe / daruō mā die probe macht.

41. Aes in granula redactum, seu (vt appellant vulgò) granulatum. *Gekörnt kupffer.*

42. *Flos æris, de panibus candentibus exiliens, instar seminis milij. Kupfferkörnlein / die vom Kupffer abspringend.*

43. De candentibus catinis exiliens, minutior quàm semen papaueris erratici. *Kupfferstaub / der auß den Tiegeln springt.*

44. Aeris flos verus, exiliens sponte Suacij, ex catinis candentibus, vt olim in Cypro ab ære. *Schwartzischer Kupfferstaub / ganz klein / der da wirt wann man absticht.*

45. *Aes coctum, & malleis induratum. Geherttet kupffer.*

46. Aeris squama. *Grobe kupffer-schlacken auff den hemmern.*

47. Aeris squamæ purissimæ, quibus figuli vasa viridi colore tingunt. *Kupfferbraun / darmit die Töpffer grün verglesen / das findet man bey den Kupffer-*

opper schmiden.

48. Aes in globulos dissolutum.
Grob gekörnt kupffer / das man über den
besem geist.

49. Aeris scobes climatae. Kupffer
feilspehne.

50. Aeris batitura, vt nomine Itali-
co nonnulli vocant, hoc est, æs ductū
in laminas. Kupfferblech.

51. Aerea fila. Kupfferdraht.

52. Aerea fila inaurata pro filis au-
reis. Falsch gezogen goldt.

53. Argētata. Falsch gezogen silber.

54. Plumbo cādido obducta. Ver-
zint dracht.

55. Fila orichalcea. Messinger draht.

56. Recrementa nigra, quæ de la-
pide ærario in prima excoctione de-
trahuntur. Schwarze wilde schlacke.

57. Metallum factum è lapide æra-
rio, quod semel coctum, & cui recre-
mentum detractum est. Ein metall/
das ein mal geschmelzt.

58. Metallū sexies torrefactū, iam q̃

TIT. XVI. *AES SEV CVPRVM.*

ultimo excoctum, cui prima & secunda recrementa detracta sunt. *Wiltu ten kupffer das sechs mal geröstet.*

58. Primum recrementum rubri coloris. est materia vrceolorum, è quibus mustū bibi apud nos solet. *Darauf man die rothen mostkreüse macht.*

59. Secundū, ponderosum, ære plūbōue mixtū, quod vocant lingua vernacula, *Stein*: idēq; iterū ad metalla, vt citiūs fluant, in vltima excoctione additur. *Stein/sihet einer glockenspeiß gleich/man setz es dem vnflüssigen erz zu.*

60. Tertiū, quod in fornace remanet, quando cuprum, cui adhuc argentum inest, effluxerit. ex isto recremento cum contunditur, & ad excoctionem iterum præparatur, fit ferrum. *Die saue darauf man eyssen macht.*

61. Recremēta quæ è panibus æris torrefactis detrahuntur. *Gar schlacken.*

62. Recrementa cupri prima, leuia sunt.

Secunda-

POMPHOLYX.

73

63. Secunda, grauiora.

64. Tertia, grauiſſima, & coloris nigri, cœrulei, purpurei, rubri.

POMPHOLYX▷

1. **P**ompholyx eſt fuligo quę colligitur in cameris, vbi coquitur metallum. *Hüttenrauch.*
2. Pompholyx de argento. *Flößgeſtüb das ſilber heſt.*
3. Lutea quę adhæret parietibus, quando argentum à plumbo ſegregatur. *Gelber giftiger Hüttenrauch.*
4. Aeris Mansfeldij. *Kupfferſtaub.*
5. Quę colligitur quando argentum à cupro ſegregatur. *Kupfferſtaub auß den ſeygerhütten.*
6. Quę in caminis colligitur, vbi plumbum candidum coquitur. *Zinnſtaub.*
7. Candida puriſſima. *Der beſte Hüttenrauch.*

8. E lapideis panibus torrefactis, cum as coquitur, cōcreta. Der weisse hüttenrauch/oder nicks / der da wirdt bey den garherden.

9. Pompholyx alba, quod officinae nihilum album appellant. Nicks/ weisser hüttenrauch.

S P O D O S

1. S Podos est fuligo cinerei coloris, & grauior quàm pompholyx. Ein grauer schwarzer Hüttenrauch.

2. Lutea, quæ generatur in focis, in quibus metalla separantur. Gelber Hüttenrauch / der auff dem Treib harte wirdt.

3. Subterranea cinerea. Grauer zeher rauch.

4. Subterranea nigra. Schwarzer zeher rauch.

5. Subterranea viridis. Grüner zeher rauch.

DIPHRY.

DIPHRYGES ▶

1. **D**iphryges, quod remanet in fornacis fundo, postquā æs effluxerit. *Vnder ofenbruche.*

2. Quod à pyrite æroso gignitur. *Vnder ofenbruche von kupffertieß.*

3. Quod à lapide æroso cremato provenit. *So von gerösten kupfferstein werden.*

4. Mansfeldium. *Von Mansfeldischem schifer.*

5. Cinis qui in catinis & fornacibus remanet. *Ofen asche/harte asche.*

CADMIA. CA=

pntis.

FORNACVM.

1. **C**Admia capntis, è fumo fornacum sublata, differt à fossilis, vt sequentia declarabunt.

2. Cadmia alba, est materia venenata, quæ exhalat è metallis, & se parietibus quasi affigit, cum metalla torren-

tur vel vtütur. Weissen hüttenrauch/
hengt sich an die wende/wenn man erz rö
stet/oder schmelzet.

3. Lutea. Gelber hüttenrauch.

4. Crocea. Rother hüttenrauch.

5. Cinerea. Grauer hüttenrauch.

6. Cadmia optima, quæ fit in æra-
rijs fornacibus ex pyrite, vel cadmia
metallica.

7. Parietibus adhærens in fornace,
vbi venæ æris excoquuntur. Kobelt
auß den schmelzofen.

8. Parietibus adhærens, collecta de
fornacib⁹, vbi vena auri decoquitur.

9. Collecta de fornacibus, vbi ve-
na argenti excoquitur. Da man sil-
ber schmelzet.

10. Collecta de fornacibus plumbi
candidi.

11. Cadmia fornacū impura. Ober
oder mittel ofenbruch/vnreine ofenbruch.

12. Quæ argentum in se continet.

13. Quæ plumbum candidum.

14. Cadmia æris, eius species in no-
stris

stris metallis reperiuntur, quibus Dioscorides & Græci alij, à forma ipsa indiderunt appellationes.

15. Placodes seu crustosa.

16. Zonitis, quasi cingulis distincta.

17. Onychitis, variorum colorum, ut sunt venæ lapidis onychis.

18. Ostracitis seu testacea, quæ ferè adhæret parietibus.

19. Botryitis, baccata, seu racemosa, colore cinereo, quæ baccis racemi instar à fornacum lateribus pendet.

20. Botryitis nigra, cui bractæ colore æris purissimi adhærent. *Daarinn ein schön flocksupffer.*

21. Stalactica seu in stirias cōcreta.

22. Alexandrina, cuius nunc in officinis usus est.

23. Ad Cameram.

24. Sublimata.

25. Atramentosa.

CADMIA METALLORVM

quæ est fossilis.
I. Cadmia metallica foditur in

venis Bohemiæ, & Misniæ magna copia: quam nostri metallici cobaltum nominant, vt & genus quoddam demonis metallici, Cobaltum: quæ voces quam notionem habeant, huius laboris non est inuestigare aut expendere.

2. Cadmia fossilis, quæ expers metalli, foditur in inferiori Germania, in Vestphalia. à nostris vocatur Calmei, lapis calaminaris.

3. Cadmia fossilis, siue lapis calaminaris ignem non expertus. Ein roher galmey.

4. Perfecta vsta. excoquitur enim quaterdecies, donec ad tincturam cæterorum metallorū adhibetur. Galmey der vierzehnen mal gebrannt ist.

5. Vsta purissima mollis. Ein milder gebrannter galmey.

6. Cadmia metallica cinerea. Ein natürllicher grawer fobelt.

7. Crustacea, cerebri referens similitudinem.

Fossa

8. Fossa Sonnebirbilij prope Valles, plena sulfure, quæ accensa ardet. Kobelt der brennet.

9. In qua argentum rude, rubrū, pelucidum. Darauff durchsichtig rothgulden erk.

10. Nigra, glebosa. Ein schwarzer stuckichter kobelt.

11. Cinerea, valde dura.

12. Ferrei coloris, crustosa.

13. Cinerea, ponderosa, friabilis.

14. Cinerea, dura.

15. Cinerea, levis.

16. Similis plumbo cinereo nativo puro, levis, quæ facillimè malleo in multas partes frangitur. Ein spröder kobelt/gleicht wie ein gedigen wismut.

17. Dura, ferro polito similis. Darinn wismut.

18. Cui innatū plumbum cinereū.

19. Fossilis, quæ in Vvestphalia in montibus & torrentibus reperitur, aspectu racemosa.

20. Sulfurea.

TIT. XXII. LITHARGYRUM.

21. Bituminosa.
22. Aurum in se continens.
23. In formam nudati cranei cōcreta. Gewachsen wie ein entblößt hirn.
24. Concaua, plena pulueris niger-rimi.
25. Fluida, durissima, ex quo succus venenosus indies efflorescit. Ein harter geflossner kobelt.
26. Fluida in fluorib⁹ quotidie exuans succū acré coloris lutei. Flüssiger kobelt in gelben flüssen.

LITHARGY-
rum.

1. Lithargyrum (neutro, vel potius Lithargyrus, foeminino genere) siue spuma argenti. Argyritis. Silbergleth.
2. Quod fit quando plumbum ab argento separatur.
3. E mixtura plumbi & auri.
4. E mixtura plumbi & argenti.

Emi-

5. E mixtura auri & argenti.
6. Ortum ex plumbo & ære.
7. Recrementum lithargyri cœruleum. *Löppfer schlacken.*

MOLYBDÆNA & plumbago.

1. **M**olybdæna vel plumbago
metallica. *Hartbley/vn-
der ofenbruch.*
2. Nata è plumbo & ære.
3. E mixtura plumbi & argenti.
4. E mixtura plumbi & auri.
5. E plumbeis laminis cocta.
6. In media catini parte orta. *Spor-
herf.*
7. Molybdæna cinis. *Aschen von
ofenbrüchen.*

PLUMBAGO.

1. **P**lumbago metallica vel na-
tiua, verbo Hispanico gale-
na, id est, vena plumbi & argenti com-
munis. *Glanß.*

2. Plumbago simplex, quæ nihil nisi plumbum in se continet. Reiner glanz/der nichts dann bley helt.

3. Plumbago diues. Kleinspeissiger glanz.

4. Mixta cum pyrite candido.

5. Tessellata in lapide calcario.

Würfflichter glanz in weissem kalchstein.

6. Tessellata in fluoribus longis, candidis, pellucidis.

7. Cum fluoribus flauis mixta in lapide candido, qui igne liquefit. Mit gelben flüssen durchwachsen/in eine weissen flüssigen stein.

8. Cum pyrite candido in filice candido.

9. Tetragonos, in fluoribus purpureis.

10. Octagonos in alia plumbagine sterili. Ein achtsseitiger glanz auff einer blende.

11. Polonica, cui ochra annata est. Glanz darinnen ein Ougergäl.

12. Globosa, quæ pyrite cinereo cru
staceo

staceo striatim distinguitur. Glanz
der schichtweise mit einem grauw schirbli
chten kiez getheilt.

13. Cum silice mixta.

14. Cum fluoribus candidis pellu-
cidis.

15. Tessellata in fluoribus candidis.

16. Rubei coloris, ex qua copiosum
plumbum excoquitur.

17. Nigra, à vena cupri sic tincta.

Ein schwarzer glanz.

18. Iecoris colore, quæ ab alijs me-
tallis fictingitur. quando color exte-
rior abraditur, proprius manet.

19. Flauī coloris, fluoribus luteis si-
milis.

20. Rubri vel æuginosi coloris.

Roth wie ein schon gedigen oder geseigert
kupffer.

21. Glebosa Fribergia. Grob spei-
figer glanz.

22. Aeri similis. Kupffrichtter glanz.

23. Islebiana, in lapide fissili.

24. Argent i & plumbi foecunda.

TIT. XXIII. PLUMBAGO.

Reich von Silber.

25. Aeris & plumbi ferax.

26. Fribergia varijs & diuerfis coloribus tincta, iridē repræsentans. Ein glanz der mancherley von farben / sieht wie ein schöner rāgenbogen.

PLUMBAGO STERILIS,

1. PLumbago sterilis pici similis. Bechblende.

2. Stimmi similis. Kleine speisige blende.

3. Flaua nitēs Scharfenbergia prope Misenam. Licht gelbe blende.

4. Candida, nitens, Scharfenbergia.

5. Sterilis galenæ similis. Glanz blende.

6. Sterilis venæ cupri similis. Kupfferblende.

PYRITES

ARGENTEI COLORIS.

1. PYrites è tenuibus crustis, argento polito similis. Ein weisser

weisser wasserkieß / sihet als weh: eh: von
kleinen dünnen silberblechlein.

2. Quadratus, tessellis similis. Ein
würfflichter wasserkieß.

3. E marmore rubro metallico.
Ein weisser wasserkieß in ein rothen spat.

4. In marmore metallico, qui instar
micæ scintillat. In ein silberweissen
spat / der da glimmt wie ein kassensil-
ber.

5. Ornatus fluoribus purpureis, a-
methystinis, quadrāgulis, pellucidis.
Darauff viereckichte schöne durchsichti-
ge stülße stehen.

6. In saxo candido positus, qui gra-
nis coriandri saccharo obductis simi-
lis est. Ein weisser wasserkieß / darauff
runde weisse körner / vñ flockquers: stehn /
dem überzognen Coriander gleich.

7. Spongiosus qui micat.

8. Pumicosus, & ab exhalatione ar-
denti nigro colore tinctus. Ein lu-
cker wasserkieß / so vonn der witterung
schwarzgraw gefärbt.

PYRITES E QVIBVS

ignis elicitur.

1. **O**ctahedros, dodecahedros è quo ignis elicitur. Dicitur hoc modo, quia in quacunque parte locatur, stare solet. *Ein achteckiger/ zwölffseckiger wasserkies/ gibt selbwr.*
2. Glebosus, in terra arenosa candida dura, repertus Mariebergi. *Ein weisser wasserkies in cinem harten sande- echten erdrich.*
3. In flauo candescens, spumæ lupi similis.
4. Friburgius, cum plumbagine mixtus.
5. Mariebergius è portiunculis compositus tessellatis, plumbo nativo similis. *Einem gedignen wismut gleich.*
6. In quo sulfur natium luteum.
7. Squamosus, pelli serpentis similis, tinctus exhalatione subterranea cinereo colore. *Ein schüppichter wasserkies/ einer schlangen haut gleich/ v von bergdunst graw gefärbet.*

E QVI-

E QVIBVS IGNIS

non elicitur.

1. PYrites argentei coloris, quem circumstant fluores lutei testellati. Geibe wüßflichte flüsse / mit wasserkeß überzogen.
2. Cum fluoribus luteis mixtus.
3. Fissilis, cunei forma in marmore metallico, qui cōtinenter exudat succum acrem. Schiffrichter wasserkeß / bricht in einem spath wie feile / vñnd gibt kein fettwz.
4. Cum fluoribus candidis, & marmore metallico mixtus, cerebro similis.

AVREI COLORIS.

1. PYrites qui est solidus, & colorem auri totus refert, nomine Hispanico dicitur Marchasita. Marchasit.
2. Mansfeldius in fluoribus candidis sexangulis, non pellucidis. Ein goldgelber kupfferkeß / in weissen sechseckichten flüssen.

3. Glebosus, in quo plumbago ducit. Darinn kleinspeissiger glantz.

*E QVIBVS IGNIS
elicitur.*

1. **G**lebosus, prorsus aurei coloris. Einẽ feinen goldt gleich.
2. Glebosus, angularis. Ein stück voller ecken.
3. Cum silice durissimo cãdido mixtus. Mit weissem hornstein vermẽgt.
4. Tessellatus.
5. Angulosus, cuius corium plenũ est fluoribus candidis, sexangulis, pelucidis.
6. Spongiosus, è granis partim rotundis, partim angulosis, compositus.

*E QVIBVS IGNIS
non elicitur.*

1. **A**nnebergius, angularis, in pyrite candido. Ein eckich ter goldgelber kupffertieß / in einem wasß fertieß.

Gil.

2. Gishubelianus, in quo chrysocol
lanatiua. Darinn ein berck grün.

3. Gishubelianus, in quo plumbago
sterilis, pici similis. Darinn ein
berckblende.

4. Cui annata ochra pulcherrima.
Darinn ein schön berck gelb.

5. Annebergius in saxo candido, qui
facillimè igni liquefcit. Ein weißer
floßquers.

VARIORVM COLORVM,

è quibus ignis non elicitur.

1. SPÖgiosus, aurei, viridis, cœru
lei, violacei, purpurei, cine
rei coloris. Ein sußer wasserkies von
vielfarben.

2. Aurei, rubri, purpurei, cœrulei,
viridis coloris, in fluoribus candidis.

3. Zonitis in lapide cinereo, colo
ris aurei, viridis, cœrulei, purpurei, cā
didi, iridi cœlesti ita similis, quasi esset
depicta in lapidē. Ein kies von schön
en farben/cinem rāgenbogen ähnlich.

4. Aurei, viridis, violacei, purpurei,

cœrulei coloris, in marmore metallo-
co, quod in rubro candidum est. In
einem leybsarbnen spat.

5. Coloris aurei, rubri, viridis, cœru-
lei: quo tinctus est lapis ferri, crusta-
ceus, ferrugineus. Ein violfarbich-
ter/angeflogner kupfferkies/an eine roth-
gelben schirblichten eisenstein.

6. Cupro polito similis. Ein ro-
ther kupfferkies.

7. Pyritis rubri granula minima, in
lapide cinereo, duro, flori æris simi-
lia. Ein rother angesprengter körnich-
ter kupfferkies/auff einem grawen stein/
fleinem gekörnten kupffer gleich.

RVBRI COLORIS, E

quo ignis non elicitur.

1. **R**uber durissimus Ishebianus,
Iaspidi rubræ similis. Ein
rother harter kupfferkies/wie ein Jaspis.

CINEREI COLORIS, E

quibus ignis elicitur.

1. **I**n candido cinereus, spongio-
sus. Weißgrawer kies.

Fluidus

2. Fluidus in ochra nativa, Eingra-
wer flüssiger kieß.

3. Cui plumbago metallica annata
est. Darinn ein schöner glantz.

4. Spongiosus, aqua pyritis ita tin-
ctus & infectus, vt exterior cutis, æri
purissimè polito similis sit. Ein pim-
pacher kieß/der vom kießwasser schon ku-
pfferroth gefärbt / das er für ein geseigert
kupffer anzusehen.

E QUIBUS IGNIS

non elicitur.

1. Spongiosus. Voller löcher wie
sein schwamm.

2. Cui plumbago sterilis, venæ æris
similis, adnata. Daran eine kupffer-
blende.

3. Rarus, saxo arenario molli simi-
lis. Einem milten sandstein gleich.

4. Spongiosus, in quo sunt crustæ
quadratæ & fluoribus candidis, mul-
tiplices: quæ ornata sunt granis, ru-
bri, purpurei, coerulei, viridisq; colo-

ris. Pimsicher kieß / darinn viel dünne
viereckichte stüsse / darauff körnlein von
vil farbichten kiesen.

5. Glebosus Kutzbachius, argenti
& æris feracissimus. Hält viel kupffer
vnd silber.

6. Subcinereus, Suacensis, valde du-
rus. Ein schwarzgrauer kieß / reich
von kupffer vnd silber.

7. Spongiosus, exhalatione arden-
ti tinctus nigro colore.

8. Cinereus, longus, quasi è mul-
tis virgulis compactus, qui continen-
ter atramentū exudat. Als von lan-
gen rüttlein / wie ein besenstül / zusamen
gesakt / darauff täglich Kupfferwasser
wechselt.

9. Glebosus, Hildeshemius, atra-
menti parens. Ein grauer kupffer-
stein / darauff täglich / so er am wetter ligt /
heuffig kupfferwasser treufft.

10. Glebosus Radebergius, ex quo
sulfur excoquitur. Darauff man
schwebel sendet,

ALIQ.

ALIORVM COLORVM E

quibus ignis non elicitur.

1. **C**erulei coloris, spōgiōsus.
Ein blauer kieß.
2. Violacei coloris, spōgiōsus. Ein
violbrauner kieß.
3. Purpureus.
4. Purpureus, in quo chrysocolla
natiua pulcherrima. Ein brauner
kieß/darinn schon berckgrün.
5. Colore plumbagini similis. Ein
glantziger kieß.

E QVO IGNIS

elicitur.

1. **N**iger glebosus carboni terre
stri similis. Ein schwarzer
kieß/steinkolen gleich.
2. Pyrites sterilis, qui igne lique-
scit: ideoq; metallis loco plumbi ad-
ditur, vt liquidiora in excoquendo
fiant. à nostris vocantur Stein. Der
im feurw. fließt/wirdt zum zûsatz an stete
des bleyes /bey dem vnflüssigen erz/ das

sich nicht verbleiet/zugesagt.

3. Pyrites liquefcens. Flüssiger kief.

4. Venenatus, qui plumbi candidi venis adiungitur Eberndorff. Si de aqua in qua lotus sit, aut homines aut animalia biberint, intereunt. Ein giftiger kief. Vom wasser darinn man in weschet/oder das dardurch/oder darüber fließet/ stirbt alles was daruon trinct.

III PYRITES PARENS
succorum.

1. **I**N quo chalcitis gignitur.
2. **I**n quo Sory.
3. In quo Melanteria.
4. Cinereus, è quo atramentū continenter efflorescit.
5. Argentei coloris, in vena argenti viui.
6. Cromenauius in Morauia, ex quo succus indies extillat, qui sulfuri rubeo pellucido similis est. Der einem rothen schwebel gleich.

M E.

PYRITAE.
METALLORVM V.A.
rurum fertilis.

1. **P**Yrites aurum in se continēs.
2. Argentosus.
3. Aerofus.
4. In Lygijs repertus auri argentiq;
ferax.
5. Bohemicus argenti & æris.
6. Aeris plumbiq; nigræ fœcun-
dus.
7. In quo plumbum nigrum & can-
didum. *Der bley vnd zin helt.*
8. Glebosus candidus durus. *Ein
wasserkies/ den man stuckicht finde/ vñnd
auff die blüchsen schraubet.*
9. Duorum aut trium testiculo-
rum specie, in aquis reperitur colo-
ris auri.
10. Coloris argenti, qui ab exhalatione virofa, colore cinereo est tin-
ctus. *Ein weisser wasserkies/ vom schwa-
den ganz grau gefärbt.*

P L V M B V M

nigrum.

1. Plumbum natium, sui coloris, sed impurum. Gedigen Bley.
2. Vena plumbi nigri apud Vbios candida, fluoribus candidis non pellucidis similis. Bleyers auß dem stift Eöln/weissendurchsichtige stüßen gleich.
3. Vena plumbi nigri candida, fluoribus candidis, pellucidis similis, copiose diues, ex centenario enim fiunt libræ plus quàm sexaginta plumbi nigri.
4. Caldebornia, margæ cinereæ similis.
5. Lapidis arenoso candido similis.
6. Silici metallico similis, in quo venulæ viui sulfuris apparent.
7. E Polonia, cum ochra nativa mixta.
8. Flores plumbi nigri, corallis albis similes.

Flauj,

9. Flavi, sulfuris lutei lineis pleni,
vndenomē à plūbo & sulfure, Bley-
schwebel. Ein gelber bley-schwebel.

10. Plumbū nigrum Villacense co-
ctum. Rein bley / das kein ander me-
tall hat.

11. E Palatinatu mollissimū. Ganz
weich bley.

12. Depauperatum. Frisch bley
nicht reich am bley.

13. Diues. Reich bley / das viel sil-
ber helt.

14. In quo aurum. Werck.

15. In quo argentum. Werck.

16. Argento, cupro & auro mixtū.

Werck.

17. Depuratum. Rein bley / das man
zu probieren braucht.

18. E spuma argenti & molybdæna
confectum. Hart bley.

19. E spuma argenti coctum. Bley.

20. Metallis in excoquendo addi-
tum. Das man zum schmeltzen vor-
schlecht.

21. Granulatum vt nominant. Ge-
fönt bley.

22. In minutissimum puluerem vel
granula redactum. Das man zu Be-
nedig zu den kleinen sandseigern braucht.

23. $\int$ Ochra plumbana vulgaris.
Bleygelb.

24. Ochra plumbana optima. En-
glisch bleygelb.

25. $\int$ Cerussa. Bleyweiß.

26. Cerussa natia ex agro Vicen-
tino.

27. $\int$ Minium è cerussa vsta factum.
Mennige/[Minien.]

28. Imperfectè vstū. Bleiche men-
nige.

29. Secundarium, è plumbario lapi-
de, qui argenti plumbiq; fertilis est, fa-
ctum. Mennige.

30. Recrementum quod de plum-
bo, è spuma argenti facto, & de moly-
bdana, detrahitur. Absugf.

31. Recrementa candida plumbi ni-
gri Gollariana. Weißer abstrich.

Plum-

23. Plumbi cutis impura. *Unreiner abstrich.*

33. $\int$ Plumbum vi ignis in cinerem resolutum.

34. Cinis plumbarius chemistarū. *Alchimistische bleyfarb.*

35. Fumus venenosus luteus, qui attollitur, cum argentum à plumbo discernitur. *Gelber giftiger bleyrauch/ wann man das bley vom silber verrauchē leßt: lämet die leute.*

36. Plumbum elotum Dioscoridis.

37. Vstum Dioscoridis.

PLVMBVM candidum.

1. Plumbum candidum purissimum, effossum in Valle Ioachimica. *Gedigen zin.*

2. Granula parua candida, quæ lauantur prope Vallem Ioachimicam. *Seiffen zin.*

3. Ramenta plumbi candidi, quæ in

rius colliguntur. Blanc seiffen zin.

4. Plumbum candidum purissimū,
natum, Schlacchenualde estofsum,
Gedigen zin auff dem Schrodenstoln.

5. Lapilli Aldenbergij cādidis fluo-
ribus pellucidis similes. Weiße zine
graupen.

6. Lapilli flauī uiuo sulfuri similes,
in Hegnistō metallo. Bleichgelbe zine
graupen auff dem Hengst.

7. Lutei.

8. Crocci coloris. Rothgelbe zine
graupen.

9. Purpurei.

10. Virides prope Schreckenbergu
in aquis reperti. Grawe zingraupen
so man auff dem Schreckenberge wascht.

11. Albi in fluminibus collecti. Ge-
seiffen/weisser zwitter.

12. Candidi prope Schnebergum in
riuis inuenti. Weiße geseiffte zine
graupen.

13. Nigri minutili, quos flumina de-
serunt. Affter.

Ni-

14. Nigri parui. *Schwerel.*
15. Nigri mediocres. *Krebst.*
16. Nigri magni. *Grober stein.*
17. Lapillus niger, omnino suus & purus. *Ein geschub / oder sehr reiche zwitterstein.*
18. Lapilli nigri & flau, mixti, ex Hognisto. *Gemögter zinstein zum hengst.*
19. Nigri parui, & bractea plumbi candidi purissimi, in fluore candido. *Kleine zingraupen / vnd reingedigen zin in weissen flüssen.*
20. Nigri Schlächeualdenses in lapide metallico candidissimo. *In einem weissen quers.*
21. Nigri in lapide metallico cinereo. *In einem grauen quers.*
22. Nigri mediocres in marmore metallico. *In einem leybfarbn hornstein.*
23. In fluore candido pellucido sexangulo.
24. Bohemici in lapide arenoso rubro.

25. In lapide ferri.
 26. In lapide speculari candido pel-
 lucido Schlacchenualda.
 27. Cum pyrite.
 28. Nigri cinerei coloris. Graver
 Zwitter.
 29. Lapis plumbi candidi in filice
 metallico. Ein Zinſtein/in einem har-
 ten hornſtein.
 30. Vena plumbi candidi, in quo
 cadmia metallica. Kobelt in einem
 Zwittergang.
 31. Res fossilis micæ argenti similis.
 Ein miſſpickel.
 32. Plumbum candidum Anglicū
 optimum & puriſſimum. Engliſch
 Zinn.
 33. Candidum puriſſimum coctum
 Schlacchenualdenſe.
 34. Adulterinum, cui plumbum ni-
 grum eſt additum. Gefelſcht Zin.
 35. In quo argentum. Zin das ſil-
 bert.
 36. Durum. Friſch Zin.
 Molle:

37. Mo
 38. In
 39. M
 40. In
 41. E
 42. C
 43. L
 44. Qu
 45. di co
 46. & qu
 47. lis de
 48. fetter
 49. dacht.
 50. 44.
 51. us, qu
 52. lis: v
 53. apti
 54. plum
 55. Das

37. Molle. Schmidig zin.
 38. In granula redactum.
 39. Molle cancellatum. Seght
 ert zin/oder fauffmans güt.
 40. In panes formatū, durū. Stuck-
 dinn.
 41. Excrementis excoctū. Von
 der halben oder alten schlacken gemacht.
 42. Cerussa è plumbo candido.
 Spanisch bleyweiß.
 43. Lapilli nigri steriles, similes for-
 ma & colore lapillis nigris projectis.
 Quando cum lapillis plumbi candi-
 di coquuntur, plumbum consumūt:
 & quod remanet, indurefcit, & macu-
 lis dedecoratur. Schut / raubt im
 fetter das zin / macht es spröde vnnnd fle-
 cticht.
 44. Lapis plumbarius Annebergi-
 us, qui malleo fractus, argillæ fit simi-
 lis: vnde catilli conficiuntur, sed non
 apti ad metalla propter mixtionem
 plumbi albi, quod lapis in se cōtinet.
 Das erz wirt darinn nicht flüssig/vnnnd

calciniert sich zum theil / von wägen des
zins so darinnen.

45. Plumbum candidum coctum,
cui plumbum cinereum est additum.
Conterfei / [Guntelfee.]

46. Recremētum plumbi candidi
Zinschlacken.

P L V M B V M

cinereum.

1. **H**oc Bisemutum nostri metal
lici vocant: & solet ab iisdē
rectum argenti nominari, quia ei ar
gentum sæpe subidet. *Wismut*
[*Wismat.*]

2. Flos plumbi cinerei candidus.
Ein weisse wismut blume.

3. Purpureus.

4. Rubens.

5. Plumbum cinereum nativum pu
rum, quod in montibus vi caloris in
terni è vena in lapidem stillat, & for
mam salis Indici acquirit.

Alde-

6. Aldebergium in lapide cinereo duro. Ein wismüt in einem grauen stein.

7. Crustaceum è Valle Ioachimica. So fleckweise brüche.

8. Glebosum Schnebergense, in lapide nigro friabili. Suckweise in einem murben stein.

9. In lapide candido.

10. In silice candido durissimo.

11. Tessellatū in lapide cinereo plumbi cinerei. Auf einem grauen wismüt ers.

12. Vena plumbi cinerei torrefacta, in qua vi ignis granula argenti purissimi similia extracta eminent. Ein geröster wismüt / der voller silberweisser tröpflein stehe.

13. Plumbum cinereum excoctum.

14. Panes è plūbo cinereo impuri.

15. Panes plumbi cinerei puri.

16. Plumbum cinereum rarum excoctum.

17. Vena plumbi cinerei vsta, ad v-

sum figularum. Saffran farb/damit
die Töpffer blau glesien.

18. Recrementum plumbi cinerei,
crocei coloris. Gelbe wismut schla-
cken.

STIBI

1. **S**Tibi Romæ effossum in Cir-
co Flaminio, molle & nigrū,
& crustaceū, instar magnetidis. Kö-
misch spießglaz.

2. Fossile friabile, polito ferro simi-
le ex illa maris Tyrrheni insula. Auf
der Insel Elua.

3. Fossile Boëmicum in silice can-
dido.

4. Isfeldium ex Hercynijs, quod è
paruis, & longis & rotundis crustu-
lis angulatis quasi confarcinatum est,
in silice candido.

5. Stolbergium in quo sunt fluores
candidi, sexanguli, pellucidi. Stols-
bergisch mit flüssen.

Panno-

6. Pa
plumb
7. J
lis.
8. In
loris li
9. St
einene
10. N
prope
11. S
plumb
12. C
13. C
14. I
Dard
15. I
16. I

1.

6. Pannonicum, in quo aurum & plumbum nigrum.

7. Sibi vena galenæ sterili similis.

8. In lapide duro, pyritę argētei coloris similis.

9. Sibi in vena ferri inuentum. In einemysenstein.

10. Nascens iuxta schiston lapidem prope Friburgum in Misnia.

11. Sibi, quod multa coctione in plumbum mutatum est.

12. Coctum scissile.

13. Coctum solidum.

14. Per quod aurum purgatum est. Dardurch goldt gegossen.

15. Panes è sibi.

16. Recrementa sibi.

FERRVM

1. Ferrum purum sui coloris, in
 † eius venis repertum in si. † suis
 M

lice candido. Rein gedigen eyſen
erſ.

2. Noricum purum in arena flumi-
num repertum, quod nunc Stirium
nominant. Rein gewachſen eyſen.

3. Lapis ferri, iecoris colore, Gol-
decronachi foſſus in Francia, in quo
bractea auri puriſſimi. Ein eyſen-
ſtein/darinn ſlenmicht Golde.

4. Lapis ferri, iecoris colore, ibide
inuentus, in quo bractea argenti pu-
riſſimi. Darinn kornlein / von gedige-
nem weiſſem ſilber.

5. Cum magnete mixtus. Ein ey-
ſenſtein/der Magneter.

6. Vena ferri Giſhubeliana iecoris
colore, ſolida, dura, ponderoſa.

7. Iecoris colore, botryitis. Wie
ein natürlliche weintraube.

8. Iecoris colore in ſilice candido,
ita mixta, vt marmorileucoſticto ſi-
milis.

9. Vena ferri æroſa. Eyſenſtein
der auch kupffer heist.

Cobal-

10. Cobalto mixta.
11. In qua plumbum candidum.
12. lecoris colore spongiosa, Tor-
gana, è qua ferrum copiose excoquis-
tur. Darauf man vil eyfen rennet.
13. In qua plumbum candidum.
14. Vena ferri in lapide fissili.
15. lecoris colore, optima. *Stae-
helreich eyfen.*
16. Norica, ex aquis ferriferis con-
creta. *Aus den eyfenschüssigen was-
sern in der Steirmark.*
17. Saganæ in Lygijs: quæ quando
eruitur, iterum intra decennium na-
scitur. *Der stlr vnd stlr wechsle.*
18. Nigra, dura, ponderosa, cerebro
similis. *Ein derb/eyfenerz.*
19. Inter Hoenicham oppidum, &
Veterocellam, in pago Caldofano, è
puteo effossa.
20. Inter Francobergam & Chem-
nium è puteo effossa, quæ intus o-
chram continet.
21. Nigra, dura, lapidi gagati similis,

è multis quasi racemis constans, ab una gleba assurgentibus, ab exhalatione subterranea croceo colore tineta. Ein schwarzer zanchichter eysestein / oben von berckwitterung schön saffran gelb gefarbt.

22. Sui coloris, exhalatione ardenti nigra tineta.

23. Glebosa, sui coloris, quæ similis gagati, nigro corio obducta est. Ein lichtgrawer eysestein / der mit einer schwarzen haut / gleich einem polierten aggestein überzogen ist.

24. Cinerea, scopis similis.

25. Hæmatiti similis.

26. Lutea.

27. In cinereo nigra, botryitis: quasi è granulis gagatis nigri esset composita, in fluoribus candidis.

28. In qua plumbago sterilis.

29. In qua mica. Darinn mispikstein.

30. In qua pyrites aurei coloris.

31. Plumbi sterilis, sterili picco similis.

lis. Ein
32. C
eyse.
33. F
mit den
lein.
34. V
35. V
36. I
luto i
coctu
auf se
37.
ricur
man
38.
uam
tur.
geren
39.
Läbe
berer
40.
quis

Is. Einer bechblende gleich.

32. $\int$ Ferrum coctum. Gerende
eyſen.

33. Ferrum viuum, Plinij. Eyſen
mit dem magnet beſtrichē/ kompaßung-
ſein.

34. Vena ferri vſta.

35. Vena ferri lota.

36. Ferrum Noricum optimum, ex
luto in aquis ferrugineis coagulato,
coctum. Eiſen ſo man in Steirmarck
auß ſchlich macht.

37. Terra lutofa, è qua ferrum No-
ricum excoquitur. Schlich darauß
man eyſen rennet in Steirmarck.

38. Ferrum Ilmenanū, quod ad ſyl-
uam Bacenim, è terra ſpadicea coqui-
tur. Das auß einer keſſelbraunen erden
gerennt wirdt.

39. Quod ex ochra rubiginofa, quā
Läbererz vocant, excoquitur. Lā-
bererz.

40. Quod ex aggeribus ferri anti-
quis coquitur. Auß alten ſinderha-

len gemacht.

41. Ex crementis cupri coctum,
quæ in cortinæ fundo remanet. Auf
kupferschlacken gemacht.

42. Durum: quod in fundo catini
purum remanet, quod difficulter du-
citur. Teul eyfen / vnſchmeidig eyſen /
das ſich in rinnen zu grunde ſetzt.

43. Durum Smalachaldenſe. Hart
eyſen / Senſen eyſen.

44. Tenax, Sueuicum. Zeh eyſen.

45. Optimum, quod in excoquen-
do in ſuperficie natat. Kern eyſen.

46. Rimis plena. Schiffrich / aſcher-
wellich / rowbitichig.

47. A quo retracta cremēta. Ge-
ſindert eyſen.

48. In aciem mutatum, multiplici
extinctione. Stahel / oder gehertet
eyſen.

49. Cui acies addita. Geſtächlet
eyſen / daran ſtahel geſchweiſt.

50. Ductile. Schmeidig eyſen.

tmurb 51. Fragile. Spröd eyſen / tmurb eyſen.

Ba.

52. Bacilla ferrea. Eysenstäbe.
 53. Laminae seu bractea ferri. Eysenblech.
 54. Ferrea fila. Eysen draath.
 55. Ferri scobs elimata. Eysenfeilen.
 56. Rubigine laesum. Rostig eysen.
 57. Politum, & ica arte preparatū, ut ferruginem non attrahat. Eysen das nicht rostet.
 58. Politum. Bereit eysen / poliere eysen.
 59. Inauratum. Verguldet eysen.
 60. Argentatum. Übersilbert eysen.
 61. Plumbo cādido obductū. Verzint eysen.
 62. Aqua atramentosa in as coloratum. Geferbt eysen.
 63. A natura fontis Cepusij in as mutatum.

RECREMENTA NI-

gra ferri.

Schwarzer sinder.

1. Cinerea.
2. Carulea.
3. Fabrorum. Schmidtschlacken/oder sinder.
4. Defilientia de massa ferrea calida, quando densatur, & pulsatu malleis ligneis in massam redigitur. Eisen das da abspringt/ wann man es hufsen men treibt.
5. Bractea, quæ de ferro defiliunt, quando bacilla malleis magnis faciunt, quibus postea fabri ferrum acunt. Großer hammerschlack/ damit die Schmid stächlen.

STOMOMA

seu acies.

1. **C**halybis vena pura ex Nariscis, seu Votlandia prope Fichtelbergum. Fichtelbergisch stahelstein.
2. Stomoma ex vena Chalybis excoctum.

coctum. Kernstahel.

3. E ferro optimo coctum. Ey-
senstahel.

4. Vena chalybis cinerea, diues.
Einreych stahelstein.

5. Acies durissima. Kernstahel.

6. Bacilla ex acie facta. Stahel-
stäbe.

7. Bractæ longæ è chalybe, qui-
bus mouentur horologia, & instru-
menta alia, quæ rotis versantur in cu-
linis, & locis alijs. Stehline fädern.

8. Squamæ chalybis. Stahelham-
merschlaef.

9. Chalybis scobes elimatæ. Feil-
späne von stahel.

10. Oleum chalybis è scobibus eli-
matis factum. Stahelöl.

11. Chalybis fila. Stehliner draath.

12. Recrementa chalybis.

13. Chalybeæ acus. Stehtherne
nadeln.

ALCYONIA, CON

cha, & alia, quæ ex salso liquore maris, & ex eius spuma, cum tenuissimis sordibus permixta, cōcrescunt.

1. **A**lcyonium spongiæ simile.
2. **A**Figura longiuscula.
3. Milegium.
4. Fungi simile.
5. Pila marina. Meerballe.
6. Spongia. Schwamm.
7. Spongites. Schwammstein.
8. Corallium rubrum. Corallen.
9. Subrubrum.
10. Candidum.
11. Nigrum.
12. Melicera, vel fauago.
13. Androsaces.
14. Sol marinus. Meer Sonne.
15. Stella marina pectinata. Meersterne.
16. Stella marina levis.

Echi-

17. Echinus ouarius. Ein runder Meerigel / [oder Seeapffel.]
 18. Hippopotamus, id est, caballus marinus. Meer rösslein.
 19. Cancellus in buccina tuberosa. Ein klein Krebslein / in einem schneckenauslein.
 20. In Trocho.
 21. In Nerita.
 22. Oua Caniculæ piscis.
 23. Os vel testa Sepiæ. Fischbein.
 24. Lepas, Pantalena vulgò Italis.
 25. Tellina ex mari Adriatico.
 26. Ex mari Tyrrheno violacei coloris.
 27. Purpura.
 28. Chameleuis.
 29. Peloris.
 30. Aspera.
 31. Nigra.
 32. Pecten maior. Groß Jacobs Muscheln.
 33. Minor. Klein Jacobs Muscheln.

34. Candidus.
 35. Luteus.
 36. Striatus.
 37. Pectunculus, altera parte auritus.
 38. Pectunculus candidus.
 39. Cinereus.
 40. Corallinus.
 41. Fuscus.
 42. Fuscus cum croceis maculis.
 43. Niger.
 44. Conchæ striatæ.
 45. Candidæ non striatæ.
 46. Concha altera longa.
 47. Conchulæ rugosæ.
 48. Concha rhomboides.
 49. Concha fasciata.
 50. Mater unionū. *Pecten miter.*
 51. Echinata.
 52. Depressa.
 53. Cælata, cum suo operculo.
 54. Operculum cochleæ, vel umbilicus Veneris. *Ein Meerbone.*
- Cochlea

55. Cochlea cylindroides.
56. Trochus.
57. Turbo pentadactylos.
58. Turbines tuberosi.
59. Longi.
60. Acutiores.
61. Obtusi.
62. Leues.
63. Virgati.
64. Scabri.
65. Turbines intra spongas viuenti-
tes.
66. Ostrea cum turbine tuberoso.
67. Ostrea. Ostren.
68. Limnostrea.
69. Mytili, Mituli.
70. Buccina.
71. Cochlea Veneris, sive Murex.
72. Mutianus.
73. Cochlearum Veneris quatuor
species.
74. Solen mas, vel dactylus.
75. Onyx.

TIT. XXX. ALCYONIA.

- 76. Neritæ Acliani.
- 77. Tubuli, vel Siphunculi.
- 78. Dentale.
- 79. Entale.
- 80. Vnguis odoratus.

FINIS.

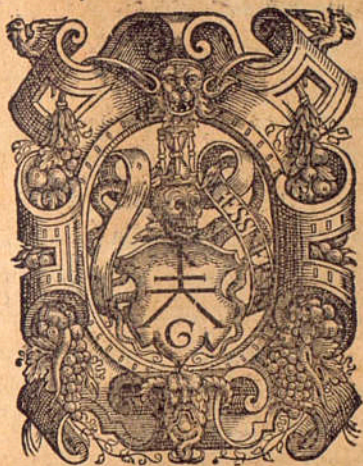

QY
RE
mi
c

p

CALCVLORVM
QVI IN CORPO-
RE AC MEMBRIS HO-
minum innascuntur, genera XII.
depicta descriptaq;, cum Hi-
storijs singulorum ad-
mirandis:

PER IO. KENTMANVM
Dresdensem Medicum.

TIGVRL, 1565.

A. P. G. L.
dono Gesney

LIBRARY OF THE
CORPORATION OF
THE CITY OF LONDON
IN THE OLD BATH HOUSE
ST. MARTIN'S LANE
LONDON

TO THE RIGHT HONORABLE

THE LORDS OF THE TREASURY

IN PARLIAMENT ASSEMBLED

THE PETITION OF

THE EAST INDIA COMPANY

SHUNTH THAT THEY MAY BE

ADMITTED TO THE TRADE

OF THE EAST INDIES

AND THAT THEY MAY BE

GRANTED A CHARTER

TO THAT EFFECT

AND THAT THEY MAY BE

EXEMPTED FROM ALL

DUES AND TAXES

AND THAT THEY MAY BE

GRANTED A MONOPOLY

OF THE EAST INDIES

AND THAT THEY MAY BE

GRANTED A CHARTER

TO THAT EFFECT

AND THAT THEY MAY BE

EXEMPTED FROM ALL

ORNATISSIMO
VIRO, PIETATE, ERV-
ditione, & magna rerum experien-
tia præstanti, Conrado Gesnero, ar-
tis Medicæ doctore, amico suo
longè charissimo, Ioan-
nes Kentmanus Dref-
denfis Medi-
cus S.

*Roximis meis literis quas 22.
die Decembris, Anni elapsi
1563. ad te dedi, petiui abs-
te, vir eximie & amice di-
lecte, moram tantisper face-
res edendi eius libri, quem de Lapidibus atq;
Gemmis parabas, eiusq; ad me dederas speci-
mē, donec alteras à me acciperes, quibus cum
aliquid quod addendum (meo iudicio) nō in-
commodè putarem, missurus essem.*

*Eius igitur petitionis hanc habui causam,
quòd cum eo in libello vidissem, varios atque
diuersos abs te pingi describiq; lapides, quos
in terra generari & crescere constaret, non*

EPISTOLA.

incommodè te facturum arbitrarer, & bonis
ingenijs gratam operam daturum, si subter-
raneis istis eos addideris, quos in hominū cor-
poribus, eorundemq; membris nasci experien-
tia docuit, eosq; nō minus forma generibusq;
varijs: qui quidem doctis pariter atque indo-
ctis maiorem etiam admirationem mouebūt,
quàm illi ipsi qui in terra geniti reperiuntur.
In qua re ut meum quoque studium tibi pro-
barem, aliquos ex ijs quos corporibus huma-
nis innasci comperimus, depictos dare,
& quibus in membris & perso-
nis singuli fuerint reperti,
paucis subiungere
volui.

L A P I S

I
LAPIS IN CERE

BRO HOMINIS

reperitus.

I,

IR clarissimus Iohannes
Pfeil, artium & medicinæ
doctor, in Academia Li-
psensi quondā professor,
affinis & præceptor meus charissi-
mus, sæpe inter prælegendum publi-
cè nobis auditoribus narrare solebat,
se curationem suscepisse hominis mi-
seri atq; inopis, vbi primum Lipsiam
rediisset ex Italia: vbi complures an-
nos egregiam Medicinæ operam na-
uârat, & maioris diuitisq; nosocomij

DE CALCVLIS

Florentini conductus mercede medicus fuerat, vir magna doctrina & plurimo rerū vſu. nam & à philoſophia, arte Medica atq; Aſtrologorum ſcientia præclare inſtructus, & Latinè atq; Græcè inſigniter doctus erat. is igitur curā ſe egiſſe ægri cuiuſdam affirmabat, qui diuturno atq; intolerabili capitis dolore adeò fuiſſet excruciatuſ, vt dies nocteſq; nullam prorſus quietis caperet partem. Interrogatuſ aut ipſe, aut qui ei tum miniſtrabāt, quid ſibi præcipuè doleret? Capitis continuo cruciatu ſe confici aiebat, quem ſibi Mori eſu contraxiſſet. Nulli operæ tum parcenſ Medicuſ, omneſ adhibuit machinaſ, nihil intentatum reliquit, imò vero & ſuiſ ipſe ſumptibuſ medicina pauperi ægroto comparauit, vt quoquo modo poſſet, languenti opem auxiliuſq; ferret, ſibiq; ampliſſimam inde mercedem quæreretur, gloria. Sed in tam dubio atq; deſperato caſu, omnē operam luduſ fecit,

IN CORPORE HVM.

fecit, nulla quæ sanaret medicina, tan-
to malo reperta fuit, æger perpetuis
doloribus, ijsq; acerbissimis supera-
tus vitam morte commutauit. Hic
prædictus doctor Iohannes Pfeil, ho-
mo industrius & fidelis medicus, cū
arderet desiderio cognoscendæ cau-
sæ tanti cruciatus, quò facilius & re-
ctius opitulari alijs simili in casu pos-
set, à defuncti cognatis precario im-
petrat, vt dissecare sibi caput mortui
liceret. Erat enim inter cætera dona
quibus clarebat, etiam Anatomes e-
gregiè peritus. Quod cum fecisset,
in capitis aperti cerebro lapidem re-
perit magnitudine & forma Mori, co-
lore autem quasi pullo aut cinereo,
quem deinceps pro singulari miracu-
lo multis ostendit. Discipuli & au-
ditores huius viri inter ceteros fuerūt
præcipui illi & præstantes viri, D. V-
dalricus Stendlerus, physicus Laba-
chenfis, D. Iohannes Sprembergius
physicus medicus Vratislaviensis, D.

DE CALCVLIS

Matthias Cornax, Cæsareæ maiestatis medicus Viennæ, D. Vvolfgangus Meurerus philosophiæ & medicinæ professor in Academia Lipsensi, vir pietate & doctrina singulari, & arti Medicæ peritissimus, tunc temporis omnes artium & philosophiæ Magistrus. Non multò post idem D. Iohannes Pfeil Lipsia in aulam accitus fuit à duce Saxonie Mauritio, cuius corporis curam egit, donec anno 1544. Lipsiæ calculi doloribus confectus è vita discessit.

CALCVLI IN TONSILLIS faucium.

II.

VT mirum est atq; rarum in cerebro humano lapides nasci: ita non minus fortasse admirationis habebit, quod in tonsillis, siue faucium glandulis (quas à similitudine Amygdalas dicimus, quarum munus est hu-

humore ex cerebro in *χρῆμα* destil-
lante, saliuam vocant, fauces ipsas &
larynga linguamq; atq; adeò omnem
concauitatem œsophagi ad orificiũ
vsq; ventriculi irrigare) calculi quo-
que generentur, de quibus vir claris-
simus doctor Iohannes Langius, illu-
strissimorum principum comitũ Pa-
latinorũ medicus, secundo libro sua-
rum Epistolarum medicinalium scri-
bens: Curasse se, inquit, canonicum
Ratisponensem nobile de Sparneck,
qui ob lapidem in tonsillarum fau-
cium abscessu concretum continua
afflictus sit tussi, quo emollito humo-
re, oborta ex destillatione valida tuf-
si, calculum gypseum excreuerit, si-
millimũ tophis qui intra digitorum
articulos chiragra laborantibus ac-
crescere ex pituita solent. Quomodo
autem quibusq; medicamentis
atque medijs id factum
sit, ibidem ex-
ponit.

DE CALCVLIS
LAPIS IN TVMORE
sub lingua concretus.

III.

TOrgæ in aula principis electo-
ris Iohannis Friderici vera laude
Religionis illustrissimi, tibicen e-
rat, quo buccinatore nonnunquam
princeps utebatur, in eo studio cum
ingenio nec sine industria versatus, Io-
hannem Steidelium vocabant. Huic
tuberculum sub lingua surgit duriu-
sculum & diuturnû, sed doloris pror-
sus expers: quod ipse & quos consu-
lebat, ex flatu vehementi sic intumu-
isse opinabantur. Sed cum paulatim
accresceret, & buccinanti impedimê-
to esse cœpisset, à chirurgis consilium
petit, qui malagmatis foris apposis,
intus

IN CORPORE HVM. 4

intus autem gargarisationibus tumo
remollito, saniem tuberculum illud
facere cogunt: quod dum ictu aperi-
retur, exprimereturq̃, iuxta pus du-
rus quidam lapillus exilit, qui etiam-
nū penes me est, vt bina pisa magnus,
teresq̃, cum arefacta atq̃ excortica-
ta lauri bacca similitudinem habens,
colore spadiceus & iustæ grauitatis.
Vulnus deinde sanatum integrè fuit,
& tumor euauit, nec tibia canenti
amplius molestè obstitit.

**CALCVLI PVLMONVM.
IIII.**

DE CALCVLIS

A.

Calculus à Valopio repertus.

B.

Calculus, cuius Paulus Aegineta meminir.

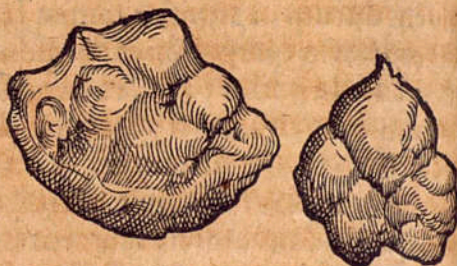
QUod in pulmonibus calculi nō aliter atq; in renibus aut vesicā gignantur, nō semel ab industrijs Medicis compertum atq; deprehensum est, vt ex longē clarissimi atq; perantiqui Medici Pauli Aeginetæ cōmentariorum lib. 3. cap. 31. apparet, cuius verba subijcere libuit: Expertum certē mihi, inquit, aliquem ex ijs qui sanguinem ē pulmone reiiciunt, temporis processu maxima cum tussi & sanguinis copia calculos quatuor aut quinq; expuisse, asperos tribulorum modo, ad magnitudinem siliquarum trium aut quatuor: ac deinde dolore leuatū, paulo pōst tabe consumptum interiisse. Similem casum recenset etiam Alexāder Trallianus lib. 5. cap.

4. se virum vidisse, qui cum tussi sicca
 vsq; ad tabem maceraretur, eiq; diatā
 frugi ex humectantibus & tempera-
 mento leniter frigidis indixisset, tan-
 dem oborta tussi, ex pulmone lapidē
 quidem durum, exquisitē tamen le-
 uem, eructarit, qui pauimento illisus
 resiliiret: vnde paties tussi leuatus est.

Anno 1561. Gabriel Valopius vir
 præclarē doctus, & Anatomes omniū
 qui tum in Italia claruerunt, peritissi-
 mus, quibusdam amicis suis morem
 gerens, in celeberrima schola Pataui-
 na, iuuenis cuiusdam viri corpus se-
 cuit: qui aduersa valetudine diuturna
 vsus, tabe paulatim cōsumebatur, de
 anhelō pectore, & quotidiana tussi
 præcipuē querens, donec tandē pla-
 cidē ex hac vita migravit. In eius pul-
 mone Valopius quatuor lapides of-
 fendit, nullum faba maiuscula mino-
 rem, latos nonnihil & tubero-
 sos, cinereos & sub-
 duos.

DE CALCVLIS
LAPILLI IN HEPATIS
substantia coagulati.

V.

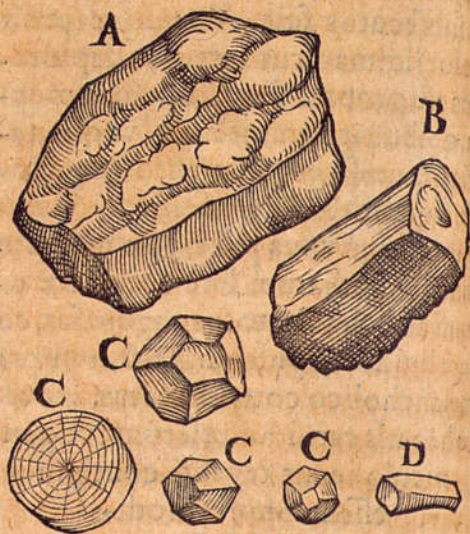

VT à Peucero Philippi Melanch-
thonis genero (viro illustri do-
ctrina, perito rerum & exemplorum
omnisq; vetustatis, quo cum mihi vo-
tus & iucunda necessitudo interce-
dit) accipio, vtq; idem in Commenta-
rio suo de Diuinationum generibus
memorat, tres lapides reperti fuerunt
in hepate Hieronymi Scribæ iuuenis
Norici mirè studiosi, docti atq; peri-
ti, quondã Valerij Cordi comitis per
Ger.

Germaniam & Italiam, amicorumq;
 ipsius quos coluit intimi, qui Cordū
 florente ætate Romæ extinctum, Pa-
 risijs anno 1547. nō multò pōst mor-
 te subsecutus fuit. Vtriusque (proh
 dolor) immaturus interitus deplorā-
 dus est, propter singularia ornamen-
 ta, quibus ita eminebant, vt qui pa-
 triæ vniuersæ emolumento atq; glo-
 riæ superstites futuri fuissent. Lapi-
 dum eorum vnus præcipuæ magnitu-
 dinis, dimidiatum ferè columbæ o-
 uum adæquauit, totus angulosus, co-
 lore liuido, ex phlegmate & humore
 melancholico conglutinator. Ita ve-
 rò hepatis carni adhæserunt, vt pan-
 niculo iecur tegenti contigui
 essent, omnes modi-
 cè solidi.

DE CALCVLIS
CALCVLI IN FOLLICV-
lo fellis generati.

VI.

A.

*Calculus excisus à Valopio inter
alios 123.*

B.

*Calculus Friderici III. electoris Saxonie.
Lapides*

C.

Lapides Badehornij.

D.

Lapis per medium fractus.

Non secus atque in pulmonibus phlegma, ita quoque flaua bilis prius hepatis calore adusta, postea in lapidis formam in fellis folliculo con- crescit, vnde eos eximi ante experien- tia probauimus, sed ex illis ipsis lapil- lis bilis receptaculo inherentes ma- gnas obstructions in vasis, multaq; violenta symptomata consequi non minus compertum est: in quibus vel peritissimi medici ætate prouecta he- rere atq; impediri queant, ambigen- tes nimirum vnde tam ancipites egro- tationes & accidentia ita varia exi- stant. Atq; vsu attentioribus medicis inter secandum corpora humana ve- nisse audiuius, non duos solùm aut tres, verùm aliquādo centenos quoq; in eodem receptaculo tales calculos

B b

DE CALCVLIS

ut reppererint. Utinam sæpe multūq;
in dubijs præsertim ac periculosis ca-
sibus, similiter fieret, atq; ab extincto-
rum cognatis precibus obtineretur
secare corpora ut integrum esset, non
dubito eiusmodi sæpe res oblatū iri,
quæ usu notatūq; utiles atque dignæ
forent.

Qui in fellis receptaculo fiunt la-
pilli, magnitudine lentes, pisa, fabas,
auellanas, aut digitorū articulos, vel
iuglandes etiā adæquant: forma par-
tim rotūdi, partim angulosi: ijq; aut
pentagoni, aut heptagoni, aut octago-
ni, aut plurium etiam angulorū: quo
enim plures simul reperiuntur, eo ma-
gis sunt angulosi: oēs ut tophi leues,
colore ad flauum accedēte, qui cum
ipsis augescantibus paulatim in cro-
ceum mutatur, modicè solidi: fracti,
intus subpuniceo apparent, pleni an-
gustis circulis seinuicē ambientibus,
ita ut videre sit cuius saltē obiter ad-
uertenti, quomodo lenta & viscosa
bilia

bilis à centro adufq; superficiem fen-
sim adhærefcens accreuerit, & hepa-
tis feruore in eam soliditatem dura-
ta fuerit.

Eximij atq; clariffimi viri D. Bade-
horni Iurifconfulti, hodie cōfulis Li-
pfenfis, frater (cui Materno nomen,
quo ego familiariffimè vſus fui) ſum-
mo ingenio adoleſcēs, (forma ac ſpe-
cie liberali, animo lato atq; alacri, in
omnibus rebus comis & perquàm hu-
manus, moribus quoq; compoſitis
& temperatis) in Italiam ſtudioſū cau-
ſa proficiſcitur, indeq; domum reuer-
ſus, queri ſenſim de ſtomachi & hy-
pochondrij dextri torſionibus, nec
non de nauſeæ moleſtia cœpit. Erat
enim ἀνατομή, & aluo ſemper ſtrictio-
re, quæ ſymptomata ſomno ipſum
priuabant, vnde & membrorum cor-
poris laſſitudinem, & mœrorem, &
melancholicas affectiōes, tabē quo-
que conſequi neceſſe fuit: quibus ma-
lis miſer tantisper inſeſtabatur, donec

DE CALCVLIS

& dolore & mœstitia leniter emarcesceret. Multifaria remedia plurimorum doctorum consilio adhibuit, verum frustra, quod ægritudinis rationem rectè videret nemo. Plures ex medicis quibus tum utebatur, & cognatis suis, arbitrabantur ipsum in Italia φάρμακον haussisse. Cum igitur in vera inuocatione filij Dei decessisset, magnitudine dolorum fractus, quod factum fuit anno 1551. ætatis autem suæ 29. corpus defuncti permissu fratris sectum, membris intus omnibus saluis atq; integris: corde saltem modicè tabido fuit. Vbi verò fellis vesica aperta, intus 22. calculi, quasi sublustei, magnitudine dispari reperti fuerunt, quorum minimi pisces minutis, maximis modicis fabis responderunt. Omnes quinque, septē, octo aut plurium etiam angulorum.

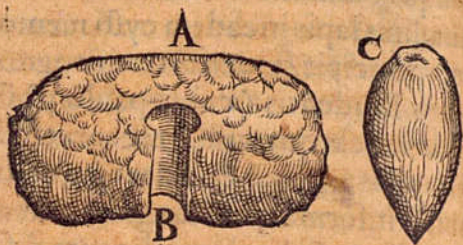
Paris formæ, sed numero plures calculi è fellis vesica Christiani regis Daniæ vita defuncti, excisi dicuntur. Is
diem

IN CORPORE HVM.

diem suum obiit anno Salutis instaurata, Millesimo, quingentesimo, & quinquagesimo nono. Sed raræ magnitudinis lapis in eadem cysti memorandi principis Friderici tertij cognomento Prudentis (cuius paulò post ubi de vesicæ, quæ urinæ receptaculū est, lapillis egero, metio fiet) peruestigatus fuit, forma quadrangula, articuli granditate, sed colore aliorum dissimilis, quasi ad prasinum accedente.

Hoc duplo maiorem nobilissimus Anatomicus Gabriel Valopius in postrema sua Anatome, quā paulò ante obitum Anno 1562. in celebri Academia Patauina absoluit, è felle viri cuiusdam inter cæteros, quorum centum & viginti tres numerati fuerunt, exemit, instar semiovi gallinacci, grandiusculum, latiore quàm rotundiorē, digitum vnū crassum, multisq; tuberculis asperū, vt tophus leuē, & luteū: reliqui, modicas fabas: minimi atq; plurimi, pisa quātitate retulerūt.

DE CALCVLIS
CALCVLI RENVM
VII.

A.

Calculus Friderici III. electoris Saxoniae.

B.

Foramen erosum, quod urina perfluxit.

C.

Calculus Amygdalinus.

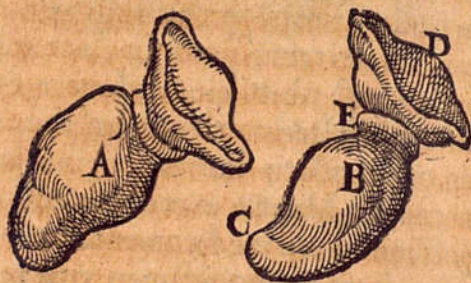
Licet non modò vñtatum, sed & quotidianum sit, arenulas & calculos intra renes reperire, ibidem natos & adauctos, magnos & paruos, duros & læues: forma diuersos, oblongos, acuminatos, latos, angulosos, rotund-

tundos, planos, coloribus albos, pul-
 los, flauos, fuluos, spadiceos & ni-
 gros, vt depingi nullo modo possint:
 tamen hosce duos lapides, ob singu-
 larem quandam granditatem & for-
 mam adijcere volui. Alter & maior
 quidem (vt deinceps in descriptione
 lapidum vesicæ dicetur) è dextro re-
 ne laudatissimi & pientissimi princi-
 pis Friderici tertij, Saxonie electoris,
 aperto post obitum eius cadauere, ex-
 cisus fuit. Alterum cuiusdam paupe-
 ris, pannicularij vxorem viginti an-
 nos natam, Misene excreuisse constat,
 post innumera medicamenta, tanta
 difficultate, vt in discrimen vitæ veni-
 ret. Equidem similes dolores, quod fa-
 teor, ante non vidi. nam sex totos dies
 cruciatus enitendo perpeffa fuit adeo
 sauos, vt ei crus dextrum stupore pe-
 nitus rigesceret, & denigraretur, do-
 nec lapidem peperisset magnitudine,
 forma atque colore amygdalæ ita si-
 milem, vt amygdalis permixtus ab ijs.

DE CALCVLIS
dem internosci repentino aspectu vix
possit.

CALCVLI IN VESICA
hominis durati.

VIII.

A.
Dextrum latus calculi.

B.
Sinistrum latus.

C.
Cuspis in meatum urinalem porrecta.

D.
Pars latior in vesica.

Me-

E.

*Medium calculi, quod vesicæ orificium
implexū fuit, & exitum urinae prohibuit.*

Non secus atq; de renum lapillis dictum est, in vesicæ quæ urinam excipit, lapilli concresecunt, nec minus varij forma, quantitate atq; colore: nisi quod vesicæ calculi apud quosdam præcipuæ cuiusdam magnitudinis & duritiæ esse solent, vel tantæ, vt nec medicamētis atteri expelliq; nec instrumentorum vsu frangi eximiq; iam t̄casis queant: sed necesse sit, qui t̄ *incisis* sic infestantur, quod ipse perturbato *vesicæ* animo non semel expertus fui, mole dolorum superatos oppressosq; inter infandos cruciatus miserè oppetere. Equidem, quæ mea est opinio, nullam acerbio rem homini mortem accidere posse puto ea ipsa, quam calculi inferunt tormenta, vbi quis membris omnibus saluis viribusq; integris violento impetu adigitur, vt animam

DE CALCVLIS

indignè exhalet : id quod Friderico
 III. Saxoniae electori primo, pietate,
 studio pacis, multisq; virtutibus me-
 morando (qui Anno 1593. die 27. la-
 nuarij in lucem fuit editus) euenit. Is
 enim pius & sapiens princeps, cum in
 terra sancta (in quam profectus fue-
 rat, vt vestigia cerneret, in quibus fi-
 lius Dei ambulauit, docuit, signa fe-
 cit, & totius mundi peccata sua mor-
 te persoluit) domum ad suos foelicio-
 ter & incolumis redijisset, quod fuit
 anno 1494. deinceps celeberrimam
 Academiam Vitebergicam instituit,
 anno 1502. accitis vndiq; magno
 labore impendioq; viris doctis, sapien-
 tibus, omnium linguarum atq; doctri-
 narum peritissimis, quos & honore
 & beneuolentia profectus fuit, & li-
 beralissimis stipendijs è fisci proprij
 facultatibus affecit, quibus etiam nū-
 illorum successores vtuntur, fruun-
 tur. Hoc salutari praeside vera religio-
 nis doctrina à sordibus monachoru
 repur-

repurgata atq; illustrata per virum excellentem ac verè diuinum, Martinū Lutherum innotescere & propagari cœpit, anno à Christo nato 1517. pro quo summo beneficio Deo semper nas gratias agere omnes debemus, q nos ex Papisticis tenebris clementer eripuit, atq; ex fascino superstitionū & falsarum opinionum laqueis explicatos, reduxit ad lucem doctrinæ purioris, & agnitionem veram mediatoris Iesu Christi, cuius nomen iam penè deleuerat obliuiō. Hic idem princeps postea propter opinionem ingenij, sapientiæ, grauitatis ac fortitudinis, à sacro Romano imperio magna consensione Imperator electus fuit, anno 1519. Verūm magno animo, vt sapiens princeps, multis in medium adductis grauib; rationibus, imperium ad se delatum recusauit, haud parem se existimans tantæ maiestati tantoq; oneri perferendo, suoq; suffragio Carolum Austriæ archiducem

DE CALCVLIS

& Hispaniarum regem potentissimū
designauit, & oblatā eo nomine ma-
gnam pecuniæ vim à Caroli legatis
reiecit. Ab huius igitur Christianis-
simi principis occasu, qui incidit in
annū 1525. diem Maij quintum,
cum eius corpus sectū, exemptis in-
testinis aromatis ad sepulturam inter
principes more vsitato condiretur,
quidam Iohannes Trautemanus, quo
princeps chirurgus fuerat vsus, vesi-
cam incidēs, in eius orificio lapidem
offendit grandem, cuspidē in cerui-
cem, qua vrinæ meatus patet, porre-
cta, latiore parte in vesica hærente.

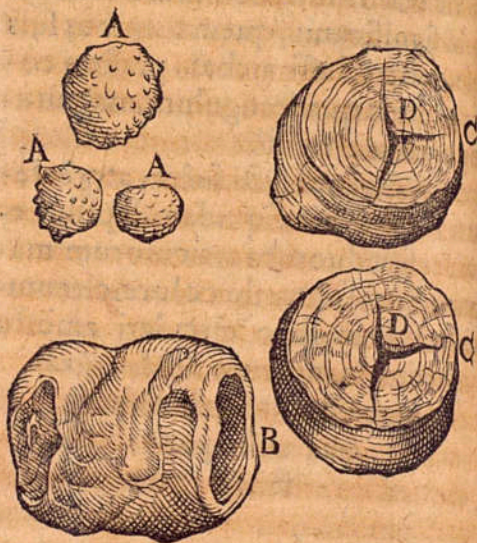
Eum lapidem ab hæredibus Trau-
temani, quorum superstites sunt qua-
tuor, viri boni precario accepi, data
fide de restituendo. Cuius proplastice-
m, dilectē Gesnere, ad veram ima-
ginem summo studio exactē fusam ē
gypso, tibi inter cæteros calculorum
typos transmittō, quo accuratius mi-
ram huius lapidis formam, qui tan-
tum

tum principem interemit, considera-
repositis. Sed idem chirurgus fellis re-
ceptaculo alium calculum exemit,
vt vir clarissimus dominus Peucerus
mihi significauit, quem manibus suis
sefe contrectasse aiebat, prasino co-
lore, forma quadrangulum, magnitu-
dinis vnus articuli.

Inde & renes secti fuere, atq; è de-
xtri lacuna alius quidam lapillus e-
uulsus fuit duorum articulorum ma-
gnitudine, subrutilo colore, circum-
circa vno in loco circulari ambitu
medicamentorum λιθοθεντικόν
acredine attritus erosusq;
qua vrina per-
fluxit.

DE CALCVLIS
CALCVLI IN INTESTI-
nis generati.

I X.

A.

*Calculi Mauritiij à Thimen, quales singu-
lis mensibus sine dolore excernit.*

B.

Lapis integer M. Balthasaris Arnoldi.

Lapis

C C.

Lapis per medium sectus.

D D.

Foramen triquetrum.

QUod calculi interintestina quæque humana parui & magni fi-
ant, exemplis affirmare possum. Sed
multi homines iam concretos in vi-
sceribus suis, ne sensu quidem perci-
piunt, nec doloribus infestantur, nisi
cum angulosi & asperi per sedes eij-
ciuntur. Alij maximis vellicationi-
bus torquentur, tantisper dum lapi-
des immorantur, & cum exitum de-
nique petunt.

Est inter alios in hac nostra dicece-
si vir nobilis, Mauritiū à Thimen vo-
cant, proceritate & robore corporis
conspicuus, *πυθωειος* etiam & bene
coloratus. Eius prædium non plus v-
no miliari Viteberga abest. Huius in-
testina multos per annum calculos fa-
ciunt: quorum singulis mensibus, vi-

DE CALCVLIS

timo quadrante, aliquos absq; mole-
stia eijcit, nisi cum tenesmo laborat.
† rectum & lapilli asperitate *† ἀπὸ τοῦ σπέρματος*
intestinū *τὸ σπέρμα* penetrando rodunt, aliās maio-
res, aliās minores pisces, partim rotun-
di, partim oblongi & asperitatis ali-
quid habentes. Nonnunquam ex a-
renulis conglobati conglutinatiq;ue
cernuntur velut Ammonites, colori-
bus fului, mediocris duritiæ, sed le-
uiiores: quod indicium est, magna ex
parte ex flaua bile, phlegmate admi-
xto, coaluisse.

Sed & Torgæ ubi ego nunc vitam
ago, & Medici officio fungor, est vir
pius & doctus, ætate grandis (iam e-
nim duodecimum climacterem agit)
cui nomen magistro Balthasari Ar-
noldo, qui in hoc oppido annos con-
tinuos 42. munus docendi in Eccle-
sia sustinuit: quo, præterito primū an-
no, se abdicauit. Hic inde vsq; à pue-
ris colicas passiones tolerauit ita ma-
gnas, vt vita ipsius non semel in per-
ditis

ditis & desperatis fuerit habita. Anno demum Milleſimo, quingentefimo, quadageſimo octauo, huc grandem lapidem per longanoneſſimam eluſit, cuius formam & magnitudinem huc depictam addidi. Eſt enim figura quaſi tereti, duobus articulis anterioribus pollicaribus coniunctis magnitudine non abſimilis, baſi vtraque non nihil ſinuofa aut cōcaua, ad modum cotylarum aut ſinuum in oſſibus, quibus capita aliorum oſſium inferuntur, venulis albis & luteis in colore ſpadiceo diſcurrentibus, foris læuis ſeu glaber, vetuſti alicuius luti ſpecie. Sinus autem iſti, ſummus & imus, non aliter apparent ac ſi alij eiufdem formæ lapides illis inſerti contiguique fuſſent, ſicut bonus ſenex ipſe ait, credere ſe, ſi obſeruatum fuſſet, pro magnitudine dolorum quos inter ſedes ſubinde pertuliſſet, plures eiufmodi calculos cum excrementis egeſtos fuſſe: ac ne hunc quidem agnitum fuiſſe.

DE CALCVLIS

fe, nisi transuersus per rectum intesti-
num desidendo tantos cruciatus pe-
perisset, vt hærens difficulter extrahi
potuisset. Fractus per medium palli-
do est colore, & mollior tactu quàm
foris: plenus circularum, è quibus vi-
dere est, vt indies ex adhærescēte ma-
teria concreuerit. Sed & foramen tri-
quetrum hoc modo dissectus osten-
dit, non penetrans, sed fissuræ speci-
em habens. Sed vt formam mirabi-
lem huius lapidis coràm melius aspi-
cere queas, amicorum omnium inti-
me Gesnere, quàm ex data pictura,
ideo fustum ex gypso & coloribus suis
tinctum repræsento, siquidem veri la-
pidis mittendi potestas mihi fuit de-
negata. Porro hoc liberatus ponde-
re pius & emeritus senex, nullis huc-
usque colicis torminibus cruciatus
fuit.

Similiter quoque (vt à viro docto
& perito medico D. doctore Iohāne
ne Brambachio Dresdēsi, affini meo,

cognoui, quem ego fraterno amore
amplector) post meum ex Italia redi-
tum in Germaniam, lapis per seces-
sum egestus fuit magnitudine oui, à
præstantissimo medico D. Frizemeli-
ca: quo nos præceptore Paduæ, vt a-
lijs clarissimis viris, Iohanne Baptista
Montano, D. Francazano, D. Bello-
cato, D. Lando, biennio utebamur. Is
quoq; magnis cruciatibus colicis as-
siduè dis-cruciabatur.

CALCVLVVS IN STEA-
romate cruris condensatus.

X.

IN electoris Saxonie principatu a-
lius quidam nobilis est patria Mar-

Cc 2

DE CALCVLIS

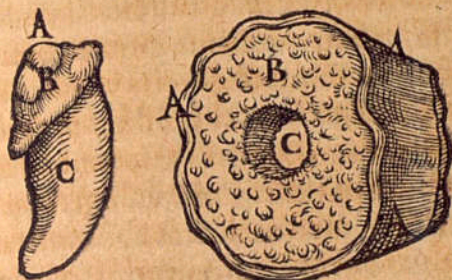
chita, nomine Ioachimus Kobel, præ-
fecturæ Schvvenicensis præses, mili-
tiæ peritus, cui in sinistro crure stea-
toma enatum, vltra annum duravit,
gallinacei oui magnitudine: quod cū
ei nihil impedimenti inter ambulan-
dum afferret, nec doleret etiam, inci-
dinoluit, sed ita reliquit. Sed cum ali-
quando in equestri certamine ex in-
curia id grauitè offendisset, vt immo-
dicè intumesceret & inflammaretur,
dolores acciderunt acerbissimi, do-
nec tandem concepta sanie apertus
tumor fuit: in quo lapis auellanae ma-
gnitudine apparuit, angulosus, rotun-
dus tamen, & spadiceus, quo exem-
pto vnà cum pellicula qua contine-
bantur humor saniesq̃, tumor
subsedit, & vulnus per-
fectè concre-

uit.

CAL.

CALCVLI IN
vulneribus.

XI.

A.

Calculus pueri
tredecim annorū.

B.

Pars latior in-
tra vesicam, in-
dies augescens.

C.

Pars in vulne-
re casso.

AAA.

Substantia cutis &
carnis vřsulata à pul-
uere, ambiēs materiā
calculosā.

B.

Materia in calculū
durata.

C.

Meatus quem vri-
na perfluxit.

Cc 3

DE CALCVLIS

† *interd-*
neis seu
viscerib.
Quemadmodū exemplis ostendi
 lapides in hominū † αλλάγνους
 generari, ita externis quoque mem-
 bris corporis humani sauciatis exul-
 ceratisve calculos innasci comper-
 tum habeo : cuius experientiae duo
 exempla subijcio.

Cervvici, quod oppidum est ditio-
 nis ducum Anhaltinorum magna lau-
 de pietatis illustrium, puer quidam li-
 thiasi affectus tredecim annorum, ab
 ignaro quodam atq; imperito litho-
 tomo casus fuit, cui postea incuria
 atque negligentia artificis meatus in
 vesicæ incisura remansit, qua vrina si-
 ne intermissione stillavit, deserto ca-
 nali quem natura destinavit. Hoc
 cum ad longum tempus duraret, cir-
 ca eum meatum glutinosus quidam
 coaceruatur humor, qui paulatim in
 lapidis cinerei duriciem coalescit, &
 novas, imò maiores vesicæ distensio-
 nes & cruciatus acerbiores, ratione
 obstructi foraminis, qua vrina ante
 perco-

percolabatur, affert, quàm ex priore calculo perceperat. Nec remoueri nouum hoc malum aliter potuit, quàm noua vesicæ incisione. Iam enim calculus magnitudinem, cuius hîc picturam damus, contraxerat. Quod cum factum per peritum quendam & exercitatum artificem, & lapis denuò exemptus esset, plaga rectè coaluit, puer ipse alacer & ad quæuis expeditus, nulla amplius molestia, nulla difficultate premitur aut infestatur.

Anno 1558. cum Hispaniarum rex Philippus regi Galliarum bellum intulisset, duo nobiles ex Marchia quæ eius militiæ socij erant, & stipendia sub rege Philippo merebāt, cum iam in itinere cum alijs compluribus essent, fortè fortuna coorta inter ipsos dissensione cōgrediuntur. In quo certamine, cui à Kalckreut nomen est, alterum Conradum à Bernheim infestissimè adoriens bombardæ ictu petiit. Verùm globus crumenæ lamina

DE CALCVLIS

† puluerē ex chalybe obductę, in qua ictus [†]pul-
 bombar- ueris & pilarum gerebat, casu illius,
 dicū ger, à latere eius resilit; & palmi infra ven-
 bilicū spacio intra corpus penetrans,
 vesicā homini trajicit, in eādem sub-
 fidens, impetu eius ex primo afflictu
 fracto. Hoc accepto ictu, equo deci-
 dit, & à satellitibus subleuatus, Lipsiā
 ad chirurgos exanimis reducitur: qui
 dum vulnus ei obligant, animadu-
 runt vesicam sphærula sauciatam ef-
 se. Ibi desperantes obligato valedi-
 cūt, omni curationis studio abiecto:
 nemo enim tantum sibi sumere vo-
 luit, vt plagam vesicę inflictam sana-
 ret, quam ex Hippocratis Aphorif-
 morū libro septimo, aphorismo de-
 cimo quinto, insanabilem & mortife-
 ram esse didicerant: cui tamen Gale-
 nus in commentario supra eundem
 aduersatur. Sic igitur derelictus, o-
 mniq; cura destitutus saucius, accitis
 ministris suis domū se reportari expe-
 tit aut viuum aut mortuū, quod cum
 face-

facerent satellites, & iam Torgam Li-
 psia aduexissent, æger cupidus vitæ,
 chirurgum oppidi peritissimum Le-
 onhardum Vvolcium, & me quoque
 precibus accersit. At primùm rem o-
 mnem vt accidisset, prolixè nobis re-
 cèset, deinde gemebundus opem no-
 stram imploràs, obsecrare se ait vt de-
 sertum ab omnibus nostra beneuolèn-
 tia complecteremur, & curandū su-
 sciperemus. Chirurgus itaque laxa-
 tis ligamentis, & cognito vulneris pe-
 riculo, mox vitam simul atque cura-
 tionem denegat desperato. Tandem
 mea intercessione motus, cum polli-
 cerer meam quoque operā ac fidem
 coniuncturum, suscipit & religat sum-
 mo studio. Ibi tum hebdomadas vn-
 decim vrina non canalem perfluxit
 ordinatum, sed per plagam manauit:
 per eam autem omnis substantia cu-
 tis carnisq; vstulata ab ictu erat, ciq;
 materies quædam glutinosa ex acre-
 dine lotij fanieq; circumcirca adha-

DE CALCVLIS

rescens, in lapidis soliditatem obdu-
ruerat, ita tamen vt vrinae meatus de-
die in diem exiguus patêret, qua stil-
laret, donec elapsis quinque ab ictu
septimanis, substantia ea vstulata, pu-
tredine sensim laxata, vnà cum calcu-
lo accreto, à chirurgo instrumento
extracta fuit, & vrina iam immediatè,
vulnus permanauit. Porro substan-
tia soluta & exempta, ambustæ & len-
tæ admodum cuti per similis erat, dua-
rum stipularum crassitie, digiti trans-
uersi latitudine, lapidosam eam mate-
riam ambiens, qua vrina exitum ha-
buerat: quæ quidem tophos, qui in
thermis congelantur, ferè superabat
firmitate, colore cinereo, tactu aspe-
ra vt è grossis arenulis conglutinata.
Sic igitur ampliato meatu, & purgata
vesica liberataq; à reliquis sordibus,
calculis, viscositate, sanie, & alijs quæ
de globo bombardico, lotij acrimo-
nia consumpto supererant, & orifi-
cium vesicæ obstruxerant, vulnus sa-
nari

IN CORPORE HVM. 10

naritate (Deo auxiliante) cœpit: idq;
tam breui tempore penitus ad eò coa-
luit, vt nec ambulanti, nec equitanti,
nec curru vecto, impedimento mo-
lestiæ uel esset. Post hæc uxorem du-
xit nobilis, & in hunc vsq; diem vale-
tudine est commoda & firma.

CALCVLI IN EXTREMI-
tatibus digitorum.

XII.

A.

Calculi Rochlicensis.

B.

Calculi Trebinensis.

Rochlicij, quod Misena oppidū
est, cuius quidam habitauit ha-

DE CALCVLIS

nestus & pius: qui ibidem septuag-
narius vitam finiuit, magnis dolori-
bus confectus, nomen illi Iohannes,
cognomen Oberndorffero fuit. To-
tos enim annos viginti dolore artuum
miserè cruciatus fuit, reque impari, vti
cum ætate nimirum morboque auge-
sciente: nec continuo, sed per interval-
la redeunte. Morbus, vt solet, pedes
primùm, inde manus brachiaque, tan-
dem humeros quoque & spinam dor-
si occupauit, donec progressu tem-
poris omnes corporis artus inuasis-
set, quos si quando vna vice furèter per-
repperat omnes, quod ætate proue-
cto sæpe eueniebat, in digitorum, pe-
dum manuumque extremitates deuolu-
tus desinebat, vbi dolor conquiescebat paululum. Tum enim pustulae
ijs locis surgebant, primum glaucae,
deinde maturato pure flauae: quae
ruptae aut acui ictae magis etiam dole-
bant ante afflictio, quam vbi impun-
ctae relinquebantur. Sic igitur stan-
tibus

tibus tuberculis, materia intus ardore exiccata vřtulataq; nouaculis succrescebat: cui pręcise vomice iřte, dolore iam intus sedato, lapillos in se continebant duriusculos, colore cinereo nigriores: grano piperis paucos maiores: minores, plurimos.

Trebinę in Marchia, alius etiam domicilium habet Iohannes Schuneman, ætate quidem grauis, sed corpore adhuc firmo & obeso, qui arthritide similiter valde infestatur annuersaria. Quoties verò cruciatus, omnes corporis articulos permearunt, in vřtiusque pedis pollice vomice nascuntur, iuglandibus non minores, sed doloris ardentissimi: quo mitigato conflagrescunt rursus, sanie intus arefcente. Vbi igitur pustularum doloribus iam leuatum se sentit, incidi eas patitur: tum calculi eruuntur subrubri, pisorum aut fabarum etiam magnitudinem habentes, & tuberosi, quibus semel liberatus

DE CALCVLIS

nouos timet ardores, donec tandem
interimant quod saepe ex animo o
ptat & expetit.

Sic igitur habes, omnium dilectissime
Gefnere, duodena genera calculorum mil
quidem cognitorum, qui intra hominum vi
scera, & in extremis corporis membris repe
riuntur. Et si verò, quæ tua est excellens eru
ditio, harum rerum longè peritior es, quàm
meæ descriptiones consequi possunt, tamen
vehementer oro, eo animo accipere hæc pa
rum quidem eruditæ, sed bono studio colle
ctas observationes velis, quo ego eas ad te mit
to, indeq; propensam meam erga te voluntate
tem expositumque animum animaduvertere.
Aeternus Deus pater Domini nostri Iesu
Christi, cui te committo, superstitem in mul
ta prouehat secula propter filium mediato
rem, & Spiritu sancto suo vegetet & cor
roboret: faciatque vt labores tui acres &
indefessi, vt hæcenus extiterunt, deinceps
quoque viles & salutares sint Ecclesiæ, Re
bus

IN CORPORE HVM. 29

bus publicis, tibi que, tuis que. Vale vir exi-
mie, me que (ut coepisti) amare perge. Da-
ta Torgæ, vigesimoprimo Aprilis, eo die quo
(Anno 1518.) Dresda natus sum,

Anno Millesimo, quingente-
simo, sexagesimo
quarto.

Libelli De calculis in cor-
pore humano,
finis.

R
N
S
& er
cij

DE METALLICIS
REBUS AC
NOMINIBVS OB-
SERVATIONES VARIAE

& eruditæ, ex schedis Georgij Fabri-
cij: quibus ea potissimum ex-
plicantur, quæ Georgius

Agricola præ-
terijt.

TIGVRI M.D. LXVI.

A. P. G. L.

munere Gesnerij

GEORGII FABRICII
*Observationum Metallica-
rum libri capita.*

- I. Aurum.
- II. Argentum.
- III. Argentum viuum.
- IIII. Aes.
- V. Plumbum candidum.
- VI. Plumbum cinereum.
- VII. Plumbum nigrum.
- VIII. Ferrum.
- IX. Stibi.
- X. Sterile nitidum.
- XI. Pyrites.

KEN
To

Etation
condite
vatione
rimari
nerari
luptat
maxim
spectic
dex n
sentibi
mis m
meric
lustra
cum n

DE IOHANNI
KENTMANO MEDICO

Torgano, viro ornatissimo, Ia-
cobus Fabricius Chem-
nicensis, S.

VO plura de tuo rerum Me-
tallicarū thesauro audiueram,
eò cupidius te nuper Torgæ con-
uenti, maioreq; illum cum dele-
ctatione sum contemplatus. Er est sanè Dei
conditoris beneficium ingens, dignaq; admi-
ratione consideratio, tantam rerum pulcher-
rimarum copiam & varietatem in terra ge-
nerari, atque inde ad hominum non solum vo-
luptatem, sed etiam vtilitatem erui. Itaq; vt
maximopere tum afficiebar tui thesauri in-
spectione, ita nunc mirificè mihi placuit in-
dex numerosissimus, quem ex rebus ipsis præ-
sentibus collegisti. Studium enim tuum in pri-
mis magnū apparet, qui quasi Bæotiam Ho-
mericam explicasti, in harum colligendarum
lustratione, & recensendarum ordine. Sed
cum nullus sit exercitus tantus, qui accessio-

EPISTOLA

ne augeri nequeat, è Georgij fratris agello
 quasdam collectas copias ad te adduco: ut se
 instructæ atque utiles tibi videantur, tuis
 coniungas, & vnâ in montes Heluetios ad
 principem militiæ philosophicæ Conradum
 Gesnerum dimittas. Tametsi enim Georgius
 Agricola primam & præcipuam laudem in
 hoc genere est ante alios omnes adeptus, qui
 pro sua facultate, & vi ingenij excellentie,
 tot instrumentis adhibitis, tot cuniculis actis,
 tot machinis admotis, in arcem rei Metallicæ
 inuasit: tamen in hoc naturæ latissimè paten-
 tis campo, semper noui thesauri nouis explo-
 ratoribus aperiuntur, quod per hunc ipsum
 proditur indicem tuum: qui ut non temerè
 congestus est, de rebus vel ignotis vel obscu-
 ris: ita multorum cognitione inuabit: sed ma-
 ius certè excitabit desiderium, res tam va-
 rias & preciosas è locis diuersis in vnâ bi-
 bliothecam digestas, apud alios legendi, apud
 te simul inspiciendi. Agricola igitur philoso-
 phis credo satisfecit: sed tu posses etiam ocu-
 los illorum pascere. Hæ autem, quæ nunc à me
 summittuntur copiolæ, ad philologos maximè
 per-

perinèr,
 tum ad
 diosis pre
 etsi nonn
 sas inuen
 Quicquid
 cio, aut
 bit, à Ge
 in magn
 so: sed q
 rat, ijs p
 Agrico
 mittend
 indice v

Mis

EPISTOLA

pertinet, atq; ut puto, cum ad intelligendum,
 tum ad inquirendum similia proderunt stu-
 diosis proprietatis, historia, varietatis: tam-
 etsi nonnulla etiam afferuntur, quorum cau-
 sas inuenire atque exponere est peritiorum.
 Quicquid de his aut ipse statues pro tuo iudi-
 cio, aut delectu habito Gesnerus pronuncia-
 bit, à Georgio minimè reprehēdetur: qui hæc
 in magnis occupationibus suis, non ex profes-
 so, sed quasi aliud agens, in chartas coniece-
 rat, ijs præsertim annotatis, quæ præterierat
 Agricola. Eas chartas ego colligens, ad te
 mitendas existimaui, quia aliquarum in tuo
 indice rerum habent expositiones. Vale,

Misena Hermundurorum, die solsti-

tij brumalis. M. D.

LXIII

I ▷ A V R V M ▷

Vrum, contra sententiam
Flacci & Pompeij à splen-
dore nomen accepit. aura
enim veteri verbo splen-
dor est. Vnde Virgilius in 6.

— *Auri per ramos aura refulsit.*

Et Horatius in Odis eâdem metapho-
ra auram pro decore posuit,

— *Tua ne retardet*

Aura maritos.

Afferunt alij alias quoq; etymolo-
gias: sed hanc vt rei conuenientem &
maximè propinquam amplectimur.
Medici morbo ictero seu arquato la-
borantes, ab ipsorū cutis colore, quæ
flaua luridaq; est, ex aureo genere
ἄργυρος ὀφθαλμοῖς esse dicunt. Vnde nonnul-
li auriginem formant, vt æruginem.
Color autem auri fuluus, num sit ex
terra admista, an ex succo, quàm ar-
genti magis excocto, id philosophis
exquirendum relinquo. Interpret

Pin-

Pinda
esse fe
suum
aut eff
uulis.
cerum
centil
quod
te Ca
ritur
xis sp
prop
Hyro
tes r
in G
ratro
quin
scilla
nun
cuiu
orgi
no n
Boë
sam

GE. FABRICII OBS.

Pindari & Chymistæ aurum dicatum
esse ferunt Soli. Aurum, quod statim
suum est, & quod obryzū nominant,
aut effoditur è terra, aut lauatur in ri-
uulis. E terra quod effoditur, aut sin-
cerum est & solidum: aut scintillis la-
centibus tinctum atq; imbutum, ut
quod adhæret lapidi cæruleo in mō-
te Carpatho: item lapidi fissili. Repe-
ritur autem in propria vena, & in sa-
xis splendore candidis: item in pyrite
proprio: aliquoties in pyrite ferri. In
Hyrkania glebas maximas auro micā-
tes reperiri ait Marcellinus, lib. 23. &
in Galicia frequenter glebas aureas a-
ratro excindi testatur Iustinus lib. 44.
quinetiam aurum terra fulgure pro-
ficissa detegi, scribit idem. In insulis
nunc Moluccis in arenis colligitur:
cuius auri massas orbiculares tres, Ge-
orgio Saxonum duci Carolus V. do-
no misit. In montibus Gilouensibus
Boëmiæ auulsam de filice auri mas-
sam pondo duodecim, & ad regem

DE REBUS METALL.

Vincislaum delatam, ait Dubrauius Olomucensis. Menander aurū ē Cilicia celebrauit: & hospes Cilix aureos montes pollicitus apud Terentium fuit. Arua Phoenicum aurifera scribit Silius. Aurum argentosum nominatur, quod argenti colorē habet, quod reperitur in citeriore Pannonia, modò in pyrite ferri, modò in saxo proprio.

In riuulis quod lauatur, aut omnino purum est, quale in saltu Schellenbergiano vno à Chemnicio miliario inuentum fuit: aut ē lapillis nigris excoquitur, idēq; modò scintillis, modò bracteolis micat. In Lusmicio riuo Boëmiæ grana & massulas auri cicris magnitudine puras repertas, quæ nulla eguerint excoctione, testatur Aeneas Syluius. Claudianus contra Eutropium quatuor enumerat aurifera flumina, in quibus se Midas rex Phrygiæ lauerit: Sangarium, vt ipse ait, ē Dindymis fluentem, vt Liuius, ē monte

monte Adoreo; Gallum, Marfyam,
Mæandrum. Vult autem significare,
eos fluuios auri ramenta deferre. Au-
rum Callaicū celebrat Martialis, Dal-
maticum Silius, à Bessis accolis fos-
sum diuus Paulinus, Colophonium
Aristophanes in Cocalo. Indicū So-
phocles in Antigona: Lydium Phry-
giumq; Euripides in Bacchis. Sopho-
clis interpres Indicū vocat ἤλεκτρον,
ἢ καὶ χρυσοῦν: sed aliud est electrum,
aliud aurum obryzum. Indi suos me-
tallicos, μύρμηκας appellarunt: vnde
fabulis locus datus est mirificis: his
etiam alas affinxerūt propter assidui-
tatem laborum: & raptu fuisse eo po-
tiendum narrant, quia non foderunt
sine magno precio. E Lydia pulsi me-
tallici, venas auri in Thracia ad fluuiū
Strymonem foderunt.

E fossili hodie optimum est in Eu-
ropa, Pannonicum: ex eo, quod laua-
tur, Rhenanum. In Hispania tres au-
rum ferentes amnes, locis diuersis no-

DE REBUS METALL.

minat Silius, Durium, Tagam, Cordu-
bam: quibus addit Minium è recetio-
ribus Ant. Nebriffensis. Tarnim Gal-
liæ memorat Aufonius.

N: L: Memorabile in primis est, quod
narrat Alexander Neapolitanus in li-
bro 4. Dierum genialium: Certis & fi-
de dignis authoribus se comperisse,
in citeriore Germania intra Danubiū
vites existere, quæ clauiculos & ple-
runq; candicantia folia ex puro auro
germinēt, quæ regibus & summis du-
cibus dono sint data. Causam addit,
cū ibi aurifodinę sint, subtus coale-
scere in radicibus aurum, & vnā in-
genitum & condensatum occulta vi
& origine, dum germina emittūt vi-
tes, mirabili naturæ cōstituto, aut de-
creto stellarum, aurum simul erumpe-
re. hæc eius & sentētia & verba sunt.
Quod ex naturali causa sumptum, fa-
bula inuoluit poëta doctissimus, qui
de aureo Virgulto in luco Cumano
scribit,

Disco-

GE. FABRICII OBS. 3

Discolor unde auri per ramos aura refulsit.

Et addit,

—Primo auulsu non deficit alter

Aureus, & simili frondescit virga metallo.

Qua quidem re ostendit, feracem fuisse terram illius metalli. Creuisse id aurum in arbore, poëticum est: per quam arborem copia significatur. Sacrum fuisse Proserpinæ, mythologicum est: quia sub terris, aut certè (vt Plinius ait) in summo cespite, metallâ inueniuntur. Aries auratus Aetæ regis Colchorum poëtis notus est: item aries Pelopidarum, de quo Tragicus,

—nobile in stabulis pecus

Arcanus aries, ductor opulenti gregis

Huius per omne corpus effuso coma

Dependet auro, cuius è tergo noui

Aurata reges sceptrâ Tantalici gerunt.

Aurum Tolosanum, quod in eius urbis incendio confluit, locum proverbio reliquit in eos, quibus infelicitè sua rapina cedit. Aurum nunc

DE REBUS METALL.

effoditur Engelsbergi, non procul à
Reinsteino, cuius lapis ochram inter-
dum annexam habet. Lapides, qui
in se aurum continere feruntur, apud
nos sunt, schistos & granati: schistos
copiosus in venis aliquot reperitur
Annebergi & Zeblicij: granati & effo-
diuntur, & lauantur in agro Zeblicia-
no. Pantarben lapidem aurum ad se
allicere, vt magnes ferrum allicit, tra-
ditum memoriæ est à Philostrato &
Zeze: aurum ipsum ossa tibiarum accipi-
tris attrahere, ab Aeliano. Lauatur
etiam arena: eaquæ modò est colore ni-
gra, vt quæ prope Schlacheuerdam re-
peritur, modò pyriti similis. Si auro
liquefcenti gallinarum misceatur os-
sa, id in se consumunt, ait Brusonius.
Aureis compedibus vincti Darius,
Cyrus Artaxerxis frater, Agrippa, Ba-
iazethes. Auro cætera inducuntur
metalla, vt argëtum & æs: item lignæ
statuæ deorum: item turrium & do-
morû tecta, vt Venetijs & Oeniponte.
Incrust-

Incrustati auro fuerūt tabulata & pa-
 nctes & cistę tēporibus Solomonis.
 Aureis poculis ē philosophis vsus est
 Arcefilas: aurea corona Pythagoras.
 Libros literis aureis scriptos, templis
 donarunt Arnulphus imperator Ra-
 tisbonensis: Carolus Magnus Aquif-
 granio: Otto Magnus Magdeburgi-
 co. Templo Mersburgico aram au-
 ream, & thecam gemmis ornatam do-
 nauit Henricus I. I. imperator, vt scri-
 bit Ditmarus. Aureæ tabulæ altariū
 Constantinopoli & Romæ fuerunt,
 & adhuc sunt Aquisgrani: auro indu-
 ctæ, Ratisbonæ visuntur: & in sepul-
 chro D. Elizabethæ Marpurgi. Aurū
 exitio fuit Sicheo & Amphiarao: pœ-
 nę, Crasso & Midæ. Romanum impe-
 riū auro vendidit C. Curio, auro ven-
 dibile esse prædixit rex Iugurtha. V-
 sum auri esse in medicinis, non igno-
 rant eruditi. Osiander theologus au-
 ream catenam collo gestauit, ne le-
 pra inficeretur. Aurum in mare pro-

DE REBUS METALL.

iecit Thales: in desertis locis eo se ex-
 oneravit Aristippus: è sua vrbe Plato
 id exegit legibus: tangere nisi in sacris
 noluerunt monachi Franciscani. A
 forma huius metalli, quicquid Græci
 volunt pulchrum haberi, id aureum
 dicunt, vt ait Homeri interpretes. Vnde
 à pulchritudine Venus aurea: ab eius-
 dem præstantia χρυσία ὑγία Pindaro:
 aurea mediocritas Horatio. Luna
 item ab aureo curru, χρυσέματ' ei-
 dem Pindaro: & Amphitrite ab aurea
 colo χρυσήλατος: & Bacchus ab orna-
 mēto capitis à Sophocle χρυσόμικτρος.
 Iouem nixisse auro in regiam Acrisij
 est apud Pindarum & Terētium. No-
 stri homines vulgò loquūtur, Artem
 quamuis solum seu fundamentum ha-
 bere auri: quia nemo eget, qui eā exer-
 cere nouit, atq; vult exercere. Aurea
 secula sub Saturno fuisse, constanter
 poëtæ scribunt. Eloquētiam χρυσῶν
 γάλα, hoc est, lac aureum vocat Nice-
 phorus. Aurea vrna Traiani impera-
 toris

toris ossa condita supra columnā cō-
chlidem, tradit Eutropius. Aurea lo-
rica indutus in Nilo periit vnus ē Pto-
lemæis. Nauem auream fecit Cleopa-
tra, retibus aureis piscatus est Nero.
In Antiochi Soteris exercitu tantum
auri fuit, vt vel gregarij milites caligas
auro fingerēt, & (vt Iustinus ait) pro-
culcarent materiam. Brutus aurū ba-
culo inclusit, Hannibal infudit statu-
is: ille vt tegeret suam sapientiam, hic
vt calaret cupiditatem. Aquilam au-
ream statuit in vestibulo templi Hie-
rosolymitani Herodes: sibi præferri
mandauit Clearchus tyrannus. Au-
reos lectos Orodes Parthus habuit,
currum aureum Sesostris Aegyptius,
à quatuor regibus captiuus tractum.
Aurum esse sanguinem hominis Græ-
cus scripsit Comicus: animam homi-
nis alteram, testatur quidam Iurecon-
sultus. Aurum rerum omnium vali-
dissimum, nam, vt Diphilus,

τὸ πᾶν τὸ τὸ πᾶν τὸ πᾶν τὸ πᾶν τὸ πᾶν.

DE REBUS METALL.

Et Horatius canit,

Perrumpere amat saxa, potentius

ictu fulmineo.

Inuehuntur in cupiditatem aurum fo-
dientium, Ouidius 1. Metam.

— *Sed itum est in viscera terræ:*

Quasq; recondiderat Stygijsq; admonerat
umbris,

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Item Horatius 3. Carm.

Aurum irreperitum, & sic melius situm
Cum terra celat.

Metallicos Philippenses in Thracia
laudat diuus Paulus apostolus: & au-
ri legulos (ita enim vocat) ad Danu-
biū in Dacia, Paulinus Nolę episcop⁹.
Aurum obryzum. Fein Goldt.

Fossile purum. Gedigen Goldt.

Argentosum. Weiss Goldt.

Auri grana. Goldkörner.

gleba. Goldsteuflein.

ramenta. Goldtschen.

scintillæ lucentes.

schweiff Goldt.

Ange

Auri

Auri arena. Goldtgemülle/od Goldta-
schliche.

I I.

ARGENTVM

Argentum nomen formatum ha-
bet ex Græco ἀργύριον, quod i-
psi deducunt, ἐξ τοῦ ἀργῆ, quod excel-
lentissimus eius color sit candidus,
quemadmodum auri est fulvus. Hoc
dicatum volunt Lunæ. Quod ignem
non expertum & statim suum est, pu-
rum putum, Gellius: merum & omni
parte verū, Pompeius appellat: quod
verò excoctum purgatumq; est, id pu-
stulatum Martialis: qui etiam phialā
de eiusmodi argento factā, pustulam
felicem. Argentum autem vel effo-
ditur, ut plerunq; vel in fluminibus
reperitur, sed rarissimè: nec apud nos
inuentum constat. Flumina tamen, in
quibus inueniatur in India, à Plinio
memorantur Ganges & Cophos. Poë-
ta fluuios Peneum, Eridanum, Ery-

manthum, Acheloum, alios, ἀγγυροί
vas nominant, à colore puro & illumi-

Ex arenis lauari atq; excoqui minime dubium est, praesertim eorum fluuiorum, qui terras metallicas praeterfluunt. Nullum metallum coloribus magis varium, vt in eo artificium quoddam naturae mirabile appareat. Color autem eius quidam translucidus est, vt argenti rudis rubri, & argenti rudis iecoris colore: illud rubino gemmae simile, hoc lucem corneam habet, & est propemodum simile sardae. Quidam translucidus non est, vt albi, nigri, lutei, cinerei, purpurei, viridis, plumbi coloris. Rariores autem colores sunt, iecoris, quod olim Fribergi, nunc Mariebergi tantum effossum est in dimenso tertio & vigesimo diuæ Elisabethae rarissimus viridis, quale effossum Annebergi, in vena illa diuite & copiosa exercitus coelestis. Non igitur (vt Horatius poeta canit)

Nullus argento color est.

Rude

Rude autem quod est, etiam non
excoctum, malleo tamen interdum
tractatur & signatur: ut argentum ru-
de plumbi coloris, ex cuius massa pu-
ra opus excellens fecit, Christi resur-
rectionem ex vna parte, ex altera vi-
ctoriam Caroli V. de Gallorum rege,
insignis artifex Caspar Vlricus, cuius
ioachimicus. De eodem argento an-
nulum mihi donauit vir honestus Da-
uid Huterus, meus olim discipulus.
Ibidem argentum iecoris colore, si-
gnatum in nostro corpore metallico
apparet. Hoc autem plumbea molli-
ties est, & adeo suum lentumque, ut ad
candelam adhibitum liqueat: subito
autem impositum igni, exilit: coctum
lentè, non secus ac plumbum fluit: infu-
sum in gypsum, propter subtilitatem
spirituum, omne consumitur. Eius par-
ticulæ tenuiores, ut cornu: tenuissi-
mæ, ut glacies, pellucunt.

Nascitur argentum varijs formis,
modò filorum more quasi conglome-

DE REBUS METALL.

batum; modò capillorum, quasi con-
tortum; modò ramorum, idq; variè,
elatum, flexum, expansum, furcatum,
tessellatum, turbinatum, acuminatū,
angulis tribus, quatuor, quinq; pluri-
bus. Interdum solidum est in vena, de
qua magnæ massæ minoresq; decu-
tiuntur: interdum cum saxo coniun-
ctum, aut cum fluoribus, aut cum py-
rite, interdum adhærēs tantum, velu-
ti bractea: interdum omnino separa-
tum; præsertim id, quod filorum mo-
re conglobatur, aut capillorum den-
satur: quale nos aliquoties in lapide
plumbario quasi cauernulis imposi-
tum vidimus.

Argenti ex parte feracia sunt alia
quoque metalla; à quibus separari so-
let: qualia sunt, æs, plumbū, bisemu-
rum: item alia quædam fossilia, vt py-
rites & cobaltum: vt saxa, marmora,
lapides, & lapis fissilis: tū ille, ex quo
æs excoquitur, vt Islebianus: tum ille,
quo propriè argentum, vt Abertha-
mius.

mius. item succi concreti, vt coeruleū
 Gishubelianum. Nullius autē me-
 talli, & formis, & coloribus, & figura
 tanta est varietas: splendorem certē
 translucidum solū habet; & in eo na-
 tum, quasi lucem in tenebris medita-
 tur, & quasi rudimenta fabricatur stel-
 larum in ima terræ profunditate. In
 Germania nulla regio huius metalli
 copia vicit Misenam, in qua maxima
 ē metallis oppida condita sunt in ra-
 dicibus Sudetarum montium: Friber-
 gum, sub Ottone Marchione, Glas-
 huta sub Friderico I. electore, Sne-
 bergum sub Ernesto electore, Anne-
 bergum & Mariebergum sub Geor-
 gio & Henrico ducibus fratribus, Go-
 tesgabium sub Iohanne Friderico ele-
 ctore: ē quibus alia itē oppidula qua-
 si coloniarū deductæ sunt: eaq; in hunc
 diem florent omnia. Nummorum
 ex argento factorum nomina, vt à mi-
 nimis incipiam, sunt sembella, libel-
 la, sestertius, quinarius seu victoria-

DE REB. METALL.

tus, denarius. Opera ex puro argento facta, ut passionis Christi historia, & duodecim Herculis labores, delata sunt ad regem Ferdinandum, è duobus potissimum generibus, argenti rudis plumbei coloris, & argenti rudis rubri translucidi. Talia exteris etiam ostendit è metallis à patre ditatus Israël Mincelius in Trebocis vir honoratus. Lecticam pedibus argenteis habuit Xerxes Persa, ut scribit Harpocraton: sellam Teribazus Armenius, ut Xenophon. In aula Alberti Cardinalis Moguntini, omnia, quibus mensa instruebatur, vasa ex argento fuere, etiam sportæ & canistra: in aula Soteris Antiochi etiâ instrumenta culinaria: in Domitiani imperatoris, quibus onera naturæ exciperet. De Hetrusci ciuis Romani thermis, capit in Syluis Statius,

— — *Argento felix propellitur unda,*

Argentoq; cadit.

Scuta habuisse argento cælata Ibe-

ros, tradidit Varro $\pi\omicron\delta\epsilon\ \tau\acute{\upsilon}\chi\eta\varsigma$. itē Par-
thos ex puro argento, vt tradiderunt
alij. Militarunt $\alpha\pi\gamma\upsilon\rho\acute{\alpha}\pi\omega\iota\delta\omicron\varsigma$ Solo-
moni Hebræo, Alexandro Macedo-
ni, Soteri Syro, Seuero Romano. Pli-
nius ad Traianum scribit, se ei glebu-
lam è metallo Parthico mittere: sed
nec materiam, nec locum exprimit:
puram autem fuisse conijcimus, quia
ad imperatorem munus mittitur. Ve-
na argentea Cl. Marcelli cineres Han-
nibal condidit: loculo argenteo cæ-
sus à Parthis Antiochus Sedetes, do-
mum remissus est. Pseudargyrum
quod nasci in Tmolo monte scribūt,
quale sit, non explicant: esse autem ex
nitidis sterilibus (de quibus infrā dice-
tur) suspicari possumus. Est quod
 $\alpha\pi\gamma\upsilon\rho\rho\ \delta\iota\alpha\tau\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\upsilon$ appellant, quod in
laminas ductum in theatris suspende-
batur, idēq; Latinis proprio nomine
Extar, vt author est Charisius. Poëtæ
ab hoc metallo sumpserunt epithe-
ta, vt $\alpha\pi\gamma\upsilon\rho\rho\ \epsilon\iota\varsigma$ Apollo, $\alpha\pi\gamma\upsilon\rho\acute{\alpha}\pi\iota\epsilon\iota\varsigma$

DE REB. METALL.

Thetis apud Homerum. Quicquid
autem leuore & candore fuit conspi-
cuum, id argenteum Latinis.

Volitauit secundū Ennium argen-
teus anser Romę in Capitolio. *Αργυ-
ρεὺς λιμὸς*, fames argentea dicitur, cum
in conuiujs plus est apparatus, quàm
cibi: splendoris, quàm obsoniorum.
Αργυρεὶς λεπτῶναι, fontes argentei dicun-
tur loqui, cū potentes verba faciūt,
& sibi contradici aut obstari non pa-
tiuntur. *Αργυρεὶς λόγῃαι*, argentea ha-
sta, quæ omnia hostium castra trans-
eunt & transigunt. Apud nos, Ar-
tes dicuntur argenteum habere ma-
nubrium; quia quemuis peritum ale-
re & sustentare possunt. *Αργυρεὺς ποτήριον*
ab Athenæo, dicitur ingens & profun-
dum poculum argenteum: è quo quasi
fonte hauriretur: cuiusmodi erant, E-
lephas, Labronius, Condy.

Aetas argentea Iouis, virorum he-
roicorum fuit ab Hesiodo & Arato
celebrata.

Ar-

Rude.
 Purum. } Gedigē silbererz
 Suum. }
 Album. Weiß / oder frisch
 silbererz.
 Plúbei coloris. Glaserz.
 Rubrum. Roth gulden erz.
 Rubrum translucidum.
 Durchsichtig rothgulden.
 Nigrum. Schwarz erz.
 Cinereum. Grau erz.
 Purpureum. Braun erz.
 Argentū } Luteum. Gelb erz.
 Iecoris colore. Lāberfar-
 ben erz.
 Viride. Grün erz.
 Cornei coloris trāslucidū
 More capillorum natum.
 Hāricht silber.
 Ramosum. Zehen silber.
 Cum malsis quadrágulis.
 Mit viereckichten wackē.
 Lapii adhærens. An-
 gesprengt silber.

III. ARGENTUM

vium.

Argentum viuum, quia aqua instar fluidum liquidumque est, à Græcis ὕδαργυρος, & ἀργυρος ὕλη. nec est aliqua inter hæc nomina rerum distinctio. Quia autem de ceteris metallis detrahitis, ex eo natum proverbium, Hydrargyro furacior. Hoc autem natuum est, quod purum sincerumque idque & in venis proprijs, & interdum in schisti vena, quod nos vidimus, reperitur: aut est facticiū, quod è minio fit. Minium autem & schistos, parēs huius metalli putatur. Minium ipsum interdum in lapide fissili cinereo conspicitur, bractearum more: interdum in lapide metallico candidissimo, quale est Hartensteini. Inuenitur etiam purum colore atque specie, nihil differēs ab argento rudi rubro, interdum etiam iecoris colore. Hoc solum metallum in Misnia non foditur,

tur, aut certè tanta copia non fodi-
 tur, vt operæ precium sit. quanquam
 schisti venæ, natiuo non planè careât.
 A minio Hispaniæ fluuius Minius ap-
 pellatus. Minij certè nulla terra fera-
 cior Hispania, teste Trogo & Plinio.
 Minio corpora tinxerunt Maxyes in
 Africa, & Aethiopes: facies item rusti-
 ci in Latio sacra Bacchi celebrantes.
 Minio tinctæ fuerunt deorum statuæ;
 Panis, vt apud Virgilium; Iouis, vt a-
 pud Plinium; Bacchi, vt apud Pausa-
 niam. Cera & minio, vel (quod idem
 est) cera miniatula antiqui epistolas
 notabant, vt ex Cicerone ad Atticum
 colligitur. Miniatulæ quoq; fuerunt
 notæ librorum, quas paragraphos, co-
 ronides, & asteriscos 7 3 ✕ suis
 nominibus appellarunt poëtarum in-
 terpretes: vt in antiquo Pindari exem-
 plari animaduertimus, quod vir cla-
 rissimus Lazarus Bonamicus Patavi-
 mihi ostendit: & quod nunc imitatus
 est regius typographus Parisiensis. Ru-

DE REB. METALL.

brica etiam Iureconsultorū indeno-
men acceperunt, quarum Perſius &
Prudentius faciunt mentionem.

IIII. AES.

AEs, quod Græci χαλκός, & Ro-
mani à nobilibus venis Cypri,
Cuprum appellant, Veneri dicatum
teſte Pindari interprete: fuit etiã deus
Aeſculanus ab ære dictus: & porta
Aeſculana Romæ, quam & Raudu-
ſculanam nominant. Hoc metallū ra-
rò purum inuenitur: inuenitur tamen
cū in venis proprijs, tum etiam in
argentarijs & plumbarijs: in his tamẽ
copioſius, vt Fribergi videmus. Co-
loribus maximè varium eſt, rubet, vi-
ret, purpurat, flaueſcit, candet: aut ſi-
mul omnes hos colores complecti-
tur: & in vena propria, qualem maſſu
lam donauit medico excellentiſſimo
Matthiolo: & venæ plumbariæ inna-
ta, qualem dedi amico veteri Iohanni

Kent-

Kentmano. Quod cum pyrite nascitur, cætero solet esse colore præstantius: quod cum lapide fîsili, aut lapidis colorem nigrum imitatur, aut coloris aurei est: quod cum plumbagine, plerumq; colores multiplices habet. Licebit etiam χαλκῶν διατεκνῶν appellare illud, quod Latini veteres Lucaridenim in bractæas laminasq; dilatatum olim in theatris, hodie adhuc in templis Italicis suspenditur. Prima moneta ærea fuit, unde & ærarium apud Romanos nominatum. fuerunt ænea instrumenta, & omnia armorum genera, ut apud Virgilium, galeæ, thoraces, loriceæ, enses, secures, peltæ, clypei, tubæ, cornua. Rostratæ etiam naues χαλκίμβολοι & χαλκίρεις de eadem causa Græcis dictæ. Effossi in Hercynijs sunt thoraces & gladij ænei, eo in campo, qui ab alendis nomen habuit: in quo Lotharius elector Saxonie congressus prælio est cum Henrico V. imperatore: item cultri, frameæ,

et

calcaria aenea effodiuntur in inferio-
 re Lusatia: armillæ & monilia aenea in-
 aurata Beichlingi in Thuringia, è re-
 gione arcis, qua orientē spectat. Nam
 Henricus III. imperator Beichlingi
 expugnauit propter Dodonem Thu-
 ringiæ & Misniæ marchionem, qui
 eam confugerat. Vnde veteres Saxo-
 nes armis aeneis pugnasse verisimile
 est: Romanos tēpore Henrici II. quē
 Sanctum cognominant, certum, ex
 Ditmari præsulis Mersburgici libro
 quinto. Constat autem è scriptis anti-
 quorum, Persas, Poenos, Hispanos,
 Græcos vsos armis aeneis. Aeneis cal-
 ceorum soleis vsus item Empedocles
 est, vt scribit Laërtius. Fuerunt olim
 tota templa aenea, vt Mineruæ inter
 Tænarum promontorium, & urbem
 Lacedæmoniorum, cuius Aemylus
 & Liuius meminerunt, quod cogno-
 mento *χαλκίονος* fuit appellatum. Ro-
 mæ aenea ædicula fuit Concordiæ, in
 Græcostasi, de qua Plinius: aeneum sa-
 cellum

cellum Iani Gemini, de quo Proco-
pius: æneus colossus Neronis, Dyrrha-
chij autem Hadriani. Hodie ibidem
statuæ ex ære sunt in Capitolio Hercu-
lis, duorum iuuenum, Satyri, Lupæ al-
tricis: ænea sepulchra duorum ponti-
ficum, Martini V. in monte Cælio, Si-
xti IIII. in Vaticano, opus Antonij
Pullarij Florentini. Regum Anglico-
rum Vvestmonasterij ad Tamesim flu-
uiū aliquot sepulchra ænea sunt: sed
omnium maximum & splendidissi-
mum Henrici VII. Sami in templo
Iunonis Bathylli statua ænea fuit, cu-
ius in Satyra mētio apud Iuvenalem,
& Apuleium in Floridis, qui ait se ni-
hil vidisse ea perfectius. Socratis sta-
tua Athenis, item Astydamantis. Fue-
runt apud veteres ænea vasa, ~~quæ~~ ^{quæque}
dicta, quæ (vt Martianus ait) horarum
ductus, stili in medio fundo siti proce-
ritate, discriminarent. Vasa præterea
domestica omnis generis fuisse ænea,
& nunc multis in locis esse notum est.

DE REB. METALL.

Templa & turre laminiis æneis tecta
in Misena multis in oppidis cernere
est. Aquilgrani in basilica ex ære so-
lido ianuas cancellosq; fecit Carolus
Magnus, vt Eginhardus scribit, & res
hodie testatur. Argentorati ad D.
Mariæ, biforës ianuæ sunt altissimæ,
qua parte turris est illa excelsa. In
Atabyrio Rhodi promontorio erant
æneæ boues, αἰνὴς, ὅταν μέγας ἄρπυι
γενέσθαι, μυχόν, vt ait Scholiastes Pin-
dari. In Thuringia à familia nobili
Dutgerodia, idolum quoddam æneū
asseruatur, in fundamētis arcis Roten-
bergiæ, quæ deserta nunc iacet, inuen-
tum in sacello subterraneo: idolū ap-
pellant Pustericium, statura pueri for-
matum: quod manum dextram auri-
culæ dextræ, sinistrā genu sinistro ap-
positam habuit. Intus cauum est: & a-
qua repletum, atq; igne circumdatū,
cum ingenti sonitu aquam illam in a-
stantes instar flammarum euomit. In
Milda Rhetiæ pago, è regione Oeni-
pontus,

pontis, æneæ statuæ antiquæ & recentes ducum Austriacorum sunt plurimæ, partim statura puerili, partim virili. Erant æneæ falces, quarum usus in sacris magicis fuit, ut in Aeneide Virgilius, in Rhizotomis tradidit Sophocles. Thufcos vomerem æneum adhibere solitos in designandis condendisq; vrbibus, scripsit Carminius lib. II. de Italia. Apud Sabinos exere cultros, quibus sacerdotes tonderentur, fuisse, scribit Macrobius.

Vasa etiam illa, quæ authepsæ Ciceroni, in quibus vel carnes factæ frigida recalescerent, vel facilius elixarentur, ex ære fuisse opinio est. Aeneæ fuerūt labra, quibus fontanæ exciperentur aquæ in cœnobijs, quale maximum nunc est Vvalckenritti in Hercynijs, & Cella veteri in Misenis.

Globus æneus, & peluis ænea Aristotelis propter vigilias ipsius nocturnas celebrantur. Aenei nummi appellabantur semis, as, & libra. In æs

DE REB. METALL.

incisa olim fuerunt leges duodecim
tabularum, quas Pomponius Iurecō-
sultus non rectè scripsit fuisse ebur-
neas. Tinctura æris duplex est: aut
enim tingitur cadmia, & auri colorē
refert: aut magnetide, & coloris fit at-
gentei. Vtraq; tinctura in usu est, & no-
ta veteribus fuit. Qui ære vulneran-
tur, facilius curantur, quàm qui ferro:
qui metalla æraria fodiūt, vt est apud
Macrobiū, semper oculorum sani-
tate pollent: & quibus antè palpebra
nudatæ fuerant, illic conuestiuntur.
Probat etiam Dioscorides, vt ad me-
dicamenta oculorum vasa ænea adhi-
beantur. Distinguendum est apud
medicos inter squamam æris, & flo-
rem. Squamæ exiliunt, cū æs ferro
tractatur: flos verò è candente ære, cū
apertis fornacibus in catinum efflu-
it, tactu aëris exilit cum strepitu, qui
ferreis instrumentis excipi colligiq;
solet. Flos ita subtilis est, vt interdum
granulis minutis, interdū pulueri sit
simi-

similis, quem etiam metallici nomini
 bus distinguunt. granula nominant
Rupfferkörnlein: id verò, quod pulve-
 ri simile est, *Rupfferstaub/oder Rupffer-
 braun*. squamas autem, *Rupfferschlag*.
 Tinctura vitri, ex æris & ferri squama
 mixta fieri solet. Sunt & fontes hoc
 metallo tincti, vnus in pago Goza, si-
 to inter Numburgum & Cicium in
 Misnia: alter prope urbem Fridbergū,
 in Hesia. Inter æra ipsa etiam distin-
 guendum est apud scriptores, Teme-
 saum nobile est, propter antiquitatē,
 idq; fons fuit: Dodonæum propter
 pateras, tripodes, & vasa, quæ sunt in
 templū Apollinis ex eo in Epiro ob-
 lata: Corinthium, quod in eius urbis
 incendio è varijs metallis confluit:
 deniq; Corybantium & Saturnium: il-
 lo vñ in sacris sunt Phryges, Cybeles
 ministri: hoc Itali, in sacris Saturni. In-
 ter eadem distinxerunt artifices pro-
 pter loca, quod aliud alio fuit vel pul-
 chrius vel tractabilius. Myron sta-

DE REB. METALL.

tuarius vsus est ære ex Delo insula: Poly-
cletus ex Aegina. Aerarias nusquam
puto nobiliores & magis diuites, quam
fuerunt hactenus comitum Mansueldio-
rum. Fuit χαλκίπτεσ ὁδὸς in Colono, qua
per ipsas ærarias via ad inferos patu-
it, ut Apollodorus scripsit, fortasse
propter ingentem illorum puteorum
profunditatem: cuius viæ mentio apud
Sophocle in Oedipo. Apud poet-
as χαλκίποδες sunt boues Aetæ, &
eodem nomine appellantur Furia: &
spectrū illud, quod Empusa dicitur,
pedem æneum habuit. Ob indefes-
sum studium Didymus grammaticus,
χαλκίποδς cognominatus, quasi æ-
neis esset intestinis. Aurea pro æneis
arma dedit Glaucus Diomedi, sua per
petua infamia. Aes circa pectus ha-
bere ab Horatio dicitur, qui propter
audaciam nihil non tentat & aggredi
tur. Auctores æreū appellant, quic-
quid firmum & quasi inuictum est: ut
apud Horatium, murus æheneus: &
tur-

turris ahenea. A colore capillorum nonnulli Aeneobarbi acceperunt cognomen, ut Domitius apud Romanos, Fridericus primus imperator, & Saladinus prefectus Turcicus. Aereos aquales frigore disrumpi, legitur apud Strabonem. Aërosi dicuntur pyrites, & aërosa saxa, quæ plurimū in se aëris continent. Subæratū, quod subtus æs habet, pro mixto & adulterato, ut subæratum aurum Persio: subæratæ statuæ, intus ærea, foris auro coopertæ. A Græcis oratores nonnulli *ῥήτορες*, ut & *σοφισταί* vocantur, quorum sapientia non in pectore, sed in ore est. Illi qui nūmis subæratissunt, criminis stellionatus notantur, ut Saxones ex Insulribus in sedes antiquas reuersi, Belgis talia nomismata dederunt. hi verò, qui sermone fallunt, sophistæ appellantur.

PLUMBUM

candidum.

Plumbum candidum, Mercurio
 sacrum, Græcè *νεοσίροπος*, unde
 Cassiterides insulæ Celtiberis oppo-
 sitæ nomē habent. Hoc è solidis mon-
 tibus exciditur, & sui coloris non re-
 peritur: tamen reperitur purum, in la-
 pillis videlicet nigerimis, idq; sapi-
 us: aut flauis, aut candidis. quidam ex
 his pellucidi sunt, vt albi & flauo colo-
 ris, sed ijdem tamen admodum rari.
 Vidi quod sibi seu antimonio fuit si-
 mile, cum pyrite aurei coloris, in quo
 plumbum ipsum argenti, pyrites auri
 fuit ferax. Ex eo autem, quod ferri la-
 pidi simile est, nihil aliud quàm plum-
 bum excoquitur. Quod purum non
 est, sed mixtum, interdum lapidi can-
 didissimo adheret inspersis fluoribus
 coloris argentei, qui lapis aliquando
 filicis duriciem habet, aliquando fri-
 bilis

bilis est. Sed hic multò feracior: aliquando etiam lapidi nigro aut totum innatum est, aut superficiei. Quod purum est, ferè angulos habet quatuor, quinque, sex: modò etiam cellas fauis, modò eminentias botro similes. In metallo Hengisto lapilli sunt similes sulfuri viuo: quod vt recès metallum est, ita vberimum fuit. Multis in locis lapides plumbi candidi, ita solidi durique sunt, vt nisi igne excindi nequeant. Ab igne igitur ita domantur, vt ingentes massæ montis, ingentia latera, perticis decutiantur, quod fit periculo fossorum ingenti. Sunt etiam lapilli nigri adulterini & steriles, qui in fluminibus reperiuntur: sunt itè cinerei & flauī, qui in venis, quos nostri lingua vernacula spumam lupi appellant: præterea purpurei, qui etiā viciosi. Nam in coctione de bonitate natui detrahunt. Plumbum candidum cum in laminas funditur, ita tingi potest, vt colorem auri, ærisque na-

DE REB. METALL.

tiui referat: ita inter se misceri, ut in-
spicienti paulò longinquius fucū fa-
ciat. Miscetur hoc plumbo nigro, ut
opera ex eo fieri possint: per se enim
minus est tractabile. Item plumbo ci-
nereo, cū splendoris tum leuitatis
gratia. Plumbo candido cū addi-
tur quarta pars de orichalco, simulq;
incoquuntur, vasa, quæ ex ea tempe-
ratura fiunt, argento esse similia videntur.
Tabellæ quadratæ plumbi can-
didi annulorum fundis includuntur,
iuxta adamātes, quòd illius color in-
signiter niger sit, huius verò eximie
candidus. Appellatur autem candi-
dum, nō quòd natura ita sit hoc plū-
bi genus, sed posteaquam ignem ex-
peritur & excoquitur, tum demū can-
dorem accipit singularē. Seruit hoc
metallum nostro tempore & lucro &
imposturæ mercatorum, seu potius
institorū, qui ex eo varia vasa, instru-
menta & crepundia efficiunt, orna-
tui & lusibus puerilibus accommo-
data.

data. Vasa verò domestica maiora,
quæ ex eo fiunt, maximo sunt in usu.

Nigri puri. Zwitter.

Flavi coloris. Gel-

ber

Candidi. Weisser

Candidi pellucidi.

Durchsichtiger

Adulterini & steriles.

Wolffram/oder Schu-

rel/oder Schörle/oder Greiß/

oder Mißbickel.

Purpurei viciosi. Zoub

zwitter.

Steriles pellucidi. Effer

zinstein.

Lapilli

VI.

PLUMBUM

cinereum.

Blsemutum quod appellant metal-
lici, id plumbum cinereum pri-
mus Agricola, putauitq; & Græcis &

DE REB. METALL.

Latinis fuisse ignotum. Est autem (in nostra elegia diximus)

Candidius nigro, sed plumbo nigrius albe

Hactenus in Anglia tantum, & in Misena, quod scitur, effossum est: & primum in Misena tantum in venis argentarijs Snebergi: nuper verò & Annebergi, & Mariebergi, quanquā paucum rarumq; in ijs venis inuenitur necnon in Vallibus. Nitet interdum argenti colore, vnde fortasse plumbum argentarium est Plinio: interdum purpureo sed dilutiore: nam & flos eius quodammodo est purpureus. Repertitur pyriti aut cadmiæ annatum: item lapidi cum argento puro illitū, ita ut ab argento nisi igne non discernas. Simile quoque antimonio est, quod ad figuram attinet, sed colore præstantius. Excoctum antequam purificetur ut duci queat, aut hammitem lapidē specie refert, nisi quod sit rarum, & non ita coagmentatum, quia nativum colorem retinet: aut filorum

lorum capillorumque more contortū
est: idque floris colorem, obscuriorem
tamen, habet. Massas eius puras soli-
dasque non vidi, sed adherens lapidi, &
eidem copiose innatum. Lapis autem
durissimus est, eo excepto, qui fluo-
res habet, & cui nitrum innascitur:
quod ita saxa exedit atque corrumpit,
ut penè fiant friabilia. Fiunt ex eo vasa
diuersi generis, quæ propter colorem
argentea esse putes: sed plumbo can-
dido minus sunt ponderosa.

Plumbum cinereum. *Bismuth.*

Plumbum cinereum sibi simile,

Epissiger Bismuth.

Plumbum cinereum lapidi adha-
rens, ut argentum. *Angeschweiffter*
Bismuth.

VII.

PLUMBUM

nigrum.

Plumbum nigrum, Græcis μόλι-
βδος, Saturno dicatum, aut ex la-

DE REB. METALL.

pide excoquitur, aut natium effoditur. Quod natium est, aut durum solidumq; vt Polonicum: aut minus durum, vt nostrate. Colore modò albu quale est Suacense in Alpibus, modò obscurum, modò rubeum, vt Sultzbachium, modò ad cæruleum accedens, vt Fribergium, cui ochra innascitur. Vidi quod armaturam habuit aurei coloris. Excoquitur aut è propria vena, aut è lapide plumbario ferace, qui interdum lapidi arenario similis, interdum fluoribus albis. Massarum variæ sunt formæ: quædam rotundæ, quædam quadratæ: quatuor, quinq; sex angulorum. Quod sui coloris est, aut est planum, aut micarum instar splendet, aut est stimmi simile, aliquando etiâ æri nativo. Differunt lapis plumbarius, & plumbago. hæc enim pura est, quam Hispani galenam nominarūt. Plumbagini annascitur interdum copiosa ochra, vt Polonica: minus copiosa, vt Fribergiz,

giæ, & Stercingensi in Alpibus. Anna-
scitur interdum viride quiddā, quod
eiusdem metalli ferax est, &, vt non-
nulli autumant, plumbi nigri flos est.

Plumbo teguntur templa, vt Ro-
mæ Panthei, Londini diui Pauli, Ar-
gentorati D. Mariæ, alibi alia: Turres,
vt iterum Romæ in Esquilino turris
templi Mariæ maioris: Palatia, vt Pa-
tauinum & Vicentinum amplissima:
Arces regum, vt Vvinsarti in Anglia:
item nobilium, vt Comitum Arondel-
læ in eadem prouincia: & aliorum.

Fiunt è plumbo fontes, vt eiusdem
arcis Vvinsarti fons factus à Philippo
Hispano: item lauacra, quale est Con-
stantini Magni Romæ in Esquilino.

Fiunt ex eodem tubi & fistulæ, qui-
bus aqua ducitur, quales fuerūt, quæ
effossæ sunt in sinu Baiano è Neronis
piscina: & in lacu Albano prope Ro-
mam. Eiusmodi fistularum plena na-
uis inuenta est, cuius Blondus in de-
scriptione Latij meminit. De aqua

DE REB. METALL.

Martia canit Statius,

Audaci transcurris flumina plumbo.

Fesularum mons in Hetruria, Florentię ciuitati imminēs, lapides plumbarios habet, qui si excidantur, breui temporis spacio, nouis incrementis instaurantur, vt tradit Boccatus Cretaldus, qui id compertissimum esse scribit. Massa duūm pondo plumbi candidi purissimi effossa Slacchevvaldi anno 1549. quæ formam habuit erinacei. Massa plumbi nigri, quam ipse vidi extrahi, pondo sex habuit, anno 1551. Fribergi, è secundo dimenso altæ Betulæ, in quodum sumptus faciebant mercatores Augustani. Vasa plumbea liquore aliquo plena, expositaq; aëri, cū guttulas foris concipiunt, pluuiam designant. Liquido plumbo vsi sunt olim ad fontes excrucianos puniēdosq; Vnde Horatius lib. I. Carm.

— — — *Nec seuerus*

Vncus abest, liquidūmne plumbum.

Idem

Idem infusum fuisse Christianorum corporibus, scriptores Ecclesiastici memorant. Plumbatae quibus casu sunt, in eorundem libris notissima. Solent medici vasis plumbeis ad quasdam pinguedines medullasque continendas uti. Philetas poeta Cous, soleis plumbeis usus in calceis est, ne a vento propter corporis exilitatem euerteretur. Plumbeis pugionibus dimicare dicuntur, qui pugnant inutiliter: plumbeo item gladio iugulare apud Ciceronem. Plumbeus homo nullius ingenij, apud Terentium. Irae plumbeae pro grauibus, apud Plautum. Austrum autem num ab effectu aeris, aut corporum, Horatius plumbeum vocet, ambigunt interpretes. Musici olim laminas plumbeas pectori imposuerunt, ad cantica exclamanda, ut scribit Isidorus. Chartam plumbeam supinus pectore sustinuit Nero imperator, ut Suetonius, conseruandae augendaeque vocis causa. Tali itidem la-

DE REB. METALL.

mina Caluus orator cohibuit libidinem, teste Plinio, vt vires corporis labori studiorum custodiret. Nonnulli easdem affectis membris imponunt: sed hos ad medicos relegamus.

E plumbeis tabulis, seu (vt Suetonius appellauit) chartis, codices olim fuisse factos constat: quales sub terra inuentos in sepulchris scimus Neapoli, & vnum nobis monstrauit vir nobilis Hadrianus Gulielmus, totius antiquitatis inuestigator diligens. Plumbeis sarcophagis imposita orbis terrarum lumina duo, Martinus Lutherus, & Philippus Melanchthon. Plumbeos globos è tormentis manuarijs explodunt milites, inuento videlicet malo, vt metallum aliorum omnium maximè molle, hominem de vita tolleret.

Plumbum nigrum. *Bley.*

Plumbago. *Blank / oder gedigen bley.*

Lapis plumbarius. *Bleyers.*

Viride

Viride annatum plumbo. *Wley-
schweiff.*

VIII.

F E R R U M ▶

Ferrum, Græcis *σίδηρος*, dicatum
Marti, id aut effoditur, aut colligi-
tur, aut excoquitur, aut lauatur. Effo-
ditur ex vena, vt Lauensteini, Gishu-
beli, Glashuttæ in Misena: colligitur,
in agris videlicet, vt Grunhani, & pas-
sim in Norico, & in Palatinatu, & in
Francia: excoquitur vtrumq; & fos-
sum quod est, & collectum: lauatur,
cuius massulæ ramentaq; ex aquis exi-
muntur. In Lusatia & Silesia effos-
sum, noua incrementa accipit, & ter-
ra arborumq; trunci in illis incremen-
tis, materiam ferri acquirunt: primū
liquori cuidam denso similem, post-
ea magis magisque indurescentē. Mo-
lucæ populi hoc metallo carēt: ideo
maior apud ipsos est in precio: carēt

DE REB. METALL.

eodem regiones Moscoviticæ, quibus id suo lucro, gentium aliarum incommodo importârunt auari mercatores. Ferrum quod statim suum est, reperiri negatur: sui tamen coloris reperitur. Aliàs colore varium est, plerunq; nigrum: aliquando iecoris colore, aliquando pyriti simile, raro galenæ, rariùs item plumbo cinereo: quale foditur in monte Capha, duobus sito à Vvisentalamiliaribus. Foris specie diuersum, aut assurgens virgularum in morè, aut tumens specie cerebri vel botri: aut omnino densam habens superficiem, eamq; modò rudem, modò nitidam, modò asperam, modò coloratam. Concauum quod est, varias in se res continet. Vnum genus cōtinet copiosam ochram, quale effoditur prope Tschopam flumen, iuxta Francobergum oppidum, non lógè à Trapenaucō metallo antiquo, quod nunc planè desertum est. alterū genus, vel cretam Saponariam, vt ita nomi-

nominem, vel, ut nonnulli putant, mo-
rochthum lapidem, quale effoditur
Saxenfeldæ. Tertium genus continet
in se, quod metallici picem appellat,
quod interdum colore nigrum est, in-
terdum schisti speciem habet. Fer-
rum quod iuxta magnetis venam ef-
foditur, sæpe purum est, & ferrum di-
ues à metallicis dicitur. Flos ferri
candidissimus est, & levis, ramulos
interdum habens corallio similes, in-
terdum filorum flexu subtiles: is è Sti-
ria ad nos adfertur. Acies autem,
quam Græci σίμωνια, est ipsius ferri bo-
nitas, quemadmodum tinctura eius-
dem robur. Noti enim sunt versus Ho-
meri Odyssæa nono:

ὥσθ' ὅτ' αὐτὴ χαλκὸς πέλκευ μέγαν
ἢ σκέπαρνον

ἐν ὕδατι ψυχρῷ βάπτει, μεγάλα ἰάχοντα
φαρμάσσων, τὸ γὰρ αὐτὴ σιδῆρος γὰρ κρά-
τος ἔστι.

ὥς τ' σίδηρος ὀφθαλμὸς ἐλαϊνῷ πόδι μοχλῷ.

Fluuij autem eiusmodi tincturæ a-

DE REB. METALL.

pti in Norico sunt multi, quod ferrū
scriptis veterum celebratū est. In Hi-
spania ponuntur à Martiale Bilbilis,
Turasio, Salo: à Iustino, Chalybs: ab
alijs, Iberus, à quo Iberæ lorica, pro
firmisimis apud Horatium. In Italia
is, qui Comum præterfluit: & Lam-
brus, qui Mediolanum, de quo Ianus
Pannonius,

*Nec nisi duratum Lambro thoraca vo-
lebam.*

In hoc oppido ferrum, quod Albi
tingitur, minùs bonū est, quàm quod
torrente Trebisa. Non ignorauit hoc
poëta doctissimus, qui in 12. de gla-
dio Turni loquens, tincturam com-
mendat:

*Ensis quem Dauno ignipotens Deus ipse
parenti*

*Fecerat, & Stygia candentem tinxerat
vnda.*

Idem cū heroum cæterorum ar-
ma scribat ærea fuisse, de armis Aeneæ
inquit,

Quod

Quod fieri ferro liquidæue † potest electro. † al. pote-
Vt significet viro forti à Vulcano, † tur. Ae-
 & firma & splendida, è temperatura *neid. 2.*
 nobili, tradita arma fuisse. De lorica
 Hannibalis, Silius lib. II.

Hoc ære & duri chalybis perfecta me-
tallo,

Atq; opibus perfusa Tagi. ---

Ex ære ferroq; factum, & auro indu-
 ctum fuisse demonstrat. Ferrum citi-
 us liquefcit melle restinctum, vt ebur
 vino: vitrum vellapis, in decoctione
 sanguinis, vt retulit Pandulphus An-
 glus: cuius fragmenta citata legi. libri
 enim integri nondum excusi sunt, in
 quibus copiose de fossilibus scripsit.

E ferro globi fiunt, qui è tormen-
 tis æneis emittuntur, immani interdū
 pondere. In bello Mediolanensi, pro
 Francisco Sfortia gesto, in oppugna-
 tione oppidi Aronæ ad lacum Ver-
 banum, sex millia globorum aduer-
 sus moenia explosa: in obsidione Li-
 psiz, bello Saxonico ciuili, vltra mil-

DE REBUS METALL.

lia duodecim. In obsidione Pæstiad
Danubiū ex vnīs castris Georgij mo-
nachi, mille ducenti quinquaginta: a-
liqui graues pondo octoginta, aliqui
centum & decem. Officinę ferri no-
biles fuerunt Chalybum in Scythia,
quam Aeschylus αἰδοῦνός τε καὶ αἰῶν esse
dixit. Ideo Chalybes detestatur Ca-
tullus,

*Iuppiter ô, Chalybæon omne genus percat:
Et qui principio sub terra quærere venas
Institit, ac ferri frangere duriciem:*

Idæi fratres cognomento Dactyli,
fabri ferrarij fuisse scribuntur, qui ma-
teriam artis foderint in Idæ promon-
torijs Lecto, Gargaris, & Phalacra. V-
num ex ijs, Celmum nomine, mutatū
in ferrum scribit Zenodotus: in ada-
mantem, Ouidius: fortasse ea de cau-
sa, q̃ præ eo studio alia omnia negle-
xerit, & metallicus ditissimus fuerit.
Noti fabri Vulcanij literis poëtarum,

*Brontesq; Steropesq; & nudus membra
Pyræmon.*

In

In Melite insula ferri metallum fuit:
sed antiquissimum in Ilua, è regione
Volaterrarum, vbi ferrum in hunc diè
effoditur, quod redigi in massam nò
potest, nisi deuectum sit in continen-
tem, vt Marfus Cefenas scribit. Virg.

*Iluaque inexhaustis Chalybum generosa
metallis.*

Celebrat Liuius Populoniam in He-
truria. Populonienfes enim cùm ad
bellum Africanum alij aliud pro suis
facultatibus, Romanis pollicerentur,
quod dare commodè possent, se fer-
rum daturos polliciti sunt. Est autem
aliud alio tractabilius, vt Pirnense Lu-
fatio apud nos: item præstantius, vt a-
lio vtuntur qui arma cudunt, alio qui
instrumenta agricolarû, alio qui mes-
sorum. Id autem fit partim ipsa natu-
ra, partim etiam tinctura. hoc in no-
strorum officinis est quadruplex. pri-
ma colore alba, quæ nimis dura est, &
facile dissilit: altera flaua, qua scindû-
tur ossa, lapides, & limando scinden-

DE REB. METALL.

doq̃ ferrū ipsum domatur: tertia mixta ex purpureo & cœruleo, quæ ad secunda ligna idonea est: quarta nigra, quæ nimis est mollis. Glaucus quidem Samius, teste Suida, quod esse molle voluit, tinxit oleo: quod vero durum, aqua. Fiunt nunc è ferro fornaces, in Hermunduris Gishubelij, in Melibocis Sigenæ. In officinis formatur in globos bombardicos: in bacilla quadrata, è quibus postea omnis generis opera instrumentaq̃ cunduntur; in tabulas, è quibus componuntur fornaces.

Ferrum candens restinctum lacte, diarrhœã sistit: vino aut cereuisia, eandem concitat. Squama ferri siccandi vim habet, quam imponunt calceis, qui pedes odore graues habent. Ferrei clauī, quibus tegulæ affiguntur in testis, frigore rumpuntur: vt & siliem gelu findi scripsit Afranius, & aquales æneos Strabo. Est quædam materia ferro similis, colore non duricie:

yicie: lapide magis fragilis, ferro mi-
 nus ponderosa: quę polita ferri refert
 nitidi aut vsitati formam: politur au-
 tem attritu & leuitate cuiusuis corpo-
 ris durioris. Locum, in quo effoditur,
 ignoro: nec vsum cognoui: differen-
 tiam eius inter terram, & lapidem, &
 metallum obseruau: vocatur autem
 nostro idiomate ferri argilla. A fer-
 ro cognomentum habuit Ludouicus
 quartus princeps Thuringiæ, è Lotha-
 rij imperatoris filia natus, quia pro-
 pter nobilitatem sibi inuisam, toto ar-
 matus corpore semper incescit. Fer-
 robraciorum familia, à brachijs arma-
 tis, apud Italos nobilis. Ferreus le-
 ctus, Gigantis Ogi, regis Basanidis,
 memoratur in sacra historia. Ferreum
 lectum imposuisse Othoni patri suo
 Albertum primum Marchionem, in
 nostris legitur Annalibus: quod ego
 de cauea aliqua, aut carcere intelli-
 go. Ferrei Eumenidum thalami no-
 ti sunt poëtis: item ferratę trabes in ar-

DE REB. METALL.

ce Acrisij. Valuæ ferreæ Romæ in
æde D. Pauli. Inturre ferrata interfe
ctum Probum imperatorem scribit
Eutropius. Ferreū appellatur, quic
quid solidum indomitumq̃ est, vt fer
reum seculum, quod nunc viuimus
ferrea præcordia, ferrei homines, fer
rea fors vite; ferreus somnus, pro ipsa
morte apud poëtas. Ferro pluissè in
Lucania ante bellum Parthicum, quo
Crassus interfectus, tradunt veteres.

Ferream massam recremento simi
lem, ex aëre decidisse in syluis Neuho
rianis prope Grimam, sunt qui affir
ment, eamq̃ massam multorum pon
do fuisse, narrant, adeò vt in locum il
lum nec deportari propter grauitatē,
nec curru adduci, propter loca inuia
potuerit. Factum est autem ante bel
lum ciuile Saxonicum, quod inter du
ces agnatos gestum est. A ferro no
men accepit Siderites gemma, vt est
apud Suidam: sed eum lapidem eun
dem esse cum adamante, liquet è Plu-

tar-

tarcho, qui ait adamantem ab Indis
indis, ab Aegyptijs os Hori appel-
lari. Ferro tinctæ sunt interdum a-
quæ, quarum saporem Plinius ferru-
gineum nominat. Ferri laudes Sa-
uanorola decantat libro secundo de
balneis.

Ferrum. Eysen.

Ferrum quod statim suum est. Ge-
digen eysen.

Ferrum diues. Ein magnet.

Flos ferri.

Acies ferri. Stahel.

Materia similis ferro. Eysenstân.

Lapides ferri. Eysenstein.

Ramenta ferri. Eysenspân/oder ey-
senfeulen.

Squama ferri. Hammerschlag.

Tinctura ferri. Die herte.

Bacilla ferri. Stäbe.

Tabulæ ferri. Blatten.

S T I B I .

STibi, Græcis *στίβις*, Plinio, Stibiū, si sunt codices emendati; in officinis nescio qua appellatione antimonium: lapidem plumbariū refert, sed magis nitet aut radiat, & magis est fissile, magis friabile, magis manus tingit. Esse autem hoc metallum proprium, non plumbum, ut Plinius, id apparere videtur, cum in catinis est excoctum. Nonnulli id esse volunt, quod Cincum nominant metallici, id quod fundi potest, sed tractari male non potest. Verum hoc relinquo peritioribus. Inuenitur autem stibi in venis proprijs, ut Isfeldæ in Hercynijs, quod interdum corio plano est, interdum tessellato, plerumque schisti specie. item in venis argentarijs: item iuxta venam schisti lapidis, ut in pago vno à Fribergo miliario, qui nomen habet Abietis altæ. Quod maxime friabile.

friabile est & ponderosum, nominat
foeminam: quod scabrum & leue, ma-
rem. Natiuum simile est plumbo na-
tuo: excoctum verò, plumbo cine-
reo. In tingendis cilijs eo Italica mu-
lieres nunc vtuntur; & Græcæ vſæ
sunt, vnde poëta Ion nominat *ὀμματα*
μαφου, alij *πλατυόφθαλμου*. quia enim
tinctura nigrum est, cilia ornat: quia
nitidum, etiam dilatat. Stibi cum py-
rite, Suaci in Alpibus: cū mica, quod
plumbi cinerei ferax est, in Vallibus;
cum schisto, prope Fribergum, vt mo-
dò dixi, reperitur: itē cum lapide fissi-
li. A forma eius plumbum album,
nigrum, cinereum, schistos, gypsum
nomen inuenere.

Spissiger { Zwitter.
Glantz.
Wismuth.
Farbstein.
Gips.

Stibi. Spissglasz, vel rectius Spissgläs.
Stibi tinctura. Schmincke.

STERILE NITIDUM.

Sterile quiddam in metallis est, quod admodum nitet, & à colore ipsorum metallorum accepit nomina. id & oculos suo nitore decipit, & omnium metallorum imitatur pulchritudinem, mentitur sinceritatem: eis mixtum deprauat, & viciat bonitatem. Vnde nostris vulgi sermone notum prouerbum est: Non esse omne aurum quod niteat. Id autem apud nos præcipuè fallit in plumbagine, quod si est album, *Weisse / oder lichte blende*: si nigrum, *Glasichte blende*: si colore piceo, *Schwarz oder bechblende*: si flauo, *Gilblichte blende*, nominari solet. In lapide ærario, si colore æris, *Rupfferblende*: si micæ, itidè *Weisse blende*. In lapidibus proiectis, si colorem imitatur auri, dicitur aurum fellium, *Rasengoldt*; quo quasi corio inductus

ductus est flix, è quo vitrum factum
 fuit Crotendorfi in Mifnia montana.
 Sin colorem argenti, argentum feliū,
 Raxenſilber, quo interdum flix, inter
 dum lapis filſilis, non modò Soli &
 ventis expoſitus, ſed è terra etiam ef-
 foſſus obducitur. Verùm hoc ſterile,
 ſuo nomine, à ſplendore eximio, mi-
 ca dicitur, quæ non ſolùm velut cor-
 tex exterior adhæret lapidibus, verū-
 etiam arenæ immiſcetur: qualis arena
 in Thuringia prope oppidum Kel-
 bram inuenitur, & ab eadem Romæ
 mons Ianiculenſis, aureus nunc idio-
 mate Italoꝝ appellatur. Eſt & mica
 nigra, ſimilis maſſis plumbi candidi,
 ſed ita levis, vt facilè conijcias metal-
 li inanem eſſe.

X I.

PYRITES

PYrites nomen habet ab igne, &
 ſulfur olet, ſed non omnis: durus

DE REB. METALL.

cum percutitur chalybe, aut filice aut alio pyrite, ignem emittit, quem nostri metallici, pyritem durum, Plinius viuum nominat, Mauri marchasitam.

E pyrite, ex quo excuditur ignis, etiam excoquitur sulfur, aut certe materia quouis sulfure vehementior odore & viribus, ut nunc fit Cromenæ in Moravia. Pyrites aut effoditur è venis cum alijs metallis, aut distractus à venis reperitur in fluminibus; aut est cretæ argillæ uel, aut terræ vliginosa inclusus. Ferax est auri, argenti, æris, plumbi: quidam exudat succos acres, ut misy, atramentum, nitrum: quidam adhaerentem habet ochram, ut scire plumbarius: quidam terram candidam & pinguem, ut Saxenfeldæ repletus. Omnis pyrites aut suus est: aut admixtum metallum, aut lapidem, aut fluores habet, nonnullis etiam in locis caeruleum nativum. Omnis etiam aut solidus est atque durus, aut rarus & levis, aut stimmi figura & friabilis.

Colores

Colores omnium ferè metallorum refert, excepto argenti viui. Nam qui ferrum refert, etiamfi niger fit, nomen tamen amittit, & ferri lapidis recipit. Reperitur præterea viridis, cærulei, violacei, purpurei, cinerei coloris, præsertim in metallis plumbarijs. Est autem vel vnus & simplicis coloris: vel mixti, vt auri & plumbaginis refert, qui effoditur Erendorfij in Palatinatu: æris & ferri, qui ex Alpibus Rheticis affertur. Figura quoque pyritæ varij sunt, aut rotundi & teretes, aut tessellati, & multorum argulorum, aut botro cerebræue similes, aut oblongi cauique, aut ouales & solidi, aut striati, aut plani, aut turbinati, aut incurui rectiue, aut concauerati, aut spongiosi: aliquando vuis, & fauis, item virgulis & conchis similes. E quibus succi acres enascuntur, aut more squamarum, aut columellarum sunt connexi, ijçq; plerun-

DE REB. METALL.

que, qui in meas venerunt manus, coloris fului fuerunt. Eundem plerunque referunt qui in fluuijs, & maxime in torrentibus colliguntur, qui forma aut sunt teretes, vt qui iuxta ripas iacuerunt: aut rotundi & globosi, vt qui in alueis decursu aquarum in hanc orbicularem speciem formantur: quod itidem in lapillis videmus fieri, qui fluctuum repercussione in littoribus rotundi fiunt. Quamobrem primum genus digitorum simile est, & interdum interodijs quasi articulis distinctum: alterum testiculorum, vnde *διόρυχαι* & *τερόρυχαι* dici possent. Tales munere accepi à claro & eximio viro Iohanne Ienitio, illustrissimi ducis Electoris Saxoniae secretario. Pyrites autem qui metalli aut succi alicuius ferax est, exploratur pondere: qui omnino sterilis, depræhenditur leuitate. Ii qui tormentis manuarijs, quæ bombardæ

bardæ vocantur, ignem excitant, pyrite duro & læuigato, vti solent filicis aut iaspidis vice: sed pyrites ad excutiendum ignem, quem puluis comprehendat, omnium est utilissimus. Reperiuntur autem pyritis non tantum frusta, sed & massæ, qualem nos habemus quæ fluorum candidorum plena est. Pyritis vsum esse in medicinis, Trallianus scribit, vbi agit de morbo cœliaco: sed id tantum intelligendum de eo, ex quo æs excoquitur, diligentius explanat Dioscorides.

Hæc metallis adiecta sunt de pyrite, quia ferè alicuius metalli partem in se continet: quæ licet rarè oculis dijudicetur, tamen igne deprahendi aut agnosci ab artifice potest: interdum etiam si per dies aliquot imponitur aquæ, eius saporem si mutat, aut tingit, cuius metalli aut succi fœcundus est, coniectura ducitur.

DE REB. METALL.

Pyrites. Kieſ.

Durus. Harter Kieſ.

Rarus. Leichter Kieſ.

In fluminibus repertus.

Pyrites } Waſſerkieſ.

Qui ſuus eſt. Reiner Kieſ.

Mixtus. Unreiner Kieſ.

Friabilis. Spiſſiger Kieſ.

FINIS.

DE S V C C I N O
LIBRI DVO, AVTHORE
Seuerino Gœbelio, Medi-
co Doctore.

HORVM PRIOR LIBER
continet piam commonefactionem, de passio-
ne, resurrectione, ac beneficijs Christi,
quæ in historia Succini de-
pinguntur.

Posterior veram de origine Succini ad-
dit sententiam.

Tetrastichon in hos libros Conradi
Gesneri Tigurini.

Βίβλω τῆς ὀλίγης λόγι· τοι βήλι· ἡμῶν
ἡλέκτορ· πᾶν νυμφο
ἡλίσ· ἡλεκτορ πάν· ὑφραδέως διέγραψε,
πολλὸς γε χεῖρετ· ἄξι·

A · P · G · L ·

liberalitate Gesneri

DE SVCCINO
LIBRI DVO. AVTHORE
Johanne Cornelio, Medico
co Doctore.

NOVVM PRIOR LIBRVM
continens hanc commentationem de succino
non solum in hunc librum
sed et in hunc librum
transcriptam.

Reliquos hunc librum de succino
de hunc librum.

De succino in hunc librum
de hunc librum
De succino in hunc librum
de hunc librum
De succino in hunc librum
de hunc librum
De succino in hunc librum
de hunc librum

REVERENDISSIMO PRIN-
CIPi AC DOMINO, DOMINO
Vrbano, Episcopo Gurcensi, Romanorum, Vn-
garia, Boemiaq; Regis Consiliario & Con-
cionatori, domino suo obser-
uandissimo.

Voluit Deus, reuerendissime ac illustris
domine, reges ac principes esse nutri-
ces Ecclesie: & ut hæc haberet certa hospi-
tia, constituit politias. ea autem, quamuis in
hisce imperiorum, ruinis miserè quassatur, et
vera doctrina Euangelij obscuratur, tamen
semper Deus excitat aliquos Monarchas, qui
bus sponsa Christi cura est, excitat quoq; pios
Doctores & Pastores, qui incorruptam do-
ctrinam tradunt, nullius impulsu vel deterri-
ti autoritate.

Cum itaq; illustris celsitudo vestra in hoc
amplissimo confesso serenissimorum Regum,
illustrissimorum Electorum, Principum, Co-
mitum & Nobilium, & verā vocem Euan-
gelij proponat, & manifestè taxet abusus ie-
iunij & aliarum caeremoniarum, &c. volui

EPISTOLA

C.V. exiguum & puerile scriptum de tristi & la-
 cera Ecclesiæ facie, sub historia Succini pro-
 ponere, non quod dubitè, quin C.V. & rectè do-
 cendo, & fideliter oratio suæ vocationi satisf-
 faciat: sed ut multos alios ad vota reuocare,
 qui suas preces nobiscum pro salute Ecclesiæ &
 reipub. coniungerent, quibus maxime impen-
 dunt calamitates ab incursionibus Turcarum
 & aliorum hostium. Oremus itaq; filium
 Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, re-
 demptorè generis humani, ut suo spiritu san-
 cto regat & gubernet mentes dominantium,
 ut concordie pace sancita arment sese contra
 Turcam & hostes Christi, in hoc amplissimo
 conuentu, & ne amplius mutuis vulneribus
 ac intestinis bellis sese proscindant. Vestra
 autem C. ut hanc qualemcumq; oratiunculam
 huic temporì conuenientem, boni consulat, e-
 tiam atq; etiam rogo. Datæ Francofordiæ
 ad Menum. 4. Martij. Anno 1558.

V. R. D.

Addictissimus
 Senerinus Gæbel.

DE SVCCINO

LIBER PRIMVS: AV-
thore Seuerino Gæbelio, Medi-
co Doctore.

Aec est vita æterna, vt a-
gnoscamus te verum De-
um, & quem misisti Iesum
Christum. Vox ista est i-
pius filij Dei saluatoris nostri, quam
proponit nobis ideo, vt reuocet nos
ad considerationem perfectæ imagi-
nis Dei, quæ ante lapsum nobis fuit
impressa, & vt de restitutione generis
humani ac vita æterna, quæ breui spe-
randa est, assiduè cogitemus: vbi non
tantum in nobis radij diuinarum o-
perationum lucebunt, sed in tota na-
tura rerum, velut in theatro seu specu-
lo adumbrabitur idea & effigies di-
uinæ sapientiæ & bonitatis erga nos,
nō sine mirando ordine & harmonia.

Nam & in hac naturę corruptione
videmus quibuslibet terræ nascenti-

DE SVCCINO

bus, insita quædam illustria vestigia,
per quæ quasi manu deducimur ad
Archetypi admirationem & venera-
tionem, vt rectè dicatur:

Præsentemq; refert quælibet herba Deum.

Viola exiguus flosculus hoc ipso
tempore, etiam in frigore, ex terra pri-
mò erumpit, cum primum sacrosan-
cta historia passionis & resurrectio-
nis Domini nostri Iesu Christi, in Ec-
clesia recitari solet, vt ostendat nobis
imaginem humilitatis Christi.

Serpit humi viola, nec sese in altum
attollit, & quanto plus pedibus con-
culcatur, tanto magis fragrantem o-
dorem spirat. Aureus umbellus, quæ
purpurea folia vestiunt & amplectun-
tur, diuinæ & humanæ naturæ copu-
lationem significat, purpureus folio-
rum color liuorem Christi ex plagis
& verberibus exprimit. Sed iste flos
ad cordialia medicamenta est præstā-
tissimus: in febribus æstû caloris cor-
rigit, animi deliquio correptis occur-
rit,

rit, mœsticiæ itidem & melancholiæ
medetur.

Sic Christus Deus & homo, suo li-
uore, passione & resurrectione, om-
nes nos ex desperatione, velut ex syn-
cope ac deliquio animi eripuit. De
quo admirando Dei beneficio, cum
hoc tempore sit cogitandum, paucis
Ecclesiæ statum depingam in histo-
ria Succini, vt ostendam verum Physi-
ces studium, nihil esse aliud, quàm do-
ctrinam de Deo. In Succini enim alle-
goria series & ordo omnium earum
rerum, quæ in Ecclesia accidunt, no-
bis depingitur. Et, vt de lapsu ac resti-
tutione humani generis primū dicā,
tristissima est historia, vt & verissi-
ma, de lapsu primorum parētum: qui
cum conditi fuissent ad imaginē Dei,
quæ in ipsorum mentibus, veluti viua
effigies expressa fuit, & tanquam ar-
tificiosissima pictura omnibus nume-
ris absoluta, recedūt ab ista perfectio-
ne, & labuntur non tantum in sordes

DE SVCCINO

peccati, sed etiam in horrendas peccatas. De huius pulcherrimæ imaginis deformatione & maculis, quibus sapientia & beneficentia Dei est obscurata, quid tristius cogitari potest?

Tota natura rerum nostram vicem dolere, ac quodammodo nobiscum gemere conspicitur. Desigentes enim oculos ad hoc bitumen (ex quo succinum nascitur) umbram deformatæ istius picturæ inuenimus. Materia, ista nobilissimus terræ succus est, viribus haud absimilis balsamo, odore suauem & fragrantem spirans: haud dubiè in humanum usum conditus ideo, vt sua virtute & admiratione nobis archetypi imaginem in mentem reuocaret, & de beneficentia ipsius commonefaceret: quod certè non facit, sed ab ista sua functione, vt ita dicam, recedit, cum nusquam hactenus in tota Prussia istius bituminis fontes vel scaturigines, in conspectum nostrum prodierint, aut è terra erupisse visæ sint.

sint. Sed istius preciosi balsami succū
videmus effugere nostras manus, &
per meatus subterraneos luto sordi-
busq; inquinatos labi & deuolui in
mare fluctibus feruens, quorum tem-
pestate hinc illinc agitatus, tamdiu
concutitur, quoad frigiditate maris
concreseat, & eiusdem falsedine alte-
retur. Salsedo & amaritudo maris
vincta & asperitatē legis, ac iræ Dei
imaginē significat, in qua veluti pro-
cellis oppressi tantisper fuerunt pri-
mi parentes & posterī, donec admi-
randa Dei bonitate, iterum in littus
ac portum tranquillæ conscientiæ re-
stituerētur. Et ea restitutio fit per pro-
phetas & apostolos, qui sunt pauper-
culi piscatores, sicut ij, qui succinum
ad littora protrusum colligunt.

Nam in tota Prussia non est aliud
genus hominum magis despectum &
vile, quàm sunt isti miseri officarij,
qui ad succinum colligendum ordi-
nati sunt: ij cum serviles prope sint,

DE SUCCINO

„ certatim concurrunt ex vicinis vicis,
„ tam noctu, quàm interdiu flante Fa-
„ uonio, aut Cauro, aut Thrascia ven-
„ tis, quibus ad littora succinum im-
„ pellitur.

„ Ingrediuntur itaq; nudi mare, dum
„ adhuc feruet æstus, & fluctus interi-
„ tum minantur: hauriuntq; succinum
„ exiguis reticulis lino textis & affixis
„ ad anteriores longarum perticarum
„ partes, quæ furcarum instar ita didu-
„ ctæ sunt, vt fermè vnam vnâ pateant,
„ Miserabile autem est, miserrimos i-
„ stos officarios etiâ hyberno tempo-
„ re cogi ad functionis suæ executione:
„ & nudos quidem mare ingredi, quod
„ ideo fieri dicitur, ne vestitos mare suis
„ procellis abripiat: quæ certè natura
„ fluctuum ijs in locis esse solet.

Voluit Deus eodem modo mini-
stros Ecclesiæ certo consilio calami-
tatibus subijci: voluit esse nudos, ne
rebus secundis nimîū vestiti ad mun-
di illecebras & pericula animæ rape-
ren-

rentur: Et vt exemplo esset omnibus
pijs, ipse filius Dei descendit nudus:
& abiectissimus coram mundo, obij-
cit se pro nobis multiuarijs periculis,
vt nos fluctibus peccati prestos obru-
tosq; eripiat, ac in portum tranquille
conscientiæ restituat: pendet in cru-
ce nudus & afflictus, expansis mani-
bus ac obuijs vlnis amplexurus nos.
pollicetur singulis suam gratiā, ac æ-
terna beneficia vltro offert nobis in-
gratissimis hominibus.

Et quemadmodum istis miseris of-
ficiarijs, qui succinum ex mari, nō si-
ne vitæ discrimine hauriūt, nulla dan-
tur præmia: ita maxima est ingratitu-
do generis humani erga redemptorē
nostrum. quantum enim succini pi-
scatores miseri colligunt, tantundem
salis rependunt illis præfecti. nos Sal-
uatori nostro itidem mordicantē sa-
lem & amaram ingratitudinem retri-
buimus pro tam dulci succino & suc-
co doctrinæ suæ, quo pestem & om-

DE SUCCINO

nes venenatos ictus Diaboli à nobis auertit.

Intuentes itaq; beneficia Iesu Christi, nequaquam succumbamus in miserijs & ærumnis, nec propter momentanea huius breuioris vitæ commoda, à veritatis norma desciscamus vel declinemus, sed in patientia & fidei constantia corda nostra contrita ad Deum erigamus, ac spe vitæ æternæ libentiùs paupertatis onus feramus. In
,, tueamur miserādam faciem istorum,
,, qui succinum sub atra nocte, nudi, in
,, summo frigore, infano & furibundo
,, mari eripiunt. nemo equidem sine dolore ista videre potest, dum videt vxo
,, res istorum stantes ad littora maris,
,, & exiguo foculo strato à ventis ignē
,, fouenteis: quæ pannis calefactis maritos redeuntes è fluctibus, prope examines amplectuntur.

Sed ad naturam succini digredior, cuius differentia ad eos, qui volunt dici membra Ecclesiæ, optimè congruunt.

gruunt. Tria enim sunt potissimum colorum genera, Candidum, pellucidum, & obscurum seu confusum, ac mixtum ex varijs coloribus. Huius obscuri, cum maxima sit copia & minima vtilitas, meritò ad Essæos & Epicureos conferri potest, qui sunt inutile terræ pondus, sicut enim huius obscuri succini glebæ, neq; ad medicinā neq; ad ornatum adhibentur: ita illi etiam neq; pietatis officia, neq; politias aut virtutem curant.

Perpicuū succini genus Pharisæis est simillimum. quemadmodū enim hoc pulcherrimè solet expoliri & elaborari ad ornatum ac venustatem, vt gemmas varias mentiatur: conspiciunt etiam in eo varia animalcula venenata, vt araneæ, quę natura sua texunt telas reliquis insectis, quibus inuoluunt & enecant ipsa. Eodem modo Pharisæi non tantum externa quadā specie ac splendore reliquos omnes antecellere videri volunt: sed nonnū-

DE SVCCINO

quam dum externa ista pulchritudine nobis blandiuntur, pestilens quoddam in corde virus alunt, quo multorum teneras conscientias legum laqueis, ceu telis aranearum, implicatas, enecant, nulla salutari medicina tempestivè adhibita.

Candidum per omnia conferri potest verè pijs & veris Ecclesiæ membris, quæ in fidei constantia & confessione nunquam à pura doctrina recedunt. horum numerus est perexiguus, non secus atq; candidum succinum inuentu est rarissimum : quod etsi prima facie sordidum ac vile videtur, sicut & apud Romanos olim in nullo fuit precio, tamen admirandæ virtutes ei insunt. Pestem & omnia venenorum genera arcet. Aiunt stridere candidum, quâdo venenum ei superfunditur. Cordi perutile est ac tremori ipsius insigniter medetur. propterea miscuerunt id veteres electuario è gemmis. Confert calculosis & dysuria laboran-

borantibus. Ad partus difficultatem
mulieres fatentur vix quicquam esse
præstantius. Sistit sanguinis proflu-
uium, & mensium redundantiam. Do-
loribus dentium medetur. Catarrhis
& destillationibus capitis, aliarumq;
corporis partium citissimè occurrit.
Vulvæ procidentiam suffitu in locū
restituit. Roborat viscera ac cæteras
corporis partes. Sistit ventriculi vo-
mitum. Aëtius id propinare est soli-
tus in dysenteria. Marcellus Empiri-
cus dicit, quod cardiacæ passioni sit
utile, quam ipse salivationem nomi-
nat, si in aqua coquatur succinum, &
in eo relinquatur: de qua aqua vult
propinari duas vncias per triduum,
idq; medicamentum tam iumentis q̃
hominibus exhiberi. Solet etiam icte-
ricis fieri suffitus ex cādido succino:
& iisdem tritū in vino exhibetur, præ-
sertim quando ex obstructione cau-
satur icterus.

Quemadmodum autem medica-

DE SVCCINO

menta nunquam suas vires exerunt, nisi prius aut contendantur, & in minutissimum puluerem reducatur, aut macerentur, aut vrantur. Sic pij, quanto magis ærūnis & calamitatibus subiiciuntur, tanto magis sentiunt præsentiam & auxilium Dei, qui per eos resistit omnibus malis.

Illustre quoque est de diuina beneficentia ac gratia, quod omnibus equè offeratur. Omne electri genus in candidum conuerti potest, si iustā in mari trahat moram. vetustate enim albedinem acquirit, dum à falsedine maris alteratur. Placuit ipsi Deo in imagine candoris paternè nobiscum coludere pulcherrima consolatione, cū inquit Esaia primo: Dicit Dominus, si peccata vestra fuerint vt coccinū, niue reddentur candidiora: sin rubeāt instar purpuræ, sicut natiua lana, alba erunt.

Dealbat nos Deus misso filio Domino nostro Iesu Christo, qui suo sacrosan-

cro sancto sanguine pro nobis effuso,
naturæ nostræ sordes & peccati cali-
ginem abluit, mundat corda nostra
suo Spiritu sancto in nos effuso, do-
nat nobis æternam vitam & iustitiam,
sanctitatem & puritatem in nos con-
fert: ut mentes nostræ, velut alba lana,
vel politissimū succinum, quod splen-
dor solis excipit, nitere videantur.

Fragrantissimus autē candido suc-
cino inest odor: quo restituit synco-
pe, vertigine, vel epilepsia correptos:
& quò candidius est, eò in medicina
est præstantius. Singularis etiam dul-
cedo inest candido: reliquis vel exi-
gua, vel nulla prorsus. At niger Ga-
gates in ignis amaritudinis particeps
est, foetet, & accensus capitis grauedi-
nem inducit astantibus.

Notatu dignum est, quod nigri suc-
cini genus quoddam unc temporis
ad littora appellebat, cū noua quæ-
dam hæresis in Prussia exorta esset.
Erat id liquidum, viciū, & lentū.

DE SVCCINO

„ instar picis nitens, ac teterrimi odo-
„ ris: quod cum à nobis antea non fuisset
„ conspectum, meritò videbatur nobis
„ ceu digito ostendere hæresin talē
„ exorituram, quæ suo foetore multos
„ esset turbatura. Istud verò teterrimū
„ bitumen ne commacularet & inuol-
„ ueret reliquas succini glebas sua vi-
„ scedine, inter eas non reponebatur,
„ non secus atq; manifesti hæretici ab
„ Ecclesiæ cœtu excludendi sunt.

Congruit autem venustè hæreticis
hoc bitumen. non enim colore tantū
„ candido opponitur, sed etiam insigni
„ amaritudine & viribus, viscedine sua
„ instar visci adhæret conuectantibus.
„ Et sicut candidum suauem spirat o-
„ dorem, ita hoc foetidissimū est ac sul-
„ phureo quodammodo succo dilutū.
„ Verisimile est etiā tale bitumen fuisse
„ in lacu Aspharite, vbi Sodoma & Go-
„ morrha conflagrârunt in æternam di-
„ uinæ ultionis memoriā. De quo la-
„ cu Asphaltite ita scribit Diodorus Si-
„ culus

culus: Cum Asphaltum lacus est ege-
stus, ante vigesimum & secundum
diem apparent signa. Etenim circa sta-
gnum stadijs pluribus foetor à vento
excitatus, proprium argento auroq;
& æri colorem aufert. Propinqua lo-
ca ex calore foetoreq; lacus corrupta
morbos afferunt incolis, & breuioris
vitæ reddunt.

Talis est natura hæreticorum, ut vi-
scedine sua multorum incautas ani-
mas inuolutas opprimant, & foetore
ac amaritudine sua enecent. Sæpe can-
didum succinum, quando in calidio-
ri loco (qui flammæ expers est) diu-
tius commoratur, amisso colore na-
tuo in nigredinem degenerat: non se-
cus atq; ij, qui pro candidissimis Ec-
clesiæ membris habentur, sæpe à veri-
tate ad hæresin prauam desciscunt.
Multi etiam ex candidissimo succino
varia efformari & effingi sibi curant,
ut cordis humani effigiem vel crucis.
Eodem modo multi, qui ad venena

DE SVCCINO

hæreticorum depellenda erant ordinati, sub prætextu crucis & calamitatum voluptates sequuntur.

Hæc ideo dixi vberius, vt ostenderem naturę inquisitionem iucundam & vtilem esse in cõmuni vita, dignam homine Christiano. Considerantes enim terrę nascentium varias vices ortus & interitus, commone fieri debemus de humanę vitę fragilitate, ideoque nec efforri rebus secũdis, nec nostrę vocationis metã transilire. Quis Deo placere & seruire in quouis vitę genere potest, nec opus est fingere novos cultus aut cæremonias novas contra mandatum Dei. Non moueamur lacera Ecclesię facie, amemus simplicitatem in doctrina, & humilitatem in omni vitę genere. Humilitatem certè ac gratitudinem amare discemus, si sapius naturæ hortum piæ consideratione ingrediemur, ac terrę nascentium naturas intuebimur: ad quarum contemplationem nos ipsę

pse Christus deducere videtur, cum proponit nobis lilia agri, & ea dicit esse magis præclara quàm Salomonis ornatum. tanta est istius floris elegantia, tanta odoris fragrantia, tanta deniq; ipsius virtus in varijs morbis depellendis.

Et vt vnum adhuc vltimo addam, quàm illustre exemplum gratitudinis est in Helioscopio & multis alijs herbis: quarum flores noctu clauduntur, interdiu verò sole oriente rursus aperiuntur, & quasi gestientes præ lætitia effundunt sese erga vitæ autorem: & mox demisso & inclinato capite, ceu signo reuerentiæ, videntur agnoscere & honore afficere autorem suum, dum omni tempore ad solis motum sese componunt, solem recedentem prosequentes, & redeuntem excipientes.

Nos itaq; hoc exemplo commonefacti, flexis genibus agamus gratias Deo, quòd vnicum filium pro nobis

DE SVCCINO

victimam esse voluerit, per quem nos
à peccato, morte & faucibus gehennæ
eripuit, ac voluit nos esse cohære-
des regni sui. Eundem oremus, vt in
hæc senecta mundi dirigat omnes effe-
ctus & conatus nostros ad nominis
sui gloriam.

Quare æterne Deus, pater Domini
nostri Iesu Christi, conditor & con-
seruator generis humani, patiens, bo-
ne, misericors te oramus, propter fi-
lium tuum vnigenitum Dominum no-
strum, vt ita spiritu sancto tuo regas
nos, ne quicquam aliud cogitemus,
quàm quòd hæc sit vita æterna, vt co-
gnoscamus te verum Deum, &
quem misisti Iesum Chri-
stum, Amen.

DE GENERA-
TIONE SUCCINI, PE-
trolei, ac reliquis bituminosis suc-
cis. Liber II.

PRæclarè dictū est à principe phi-
losophorum: Propter admiratio-
nem & nunc & initio cœperunt ho-
mines philosophari. Philosophamur
enim de ijs rebus libentiùs, quæ vel ra-
riores sunt: vel quæ propter venusta-
tem & elegantia, vel propter insignem
aliquem in vita vtilitatem apud peri-
tissimos quosq; viros in admiratio-
ne sunt.

Proinde mirum non est, tam mul-
tos ex veteribus etiam varia de origi-
ne Succini diligenter conscripsisse:
cum non tantum in re Medica maxi-
mum vsum habeat, sed etiam sua pul-
chritudine & varietate quemuis faci-
le in sui admirationē conuertat. Tam
variè enim ludit natura hoc succo
concreto, vt nunc Chrysolithū, nunc

DE SVCCINO

Carbunculū, nunc Hyacinthū, nunc Topazium, & reliquas gemmarū differentias imitetur & exprimat, odoris fragrantia Thus & Myrrham superet, mirabili quoque modo paleas non fecus ac Magnes ferrum attrahat.

De hoc quidem etsi multi præclare differuerunt, tamen cum subinde adhuc nouæ & quidem falsæ opinionēs, velut ex equo Troiano profiliāt, paucis veram sententiam aperiā: nō enim minus philosophiæ studioso indignum est, vera occultare, quàm temere de rebus iudicare.

Cardanus autē, summus alioquin philosophus, cum non erubuerit nouam comminisci opinionem, contra tot doctissimorum sententiam, reprehensione certē non caret. Nam & noua fingere artis non est, & eadem rationibus constanter asserere, temeritatis est. At in vnius quidem falsæ opinionis assertione, cum plura absurda induci necesse sit, Cardanus abv-

na opinione mox ad alteram resiliuit,
priori ratione non satis firma. Cum
enim dixisset primo succinum ex ma-
ris spuma Oceani septentrionalis gi-
gni, sicut Pytheas & Timæus concre-
tumaris purgamentum esse voluerūt,
mox seipsum corrigens non ex simpli-
ci maris spuma oriri (nam tunc ma-
iori quantitate & ubiq; locorum col-
ligeretur) sed ex cetorum spuma pro-
dire affirmat, tum quod in ijs locis,
vbi Phocæ abundant, succinū vel am-
bra colligatur: tum quod vbi Phocæ
desunt, nec ibi reperiatur succinum.

Hæc si vera sunt, tam facilè ei fuerat
dicere Phocas vel fragrantia odoris
allici: vel prædæ expectatione, maio-
rum voluptate, ea loca vbi succini
sunt scaturigines, amare & incolere.
In Sudinorum enim Oceano, vix tri-
ginta à littore stadijs, sereno cœlo,
scintillare quiddam instar pellucidi
bituminis in fundo maris piscatores
narrāt, quem in locum pilces magna

DE SVCCINO

copia cōuolant, siue recreationis causa, siue quòd inde alimentū quarant. Omne enim bitumen pingue, aëreū & subdulce est: & succinum quidem tam animantibus quàm hominibus ipsis esse salutare, experientia multo edocuit. Tantò autem & dulcius & alimento aptius bitumen est, quantò purius & liquidius fuerit: quāuis propter lentorem & visciditatem pisces hanc materiam nō concoquere possent, facile crediderim, sed aliqua ex parte alterare. Ideo M. Paulus Venetus asserit, id in balenis ad insulā Madagascariā inueniri: nec Auicenna vel Plinius, qui in mare è fontibus effluere sentiunt, in piscibus reperiri negant. Et Serapio ait, Ambram è terra, quæ sub mari est, oriri, non aliter ac fungi oriuntur ex ea quæ eminet à mari: ipsamque partim fluctus & tempestatem venā cum lapillis eijcere, atque ita colligi in littoribus: partim pisces deuorare, quos cum interfecerint, ex ipsis eximunt.

mi. Sed eam quæ in ventre reperitur,
esse prauam: quæ iuxta spinam dorsii,
meliorem. Sæpe etiam lacertæ, vipe-
ræ, vt Martialis dicit, pisces & oua pi-
sciū, succino inclusa, ac cum eo in la-
pidem mutata, reperiuntur. Ergo vel
suauis halitu afficiuntur, vel ad alimē-
tum capeffendum alliciuntur: vel in
pellucidum splendensq; bitumē, nō
sine calidis halitibus in maris fundū ē
terra scaturiens, cæco impetu ferun-
tur, nō secus atq; solent sectari aquas
ex solis æstu & splendore illustratas.

Nequaquam ergo ex piscibus gene-
rari potest, cum pinguedo vel spuma
Phocarum nullo cognationis vincu-
lo, succino respōdeat. Absurdum au-
tem est quod addit, inquit: Et quod
aqua illa in tam pingui corpore con-
cocta, aliquid ex eo, vt & in nobis vri-
na educit, ex cuius copia aliquid fie-
ri necesse est, &c. Exile quoque argu-
mentum est, quod Phocæ odorem ca-
storei horrent, quod succino contra

DE SVCCINO

rium est. Verisimile enim est, pisces sagaciores non tantū castoreo, sed omnibus grauit̃er olentibus fugari.

Si autem Cardanus bituminis scaturigines in Mediterraneo vel Baltico mari prorsus nullas concessurus erat, tutius & maiori cum laude veterum sententiam, qui ex resinis arborū dixerunt nasci succinum, defendere potuisset. Est enim resina arborū succus pinguis, aëreus & pellucidus instar succini, qui flammam recipit & alit, nec ingratū spirat odorem: peridoneus quoq̃, ratione suæ viscedinis, animalcula & quæuis obuia recipere & amplecti: & quidem eadem materia concrefcere & indurari apta est.

Memini aliquando resinæ speciem injectam in aquam vitrioli, cui alij astringentes succi erant mixti, coagulari, & duritiem succini acquirere. Et sane vidēs aliquis tot formicas, muscas, culices, araneas, aliaq̃ id genus animalia, succino inuoluta, is haud facillè al-

liun-

hinc quàm ex arborum gummatibus deriuasse existimabit. Vnde & ab Aristotele pro lachryma arboris est habitum. In quam sententiam Dioscorides etiam pedibus ire maluit, quàm quod ex Lyncis vrina natū crederet.

Nā quod Brasauolus putat, Dioscoridem in eadem fuisse sententia cum Demonstrato, falsus conuincitur ex libro 7. cap. 73. vbi sic inquit: Lyncis vrinam, quam Lyncurium appellant, simulac excernitur glaciari coirēue in calculi duritiem vulgò creditum est. quare quod de ea proditum est, vanū esse cōuincitur. quo certè in loco planè reijcere videtur Demonstrati opinionem. Et idem libro 1. cap. 92. asseruisse videtur, cum dicit: Lachrymam populorum commemorant, quæ in Padum annè defluat, durari ac coire in succinum, quod Electrum vocant aut Chrysophorum, &c. cuius Ouidius secutus est sententiam:

Inde fluunt lachrymæ, stillatæq; sole rigescunt

DE SVCCINO

De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuri. mittit gestanda Latinis.

Aegineta quoq; succinū albæ populi lachrymam esse dicit, iuxta Eridanum fluuium effusum & coagulatum, aurei coloris. sic enim ait: ἡλεκτρον τὸ ἐκ τῆς λευκῆς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἑριδανίου, καὶ πηγνύμενον, χρυσοειδές. Mithridates verò de cedri-
no genere arborum nasci dixit, quod in petras defluens in mare deuolutū rapiatur.

Nondum itaq; Cardanus veterum opinionem absurdam fuisse ostendit, cum vix vno atq; altero argumento fretus, ipforum sententiā impugnet. Prorsus enim leue est, quod dicit lachrymam arborum non bene elici in regione tam frigida, cum non minus in Septentrione sint arbores resiniferæ, quàm alijs in locis. Nam Sol ibi tempore æstiuo, supra horizontē diutius quàm alibi cōmorans, vehementiores æstus ciet, & maiori copia ex ar-

arboribus refinam euocat.

Priusquam ergo Cardanus nouam opinionem induceret, debuerat ostendere, quomodo ex bitumine succinū non posset generari, aut firmioribus rationibus niti, si ex arborum gummi non posse prodire demonstraturus erat: quod ego quidem in presenti conabor. nam reliquas opiniones falsas minimè opus est refutare. Quis enim Sophocli fidem adhibebit, dicēti esse concretas lachrymas Meleagridum auium, Meleagrum deslentium? Diodorus Siculus libro sexto capite octauo recitat fabulā de origine Succinū talem: Scythiæ, inquit, quæ supra Galatiam est, opposita insula in Oceano iacet nomine Basilia: in quam tempestas electrum plurimum eijcit, nulla alia in parte orbis repertum. De eo quidā veteres fabulas scripsere haud dignas fide, & quæ à posteris reprehensæ sint. Nōnulli enim tum Poëtæ tum Historici tradunt, Phaëthontem So-

DE SVCCINO

lis filium, cum puer esset, petijisse à patre, ut vnicum diem Solis currum regeret: illo assentiente, sumpto curru, cum equorum frena regere nequisset, ab equis contempto puero, extra solitum cursum esse currum delatum: & primò cœlum equorum errore incensum, circulumq; qui galaxias dicitur eiusmodi factum, deinde magnâ combustam orbis partē. Qua re comotum Iouem, fulmine tradunt Phaëthontem peremisse, Solemq; in pristinum redigisse cursum. Phaëthontem in fontes eius fluuij qui nunc est Padus, olim Eridanū dicebant, decidisse. Eius mortem Nymphas fleuisse sorores, dolorisq; magnitudine mutatâ naturâ in populos fuisse versas. Has annis singulis eodem tempore lachrymas educere, è quibus electrum fiat, reliquū splendore superans. Sed cum hi fabularum conditores à vero aberrasse, à posteris deprehensi sint, nos veram historiam sequamur. Nasciturelectrum

lectrum in ea, quam retulimus insula:
cum verò ab incolis ad proximū defe-
ratur continentem, inde ad nostra vs-
que apportatur loca. Hæc ille.

Herodotus lib. 3. in Thalia sic in-
quit: De extremis autē Europæ, quod
pro comperto referā non habeo. ne-
que enim assentior fluuium quendā
esse Eridanum à barbaris vocitatum,
qui subeat mare ad Septentrionē spe-
ctans, vnde electrum venire narratur.

Hæc etsi veteres tum Poëtæ tum hi-
storici, tanquam fabulas lepidas pro-
posuerunt, tamen nihil aliud signifi-
care voluerunt, quā succinum esse
lachrymā populi arboris, cum Nym-
phas deflentes Phaëthontis mortem,
in populos versas dicerent.

Hanc veterum sententiam non va-
nis rationibus munitam, etsi non faci-
le impugnauerim: diuersam tamen ab
ista recitabo, liberum cuiq; concessu-
rus iudicium, vt quiuis ipse, quānam
veritati magis conformis sit, ponde-

DE SUCCINO

rare & concludere possit. Cum itaque succinum ex pingui materia constet, omnes pinguium succorum differentias exploremus, quæ ad tres ordines vel classes referri possunt. Nam quæ pinguescunt, aut ex animantibus & ipsorum partibus orta esse, necesse est, ut *σιᾶρ, πιμελὶ* (id est, seu, adeps) & medulla ossium: aut ex succis resinisve arborum vel plantarum: aut ex terre succis pinguioribus: præter quas tres differentias haud quisquam plures ostendere poterit.

De animantium sanè tam terrestrium quàm aquatilium pinguedinibus certò constat, tam experientia quàm rationibus, nunquam eas in tantam duriciem coire posse ut lapidescant. calore enim attenuantur & magis funduntur, quàm ut inspissentur, quocumque elixationis vel assationis genere usus fueris: frigore verò cogi & condensari multò minus poterunt, cum ex calida, tenui, & aërea substantia consistat

flata sint: quæ præter exiguam consistentiam, nullam amplius crassitiem & firmitudinem admittunt aut recipiunt. Absunt enim partes terrestres, quibus niti, adhærescere, & fortiter permisceri tenuiores ad constituendam duriciem & compactionem debebant, quomodocumq; causas efficientes duriciem accommodaueris. Impossibile etiam esset, ex animantium pinguedinibus tantas colorum differentias oriri, quantas succini species esse deprehendimus. Neque igitur ex Phocis neque ex alijs pinguedinibus succinum generatur, sed aut ex terræ pinguiori succo, aut ex resinis arborum, vel herbarum gummate ortum habet.

Ex resinarum numero & classe succinum exterminare, haud factu facile aliquis dixerit, probaturus fortassis id ex colore, consistentia, & odore, quodq; flammam facile recipiat: sicut & Cornelius Tacitus vnâ cum alijs

DE SVCCINO

concludit, cum inquit: Aestyi populi
ad dextrum Sueuici maris littus, ma-
re scrutantur: ac soli omnium Succi-
num, quod ipsi Glesum vocant, inter
vada atq; in ipso littore legunt. Nec
quæ natura, quæue ratio gignat, vt
Barbaris, quæsitum compertumue,
Diu quinetiã inter cætera eiectionem
ta maris iacebat, donec luxuria no-
stra dedit nomen. Ipsi in nullo vsu, ru-
de legitur, informe perfertur, preci-
umq; mirantes accipiunt. Succum ta-
men arborum esse intelligas, quia ter-
rena quædam, atq; etiam volucra ani-
malia, plerunq; interlucent: quæ im-
plicata humore, mox durefcente ma-
teria, cluduntur. Fœcundiora igitur
nemora lucosq; sicut Orientis secre-
tis, vbi thura, balsamaq; sudantur: ita
Occidentis insulis terrisq; inesse cre-
diderim: q̃ vicini solis radijs expressa
atq; liquentia, in proximum mare la-
buntur, ac vi tempestatum in aduersa
littora exundant. Si naturam succini
admo-

admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur, alitq; flammam pinguem & olentem: mox, vt in picem resinamue, lentescit. Hæc ille.

Verum, si quis hæc singula exacta collatione ponderet, is facile se conuinci patietur. Si enim ex arboribus vel alijs plantis deflueret, tunc vel ex vnius, vel diuersorum generum arboribus destillaret. Si ex vnius, siue populi, siue pini, seu cedri, impossibile foret, eam tot colorum species assumere: impossibile quoq; foret, in tanta copia sudare arbores, in quanta succinum reperitur. Sin ex diuersis arboribus vel plantis, tunc vires succini quoq; non minus variarent, quàm diuersarum arborum resinæ, quæ nõ diuersas modò, sed contrarias sæpe vires sortiuntur, cum succini differentia viribus nunquam pugnent.

Resinis insuper vel omnibus vel plerisque, certè amaritudo quædam inest, quam defugerent potius animalia &

DE SUCCINO

infecta : & sanè rarissimè resinis & gummatibus inuoluta ea conspiciuntur, succino autè sapissime. Præterea sæpius in succino inueniuntur cortices, folia vel alia arborum adnata: pro quibus non semel vidi veram Melantheriam, chalcitida, & alias subterraneas res, sicut ostendit mihi clarissimus medicinae Doctor, dominus Iohannes Pontanus, præceptor meus charissimus, & optimè de me meritus. Rondeletius itè celeberrimus & medicus & philosophus, dicit se habere charabe extractum ex montibus Pyrenæis: in cuius altera parte sit Charabe, in altera Gagates lapis. Accedit ad ea quod in tantas massas & globas resinæ nunquam sua sponte confluere possunt, cum eas sensim resolutæ solis æstu destillant vel in rotundos globulos, vel per interstitia cohereant. In succini verò massis (quæ sua quantitate sæpius humani capitis magnitudinem excedunt) partes partibus

bus tam solidè affixæ ac firmiter compactæ sunt, vt non solis æstu, sed maiore caloris gradu liquefactam & perfectè mixtam succini materiam intelligas, & quasi eodem temporis momento genitam: quæ si ex arboribus per vices sudantibus ortum duxisset, alias figuras & formas quoq; sortiretur. Et vt omnia vno verbo dicam, non odore, non sapore, non viribus vnquam conueniunt bitumen & resina: huius enim speciem quandam, cum arte instar lapidis duratam examinarem, nihil istorum referebat.

Postremò cum ad Prussiaci maris littora, vbi succinum colligitur, nec populi, nec aliæ arbores in toto isto tractu conspiciantur, nec quidem in oppositis littoribus Daciæ & Sueciæ crescant, & propter maris salcedinem fortassis alimentū ibi habere nō possint, Succinum nequaquam erit *ἀλκυον*, nec *ἐρνις*, nec *νόμυ* vllius arboris, vt vetustas existimauit: sed neces-

DE SVCCINO

* fariò generabitur ex pinguiori terra
succo.

Huius quidem, cum duo sint gene-
ra, sulfur & bitumen, ex alterutro isto-
rum vt electrũ proueniat necesse est.
Huic quidem cum illo nihil commu-
ne est. constat enim sulfur ex incine-
ratis terræ partibus, parum quidem
oleosis, sed vehemēter adustis: quod
pondus, siccitas & friabilitas, necnō
odoris nidor & graueolentia producit.
Succinum verò, cum pinguius, magis
tenue & aëreum sit, temperato calo-
re coctum & à natura elaboratum, vi-
ribus à sulfure longissimè disfidens,
necessariò ex bitumine originem du-
cet: quod non tantum odoris fragran-
tia & vires testantur, sed fontes etiam
varij coloris bitumen effundentes,
ex quibus multiplices succorum pin-
guium formæ profiliunt & enascun-
tur: cæq; vel liquidæ permanent, vel
concresecunt ac condensantur.

Priusquam autem de generationis
modo

modo dicam, paucis loca ubi inuenitur, perstringam. In Germania reperitur in ijs Oceani littoribus, quæ sunt inter Sueui amnis & Vistulæ ostia, sed rariùs. Cornelius Tacitus (vt iam recitauimus) scribit, ipsum in suo litore Aestorum gentes legere.

Audiui quoq; Islebiæ, Succini massam humani capitis magnitudine inuentam, ubi vetustior fodina conciderat in se, ac ruinam fecerat, per quæ locum aquæ salis scaturigines ferebantur. Est ibi lacus etiam, quem propter insignem aquæ salis sedinē falsum vocant: in eum, si retia piscatorum altius immittuntur, prorsus aduruntur, non secus ac si flamma fuissent concremata.

Nicias in Aegypto nasci scribit eodem modo, quo in Europa nascitur. Theophrastus verò in Aethiopia: Xenocrates quosdam putasse in Numidia: Asurabas, qui vixit Plinij tempore, tradidit iuxta Atlanticū mare esse

DE SVCCINO

Iacum Cephisida, quem Mauri vocant electrum. In Prussia verò, in littore Pucici sinus, nō longè à coenobio, quod appellant Oliuam, effoditur, vbi arenarum cuniculi, quibus obrutum fuerat succinum, diducuntur, vertuntur, ac succinum eximitur: interdum remotius à littore eruitur. Et tunc fossiores satis amplas fossas agunt, quadrangulares plerumq, non tamen multum profundas. In fundum fossæ palos aliquot acuminatos, magno conatu demittunt, atq; hinc & illinc palos manibus ducunt fortiterq; commouēt, vt hoc modo fundum fouearum & fossarum pertundant, ac satis ampla foramina relinquunt. Id vbi sæpius factitarunt, palos extrahunt: subsequitur & scaturit statim aqua, qua cum simul etiam Succinum, si quod latebat ac tectū erat, eructatur. Tum reticulis fossam totam aqua impletā explorant, & Succinum extrahunt.

Inuenitur etiam in lacu quodā remotius-

motissimè à mari remoto, vbi veteris & nobilis familiæ Truthsiorū à *Weth-*
hausen pagus est, qui distat ab oppi-
do *Rastenburga* tribus (nifallor) mi-
liaribus: lacus is profundissimus est,
in quem si altiùs piscatores demittūt
retia, Succinum vnà extrahunt.

Ante annos sex prope *Regiomon-*
tem, cum herbas in sylua quadam, ad
Piscinam (quam maiorem vel superi-
orem appellant) inquirere, reperi fun-
gos duos candidiores, quibus à terra
remotis suberat bitumen purpureum
& pellucidum, consistentia resinæ *te-*
rebinthinæ simillimum, odoris suaui-
tate mira præditum. Id tamen nō pro-
fundè in terram descendebat, nec ve-
ra scaturigo suberat, sed ex angustiori-
bus terræ poris, velut in æceruum, ad
pollicis crassitiem, collectum explo-
raui. arbores longius erant dissitæ, ve
resinam dicere non posses, terra verò
ex qua eructabatur bitumē, pinguior
glebosa, viscida, nigra & ponderosa

DE SVCCINO

erat. Vnde equidem nō erubescerem
cum Nicia afferere, talem succum ter-
ræ pinguiorem Solis radios interdū
ex terra elicere. quæ sententia etsi Ag-
ricolæ displicet, tamen Nicia simili
fortassis edoctus experiētia dixit. Ta-
lis terra pinguis, nigra & ponderosa,
& ita lenta vt vomeribus vix satis sit
peruia, est in peninsula Sudinorum,
cuius terræ succus fortassis bituminis
materia fit post varias coctiones & al-
terationes, quas à calore subterraneo
sustinet. Prussia enim non caret igni-
bus subterraneis, cum variæ pyritidis
aliorumq; metallorum species in ea
inueniantur: Est itidem verisimile ad
littora Sudinorum ignem subterra-
neum cōtineri. adest enim pinguedo
terræ, quæ potest fieri alimentū ignis.
adest etiam terræ densitas à fluctibus
maris impressa, quæ calorem cogere
potest, ne erumpat vel dissipetur. Ter-
tio cauitates quoque subesse verisimi-
le est, in quibus calor vel ignis subter-
raneus

ranus recipiatur, foueatur & conseruetur. maritimæ enim terræ omnes pertusæ sunt, magis quàm mediterraneæ aut remotiores à mari. ac plerunque habent laxos & patentes alueos: intra quos etiam si aqua recipiatur, tamen non extingui ignem illum necesse est in nostro litore. nam istius bituminis natura est, vt semel accensum, aquæ interuentu magis ardeat: oleo vero, vt quidam putant, restinguatur. Liquefactum igitur bitumen, interno terræ calore, vel sponte per suos alueos in mare fluit & extillat, vel mare lambens secum ex venis terræ effert & educit, vel copiâ succedentis succi protruditur atque egeritur. Interim verò, dum in mari densatur atque coagulatur, frigus exprimit tenues & oleosas partes, quæ in superficie aque instar olei fluentes ad ista littora tranquillo mari non semel visæ sunt: reliqua materia crassior fundum obtinet: non secus ac fit in destillatione.

DE SUCCINO

bus per descensum, vbi oleum aquæ
subiectæ innatat. Id verò, quod cras-
sum, fœculentum, ac nigrum bitumē
est, subsidet in imo aquæ. Simile ni-
grum, viscidum & lentum bitumen,
vel crudum Succinum, ante paucos
annos, cum in nostro Sudinorum lit-
tore præcipitium montis in mare de-
uolutum esset, maiori in cōpia, quàm
vnquam antea reperiēbatur, fortassis
quòd ibi terrâ fluctibus maris dirutâ
& remotâ, venæ Succini factæ paten-
tioris scaturiginem subesse, quæ tamē
hactenus nondum explorari potuit,
illud demonstraret. Dum verò sic li-
quidum est Succinum, mirum nō est
diuersa genera vermium, muscas, cu-
lices, & alia pleraque inuolui: dum
vel suauiori halitu afficiuntur, & flui-
tanti materiæ insident: vel dum in spe-
cibus subterraneis exhalatione acri-
ori suffocati, concidunt & implicantur
massæ liquidæ. Verisimile quoq;
est in canalibus istis excauatis, nō tan-
tum

tum in imo fluere bitumen, & velut
ex vna scaturigine erumpere: sed hinc
inde veluti sudante terra, vndique in
tota cavitare parietes specuum obli-
niri, quibus & insidere & inhæresce-
re tam volitantia quàm repentia fa-
cilè possint.

Quoniam verò calida & humida
loca putrefactioni sunt in primis ob-
noxia, in subterraneis istis cavitatib⁹
omnis generis insecta, quæ ex putrefa-
ctione fiunt, generari dubium nō est.
Nam & anfractus varios in illis cavi-
tatibus non absurdè statuere possu-
mus, qui puriorem terram dulci a-
qua permistam contineant: quæ vel
quiete vel halitibus incalescens, pu-
trefcit, & generandis animalculis ma-
teriam suggerit.

Porrò quemadmodum Succini o-
leum vetustate se ipso crassius fieri &
inspissari quodammodo vidimus, po-
steaquam tenues & igneæ partes exha-
larint: ita enim ætate lentescit, vt ad

DE SVCCINO

bituminis liquidioris consistentiam redire videatur : ita dixerim purissimum Succinū, & quod maximè pelucidum est, in specubus subterraneis ex oleosis bituminis vaporibus altius sublatis generari. Et si verò multi petroleū seu naphtham crassescere posse negant (quod oleo succini odore, sapore, consistentia, colore & viribus respondet) tamē & arte quadā, & peculiari naturæ opificio inspissari posse facile dixerim.

Quemadmodum autem multiplices petrolei differentiaē sunt, ita multiplici quoque & vario discrimine, put materia purior, tenuior vel crassior est, colorum differentiaē in Succino generantur & prodeunt. Pellucidi varij gradus & ordines fiunt, non tantum pro humoris dilutione, & materiae multipliciter variantis subtilitate: sed etiam pro intensiōe aut remissione caloris : & prout vel à flamma, eaquē nunc puriori vel impuriori,
vel

vel ab exhalatione tantum bitumen
resoluitur. Dilucidior enim & purior
fit color, quo citius resolutum bitu-
men, aquæ, præsertim frigidiori misce-
tur: quæ caloris impetum moderatur,
ac spiritus efficiētes corpus diapha-
num, ne resoluantur, coercet, tollit
densitatem atque inæqualitatem. Ab
aqua enim oriri pellucidum colorem
inducant gummata, ea namque si dissol-
uantur in aqua, magis perspicua fiunt.

Si item aqua incalescens, vñ cum
bitumine elixatur, tunc tenuior aqua
istâ coctione abluet & exeret tum
terrestres tum igneas quoque partes:
ita ut bitumen, quod antea rufum fu-
it, assumat aqueum colorem: sin verò
nigro & opaco fuit colore præditum,
in purpureum primò conuertetur,
mox in rufum, & per varios rubedi-
nis gradus in aureum, ex aureo ad cry-
stallinum eò propius accedet, quò
crebrius vapore tenuiori ac copio-
siori elixabitur, ac iterata coctione

DE SUCCINO

expurgabitur.

Ea coloris transmutatio manifesta est in artificiali elixatione, tam in naphtha quàm oleo succini, quæ per destillationem ex nigro in aureum, ex hoc rursus in candidum mutantur colorem. Est enim triplex oleum Succini, sicut & ipsa Naphtha vel petroleum triplex in Italia conspicitur.

1. Nigrum oleum foetidum est, terrestribus partibus tostis aliqua ex parte permixtum: liquido bitumini simile, tenuius tamen & fluidum, consistentia ab oleo lini parum dissidens: fit autem tale, quando per descensum violento igne destillatur.

2. Secundum rufescens, vel aureo colore imbutum. quod in Retorta extrahitur, prorsus diaphanum est, sicut illud in opaco vix suppurascens, priore est & tenuius multò, & tam sapore quàm odore suavius.

3. Tertium album, vel aquei coloris; quod tale fit, si ex prioribus duobus

bus alterum affusâ aquâ in balneo Mariae vt vocant, diligenter sublimando eliciatur. Est autem hoc inter omnia tenuissimum & præstansissimum, ad omnis generis obstructions aperient das peridoneum, ad epilepsiam, paralylin, vertiginem, calculum tam vesicae quàm renum, accommodatum.

Hæc tria olei genera, præsertim vetustioris, cum igneæ partes euanescunt, prorsus respondent Naphthæ: Nam album petroleum quod Meianæ scaturit, est melius cæteris, odoratius & subtiliorum partium.

Nigrum verò Asphalti odorem refert, crassum & foetidū, quale est Bulgaricum vel Naphtha Bulgarica. hoc enim supra modum tetrum spirat odorem ad Asphaltum accedentem, Tertia Naphtha ruffa est, media consistentia ac viribus inter reliqua duo genera. Prouenit hæc ex mōte Celite, de qua sic scribit Bellonius: Huius naphthæ ruffæ scaturigo ex terra multū

DE SUCCINO

lapidosa, suam originem ducit: quæ
in sibi subiectam foueam excavatam
in imo antri descendit. duo nempe
sunt meatus sibi coniuncti, ad quo-
rum latera qui ad dexteram est, aquam
mittit paulatim manantem: alter qui
ad sinistrum latus est, guttatim oleum
diffundit, &c. Oleum hoc paulatim
destillans, pondus triginta uncularum,
quod bocalis mensuram æquat, non
excedit in die, æstate sesquibocale,
ubi mons Solis fervore incaluit: hy-
eme dimidium bocale. Aqua quæ
cum oleo destillat, clara est & lympi-
da, aliquantulum falsa: cuius falsedo
multo remissior esse cõperitur quàm
eius quæ in Laxissa Troadis thermis
degustatur. Oleum hoc nusquam
per sese visum est emanasse, sed super-
ficie aquæ innatat. Illud collecturi a-
quam scopis quatiunt, oleumque in
quendam angulum cogunt, tuncque
conchis, vel cucurbitis vel situlis a-
lijsq; vasculis excipiunt, si copiosum:
fin

fin paucum, alis anserum, linteolis, alijsq; rebus quibus facile adhærescit.

Cæterum sicuti hoc rufum petroleum, vel quod lutei coloris est in aqua, ex sale vsto mixta, maceratum, agitatū & concussū albescit, & lacteo colore imbitur: Ita verisimile est puriorem & tenuiorem olei vel bituminis partem non tantum salsedine maris sordes exterentis ablui, macerari & attenuari, sed etiam dealbari: & hac eadem ratione condensatū quoque Succinum cuiuscunque coloris fuerit, in candidum posse conueri, si diutius modò in mari cōmoveretur, qua mora ipsius materia exactissimam adipiscatur coctionem.

Candidum enim succinum esse vetustissimum probant, tum friabilitas, tum leuitas, quæ raritatem partium à salsedine maris exesarum comitatur. nam quo candidius est, eo quoque solet esse magis leue & friabile. Nec aliam ob causam hoc genus Succini

DE SVCCINO

inuentu est rarissimum, quàm quod
in mari non satis iustam moram tra-
hit ad perfectionem coctionis suffi-
ciētem. At quòd interdum in eadem
massa partes aliæ candidiores sunt, a-
liæ pellucidæ, in causa videtur esse vel
diuersitas materiæ tenuioris, in quas
liquidâ materia adhuc existēte, dum
multum falsedinis miscetur, partibus
ijs inducit albedinem, reliquis pellu-
cidis propter maiorem visciditatem
nihil salis admittentibus, vel q̄ pars
crassior citius coaguletur, condensa-
ta falsedine exteratur ac dealbetur: te-
nuior verò genuino & pellucido co-
lore non simul cum illo destituitur,
ideo quod nō simul coiuerit, nec fal-
sedinem alterantem eodem tempore
receperit, repugnante nimirum maio-
ri viscositate: cuius notas firmior pel-
lucidi compactio & addensatio sug-
gerit, sicut candidioris materiam ra-
riorem fuisse friabilitas ostendere po-
test. Nec semel vidimus eandem mas-
sam

sam succini partim concretā, partim
adhuc liquidam, & hanc ceu turgē-
tē spiritibus viscosis pellucidissimā,
illam obscuriorē & porosam, ideoq;
ad albedinis aliquē gradum acceden-
tem. Variāt itaq; gradus in eadē mas-
sa, prout crassiores partes tenuibus
miscentur, quæ mixtio fit in ipsa sca-
turigine, fortassis tum, quando calor
per ebullitionem attollit crassiores
partes, vel quando ex diuersis & vari-
antibus venis materia confluit & cō-
funditur: sic interdum nubes vel aliæ
imagines apparent.

Candidum succinum itaque rarif-
simè videmus esse fossile, quòd à cras-
sa & terrestri salsedine impressionem
nullam sustineat. Reliquæ etiam dif-
ferentiæ tantò rariores inuentu sunt,
quantò facilius calor bituminosos
succos, qui sine calore subterraneo
generari nequeunt, depascitur & ad-
urit.

Quare videmus in ijs locis, vbi suc-

DE SUCCINO

cinum fossile est, aquam simul contineri, qui calorem arcet. Experientia testis est, pellucidum Succinum calida exhalatione citra flammæ administrationis nigrescere, ac arte quodammodo in Gagaten conuerti.

Bituminosi igitur succi quo sunt nigriores, & ex crassiori substantia constituti, eò maiori caloris impetu resoluentis & depascentis aëreas ac oleosas partes, existimandum est eodem esse torrefactos: quanto autem plus iij aduruntur, tanto magis sulfureo succo imbuuntur.

Primi generis ex his est Lithāthrax Germanis dictus *Steinfol*, vocabulo ex lapide & carbone composito, seu lapideus carbo. Est autem talis carbo fossilis inter omnia bituminosa maxime ignobilis & omnium deterrimus, nullius in medicina usus. Fabri ferrarii & ærarii carbonum vice illis utuntur, qui verò subtilia opera efficiunt, his non utuntur, propterea quod sua pingui-

pinguitudine inficit ferrum & fragile facit. Eodem bitumine hi quos ligna deficiunt, cibos coquunt: caldaria, in quibus hyeme degunt vitam, calfaciunt, vrunt calcem. Mixto oleo tritus hic carbo emolliri potest, quo quidē agricolæ vites oblinūt, quod vermes illarum oculos rodentes interficiat.

Sunt autem duplices tales carbonēs, leues scilicet & rari, vt aquæ nonnunquam innatent, propter terrę excoctionem. Hos Theophrastus *λεώδεις* dicit. Deinde sunt & graues, qui effodiuntur in agro Leodiensi, qui dicuntur *λιθώδεις*. Græci *ἀνθερακας* vocāt.

Porro omnes constant ex materia prorsus crassa terrestri, ita adusta, vt partes aëreæ absumptæ sint, & si quid oleosum ac pingue residuum, id non nisi sulfureum & nidorosum quiddā spirat. Verisimile autem est non simpliciter calido & sicco halitu, sed interuentu ignis subterranei inflammationis hoc bituminis genus nasci, quod

DE SVCCINO

non vno in loco videre est. nam in M
senæ celebri monte carbonum, qu
abest à Zuicça oppido passus duom
lia quingentos, venam carbonum re
perientes plerunq; ardere comperi
unt: vbi carbones quosignis absumit
terra in caminos incidente, extincti
in nigrum puluerem mutantur: qua
lis etiam videtur esse qui vltra Nigrū
fluum est per solitudines, quòd ex
eo emineant exustę cautes, quod Sue
tonium Paulinū prodidisse autor est
Plinius. Scribit quoq; præstantissi
mus philosophus Georgius Agrico
la, ardere partim igne subterraneo car
bones fossiles in ea Britannia sue Al
bionis parte, quam à Scotis Germa
nis, qui in insulā immigrarunt, Scotiā
appellamus, effodi ad vigesimū lapidō
ab Edinburgo in loco Ericeti Deser
tij, quē areā carbonū nominat. Sic etiā
Ardēs collis, dictus ita quod quondā
arserit, tale bituminis gen^o nobis sup
peditat: situs is est inter pagū Culmā
&

& oppidulū quod nomē habet ex ac-
cipitrū genere quos falcones nomi-
namus, in tribus Elbogani locis circa
Satelū pagū, & ad quintū lapidem à
Dresda Misenz oppidō, qua itur Fri-
burgū ad dexterā. Effoditur idē bitu-
mē in Samo vt Xenocrates: iuxta Li-
guriā, vt Theophrastus scribit: in The-
sprotia: in Elide quaitur Olympiā per
montē. Hos carbones Galen. descri-
bere videt, cū inquit: Lapides tabula-
rū instar latos & nigros, ac qui in ignē
impositi, flammā exilē emitterēt, mul-
tos ex Coele Syria apportauī, genera-
tos in colle, q̄ mare qd̄ mortuū appel-
lāt, circundāt, & quidē ab ortu, vbi &
bitumen gignit. odor etiā eorū lapi-
dum erat similis bitumini. Sine dubio
aut calidæ altiūs sub colle isto bitumi-
nofo manātes, bitumen abradūt & li-
quefaciūt, idq̄ in lacū, in quo exiliūt,
effundūt. Ad secūdū genus referri po-
test terra *γερων*, itē terra ampelitis &
pharmaticis, quas puto, ni fallor, esse

DE SVCCINO

friabiliore, sed pinguiore & minus compactas. De hac Dioscorides visus est loqui, cum ita dicit: Optima est nigra exiguis piceæ carbonibus similis, assulatim subscissilis, æqualiter splendens: quæ, si quid olei inspergitur, liquescit. Sed fortassis hæc à priori parum differt.

Ad tertiam classẽ Pissasphaltum referrem, cum retorrido & graui constet halitu. nomen autem habet ex pice ac bitumine, non quod ex vtraque constet, sicut Plinius existimauit, sed quod vtrunq; oleat. Miscetur tamen interdum pici bitumen, quod Vergilius voluisse 3. Georgicorum videtur, cum ait:

Ideasq; pices, nigrumq; bitumen, &c.

Plinius dicit bitumen pici mixtũ, esse præcipuum ad scabiẽ pecorum remedium, aut si foetus mammas læserit. Saxones verò miscẽtes axungiam veterem, ea bituminis lentorem temperat, vt alij picis. Bellonius dicit Pissasphal-

falpa
dici
linen
ro int
dicit
pote
vt ad
est &
lenti
Q
Pissa
to n
li di
fa ef
lidi
mic
lori
mo
exc
det
lis
aq
id
nõ

asphaltum fossile nullius esse ad medicinam virtutis, ad nauigia tamen illinenda, maximi prouetus in Epidaurum inter Aflon & Epidaurum (quæ nunc dicitur Ragoufa.) Eliquari hoc etiam potest, si cum alio oleoso misceatur, ut adipe vel oleo. nam eousque siccum est & retorridum, ut per se nunquam lentitiam sequacem consequatur.

Quartus ordo Gagati debetur, qui Pissasphalto non est dissimilis, sed multo nigrior & durior. A carbone fossili differt, non tam materia quam causa efficiente. nam Gagates densior, solidiorque euasit, fortiori mixtione humidum cum sicco facta, non violento caloris impetu, sed exhalatione tantummodo sine humore sensim affante & excoquente humidum oleosum. Videtur autem materia Gagatis esse similis bitumini, quod subsidere solet in aqua, dum succini oleum destillatur. id resolutum tenui & oleoso inspissari non tantum incipit, sed nigrescit, splen

DE SVCCINO

detq̃ instar picis, cui colore & consistentia similis sit, quæ materia si iusto frigoris gradu induraretur, ex co fieret gagates. Talem prorsus materiam in nostro littore inueniri dixi antea, quam siue quis crudum succinum dicat, siue Pissasphaltum, non contendo. Suauitate odoris succino quidem non respondet, nec colore similis est, nisi quod interdum in nigredine purpurascit, sed plus pinguium spirituum tamen in se continet quàm Gagates. Manibus tractatum, statim mollescit, instar picis digitis adhærens: leui deinde frigore rursus ad priorem consistentiam redit. Gagaten verò Gale. lib. 9. simp. sic describit: Est & alius lapidis colore atro, qui vbi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnulli alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam dicunt inditam. Plinius itidem lib. 36. cap. 29. lapi.

lapidem gagatem nomen habere à flu-
uio testatur, & loci & amnis Gangis
Lyciæ meminit, & in Leucola expelli
mari atq; colligi. Nicander in Theria-
cis suis, Engangin & Gangitin vocat,
à Gange Lyciæ ciuitate, vbi nidore do-
cet gagatē fugare serpētes, propter o-
dore bituminis. Aiunt aquis accendi
gagatē, eundēq; restingui oleo: Vnde
Dioscor. docuit præferendum in ga-
gatum genere, qui celeriter accenda-
tur, & odorem reddat bituminis.

Effoditur etiā Gagates Sedunis in
Gallia. Hunc Solinus quoq; in Britan-
nia reperiri commemorat: itē in infe-
riori Germania, maximè in ditiōe Le-
odiensī, & in eadem ad Aquisgranū.

Thracius lapis cum niger sit, vt E-
uax Maurus scribit, & accēsus odorē
bituminis ex se emittat, adeò prauū
& acré vt nullæ animantes, aut serpē-
tes in eo loco manere possint, verifi-
m le est hūc aut eundē esse cū gagato
lapide, aut ex materia eadē quidē, sed

DE SVCCINO

paulò crassiori cōstare, præsertim c
tantus foetor nō insit Gagati qualis
lapide Thracio requirit. Nicandri in
terpres dicit esse bitumē quod lapidi
modo cōcreuerit. Aqua inspersa, g
inde ac bitumen, dilucidius ardet ac
exurit: oleo restinguit, teste Nicadro
& Dioscoride. Inuenit in flumine Scy
thiæ cui Ponto nomen est. Dicitur au
tem poetice Threicius.

Agricola Obsidianū lapidem eun-
dem quoq; esse credit cum Gagati,
quod nigerrimi coloris sit & translu-
cidi interdum, & quod in parietū spe-
culis pro imagine vmbras reddat. Sed
Plinius inter vitra retulisse videtur: er-
go non est bituminosum quiddam.

Samothracia insula, inquit Plinius,
eiusdem nominis gemmā dat nigrā,
ac sine pondereligno similē. Est itaq;
nihil aliud quā Gagates politus. tri-
buit enim ei Plinius colorē similē, ean-
dem leuitatem, & ligni similitudinē.

Ad bituminosos lapides etiā alia
gem-

gemm
enim
sic & A
stantia
dolen
nio. tr
& in A
dosa, d
id reg
My
rha c
re spi
Ca
manu
Lip
scit e
nes b
So
non
alijs
sunt
ro &
cten

gemmæ referri possunt. Antachates enim cum vritur, myrrham redolet. sic & Aromatites, qui ex odoris præstantia nomen inuenit, myrrham redolens, ex bitumine constat, teste Plinio. traditurq; ab eo gigni in Arabia & in Aegypto circa Pisas. Vbiq; lapidosa, & myrrhæ coloris & odoris: ob id reginis frequentata.

Myrrhites quoq; gemma quæ myrrhæ colorem habet, attrita nardi odore spiras, existimatur esse bituminosa.

Catochites Corsicæ lapis imposita manum velut gummi retinet.

Lipare itidem pinguis est. adhærescit enim ad manum. huius suffitu omnes bestię euocantur.

Sed hæ omnes & similes gemmæ non ex puro bitumine constant, sed alijs quoq; succis subterraneis mixtæ sunt. Succinum verò non nisi ex mero & purissimo bitumine generari hætenus copiosè ostensum est.

F I N I S.

DE BITV MINE
ET COGNATIS EI, NA-
phtha (id est, vulgi petroleo) Pic-
asphalt, & Electro, Co-
rollarium.

EGREGIO VIRO VALE-
RANDO DOVREZ FLANDRO
Insulano, pharmacopola Lugdunensi, artis suae
& omnis simplicium medicamentorum ge-
neris cognitione excellenti, Con-
radus Gesnerus s. p. d.

CV M typographus cuperet chartam
hanc repleti, vt Epiphany De gemmis
XII. libellus, à charta noua inciperet, sicut
& alij ferè in hoc volumen coniuncti, (quod
consultò factum est, vt quem veller quisque
priori aut posteriore loco poneret) pro Corol-
lario addidi pereruditi cuiusdam medici ad
me Epistolam, non de Succino solum, sed de o-
mini Bitumine (cuius Succinum certè species
est) & tuas etiam de Auernico Bitumine
obser-

EPISTOLA

observationes. Id verò quicquid est tibi dica-
 re volui amicissime Valerande: quoniā Ar-
 uernici bituminis magnam à te copiam iam-
 pridem accepi: cuius muneris tui tempestiue
 me hæc adornantem reddita mihi Epistola
 tua admonuit: qua cum etiam alias plantas
 raras, in Italia & Istria, marinas præsertim,
 à te collectas longinquis peregrinationibus tra-
 is, pro liberali tuo in me amore, dono mihi mi-
 sisti: & THERIACAE antidoti, quā
 nunc paras, nobilissimæ specimen: hoc est, sin-
 plicia aliquot medicamenta, quæ in eius com-
 positionem requiruntur pulcherrima aliquot
 lectissimaq; addidisti: vnde ego tanquam ex
 vngue Leonem, vt aiunt, iudicans, antidotus
 tota, qualis sit futura, hoc est, optima perfe-
 ctissimaq; qualis hodie sanè rarissima repe-
 ritur, facile conijcio. Siquidem tu in omni sim-
 plicium pharmacorum genere, multis iam an-
 nis incomparabili studio & diligentia diuer-
 sis in regionibus, Germania, Gallia, Italia
 atque Istria es versatus: & vndique amicos
 habes per quos optima quaque medicamenta

EPISTOLA

facile tibi comparas, & Lugduni clarissimorum medicorum Dalechampij & Bauhini mei præcipue, familiaritate frueris: & fide singulari (quam non sincerior modò & Christiana, sed omnis penè religio postulat,) nihil non facis. Vale: & hoc mei erga te mutui amoris tantillum testimonium boni consule, Tiguri anno millesimo, quingentesimo, sexagesimoquinto, tertio
Calend. Iulij.

EX

*EX DOCTISSIMI CVIVS-
dam Galli medici ad me Epistola, Aruernici
Bituminis descriptio: deq; Naphtha
& Electro quædam.*

QUod de Asphalto & eius vsu me
rogas, quantū memini, respon-
deo: inter Claromontē ex ruinis Ger-
gobiæ structam, & Montemferrandi
Aruernorum, hanc oppidum, illam ci-
uitatem, miliari tantum à seinuicē di-
stantes, ad extremam pratorū oram
collem eminere, aridum, lapidosum,
cuius solū nigricat: ex eius radice fon-
tem profilire, aquā tribus digitis non
altiore. eodem cauo vnde fons emi-
cat, Bitumen fluere, aquæ, principio,
innatās, adipis vel olei modo: actum
id esse veram Naphtham: post tempo-
ris spatio spissari glutinis instar, & sic
tenax fieri, vt si vsquam inhæreat, de-
leri auelliq; minimè possit. tum scili-
cet verum Bitumen esse: quale misi.
Eo Babylonis muros, calcis vice, Se-

DE ASPHALTO

miramis ædificauit. Haud procul
fontis scaturigine vetustissimum sa-
cellum adhuc extat, parietibus ea ma-
teria compactis, structura tam firmâ
& durâ, vt quouis cemento [arenato,
vel intrita, Germani Pflaster, quasi templa-
strum vocant] validius resistat iniuriæ
temporis, ac hominum. Progressu tē-
poris tum sole resiccatum, tum aquis
verberatum, sic Bitumen coit, vt Pix
videatur, ac tum verum Pissasphaltū
est, nempe concretū Bitumen, quod,
vt Pix, obduruit. Tale Bituminis ap-
pellatione, in Sepalsijs nonnunquam
sincerum vānit, at sæpius adultera-
tum. Germanum & legitimum circa
eius fontis margines hinc inde copio-
sum reperitur. Totus circumiectus
tractus graue nescio quid & bitumi-
nosum olet: nec procul dissitarupes
est, è qua Petroleum nigrum manat,
vt ideo non abs re quidam existima-
rint eum totum agrum Bitumine sca-
tere. Equi, fontem aut eius riuum præ-
tereun-

Pissasphal-
tum verū
durum,

COROLLARIUM.

tereuntes, æstate præsertim, tanquam
 vi detenti, hærent, & in bitumine vel-
 uti fixi, viscoq; oblitî resistunt, nec in-
 de se extricare queunt. Bitumen vèrè
 largius, & æstatis squaloribus effun-
 ditur. Arescit rubetq; gleba propin-
 qua aut bituminis cõtactû, aut aquæ
 bitumen euehentis. Incolę vocant Pi- ^{Pix aqua-}
 cem aquaticam, & ad scabiem peco- ^{tica,}
 ris, signandos notis atris greges, artu-
 um in pecudibus glutinandas fractu-
 ras vtuntur. Experimento mihi cer-
 tissimo compertû est, bituminis suffi-
 tu, siue crudum sit, siue vratur, mulie-
 res vtero strangulatas extemplo reuo-
 cari. Quamobrem nonnulli foemina-
 rum collo, quæ ei morbo sunt obno-
 xiæ, lanâ exceptum appendût, vt cre-
 bro olfactu, suffocationis paroxys-
 mum arceat. [Nos etiam catapotia iij. vel
 iiij. ex Aruernico illo bitumine, dedimus vti-
 liter in colico affectu: & in vteri strangula-
 tu, in quo tamen castorium efficacius depre-
 hendimus.] Serpentes quoq; eius suf-

DE ASPHALTO

fitu fugari usu cognitū est, nullo prorsus iuxta eius scaturiginem stabulante, aut immorante. Electrum Bituminis genus esse verissimū duco. Argumento est gleba mihi visa, dimidia ex parte Gagatis, dimidia ex parte Electri. [*Hanc apud clarissimum medicum Guilielmum Rondeletium esse audio.*] Gages autem bitumen est in terrā visceribus longa annorum serie duratum, ac resiccatum. Effossa porrō ea gleba fuerat, in monte quem incolae vocant Buguerat, ditionis Archiepiscopi Narbonensis, in fodinā quā nominant Cuquet, prope oppidulum dictum Quillat. Vt autem nigrū vel flavum bitumen est, sic & Naphtha (vulgi Petroleum) nunc atro colore splendet, qualis Aruerna: nunc luteo vel candido nitet, qualis Saxonica, & quæ ex vicinis Balthico mari regionibus ad nos mittitur, vnde & Electrum adferunt, vanissimis eorum scriptis, qui ex arboribus stillare prodiderūt, gūmi

mi m
dend
file el
thici
storia
nec N
nit. i

E X
T

P
depr
lustr
tibil
tum
Aru
in fo
tur.

COROLLARIUM.

mi modo. Quocirca nec reprehendendus Philemon qui in Scythia foscile esse tradit, nec Pytheas qui Balthici electri non satis explicatam historiam confuse docet: atque adeò nec Nicias qui Indici Electri meminit. id verò Anymū esse tecū arbitror.

EX EPISTOLA

TV A A D M E, A N T E

biennium fere Lugduno data.

PAucis ab hinc diebus ex Aruernio sum reuersus, quam res nouas deprehendendi studio, iam secundo lustraui. Ex ea peregrinatione mitto tibi Pissasphaltum, Naphtham, & Bitumen: quod etiam Gergoniæ (quæ Aruernis nunc Clarus mons dicitur) in fonte quodam suburbano nascitur. Cuius fontis aqua simulatque e-

COROLLARIUM.

rupit, concrefcit in lapidem, vti vero vultu indigenæ affirmant: adeò vt per fe pontem fabricata fit, quem ego hifce oculis vidi. Mea quidem fententia non indurefcit aqua: quæ fubflaua, guftu fatuo, naufeam mouens, tepidaq; eft: fed inaudita quædam aquæ admixta materia ad id miraculi edendum effunditur. Eius lapidis fruftum tibi mitto. Quod ad Asphalti originem pertinet, fcias, velim cliuû extare non admodum editum, aliquot rupibus exiguæ molis affurgentem: in quibus medij infunt duo fontes, qui fubatræ aquæ non multum emittunt, cum copiofa Naphtha: quæ primùm in Asphaltum, deinde in Piffaſphaltû, tandem in Gagatem conuertitur. Inimomonticulo eft & alius fons, qui parum quidem Bituminis eijcit, at multò vberioſiorem aquam, quæ Solis æſtu indurefcit in ſalem candidum.

FINIS.

vero
per
hi-
ntia
a,gu
laç
mi-
um
tribi
em
on
ous
ous
cræ
co
Af-
n-
no
a-
l-
tu

V
CC
SII
SEV
GO

VALERII

CORDI SIMESV=

SII DE HALOSANTHO

SEV SPERMATE CETI VVL-

GO DICTO, LIBER, NVNC

PRIMUM IN LVCEM

ABDITVS.

TIGVRI M.D. LXV.

A . P . G . L .

Cosmici munificentiæ

C I
DRE
rin

C
volum
meo tr
clariss
opera
& pie
Evang
dono n
imme
& ip
tifici
viris
rum
mori
tue a
tant
hi ex

— 2 7 4
indivisi...

CL V D AN
DREAE PELLIZERO CA-
rintho, Medico præstantissimo,
Conradus Gesnerus
S. P. D.

CVM De fossilium rerum & lapidum
differentijs libellos aliquot novos, vno
volumine procudendos, typographo patrueli
meo tradere statuissem, commodè accidit (vir
clarissime) vt pulcherrima è Succino tornata
opera, à te & genero tuo excellenti doctrina
& pietate viro, D. IO. VVEIDNERO,
Euangelij in Ecclesia Dantiscana ministro,
dono missa mihi redderentur: quæ quidem non
immeritò longè gratissima mihi fuerūt. Nam
& ipsa per se munera, siue materiam siue ar-
tificium spectem, perquàm speciosa sunt: & à
viris tantis hæc esse profecta, qui tanta loco-
rum intercapedine disiuncti, & ad piam ani-
morum coniunctionem & optatissimum mu-
tue amicitie fructum tam suauiter me inui-
tant, vel ipsis muneribus maius gratiusq; mi-
hi exitit. Animus enim, vt aiunt, munerum

EPISTOLA

optimus est. Et sicuti hostium quaecunque
aut quantacunque dona, non dona nec utilia,
veteri Græco senariolo rectè iudicantur: ita
quæ à veris amicis conferuntur, maxima mi-
nimaq; non possunt non iucunda simul & vi-
lia esse: & in eisdem maximi animus aestima-
tur. Quod ego cum reputarem, & in horum
(quos dixi) librorum editione, Valerij Cordi
scriptum de Halosantho se mihi offerret, te il-
li patronum eligere, (si non in sententia eius,
industria saltem & voluntate approbanda,) &
hoc quaecunque αὐτὸς ὡρεῖ redamantis te
ac obseruantis gratiq; pectoris testimonium
exhibere, & sub tutelari nomine tuo in lucem
emittere volui. quod tu (ut spero) æqui boniq;
facies: & amicitia nostram, cuius acceptis-
simum initium tibi ac pijsimo genero tuo de-
beo, in posterum quoq; conservabis: quod ego
vicissim, ut par est, faciam. Visum est au-
tem mihi hunc Cordi libellum nunquam an-
te hac editum, rectè hoc loco post duos Gæbe-
lij de Succino collocatum iri: cum sicuti Suc-
cinum ita & Halosanthos è mari legatur. Il-
lud quidem inter res marinas & fossiles am-
bigere

bigere vi-
hoc ad ni-
qualemci-
voluntat-
libuit. Ec-
futum ti-
cem simi-
tuere, tu-
ti dicta n-
remedijs
si comun-
dignabe-
cum De-
qui doct-
pore m-
danum
manie
tasti, de
Ac
primu
D. G
ge in a
berg, e
dente

EPISTOLA

higere videtur, ut ad utrasque referri possit:
hoc ad marinas solū. Mihi verò occasionem
qualemcunq; arripere, ut non ingratiā tibi
voluntatem meam quoquo modo probarem,
libuit. Eoq; libentiū etiam hūc licet alienum
factum tibi dicatum mittere volui: ut te iudi-
cem simul ac censorem Cordi sententiā consti-
tuerē, tuumq; iudiciū de veteri geniturā ce-
ti dicta nomenclatura, & in vniuersum de
remedijs eius obseruationes abs te peterē: quā
si cōmunicare mihi, publicā vtilitatis ergō,
dignaberis, secundā aliquando huius libelli
cum Deo editioni futura adiiciam. Tu enim
qui doctrina & iudicio excellis, ac longo tem-
pore medicinam Dantisci (quod priscis Ge-
danum fuit, nobilissimum hodie totius Ger-
manicū Emporium) summa cum laude facti-
tasti, de re marina iudicare prae ceteris potes.

Accepi autem hunc librū ante biennium
primum a clarissimo & doctissimo theologo
D. GE. AEMYLIO, pastore Stolber-
gæ in ditione generosorum Comitum à Stol-
berg, & Ecclesiarum in eadem Superinten-
dente ut vocat: deinde à præstantissimis me-

EPISTOLA

dicis D. VVOLFANGO MEY-
 RERO, qui Lipsia artis medica professor
 est, & D. HIERONYMO HEROL-
 DO, qui eandem Norimbergæ exercet: quos
 omnes honoris gratia nomino, tanquam vi-
 ros amicissimos, & de me cum alijs, tum hu-
 ius libri mihi communicati beneficio, optime
 meritos. Eum si maturius habuisssem, cum re-
 liquis eius operibus (copiosis & eruditis in
 Dioscoridis libros V. de mat. medica Annota-
 tionibus, Descriptionis stirpium libris quatuor:
 Sylua observationum circa diuersa medi-
 camenta simplicia, metallica alijsq; & De ar-
 tificiosis extractionibus seu destillationibus
 libro, &c. quæ simul Iosias Rihelius Argen-
 tinæ ante quadriennium ferè meâ opera adi-
 dit) aut certè cum quinto Descriptionis stir-
 pium eius libro, seorsim postea adiro, adiungi
 curasssem. Sunt autè apud me adhuc eiusdem
 authoris Descriptiones accuratissimæ piscium
 marinorum, numero sexaginta sex: Venetijs
 ante annos viginti quinque ferè ab eo conscri-
 ptæ: quas itidem alio tempore ubi cõmodum
 fuerit, Deo iuvante, cum alijs quibusdam ad

Histo-

Histori-
 dabo.
 nero gen-
 dicito: a
 que eiu-
 mum ei-
 peram
 COT
 pœum
 MOL
 Etoren
 lutat t
 RIC
 sia

EPISTOLA.

Historiam animalium pertinentibus, in lucē
dabo. Vale, & doctissimo viro D. Vveid-
nero genero tuo officiosam meis verbis salutē
dicito: ac promptum in me ad omnia quacun-
que eius nomine pręstare potero officia, ani-
mum ei perpetuo fore pollicetor. Cupio etiam
peramater ex me salutari D. IO. PLA-
COTOMVM medicum & pharmaco-
pœum peveruditum: & HENRICVM
MOLLERVM scholę Dantiscanę Re-
ctorem, poetam sanę doctum & castum. Sa-
lutat te cū genero clarissimus vir D. HEN-
RICVS BVLLINGERVS Eccle-
się nostrę pastor pientissimus. Tiguri,
pridie Kalend. Iulij. Anno
M.D.LXVI.

DE HALOSAN

THO LIBELLVS: VA-

lerio Cordo authore.

I quis etymologiam Halos antheos inquirat, duplicem inueniet interpretandi occasionem. significat enim tam maris quam salis florē. Nam Græcis ἅλς, cui genitiuus est ἅλως, mare & sal vocatur: αἶθρ̃ verò ijsdem idē est quod Latinis flos. Vtroq; itaq; vocabulo nominatum medicamen ancipitem interpretationem offert. Quod si salis florem interpretemur, necesse est hoc medicamentū esse cuiuscunq; salis florē, hoc est, tenuissimam, candidissimam atq; optimam salis partem, siue hæc in eam naturam ex muria in salinis cocta transierit, siue in salis fodinis sponte effloruerit. At quoniam huiusmodi salis flos nō in mari gignitur, vt Halosanthos: sed aut in salinis fit, aut in fossitij salis cunicu-

Quodd Halosanthos
nō sit flos
salis.

niculis nascitur, substantia rarus, tenuis, levis, atq; colore cãdidissimus, necesse est quod Halosanthos huiusmodi salis flos non sit, quippe cum etiam substantia plurimùm differat, sal enim atq; ipse flos siccissimã & terrestrem habent substantiam: Halosanthos verò, pinguem, aëreamq; atq; in oleo (aliarum pinguedinum modo) dissolubilem, quæ proprietas à sale est quàm alienissima. Cum itaque hoc medicamentum tanto interuallo à sale eiusq; flore distet, non immerito Plinius culpandus est, & omnes eius sectatores, quod Halosanthos salis florem sunt interpretati. Nam ipse Plinius qualis & quid esset verus salis flos, libro 31. cap. 7. manifestè declarauit, statimq; subdit: Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisq; naturæ, & c. ipsum medicamentum, quod Halosanthos vocatur, absq; vllò dubio intelligens. non enim Græco huius medicamenti nomine, sed

Plinius reprehensus.

Latina eius interpretatione eaq; falsa
vritur. Quapropter cū satis demon-
stratū sit, Halòs anthos appellationē
salis florem minimè interpretandum
fuisse: veniamus ad alteram huius

Maris flos. vocabuli etymologiam à mari sum-
ptam, atq; hoc medicamen non salis,
sed maris florē interpretemur. quod
si fiat, rursus nobis occurrit ambigui-
tas, cum marini floris appellatione di-
uersę res iudicari possint. aut enim sic
propriè appellamus apricis scopulis
fluctibus aspersam marinam aquam
atq; in raram spumofamq; lanuginē
sole exiccatam & immutatam, & an-
te Halos anthos caput à Dioscoride

Halosach-
ne.

Halosachnem nominatam. Aut me-
taphoricè, cuiuscunq; generis maris
purgamenta, quę alibi fimi, alibi vt in
Pomeranico Germaniæ mari, mucī
specie expuuntur, à nobis Germanis
Meerblū Meerblūmen, id est, Halòs anthos, vel
maris flos appellata. Cum autē du-
pliciter marini floris appellatio acci-
pi

DI
pipositi
vritū Ha
hoc est
ris florē
taphori
nata, rel
anthos
est, halo
cabis, a
coctun
dam co
lòs ant
re, id est
scorid
quodd
tibus c
pinion
quem
lis flor
à mari
plorin
um id
one &
gere,

pipos sit, inquirendum iam nobis est,
 utrū Halos anthos ad Halosachnen,
 hoc est proprio modo vocatum ma-
 ris florē, an ad maris purgamenta me-
 taphoricē floris appellatione nomi-
 nata, referendum sit. Si igitur Halos
 anthos propriē vocato maris flori, id
 est, halosachnæ adscribes, æquē pec-
 cabis, ac si ad salis florem in salinis ex-
 coctum referres, & absurdum quid-
 dam committes. sequeretur enim Ha-
 los anthos idem esse cum marino flo-
 re, id est, Halosachne: atque ipse Dio-
 scorides ignorantia insimularetur,
 quod eandē rem bis duobus sequen-
 tibus capitibus descripsisset, à qua o-
 pinione sibi quilibet caueat. Nam
 quemadmodum Halos anthos à sa-
 lis flore diuersissimum est, ita etiam
 à maris flore, id est, Halosachne quàm
 plurimū differt, vt quilibet ex tri-
 um istorum medicaminum definiti-
 one & descriptione æstimare, colli-
 gere, & manifestē videre potest, Qua-

Halosant-
 hos differe
 re ab Halo
 sachne.

Halofan-
thos unde
dictum.

propter necessariò iam sequitur Ha-
los anthos æquè metaphoricè mari-
num florem appellandum esse, ac a-
lia maris purgamenta. Animaduerten-
tes enim veteres, medicamentū hoc,
non alio modo, fluctibus in littus at-
que marina stagna eijci, quàm etiam
reliqua maris purgamenta, atq; efflo-
rescentias (vt ita loquar) metaphori-
cè flores appellatas, eidem marini flo-
ris nomen indiderunt, opinantes ma-
rini purgamenti genus quoddam ef-
se. Hæc opinio multa secula durauit,
donec longè post Plinium atq; Ara-
bes medicos serior ætas multorū an-
norum experientia cognouit, huius-
modi medicamen marinis paludibus
innatans balænarum, id est, maxima-
rum maris belluarū, quas generis vo-
cabulo Cete vel Cetos vocant, geni-
tale semen esse: quod à masculo Ceto
emissum fœminæ locos subterfugit,
aut ex iisdem post coitum rursus (vt
fit) elabatur. Postquam itaq; ad huius
medi-

Quod sit se-
men balæ-
narum.

medicaminis originem ventū est, coe-
pit sperma ceti appellari, oblitterato
paulatim Halos anthos vocabulo.
Hinc orta ignorantia est, quod nesci-
mus, quidnam sit veterum Halos an-
thos, & sub quo nomine apud vete-
res nostrum sperma ceti lateat. Por-
rò hæc de propria huius medicamen-
ti interpretatione, per quam ipsius rei
cognitionem cōsequimur, dicta sint.
Nunc autem, vt quid, qualēue medi-
camentum Halos anthos sit, indice-
mus, necessitas requirit. Principio
itaq; dicimus, atq; omnibus tam me-
dicis quàm pharmacopolis notū est,
nullum prorsus haberi per totam Eu-
ropam, Halos antheos nomine medi-
camentum, ipsumq; vocabulum nus-
quam auditur. Nec vllus est ad hunc
vsq; diem ex recentioribus medicis
quotquot Dioscoridem, Galenū, Ae-
ginetam, Aëtium & Plinium sequuti
sunt, qui nouisset, qualem esset Ha-
los anthos medicamentum: quā igno-

Halosan-
thos vete-
rū quid es-
set hæc-
nus inco-
gnitum.

rantiam optimis illis & clarissimis vi-
ris vitio vertere magnum nefas ducor.
Rerū enim nomina Deus bone quā
immutata sunt. plurima namq; medi-
camenta adhuc habentur, quibus o-
lim longè aliud, quā nunc est, no-
men fuit, quo fit vt paucissimæ res co-
gnoscantur, quoties genuina earum
nomina apud veteres probatos auto-
res leguntur. Consideranti autem mi-
hi, cum sæpius hoc caput legissem,
quidnam esset Halos anthos, in men-
tem venit medicamentum hodie ab
omnibus pharmacopolis & medicis
sperma ceti, Germanis verò Wallrat
appellatū Halos antheos descriptio-
ni per omnia conuenire, ne vnica qui-
dem reclamante nota: quamuis ali-
quot ex ijs minimè respondere vide-
antur his, qui sperma ceti, quale in
pharmacopolijs habetur, intuentur:
quiq; ignorant cuius substantiæ, cui-
us saporis, cuiusq; coloris sit, cū ad-
huc mari innatat, aut cum, quale per
se est

Se primū
quid esset,
nempe ce-
ti sperma,
inuenisse.

se est in mari, collectum fuerit. Porro
 quo facilius ad rei cognitionem per-
 ueniamus, ipsum Dioscoridem sua de
 Halosantho verba resonantem audia-
 mus, quæ si simpliciter interpreteris,
 hæc significant: *Maris flos defluit Nilo*
fluvio, innatat autem stagnis quibusdam. Pro-
batur ad crocum inclinans colore: aliquantu-
lum graui odore veluti garum, interdum e-
nam multo grauiori, ac gustu mordacior, &
subpinguis. Immixta verò rubrica adultera-
tus, aut grumos habens, viciosus censendus
est. Incorruptus etiam oleo, ei se commiscen-
do, resoluitur solo: fucatus verò, ex parte etiã
aqua.] Haftenus Dioscorides ipsam
 Halos antheos essentiam, & essentiae
 insitas qualitates diligenter descripsit.
 Sed quoniam hoc caput mancum est
 & intellectu difficile, operæ precium
 me facturum existimo, si singulas hu-
 ius medicamēti notas specie tantum
 obscuras, annotatiunculis illustraue-
 ro, principio ab ipsis natalibus ceu
 principe nota sumpto: *Maris flos de-*

Quod nō
defluat ē
Nilo, sed
defluere vi
deatur.

fluit Nilo fluuio.] Nouerūt omnes quae
sit inter marinam & fluuialem aquam
differentia, illa siquidem murię instar
falsa est, hæc verò dulcis omnisq; acri
monia expers: nisi singularis quędam
causa eam medicatam reddat, ceu alu
men, falsa terra, atq; alia eiusmodi. Si
itaq; (vt Dioscorides scribit) Halos
anthos Nilo defluit, necesse est quod
in Nilo gignatur. Sed quoniam Nili
vnda dulcis est, rem falsam gignere ne
quit: in quo si nasceretur atq; in alijs
fluuijs, veteres proculdubio fluuior
um florem hoc medicamen nomi
nassent. Cum autem à mari nomen il
li indiderūt, sequitur quod res sit ma
rina, & non in fluuijs nata. Hinc col
ligimus, aut Dioscoridem falsò hoc
scripsisse & minimè exploratum ha
buisse, aut aliquid orationi deesse,
quod potius credendum est. Nam Pli
nius, cuius etate minùs corruptus hic
autor fuit, libro 31. cap. 7. quamuis o
mnia verba huius capitis interpreta
tus

tus sit, nihilq; omiserit ex his quę Dio-
 scorides de Halosantho tradidit, non
 tamen simpliciter reddidit, *Defertur*
Nilo: sed, Viderur deferri.] Hinc apparet
 Dioscoridem non scripsisse *ἡλὸς ἄνθος*,
 sed *ἡλὸς ἡλὸς ἄνθος*, id est, vt Plinius ver-
 tit, videtur defluere, aut deferri, & sic
 nota hæc optimè conuenit. Inueni-
 tur enim hoc medicamentum vt plu-
 rimùm ijs locis, quibus magni fluij
 se in mare exonerant, cuius rationem
 mox indicabimus. Sequitur in te-
 xtu: *Innatat autem stagnis quibusdam.*] Plinius pro stagnis, fontibus: Vergi-
 lius Marcellus, paludibus: Ruellius ve-
 rò, lacubus vertit, maxima inter fon-
 tes, paludes, & lacus differentia: cum
 fontes in mediterraneis scaturiant. Pa-
 ludes vlginosę limosęq; sint, & aquā
 minimè profundam, sed in latitudinē
 diffusam habeant: lacus verò mediter-
 ranea, concaua lataq; loca suis aquis
 apud se scaturientibus compleant, &
 ex se riulos emittant. Apud Diosco-

ἡλὸς ἄνθος
 hic stagna
 maris.

ridem autem λίμναις legitur: quæ vox
 neq; fontes, neq; paludes, neq; lacus
 significat, sed stagna. Et si verò λίμναις
 vocabulum etiam paludem quibus-
 dam significet, hoc tamen loco non
 dulcium aquarum, sed maris paludes
 intelligendæ sunt. Propterea nullus
 eorum hoc vocabulum rectè inter-
 pretatus est. Est enim Halòs anthos
 res marina, ideoq; neq; fontibus, neq;
 paludibus, neq; lacub⁹ familiaris. At
 stagnum stantem & tranquillam, tam
 marinam, quàm fluuialem aquam si-
 gnificat, fluuiorum inundatione aut
 marinis tempestatibus in lata & con-
 caua loca, humilioresq; & profundos
 sinus effusam. non enim tantùm flu-
 uij stagna faciunt, verum etiam ipsum
 mare locis quàm plurimis. Hinc Virgi-
 lius quoq; tranquilliora & altissima
 maris loca, quandoq; stagna appel-
 lat. Suntq; hoc capite stagna intelli-
 genda non à fluuiorum inundatione
 facta, sed è mari effusa. Causa autem,
 quod

quod Halös anthos marinis stagnis
 & fluuiorum ostijs innatat, est, quod
 huiusmodi loca alijs littorum parti-
 bus multo humiliora sint. Fluij enim
 defluendo valles & campos maximè
 decliues sequuntur, donec mari hu-
 millimo loco appropinquantes se in
 id effundāt. Cùm verò omnia graui-
 a & liquida sua natura deorsum ten-
 dant, necesse est etiam mare in huius-
 modi decliues cavitates ferri, secūq;
 innatantia rapere, maximè eo tenden-
 tibus aestu & fluctibus: qui multis in
 locis contra rapidissimorum fluui-
 orum impetum effusi, atq; in eorundē
 alueos irruentes, ipsos fluuios multo
 rum milliariū spacio retro repellunt,
 illatas herbas, purgamenta, conchas,
 atq; alia sibi innatantia interdum in
 alueo, interdum in ripa, aut vtroq; lo-
 co, dum recedunt, relinquentes: inter
 quæ nonnunquam etiam ipsum Ha-
 lös anthos inuenitur. quod si in alueo
 relictum fuerit, statim post aestus di-

Halös an-
 thos cur cir-
 ca stagna
 maris & o-
 stia fluui-
 orū frequen-
 tius inue-
 niatur.

VALER. CORDVS

scellum vnà cum retenta fluminū vn-
da rursus in mare deferitur: quod fre-
quenter in magnorum fluminum o-
stijis contingit: quales apud nos sunt,
Rhenus, Albis, Visurgis, Vistula &
Danubius. At quia Nilus hos, omnes-
que alios totius Europæ fluuios ma-
gnitudine excedit, solo Danubio qui
busdam excepto, sinusq; facit septē,
longè abinuicem distantibus ostijs,
spaciosissimos, æstui marino facili-
mum accessum præbentibus, necesse
est Halòs anthos in eius ostijs frequē-
tius & copiosius inueniri. Cernenti-
bus itaq; veterib⁹ Nili accolis Halòs
anthos eo quo dixi modo Nilo de-
fluere, visum est illis non à mari fluuiio
illatum, sed è longinquo delatum, v-
nà cum Nili vndis delabi, quam opi-
nionem iam multis argumentis & de-
monstrationibus confutauimus. Vi-
detur etiā huic orationi aliquid dees-
se. vetus enim Dioscoridis interpres
non tantum interpretatus est stagnis
inna-

innatās, sed stagnis veluti pinguamen ^{Pinguamē}
innatans, quæ vox non parum facit
ad huius medicamenti inuestigatio-
nem. nam nostri etiam nautæ sperma
Ceti rei alicui comparaturi, dicunt li-
quidi sepi, aut adipis, acervatim in
mare effusi speciem præ se ferre, quā
notam successu temporum è Diosco-
ride librariorum incuria excidisse ra-
tioni consentaneum est. *Probatur ad
croceum inclinans colore.*] Eligebatur o-
lim atq; optimum censebatur Halos <sup>Halosan-
tho qui co-
lor.</sup> anthos, quod ad croceum colorē ver-
geret: nunc verò sperma ceti, quò cā-
didius fuerit, eò præstantius existima-
tur, & longè pallido præfertur. Obij-
ciat ergo aliquis: si Halosantho cro-
ceus est color, ceti verò spermati can-
didus, atq; utrunq; excellentius cen-
setur, quod hos colores habuerit syn-
ceriores, quomodo Halos anthos i-
dem cum ceti spermate esse potest?
Cui breui responso obiectum argu-
mentum diluam. Olim Halos anthos

VALER. CORDVS

reponebatur qualiter è mari collectū
fuit. Hodie verò collectū sperma ceti
certa ratione, & non cuius cogni-
ta arte, lauatur, donec omni salsa acri-
monia eluta etiam croceum pallorē
deponat: quemadmodum cera, quæ
quamuis & ipsa citrina sit, colorem ta-
men suum crebra lotura atq; eliqua-
tione exuit, candorem contrahens.
Ipsū enim sperma ceti, dum adhuc
mari innatat, dumq; quale collectum
fuerit reponitur, colorem habet cro-
ceum aut citrinum, quod quamuis se-
pius mihi à nautis & mercatoribus
relatum esset, credere tamen non vo-
lui, donec ipse quoq; collectū vidis-
sem. Cum itaq; postea eius medica-
menti nondum loti colorem inspe-
xissem, ipsumq; sæpius attrectassem:
& omnes eius qualitates ipsamq; sub-
stantiam considerassem, dictis illorū
fidem habui. Propterea non est quod
hæc nota quæ ad colorem attinet, a-
liquem in dubitationē inducat, cum
etiam

etiam in loto spermate ceti interdum
 pallor ad dilutum crocum inclinans
 appareat: quod fit, cum nimia vetusta
 terancorem mutato simul colore cō-
 trahit: aut si longo tempore mari in-
 natet, antequam colligatur: *Aliquan-* Odor.
tulum graui odore veluti garum, interdum
etiam multo grauiore.] Discussa quæ à
 colore sumpta est nota, ad eam, quæ
 ab odore sumit, sermonem vertamus.
 Debet autem syncerū Halòs anthos
 gari odorem habere: quòd si multo
 grauius virus olet, à bonitate recedit.
 Sciendum verò est, quid reuera sit ga Garū quid
 rum. quidam enim hodie coctorū pi-
 scium simplex ius sic appellant, quidā
 eorundem ius croco tinctum & ich-
 thyocolla, id est, piscium glutine (vel
 aliter) coagulatum, garum esse cōten-
 dūt, sed falsò, multumq; à veritate ab-
 errantes. Appellatur enim vetustis &
 probatis autoribus garum generali
 significatione, sale conditorum quo-
 rundam piscium, carniūm ve, ius ex

VALER. CORDVS

ipſo ſale, & piſcium aut carniū ſa-
nioſo humore diſſoluto, eiꝫ immi-
xto, conſtans. Plinij poſtea ætate Ro-
mani hanc vocem ad piſces tantum,
eorumꝫ inteſtina ac viſcera ſale ma-
cerata tranſtulerunt, ipſam viſcerum
ſaniem vnà cū reſoluto ſale tabeſcen-
tem, & aliquantulum grauē odorē
ſpirantem, garum appellantes, cuius
plores & diuerſas ſpecies luxus exco-
gitauit. Nobis verò in Germania ali-
quot gari ſpecies ſunt, inter quas bo-
nitate excellit quod ex ſale macerato
Hæringo fit: quod ſi olfacias, ſtatim
colliges, qualis Halofantho fit odor.
Quod autem interdum Halos anthos
odoris grauitate garum ſuperat, cauſa
eſt inueterati rancor. corruptâ enim
ipſius ſubſtantiâ, neceſſe eſt quoque
ipſa accidentia inſeparabiliter inhæ-
rentia vnà corrumpi, ex quorum nu-
mero etiam ipſe odor eſt. ſi igitur e-
munctæ nares conſulantur, nemo i-
bit inſicias, candidum & lotum ſper-

ma

ma Ceti, garū odore æmulari, idemq;
 si vetustius & rancidum fuerit longē
 grauius virus olere. *Ac gustu morda-* Sapor.
cior.] Omne Halos anthos gustu mor-
 dax est: quo verò mordacius, eo ex-
 cellentius. Porro mordacem illam a-
 crimoniam duplici de causa sortitum
 est. habet enim substantiam pingue,
 tenuem, & aëream, quæ eius qualita-
 tes calidæ sunt, & facilè in rancorem
 vertuntur: ideoq; per se & propter ac-
 cidentem rancorem, acrimoniam ei
 tribuunt. Altera eius ratio est, circūfu-
 sa innatans marina aqua: quæ cū sal-
 sa & acris sit, mordacitatem vehemē-
 tē prædictæ acrimonix addit. Videamus
 igitur num hanc mordacitatem
 sperma ceti præ se ferat. Quod si gusta-
 ueris, cum elotum & præparatū est,
 quale in pharmacopolijs habetur, fa-
 teberis quidem aliquam ei inesse acri-
 moniam, qualem vetus butyrum &
 inueteratum oleum habere solēt, sed
 minimè salsum feruidumq; qualis Ha-

VALER. CORDVS

losantho esse debet. Hic idem respon-
dendum quod superius de colore di-
ctum fuit. Quemadmodum enim co-
lorem crebra lotura deponit, ita etiā
falsam illam acrimoniam eādem lotu-
ra amittit, multoq; facilius: quippe
cum non de rei substantia, sed aduen-
titia sit: & cum sal alioquin natura sua
in aqua resoluitur facillimè, pluri-
mūq; à pinguedine distet, ita fit vt illi
non per omnes partes cōmisceri pos-
sit. Eluta autē accidentali & falsa Ha-
losanthi acrimonia, remanet natua:
quæ quia pingui substantiæ insepara-
biliter secundum omnes partes cōmi-
xta est, nō faciliè eluitur. Gustandum
igitur est non solū præparatum, ve-
rum etiam illotū & nuper collectum
sperma ceti, quod feruente acrimo-
nia Haringarum tlaçcæ (vt vocāt Ger-
mani) nō absimile gustu existit, quod
faciliè vt dictum est lotura deponit,
falsamentorum, id est, sale macerato-
rum piscium modo. quorum falsam

sal. lacti

acri-

acrimoniam superinfusa aqua elici-
 mus & diluimus, eosq; cibis præpara-
 turi semel atq; iterum repetita recen-
 tia aqua omnis falsedinis expertes red-
 dimus. *Et subpinguis.*] Vetus Diosco-
 ridis interpres scribit, Halos anthos ^{Halosan-}
 pingue esse & veluti liquamen, &c. ^{thos quo-}
 Plinius illi olei pinguitudinem tribu- ^{modo pin-}
 it, ideoq; non metaphoricè hæc nota ^{gue.}
 intelligenda est, vt cum dicimus, pin-
 guia prata & arua, propter succi & ali-
 menti vbertatem, & pingues caules,
 pingua folia, lilia, &c. id est, crassa, &
 succo lento plena. nam omnes pin- ^{tal. succi}
 gues & obesi, crassi sunt. Huiusmodi ^{plena.}
 existunt Sedum, Portulaca, Lilia, &c.
 Quinetiam Galbanum, Opopanax,
 & alij densi liquores, pingues appel-
 lantur: quia substantia sunt lenta, glu-
 tinosa & viscosa, adeò vt etiam ex his
 Galbanū accensum ardeat, lucidâq;
 & extinctu difficilem flammâ adat-
 quamuis minimè pinguem, id est, o-
 leosam habeât substantiam vt adeps.

&c. Hoc verò modo Halos anthos
pingue non est. Quapropter intelligi
hæc vox, pinguis, in propria & genui-
na significatione debet. Collata autē
hæc nota ad sperma Ceti, ei prorsus
conuenit. reuera enim pingue est. Nā
superinfuso oleo liquefcit & resolu-
tur, adeò vt nihil non dissolutum re-
ἑμιλτος. linquatur aut appareat. *Immixta ve-
rò rubrica adulteratus, aut grumos habens,
viciosus censendus est.*] In Græco habe-
tur ἑμιλτος, id est, in se rubricam ha-
bens. Plinius vertit, adulteratur autē
tingiturq; rubrica: Ruellius interpre-
tatus est, fucatus autē rubrica. quod
vetus Dioscoridis interpres sic reddi-
dit: qui colorem rubeum habet: Vir-
gilius Marcellus autem, qui rubricæ
colore rubet. Ex his quatuor inter-
pretibus optimè verterunt priores
duo, Plinius videlicet ac Ruellius, pro-
priam vocabuli ἑμιλτος, seu potiùs
ἑμιλτος significationem sequentes. so-
nat enim Græcis idem quod Latinis
intus

intus milto, id est, rubrica plenum vel
 rubricosum, seu pleraque alia apud
 Græcos nomina ab ψ præpositione
 composita: qualia sunt, $\epsilon\mu\pi\nu\theta$, id est,
 intus collecto pure plenus: $\epsilon\mu\pi\nu\rho\theta$,
 id est, feruidus intus concepto igne:
 $\epsilon\mu\phi\sigma\epsilon\tau\theta$, id est, onerosus: $\epsilon\mu\mu\nu\sigma\theta$, id
 est, intus latente scelere plenus, scele
 ratus siue scelerosus: [$\epsilon\mu\mu\nu\tau\sigma\theta$ li
 gnum, medullam in se continens, Theophras
 to.] vetus enim Dioscoridis interpres
 atq; Marcellus Virgilius huius voca
 buli significationem minimè ad rubri
 cam, fuci causa Halosantho misceri
 solitam, ut oportuit, referentes, ad hu
 ius medicamenti colorem (tantum)
 fœdo & inexcusabili errore traxerunt.
 omnia enim eiusmodi Græca nomina
 ab ψ composita, & paulò antè enu
 merata in corpore aliquo latentis cu
 iusdam rei copiam significant: ideoq;
 $\epsilon\mu\mu\iota\delta\tau\theta$ minimè ad colorem referri
 potest. si enim Dioscorides rubricæ
 colore Halos anthos improbaturus

fuisset, nequaquam *ἐμιμλῶ*, sed *μιλ-
 τῶδ' αὖ* scripsisset. nā *μιλτῶδ' αὖ* est q̄c-
 quid colore rubricam æmulatur, &
 ad rubricæ colorem refertur tantum,
 quemadmodum *ἐμιμλῶ* solummo-
 do ad ipsius mlti substantiam. Rubri-
 ca autem tufi q̄q; lateres Halosanthoni-
 mis pallido coloris causa miscebantur.
 hinc alioquin p̄ se liquidū me-
 dicamen inæquale reddebatur, & in-
 grumos (*δρόμβους* Græcis, Germanis
fluntern / *flohen*) appellatos) concre-
^{†viciosum} scebat, quod ceu † viscosum impro-
 bat Dioscorides. Hodie verò nullaru-
 brica, neq; tufis lateribus, sperma ceti
 adulterant, vt olim. Nam veteres Ha-
 los anthos, vt natum erat, illotum ser-
 uabant, ideo q̄ requirebatur colore
^{†tendente} in croceum †, quem si nō habebat, in-
 iecta rubrica tingebatur. nos autē ho-
 die hoc medicamentum lauantes, mi-
 nimè in eo croceum, sed candidū co-
 lorem probamus. ideo q̄ hæc nota pa-
 rum ad eius indagationem facit.

Incor-

DE HALOSANTHO. 13

Incorruptus etiam oleo, se ei commiscen-
do, resolvitur solo.] De duplici Halosan-
 tho sermonem Dioscorides habet, vi-
 delicet de syncero & fucato: quapro-
 pter utriusque notas ostendit quo faci-
 lius dignoscantur. Syncerum autem Ha-
 los anthos in oleo totum resolvitur,
 quæ nota optimo spermati ceti cõue-
 nit. Nam, ut superius quoque dictum est,
 oleo injectum facile totum dissolui-
 tur: si verò in eo siue præparato siue
 nõ præparato aliquid remanet quod
 resolui non queat, hoc minimè de e-
 ius substantia est, sed ex numero fuci
 causa iniectorum. Propterea mox sub-
 dit Dioscorides: *Fucatus verò, ex parte*
etiam aqua resolvitur.] Id igitur quod
 syncerum in eo fuerit, in oleo totum
 resolvitur: ea verò eius pars, quæ in o-
 leo nõ resolui potest, ut in aqua resol-
 uatur necesse est, nisi omnino durum
 aut lapideum corpus fuerit. nam om-
 nia † mollia & liquida (ex quibus etiã
 rubrica & aliæ terræ durissimæ sunt) † mollia
 aut liquant
 idonea.

Halosan-
 theos reso-
 lutio in o-
 leo vel a-
 qua.

VALER. CORDVS

† emolli-
tur.

Spermatis
ceti vulgò
dicti descri-
ptio.

aut in simplici, id est, aqueo, aut oleo-
so & pingui humore dissoluuntur, v-
no atq; altero medicamento (quibus
singularis est substantia & natura) ex-
cepto. Ex ijs itaq; rubrica minimè in-
oleo † liquefit, id est, lutum fit, hinc
ea fucatū Halos anthos facile depre-
henditur. Eadem contrà aquæ aut vi-
no iniecta resoluitur, & lutum fit. hoc
est quod dicit: *Fucatus verò ex parte e-
tiam aqua resoluitur.* Ex parte, id est, ea
eius pars, quæ aduentitia est, & fuci
causa immixta, qualis est rubrica &
lateres tusi. Nec tantum resoluitur,
verum etiam ruborē amittit, aqua fa-
cticiū colorem diluente & eluen-
te, quæ nota è Dioscoride excidisse
videtur, cū Plinius eam ponat. Hæc
est tota medicamēti descriptio, quā-
tum ad eius essentiam attinet. Col-
ligamus igitur iam in vnū omnis sper-
matis ceti nondum præparati notas,
vt appareat num idem cum Halosan-
tho sit, aut an ab eo differat, quo ad
inſignis

insignis huius medicamenti apud veteres cognitionem perueniamus. Est itaq; sperma ceti genitale Cetorum semen, velut ipsum nomen indicat, in Venereo actu foemineos locos subter fugiens, mari adîpis aut pinguis liqua minis modo supernatâs, donec in magnorum fluuiorum ostia aut marina stagna vel tranquillos sinus fluctibus feratur: substantiâ subliquidum & adipis instar pingue: colore ad citrinû aut ad croceum inclinans: odore graui non dissimili garo, interdum multo horribiliùs virus olens, præsertim inueteratum & rancidum. Saporê habet, illotum adhuc, pinguem, subrancidum, acrem, & vehementer salis aut marinæ aquæ modo feruidum: præparatum verò, hoc est, lotum & dealbatum, salsum feruorem vnâ cum colore amittit: quo fit vt gustu tantû pingue, modicè acre & subrancidum sit.

Spermatis ceti descriptio Halôs anthos historiæ collata nihil omnino

Idê esse Halôsanthos,
& vires etiam conuenire.

ab eo differt. Pronunciandum igitur
 iam est liberè absq; vllò dubio & con-
 trouersia, medicamentum quod vete-
 res Halòs anthos appellant, idem pla-
 nè esse cum eo quod hodie per totà
 Europā Sperma ceti nominat, quod
 sequentes etiam in hoc apud Diosco-
 ridem capite vires & facultates com-
 probant. Nam quod contra cacoë-
 the, phagedænas, genitalium nomas,
 purulentas aures, oculorum hebetu-
 dines, cicatrices & albugines medici-
 nam facit, falsè, acri & pingui eius qua-
 litati tribuendum est. nam acrimonia
 sua curatu alioquin difficiles eas exul-
 cerationes, absterfis eorum sordibus
 à putrefactione in posterum secutu-
 ra tuetur, earumq; grassantem & vite-
 riùs progressurum impetum cohibet
 & compescit, & causas curationi re-
 luctantes diluit & consumit: pingue-
 dine verò eas falsa acrimonia irrita-
 tas atq; exacerbatas rursus mulcet,
 & ad curationem inuitat. Quòd autè
 sudo-

sudorem cit, falsedini minimè est ad-
scribendum: nam salis natura cū ter-
restris sit, condensat & exiccat: ea ve-
rò, quæ sudores prouocant, vt tenuiū
partium sint necesse est, quibus pene-
trare, poros aperire, & ad eos sudorē
ducere queant. Huiusmodi igitur est
natiua spermatis Ceti substantia & fa-
cultas, qua non solum sudores pro-
uocat: verumetiam post casus ex alto
coagulatum in grumos sanguinē dis-
soluit, eumq; aut membris restituit (si
nō multum à natiuo calore recessit)
aut per aluum aut vrinales vias expel-
lit, vel si supra diaphragma contineā-
tur, sursum ducit, vt per os excreet.
Atq; huius facultatis solius nomine
in tanto vbiq; est precio. Aluum pro-
pter falsam acrimoniam & rancidam
pinguedinem turbat, atq; ventriculo
propter eundem rancorem nocet, te-
nui & nauseabunda substantia eum
laxans & dissoluens. Sequitur in te-
xto: *μίγνυται σμίγμασι πρὸς τεχθὲν λάδι*

DE HALOSANTHO

κασμός, id est, miscetur abstergentibus
medicamentis ad capillorum cando-
rē, quo loco Marcellus vertit, ad exte-
nuandos palpebrarum pilos, magno
& palpabili errore è Plinio hæc Dio-
scoridi inserens: quamuis fieri potest,
quod hæc verba librariorum incuria
ex hoc capite exciderint. sed hoc sibi
nō vult τερχῶν λδν κασμός, Ruellius ge-
nuinam verborum significationē se-
cutus, propriè hanc sententiā vertit.

COROLLARIUM DE HA-
losantho, & Salis flore duplici, Con-
radi Gesneri.

DE Halosantho primùm confide-
randa sunt veterum scripta: de-
inde quid nostri seculi viri docti de
eo senserint. Quibus tertio loco ob-
servationes nostras paucis addemus.

Dioscoridis de eo verba iam in Val.
Cordi libello recitata sunt: facultates
verò

verò non adscriptę: quas hisce verbis
 Dioscorides explicat: Facit ad vlcera
 cacoëthe, id est maligna, & phagedę-
 nas, genitalium nomas (hoc est quę
 pascendo serpunt vlcera) purulentas
 aures, & oculorum hebetudines: quo-
 rum etiam cicatrices & albugines tol-
 lit. Quin & emplastris vnguentisq; co-
 loris causa, vt rosaceo, miscetur. Su-
 dorem cit. Aluum turbat è vino & a-
 qua potus. Stomacho nocet. Misce-
 tur præterea acopis, & smegmatis quę
 attenuandi capillos gratia adhiben-
 tur. In vniuersum quidem acris est fer-
 uentisq; naturæ, vt sal. Hęc ille. Grę-
 cus contextus habet: *μίγνεται ἐν σμή-
 γματι πῆς τευχῶν λουγεσμός.* Ruellius
 vertit albandi capilli gratia, in quo
 Matthiolus eum sequitur. Ad pilos
 inalbandos, Cornarius. Ad extenuan-
 dos palpebrarũ pilos, Marcellus Ver-
 gilius. Capillos tenuat, vetus interpre-
 in Pandectis Syluatici. Detrahit & ex
 palpebris pilos efficacissimè, Plinius.

DE HALOSANTHO

At non de palpebrarum pilis, sed de
pilis simpliciter à Dioscoride mentio
fit: & attenuare potiùs illos quàm de-
albare videtur hoc medicamentum,
quod croceo colore suo potiùs infi-
ceret quàm dealbaret. Smegmata etià
vel ipso nomine suo ab abstergendo
dicta, attenuandi vim pollicentur. ab-
sterfa autem attenuantur. Pharmacorum
pilos corrumpentiù (inquit Ga-
lenus de compositione medicamen-
torum secundum locos lib. i. cap. 4.)
triplex est differentia. alia enim ex eis
propriè psilothra appellatur, alia atte-
nuatoria pilorum, alia verò ipsos pe-
nitius extirpantia. Plinius in Græco
scriptore, ex quocunq; is transtulit
πὲς τεύχας βλέφαρων legisse videtur: p
quibus verbis in Dioscor. nostro ve-
tus interpres Dioscoridis rectè legit
πὲς τευχῶν λεπυσμόν: Marcellus verò
πὲς βλέφαρων (vel βλέφαρίδων) λεπυ-
μόν. Sunt autem βλέφαρα Latinis pal-
pebræ, nomine Latino literis Græci
trans-

transpositis facto, id est, genæ oculo-
rum. & eorum pili, Latinis cilia, Græ-
cis *βλεφαρίδες* dicuntur: aliquando
etiam *βλεφαρα*, ni fallor, per synecdo-
chen, calliphlebaris inde denomina-
tis, quibus fucantur ornanturq; pal-
pebræ. Galenus eiusdem libri iam ci-
tati capite quinto toto, de pilos atte-
nuantibus pharmacis agit: eaq; in ge-
nere primum esse docet, quæ commu-
niori vocabulo abstersoria dicantur:
ex quibus ea quæ fortiori vi extergē-
di prædita sint, ad pilos valde duros
magnosq; attenuandos conueniant.
Particularia autē eiusmodi in primis
esse, nitrum vstum & nitri spumam,
& aphronitrum spumofum (*ἄφρωνι-
τρίτης ἀφρόνιτρον*) tanquam vehemētius
abstergentia. nitrum enim vstum, va-
lidiùs, quàm non vstum, abstergit. Ta-
le autem & halosanthos esse apparet,
cum nitri natura proxima sali sit, & ha-
losanthos Dioscorides medicamen-
tum acre ac feruidum salis instar esse

DE HALOSANTHO

scribat. Et Galenus iam citati operis
libro vndecimo: ἁλὸς αὐθῶ (inquit)
quod aliqui composito vocabulo ἁ-
λὸς αὐθῶν vocitant, liquidum est medi-
camentū, tenuiorumq; partiū quam
sal vstus, & acri qualitate præditum,
& facultatis admodum digerentis.

In Antiballomenis Galeno perpe-
rām attributis, nō tamen omnino cō-
temnendis, pro halosantho substitui-
tur sandaracha, in Iul. Martiani Rotæ
interpretatione. In nostro quidē Græ-
co Galeni codice, sicut & Aeginetæ,
(ad cuius finē libellus idem adiectus
est) nihil tale inuenio: sed hæc tantū
verba: Ἀντὶ ἁσίου λίθου, γαγάτῳ, ἢ σάνδα-
ράχῳ, ἢ ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ. vbi iam dictus
interpretes reddit, pro Asio lapide, sal
Ammoniacus tostus. Cum Aeginetæ
verò codice, Ἀντὶ ἁσίου λίθου, γαγάτῳ, ἢ
ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ λεκαυμένῳ. Mihi
pro Asio lapide, salem ammoniacum
aliūmve vstum poni probatur: gaga-
ten verò pro sandaracha recentiorū,
quam

quam & vernicem & gummi iuniperi dicunt, potius quam pro sandaracha veterum substituerim. Nam sandaracha veterū, arsenici vires habet, & in hoc Antiballoménōn Catalogo pro eo ponitur: sicut & pro sulfure viuo & pro facie vini, ἀντί σφέκλῆς. Interim an sandaracha Græcorum aliquid commune etiam cum halosantho habeat, considerandum: quod mihi vix videtur. Psilothris enim & corrūpentibus pilos, non attenuantibus medicamentis misceri solebat. Vini verò fæx non sandarachæ Græcorum modò vires in multis referre videtur, extra corpus, erodendo scilicet, exiccādo & extergendo, vltà præsertim: sed etiam halosanthi, tum intus sumpta, ad alui deiectionem: tum foris adhibita ad oculorum remedia, & alia pleraq; liceret autem ei vel salem nitrūm ve aliquando addere, vel saponem ad smegmata. [*Author libri de dynamidijs falso inscripti Galeno, Aphronitrū ita miscet,*

DE HALOSANTHO

ut nitri partes dus, & saponis vna tempe-
rentur cum prima gutta saponarij: unde fa-
cti trochisci exponuntur Soli.] pilorū præ-
sertim, ut halosanthi vim propius &
efficacius repræsentaret: vel si maiori
vi opus fuerit, oleo etiam ex ea crema-
ta uti. Syluaticus Pandectarum au-
thor de halosantho (in A. litera, sine
aspiratione) verba hæc tanquam Plinij
recitat: Halosanthos est quoddā
pinguamen, quod aquis stantibus su-
pernatat, porrò extra [alias, prout stant
alia: legerim ego, præsertim Nili,] colore
croceo. Optimum est quod in Nilo
flumine colligitur, hoc enim & colo-
ratissimum est, & cum aliqua pingue-
dine aquosum, & penè putridum [pu-
tridum fortè.] Potest igitur acriter & vi-
scidè calefacere, [alias, acriter & incide-
re & calefacere] & quasi sal aliena con-
sumere. Verùm hæc non esse genuina
Plinij constat: leguntur autem eadem
inter Spuria Galeni libro de simplici-
bus medicamentis ad Paternianū in-
scri-

scripto: vbi hoc etiam additur, quod
collyria & malagmata colorare pos-
sit. Caput de Halosanthio inscribitur:
quod ab Halosantho diminutivum
nomen est. Idem Syluaticus faculta-
tes halosanthi ex veteri Dioscoridis
interprete referens, in nonnullis à no-
stris codicibus Græcis dissidet, quæ
hic subiiciam: Caligines oculorum,
& glaucomata, [*glaucomatū nulla men-
tio est in Græco: sed leucomatum solum*] & al-
bedines cicatricum (in oculis) deter-
git. Emplastris & confectionibus,
[*inunctionibus fortè, sed in Græco est μύγος,
id est, vnguentis*] oculorum (*legendum, ad
colorem*) miscetur cum rosaceo, capil-
los tenuat. Maximè virtus est ei recor-
poratiua, viscida, pyrotica vt sali. Ad-
ulteratur autem testa confricata, &
alijs rebus: sed discernitur solutus a-
qua. syncerus enim oleo soluitur. &
est probabilior pinguis, gustum mor-
dens. Quantum ad odorè, quo ga-
rum æmulatur, aliquando autem Av-

DE HALOSANTHO

συνδίσσος est, id est, grauioris seu dete-
rioris odoris, ea lectio placet, magis
quàm Hermolai qui *συνδίσσος* con-
trario sensu legit. pingua enim & fa-
cile rancescunt, & grauiorem odorem
acquirunt. Notandum autem, quod
rosaceo vnguento oleo uel aliter dicto,
halosanthos coloris gratia cum hoc
in capite misceri scribat Dioscorides
libro primo de materia, in eius consue-
tione, non hoc, sed anchusam melio-
ris coloris causa adijcit: & insuper sa-
lem, ne corrumpatur. Quod si halo-
santhos adderetur, cum id & coloris
& salis vim in se habeat, sale alio opus
non esset. Iam cum alijs etiam vngue-
tis coloris causa Halosanthos addi
scribat, ego hoc tempore inter ea quę
libro primo describit vnguenta, Ha-
losanthos nulli adiectum reperio: ut
neq; anchusam, præterquàm rosaceo.
Galenus quidem libro sexto de sani-
tate tuenda, sale à nonnullis oleo ro-
saceo addi testatur. Porro ut halo-
san-

santho facultas ciendi sudoris est, qd^r
Dioscorides simpliciter: Oribasius ve
rò Synopseos libro 1. cap. 23. cum o-
leo mixtum id facere scribit: sicuti &
nitrum tostum ac tenuissimū (læuissi-
mè tritum) cum oleo: [*Aerius lib. 9. cap.*
3. Ad eos qui flauam bilem euomunt: Vniuer-
sicorporis curatio ex oleo fiat, modico nitro
anmixto, quo sudorem ex cute eliciamus, &
fluores transferamus.] ita & sali vis eadē
est, hydropicis, arthriticis, & ad lassitu-
tudines utilis, quæ omnia etiam halo-
santho conueniunt: quod cum planè
falsum & oleosum sit, si salem oleo mi-
sceas, halo-santhos artificiale effecisse
videri poteris. Sed cum sal oleo non
liquetur, aceto, aqua, aliòue liquore
affectui conueniente priùs solui po-
terit, & ita cum oleo ad liquoris vsq;
consumptionem coqui. Est etiam in
sale pinguitudo, quod mireris, inquit
Plinius. Arrianus in Indicis refert,
Ichthyophagos è sale oleum excipe-
re: & oliuas littore afflatuq; maris gau

DE HALOSANTHO

dere certum est. Multum tamen olei
continere sal non potest, vt Cardano
videtur, nisi bitumen admixtum ha-
beat. Sunt autem fontes nonnulli, qui
& salem & bitumen continent: & for-
tè vix in alia, quàm marina aut salsa a-
qua bitumen reperitur. naphthicum
autem salem vocant, cui bituminis le-
quidioris aliquid admixtum est. Le-
uius Lemnius medicus præclarus li-
bro 3. de occultis naturæ miraculis,
capite 9. *Darii* vocatam apud Belgas
tradit, bituminosam quandam cōcre-
tionem ac subterraneam congeriem
esse: è qua glebæ nigræ & pinguedine
imbutæ eruantur: quæ accensæ (in-
quit) vt aridi cespites, vrētissimos ca-
lores excitant: atq; in cineres redactæ
saleq; perfusæ, materiam ac fomentū
olim nostratibus præbuerunt confi-
ciendi salis. In capite de sale Diosco-
rides: Contra lassitudines (inquit) cū
oleo inungetur: & ad hydropicorum
tumores ita inunctus prodest. Pruri-
tum

tum etiam sedat ex oleo & aceto vsq;
ad sudorem prope ignē illitus: quod
remedium impetigines quoq; & le-
pras & scabies sanat. Hæc ille. Vidi
ego qui salis bonam partem, cum di-
midia sulfuris, & iride pauca odoris
causa, oleo copioso miscebant, & ca-
lesfacto illinētes intra paucos dies cu-
rabant scabiem. Galenus Methodi
medendi lib. 14. cap. 15. in quo agit de
curandis ijs qui obesitate & corporu-
lencia onerantur, laudat lauationem
in aqua digerendi facultate prædita.
Ac si quidem, inquit, talem aliquam
sponte natam habemus, ipsa utemur;
cuiusmodi in Lesbo visitur, à Mityle-
ne stadijs quadraginta. Sin minùs, i-
psi similem aliquā moliemur. Est por-
rò ea quæ in Mitylene conspicitur, &
viribus & colore talis, qualis utique
fiat, si quis florem salis aquæ marinæ
misceat. Hæc ipsa aqua etiam hydro-
pici, & reliquis tumefactis idonea
est, utpote valenter desiccans, &c.

DE HALOSANTHO

Podagricis sal cum oleo vtiliter imponitur, Dioscorides. Vnguentum ex salis flore, arthriticis in declinatione vtile Nicolaus Myrepsus describit, inter vnguenta numero 29. Apud Galenum de compositione medicamentorum secundum genera libro 7. acopo cuidam, id est, ad lassitudines remedio, salis flos adijcitur. Idem sexto Methodi medendi, cap. 2. Adneruos vulneratos, inquit, plurimi vno illo emplastro vtuntur, quod ex euphorbio & cera & frixa resina est compositum. Cui nonnulli postea, vt medicamentum à me inuentum alio colore disimularent, sinopidis aliquid vel ochremiscuerunt: alij fortassis & è salis flore quippiam: aut aliud tale, quod colorem eius mutet, nec vim eius minuat.

Flos salis cum spuma nitri, &c. inditur medicamento Harpocratis ad aures purulentas apud Galenū De compositione medicamentorum secundum locos affectos lib. 3. inter auriculares

lares
Idem
cone
tuos
mate
nihil
mori
conu
string
est. C
& sp
rum
sana
cus i
flos
simp
lien
mac
aliqu
tur.
tur,
Aet
pos
cos

lares compositiones Andromachi.
Idem lib.2. de arte curatiua ad Glauconem, cap.5. Cum splen (inquit) flatuoso tumore afficitur, & magis cedemate: si multum aluminis adhibueris, nihil nocebis. In scirrhis autem tumoribus vim dissolutiuam superare conuenit: parum autem eius, quod stringendi vim habet, admiscendum est. Cum igitur de numero simplicium & sponte nascentium medicamentorum, flos salis tali sit natura præditus, sanat splenes induratos, si extrinsecus ipsis in vesica apponatur. Salis flos siue per se solum, siue cum aliquo simplici cerato impositus ad humidam lenis intemperiem, optimum pharmacum est. Solus enim calefactus, & aliqua vesica exceptus, spleni adhibetur. In epithemata quoque ammiscetur, quemadmodum est prædictum, Aetius lib.10. cap.8. Galenus de compositione pharmacorum secundum locos lib.8. cap.5. ubi pharmaca quæ fo

DE MALOSANTHO

rinsecus ad stomachi, id est, oris ven-
triculi affectiones imponitur, ex A-
sclepiade repetit, inter cætera habet
Malagma, quod recipit Ammoniaci
thymiamatis libras ij. quæ diligenter
tritæ in vas fictile coniunguntur, & flo-
ris salis libra additur, cum olei cypri-
ni sesquilibra. quæ cum cocta empla-
stri formam acceperint, adiunguntur
ceræ libræ ij. Hoc autem & similia ibi
dem Malagmata, mixtam (ex emolli-
enti & astringenti) facultatem habe-
re scribit, & induratas etiam inflam-
mationes curare, & propterea hepa-
tici quoque conuenire. Idem de com-
positione medicamentorum per ge-
nera, lib. 7. cap. 7. inter Andromachi
Malagmata describit vnum boni co-
loris ad multa accommodatum, in quo
permiscet hæc: Cæræ, resinæ frixæ, y-
triusque libram; guttæ ammoniacæ, alu-
minis liquidi, salis floris (secundum
alios visci) cuiusque uncias sex. Dio-
scorides lib. 5. inter variorum virorum
medi-

medicatorum confectiones: Conficitur, inquit, etiam *ἁλὸς αἰθινὸν οἶνον*, id est, è salis flore vinum, maiore in purgando vi, quàm quod marina aqua confectum fuerit: verùm fauces, renes, vesicam & stomachum lædit: eamq; ob causam neq; in sanitate, neq; in aduersa valetudine vtilem habet vsum. Sic ille: Miretur autem aliquis, si aqua non diluitur halosanthos, quomodo & Galenus loco ex Methodi libro 14. superiùs citato, aquam prope Mitylenen talem esse ait, ac si quis florem salis aquæ marinæ misceat, & hoc in loco Dioscorides halosanthinum vinum describat: cum ea quæ nō miscentur aquæ, vt pinguis, vino etiā misceri nequeant, sed in summo innatent.

Plinius lib. 31. cap. 7. de salis generi ^{Flos salis} bus agens: Sal omnis, inquit, pluvia ^{alius,} dulcescit. Suauiore tamen rores faciunt: Sed copiosum Aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis nō

DE HALOSANTHO

fit nisi Aquilonibus. Sic ille. quo in loco longè aliam rem quàm supradictam, eodè floris salis nomine appellat, ipsius videlicet salis, qui vel è mari fit, vel è salinis excoquitur, summâ, albissimam leuissimamq; partem: qualis nimirum Aquilone vento siccò spirante, nasci & colligi potest: austrina & humida constitutione non potest, ut ne prorsus quidem sal ullus. (circa mare nimirum & maritima stagna.) Austro flante nascitur. Porro quod eodem in loco de sale in genere scribit Plinius, suauissimum omnium esse Tarentinum atq; candidissimum: & fragilem esse, quicumq; maximè candidus sit: hoc ego etiam ad florem salis traxerim & accommodârim. Flos salis enim præ cætero suavis, candidus atq; fragilis est. Quare cum Tarentinus, & Phrygius siue Tattæus, qui è stagnis fiunt, à medicis olim laudati sint in primis, tanquam oculis viles, (ceum minus acres nimirum) salis flores

eorum

eorum loco vti licebit. Ad medici
 nae vsus (inquit ibidem Plinius paulò
 pòst) antiqui Tarentinū maximè lau-
 dabant: ab hoc quemcūq; è marinis,
 ex eo genere spumeum præcipuè.
*[Spumæ autem florem salis quoq; comparaue-
 ris.]* lumentorum uerò & boum ocu-
 lis, Tragacæum & Baticum. Et pau-
 lò inferiùs: Salinarum synceritas sum-
 mam fecit suam differentiam, quadā
 fauilla salis, quæ leuissima ex eo est &
 candidissima. Grammatici fauillam,
 cinerem interpretantur, quem hic sa-
 lis flos sua leuitate aut partium tenui-
 tate forsan refert. Florem salis etiam
 Cato vocat, qui è populari sale candi-
 dus arte factus sit, propterea & alaba-
 ster à Democrito quandoq; dicitur,
 vt Hermolaus Barbarus in Corolla-
 rio suo ad Dioscoridis de halosantho
 caput annotat: vbi tamen hunc salis
 florè à Latinis dictū, à Græcis (quod
 sciā) non item, cum altero salis flore,
 qui halosanthos Græcorum est, con-

DE HALOSANTHO

dit: & è Plinij verbis non rectè hæc ci-
tat, fauillam salis in totum rem diuer-
sam à sale esse. Plinius enim vt iam re-
citaui, florem salis priore loco à se di-
ctum, fauillæ comparat, vtpote siccu-
mox autem de alia re eiusdem nomi-
nis scripturus: Appellatur, inquit, &
flos salis in totum diuersa res (subau-
di à præcedenti flore salis) humidio-
risq; naturæ, dissentiens à sale, nō mo-
dò à spuma. Et fortè spumam nūc vo-
cat, siccum illum salis florem, qui spu-
mæ instar ad reliquum salem est, nem-
pe leuior & candidior. Sic idem Pli-
nius lib. 18. florem in siligine vocat, le-
uissimam & purissimam farinæ eius
partem, in tritico pollinem. Et fortè
etiam ignis florem in Homérico car-
mine,

Αὐτὰρ ἐπεὶ πῦρ ὁρᾷ πρὸς ἄνθρ' ἀπ' ἐπ' ἄλς, καὶ
σάβδ' ἐφλόγῃ,

non vt quidam, vim & vigorem eius,
sed profluentes velutiq; euolantes ab
eo scintillas ac fauillas interpretario-

por-

porter. Porrò florem spumamue ^{sa spuma} ^{salis.} lis & spumeum salem appellare licebit, non modò illum iam dictum, qui à reliquo sale candore solùm & leuitate differt: sed alium etiam qui figura insuper differt, vtpote fistulosus & spongiosus: talis autem redditur, qui spuma salis effervescente in vasis vbi coquitur (*Salzpfannen* nostri vocāt) & bulliendo redundante effunditur: effusus in formā pyramidis ferè coit, fistulosa compageratus & levis, præsertim Halæ in valle Oeni, *Salzepslein* appellant, qui etiam albissimus est: stiriam salis Kentmanus noster. nā quem Salinis in Burgundia similiter effusum & coagulatum ad me misit vir doctrina & omni virtutum genere clarissimus Gilbertus Cognatus ecclesiastes Nozerethi, multo durior solidiorq; est, lapidis ferè instar & grauis, licet meatibus non careat: colore minus albus, subrubente alicubi, *Sallegre* vocant Burgundi, si bene memi

DE HALOSANTHO

ni, & auiculis quas in caueis alunt, exhibent: quæ eius vsu recreantur, cum alio sale pereant: quod quidem mirum mihi visum est, eò quod in sapore nullum ferè à reliquo sale discrimen mihi appareret. Huius quidem compages fistulosa, & color alicubi leuiter rubescens, nitri à Dioscoride laudati me admonent: Nitrum, inquit, probatur quod leue est, rosco colore aut albo, & spongiarum modo fistulosum. Leuem autem esse dixi salis spumam è valle Oeni: grauè solidamq̃, Burgundicam. Reperitur autem & nitrum lapidis modo durum. Est ergo nitro similis hæc spuma, non ipsum nitrum: in hoc etiam nitro similior, quòd sale minùs astringat.

Hic integrum Plinij locum de altero Salis flore, quem Græci halosanthos nominant, ex libro 31. cap. 7. subiungam. Appellatur & flos salis, inquit, in totum diuersa res, humidiorisq̃ naturæ, & crocei coloris aut rufi, veluti

fi, veluti rubigo falis, odore quoq; in-
 grato, ceu gari, dissentiens à sale, non
 modo à spuma. Aegyptus inuenit, vi-
 deturq; Nilo deferri. Et fontibus ta-
 men quibusdam innatat. Optimū ex
 eo quod olei quandam pinguitudinē
 reddit. Est enim etiam in sale pingui-
 tudo, quod miremur. Adulteratur au-
 tem tingiturq; rubrica, aut plerunq;
 testa trita: qui fucus aqua deprehen-
 ditur, diluente factitium colorem, cū
 verus ille non nisi oleo resoluatur, &
 vnguentarij propter colorem eo ma-
 ximè vtantur. Canicia in vasis summa
 est media verò pars, humidior. Floris
 [sic absolutè nunc vocat falis florem] natu-
 ra aspera, excafactoria, stomacho in-
 utilis. Sudorem ciet: aluum soluit in
 vino & aqua, ac opis & smegmatis v-
 tilis. Detrahit & ex palpebris pilos
 efficacissimè. Feces imæ concutiu-
 tur, vt color croci redeat. Hæc Plini-
 us: ex cuius verbis apparet halosan-
 thos rem humidam ac pinguem esse,

DE HALOSANTHO

in vasis condi, & superiore sui parte
ficcescere vel densari, colore cano: in
medio humidiorē esse: in imo foccu
lentam, magisq; croceam, subsidente
cum facibus etiam colore. Mirū hoc,
quod ex aqua & vino propinet, quod
Dioscorides etiam scribit, ad soluē-
dam aluū, cum ijs liquoribus non mi-
sceatur vt dictum est. Hoc etiam mi-
rum, naturam in eo salem oleo mi-
scuisse videri, quod ars non potest.

Hac ferè ex veterum scriptis de Sa-
lis flore & halosantho prodita repe-
ri. Quid verò rei is sit, & quibus alijs
nominibus in vulgaribus hodie lin-
guis appelletur, dictu difficile est. Ex
recentioribus quidem nonnulli, qui
de simplicibus medicamentis expro-
fesso scripserunt, aut in Dioscoridis li-
bros aliquid annotarunt, omnino nō
attigerūt, aut veterum duntaxat pau-
cula de eo scripta repetierunt: vt Her-
molaus Barbarus, Brasauolus, Ama-
tus, Constantinus, Ryffius. Marcellus
Vergi-

Vergilius nunc in medicina parū cognosci, & nullum eius vsum esse scribit. Primus Valerius Cordus in suis in Dioscoridem Annotationibus, non aliud quā Sperma ceti vulgò dictū esse, breuissimè & simpliciter asseruit: idem verò prolixius libello priuatum super hac re condito, probare conatus est. Huius sententiam arripuerunt & secuti sunt alij quidam, nulla authoris ex quo hauserūt mentione: ante alios Georgius Agricola libro tertio de natura fossilium, his verbis: Sales fossiles, marini & lacustres, crassarum sunt partium, fossilis in primis: contrā tenuium, ex aqua falsa excocti, nempe plerumq; minuti & molles. Sed maximè tenuium partium est flos salis. est enim non modò tanquā fauilla tenuissimus & leuissimus, sed etiam candidissimus. At maris flos [sic enim vertit cum Cordo, ὁ ἀλὸς ὀβόη] ab eo totus est diuersus. etenim humidus, pinguis, croceus, vt qui sit semen

DE HALOSANTHO

balanarum: quod aliàs explicabo. Sic ille: alibi verò nusquam quod hic pollicetur, præstitit, nisi fallor. Deinde Christophorus Encelius in suis libris de re metallica. Tertio Leonhardus Fuchsius in libro de Compositione medicamentorum. Horum sententia primus, quod sciam, contradixit Ianus Cornarius, nullo quidem argumento, sed simpliciter nihil se videre halosantho & semini balanarum commune professus: nuper verò etiam Andreas Matthiolus in suis Dioscoridi adiunctis commentarijs: qui argumenta addit, primum à colore: quem, inquit, in spermate ceti vocato nusquam croceum, neq; rufum, vt salis floris esse testantur omnes, videre mihi licuit. Alterum à consistentia, quod sperma ceti non videatur adeò liquidum, vt salis florem esse Galenus & Aëcius innuunt. Tertium à gustatu, quæ si confusas, non videatur esse ipso sale tenuius. Postremum à loco, quod in ma-

ri tan-

ritantum colligatur, non in Nilo flumine & lacubus quibusdam. Quidnam verò veteribus flos salis fuerit, decernere non audet. Color quidem (inquit) rufæ rubiginis instar pictoribus expetitur Germaniæ salinis aduectus, quod fortasse flos ipse salis fuerit. nam colore & sapore illi non obscure respondet: vulgò appellant Morello di sale. Verum cur hoc non planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neque oleosus, sed aridus. quare potius inclinatur animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, cuius mentionem facit Plinius. Hæc Matthiolus. nos Plinij verba, quibus salis flos, veluti rubigo salis esse, ab eo dicitur, superius recitauimus: ex quibus rubiginem salis rem aliquam sui generis esse, affirmari non potest: sed hoc tantum, florè salis ipsum met veluti rubiginem quandam salis esse, ob coloris similitudinem.

His breuiter ego quid sentiam, sub-

DE HALOSANTHO

scribam. Et primùm quod ad nomē
 ἅλως αἰθῆρ, non cum Cordo & Agrico
 la maris florem, sed salis, cum Plinio
 & alijs recentioribus eruditis verte-
 rim: tum quia non in mari, sed in Ni-
 lo & paludibus aut stagnis, quę Nilum
 nimirum efficit, reperiri traditur: tū
 quia sali, nō quidem consistentia, sed
 gustatu & facultate omnino cognata
 res est, vt in præcedentibus ex ipsius au-
 thorum verbis ostendi: & Dioscori-
 des inter salem ac nitrum aliaq; falsa
 de eo pertractat. Galenus quidem li-
 bro xj. de medicamentis simplicibus
 sub lemma, De rebus in mari & a-
 quis salis nascētib; , de halosantho
 quoq; scribit: sed cum alię etiā aquę
 falsę sint, vt in paludibus maritimis a-
 libiq; , non in ipso mari tantū, nō est
 necesse in mari hunc florem salis na-
 sci, ex hac apud Galenum inscriptione:
 ne: sed potius in stagnis maritimis, si-
 ue illic primū nascatur, siue è Nilo
 cō defluat ut Dioscorides sensit. Ac-
 cedit

cedit quòd *zals* pro mari poëtici est,
nò item in soluta oratione vsitatum.

Quod ad rem ipsam, aliud quod dicam non habeo, nisi in genere, sali cognatam esse, vt nomine, ita sapore etiam & viribus, nempe calidam, acré, fassam & siccanté sine astrictione aliqua. Quid autem pro eo substitui ad remedia possit, ià suprà exposui. Matthioli argumenta, quibus genituram ceti non esse halosanthos astruit, probò, & hoc insuper addo, vlceribus malignis ac phagedænis remedia siccantia & abstergentia conuenire, quale halosanthos est: pingua, oleosa, humectantia, quale sperma ceti dictum est, pingui succo subdulce, non conuenire. Ad alterum etiam Matthioli argumentum ex Plinio hoc addiderim, tam liquidum esse salis florem, vt in vasis condi oporteat: & mediam eius partem omnino liquidam esse, ita vt fax huius liquoris subsidat, eaq; còcussa color, qui & ipse subfederat,

DE HALOSANTHO

rursus in superiora distribuatur: quæ circa genituram ceti minimè contingunt. Sed ita quid non sit halosanthos, potius quàm quid sit, indicauimus: cuius cognitionem certiorè qui desideràrit, ijs qui mercium aut rerù cognoscendarum causa Aegyptû ad-eunt, hoc negocij mandet, vt diligenter hanc in rem inquirent.

DE SEMINE CETI DI-

cto, eiusq; nomine & facultatibus.

ET quia nunc ostendimus, Halosanthos veterum, nõ esse sperma ceti dictum: quidnam hoc sit videamus, & quid possit in re medica. Primum igitur apud Germanos in usu marinum hoc pharmacû extitisse puto, & Germanicum eius nomen Latine interpretantes aliquos sperma ceti aut balænæ semen vocasse. Germani enim

ni enim *Waltram* vel *Voltram* vocitatur: vel ut alij scribunt, *Voltram*, *Walrath*, *Waldrath*. significat autem *Wal* vel *Walsisch* Germanis cetum, à *Bale*na, quod Græcis & Latinis usitatum est, nomen hoc mutuatis. Nam verò genituram, ni fallor, apud aliquos Germaniarum populos sonat: unde & *Râm*ling, feles præsertim, cognominamus, cum in libidine aguntur: & ab odoris impudici seu hircosi fœditate, *Râm*seren alij agrestis genus nominamus: & rerum pinguium cum rancescunt odore grauem, *Râm*helen nostri dicunt, alij fortè aliter: omnibus ut conijcio, his vocabulis à Latino rancor, detortis. Martialis quidem odorem impudicum hunc cognominat hoc disticho:

Fuisse gerres aut inutiles menas,

Odor impudicus vicei futebatur.

Belgæ non *Waltram*, sed *Walscot* appellant. Falluntur qui *Walrath* scribunt, & à celeritate auxilij compo-

DE SEMINE CETI

tum nomen coniectant. Virofus autē
inueterato maximè odor est. De hoc
quæ in Aquatiliū historia scripsi, pa-
gina 244. inter Cete, hîc omittam ple-
raq;. Cum ambra quidem, qua cum a-
liqui confundunt, nihil prorsus ei cō-
mune arbitror. Rem marinam esse
constat: qualis verò & vnde sit, nemo
adhuc in dubium vocauit, tanquā re-
cepto eius nomini, reuera eorum se-
men esse credendum sit, vt Cordus,
Agricola, Encelius & Fuchsius credi-
disse vident. At si genitura cuiuscun-
que animantis est, cur pinguis est, &
innatat aquæ? cur oleo non aquæ mi-
scetur? cum albi liquoris oui potius
naturam referre deberet. Odoris gra-
uitas virosa fortè, eos qui primum se-
men putarunt, ad hoc induxit. Mihi
vel omnino sui generis res esse vide-
tur: vel potius adeps animalū in ma-
ri degētium quorundam, vt cetaceo-
rum piscium aut belluarū maris, quo-
rum ingens est corporis moles, & adi-

pis

pis plurimum continet. Grassantur
 autem illæ inter sese, & cædes mutu-
 as exercent: vnde plurimum adipis in
 summum maris euehi verisimile est.
 Confirmat hanc cōiecturam id quod
 apud maritimos quosdā Germanos
 fieri solet. Sunt enim qui adipem cu-
 iusvis ceti vase exceptū, in cella frigi-
 da deponant, deinde prelo exprimāt,
 vt pars tenuior effluat: quæ instar o-
 lei est, & eisdem viribus, quibus pars
 crassior quæ remanet, licet tenuiorū
 partium. Crassiorem pro genitura ce-
 ti vendunt, cuius vim quidem repre-
 sentat, sed ignauius. Diligentiores di-
 gnoscunt, quòd vera (vt vocant) ge-
 nitura ceti, maculis candidis, latis &
 dulcibus insignitur: adipis verò pars
 crassior, pinguior, compactior, & mi-
 noribus maculis videtur. Fieri etiā po-
 test, vt ex lacte belluarum maris, re-
 dundante, & catulorum sugentium
 rictus subterfugiente, pars pinguior
 velutiq; butyrū mari supernatet, quæ

DE SEMINE CETI

breui postea graui odore butyri quadrupedum instar viciatur, & colorem mutat. Odor certè paululum inueterati, nescio quid casei præ se fert: unde ego aliquando coaguli vim habere suspicatus, lacti addidi vt experirer, quod tamen inde coagulatum non est: siue quòd coagulum non sit (quod etiam aquatiliū habent ea quæ lactent vt phocæ) siue quòd in aqua degentium coaguli vis non eadē sit quæ terrestrium. Vt cunq; est, maris adeps aut oleum, vel Cetaceus adeps innatus mari, non genitura ceti, nec halosanthos, esse & dici posse, ac debere mihi videtur. Nuper quidem clarus doctrina & omnium virtutum genere vir Vvolphgangus Meurerus medicinæ ac philosophiæ in illustri Academia Lipsica professor, mihi de huius remedij facultatibus per literas percunctato his verbis respondit: Deusu halosanthi (secundum Val. Cordū dicti) nihil aliud habeo, nisi quod sciā vulgò

vulgò vsurpari in ægra & difficili spi-
ratione: quam nò parum adiuuari af-
firmant, sumpto eius scrupulo in po-
mo asfo. Quidam medici admiscent
id etiam his medicamentis, quæ dari
solent præcipitatis ex alto, aut casu
graviore concussis, ad sanguinis gru-
mos dissoluendos dissipandosq; &
adrupta consolidanda, ad hunc mo-
dum: Recipe mumix, tormentillæ, di-
ctamni, oculorum cancri, rhaponti-
ci, ana drach. j. s. spermatis ceti scrup.
j. Misce. fiat pulvis, cuius drachma aut
sesqui è vino bibatur. Inuenio præ-
terea in schedis nostris: Sperma ceti
humidum, ad colicam & omnem in-
teraneorum dolorè cum alijs quæ fla-
tus soluant exhibitù, mirè prodesse.
Cauedù est tamè ne qs aut nimio hoc
remedio, aut nimis vetere vtat: nimio
enim eius vsu pijsse matronā quādā En-
celius testat: & cōtra omne ferè mor-
borum genus apud Germanos (mari-
timos præsertim puto) vsu eius esse.

DE HALOSACHNE,

Adarce.

Halosachne à Græcis dicitur, & *ἁλὸς ἄχνη*, quasi salis spuma, vt Marcellus vertit: quanquā & flos salis siccus ille, qui in salinis colligitur, leuior cādidioreq; alio sale, à Plinio salis spuma dici videt, vt suprà annotauimus. est autem & ipsa ceu flos quidam siue salis siue maris, id est, marinæ salisq; aquæ ad saxa marina aspersæ & cōcreta: è spuma præsertim maris, quæ suo lentore facilius adhæret: & saxis in litore ita herere videtur, vt sal petra vulgò dicta humidis ac subterraneis parietibus. Nec nomen solùm halosanthi, sed facultates etiam conueniunt: quas sali easdem habent ambo. præstat tamen clarioris discriminis gratia hanc non alio quàm Græco nomine halosachnē, halosanthos verò *ἁλὸς ἄχνη* illum de quo diximus, liquidū scilicet salis florem appellare. Dioscorides

rides nihil de halosachne, nisi ἐπιψή-
γμα esse ἁλὸς ἀφραδῶς, id est, spumosi
maris lanuginem, vt Marcellus Vergi-
lius vertit, inueniriq; in saxis, & easdē
fali vires habere. Plin. libr. 31. cap. 7.
Aliud genus falis, inquit, ex aquis ma-
ris sponte gignitur, spuma in extremis
littoribus ac scopulis relictā. Hic om-
nis rore densatur, & est acrior qui in
scopulis inuenitur. Hanc Dioscori-
des (inquit Marcellus interpres) ἐπι-
ψήγμα dicens, lanuginem quā iam in
saxis concreuit describere videtur, fa-
cilem cognitu & inuentu rem. Ruel-
lius vertit, Spumosa maris lanugo, si-
ueramentum est. Et simplex quidem
vocabulum ψήγμα, ramentū seu mi-
cam significat: vt ψήγμα χυσῶ, vel etiā
absolutē ψήγμα, auri ramentum, Plin-
ius palam dixit, Suidas μακρὸν κομμά-
τιον interpretatur. χαλκῶ δ' αὐτῷ, ὁ πνέων
τῶν παλαιῶν ἡλῶν ψήγμα ἐκάλεισαν, Dio-
scorides. Deducitur autem à verbo
ψάω, quod est rado, λεπτύνω à quo etiā

DE HALOSACHNE

ψακὰς, vel ψακὰς & ψάκιον pro rebus
 minutis deduxerim. Compositum ve
 ρὸ ἐπίψυμα, non memini adhuc a
 pud ullum probatū authorem legisse
 & malim ἀπόψυμα legere, hoc est, ra
 mentum: à petris enim deradunt ni
 mirum hoc salis genus qui colligunt
 necrarius est hic error præpositionū
 ὠδὶ & ἀπὸ à librarijs permutatarū. aut
 fortè ἐπίπυμα, in ea significatione
 qua & ἐπίπαιος dicitur, à verbo ὠδ
 πύγυαδς, vel ὠδπύγυαδς, id est, in re ali
 qua vel in superficie concrefcere. sic
 adarcen Dioscorides scribit esse ἀπ
 πόρ ἐπίπαιον ὑπελμυρίζοντα. Sed prior
 emendatio magis arridet: quoniā ἐπί
 πυμα vocabulum vſitatum non re
 peritur, etſi ab eodem verbo à quo ἐ
 πίπαιος, rectè formari poteſt: & Dio
 ſcorides ſæpe nō admodum proprijs
 aut purijs vocabulis Græcis vtitur. Ex
 Galeno quidem & Aegineta ἐπαύθη
 μα vel ἐπαύθισμα legere liceret, pro ἐ
 πίψυμα: & ἀφρῶδδς, p ἀφρῶδς: quo
 rum

rum vtrūq; magis placeret quàm vul-
 gata Dioscoridis lectio. Est enim Ha-
 losachne, secundum Galenum, efflo-
 rescentia (vt ita dicam) spumosa salis,
 sed multò tenuiorum quàm sal par-
 tium, ideoq; attenuare & discutere
 multò amplius quàm sal potest: reli-
 quum verò substantiæ (quod digerē-
 do nimirum & discutiendo absum-
 ptum non fuerit, ita vt sal astringere
 non potest. Cæterum in Halosachne,
 ita & Adarce vel adarcion, Galeno est ^{Adarce}
 veluti spuma quædam aquæ falsæ cō-
 creta: in hoc quidem distinguuntur,
 quod hæc circa arundines aliasq; her-
 bas aquis palustribus innascentes cō-
 crescat: halosachne verò lapidib⁹ ad-
 hæreat: & insuper figura, quæ in halo-
 sachne certa non est, in adarce verò al-
 cyonio multis foraminibus pertuso
 similis. Halosachne salis genus est, &
 sal petreæ marinus dici potest, [*nostra*
lingua, Meer salpeter, oder Salzblumen,
die man ab den Meerfelsen abschabet.]

DE HALOSACHNE

ad arce verò non salis, sed alcyonij species est: Quanquam & quintū alcyonij genus in Propontide halosachne vocari Dioscorides prodit. Barbarus in Corollario de halosachne receptatis Plinij verbis (quæ nos etiam supra posuimus) hæc addit: In igne nec crepitat, nec exilit. At Plinius lib. & cap. iam citatis, de omni sale in genere agens: In igne, inquit, nec crepitat, nec exilit Tragasæus, neq; Acanthius ab oppido appellatus: nec ullius spuma, aut ramentum, aut tenuis. Vbi apparet eum non de halosachne, sed de cuiusvis salis spuma aut flore, id est, leuiore & tenuiore eius parte loqui. Interim halosachne etiam neutrum horum accidere verisimile est, cum & ipsa ceu spuma aut flos salis sit. Obiter verò animaduersione dignum est, ramentum à Plinio hîc dici, quod à solidiore substantia salis alienius, ut gemmei vulgò dicti, deraditur. rameta autem solidioris, & alius per se statim tenuio-

nuioris substantiæ, cum ad ignem nõ
possint in se concipere aërem, ita fit
vt neq; crepitent aëre pauciore inclu
so, neq; exilient copioso. Rursus
eiusdem libri 31. cap. 9. cum diuersa è
sale remedia exposuisset, subdit: Ad
omnia autem spuma salis iucundior
vtiliorq; quæ itidem verba Barbarus
ad Halosachnen contrahit: ego ad o
mnem salis spumam siue florem sic
cum, vt loco iam proximè dicto, retu
lerim. nam & aspectu iucundioris est,
vtpote candidior, & mitior gustatu.

Sed cum ἅλς apud Græcos modò
mare, poëtis præsertim, modò salem
sonet: præstat halosachnen vocabulū
Græcum, Homero vsitatum pro pur
gamentis maris, retinere, vt suprà etiā
monui. vel maris spumā potius quàm
salis vertere: in Halosantho autē con
trā: id enim vocabulum poëticum nõ
est. Et maris quidem purgamenta à
Germanis generali vocabulo Meer
blumen vocari rectè docuit Valerius

DE HALOSACHNE

Cordus, an verò halosachne medicorum etiam, ex illorū numero sit, quæ fluctuans æstuansq; mare veluti purgandi sui gratia in littus eructat, & veluti inter alia huius generis excellens propriè priuatimq; Germanicè Meerblumen (id est maris flos vel purgamentum vocetur. nam flos Germanis ut in hoc vocabulo, ita & in fœminarū menses pro purgatione accipitur) id verò attentius est considerandum. Videri autem potest halosachne medicorum cum genus sit salis, & quidē subtilius, veluti ex aspergine maris, eiusque spuma ortum, non minùs quàm ipse sal in aqua liquefcere: liquatus autem non eijciatur in litus: nisi quis marinā aquam adeò salsam esse putet, ut aliū salem non ampliùs imbibere possit. similē enim marinæ aquæ facturi medici, tantum salis addunt dulci, quantum ferè in ea tabescere potest, vel donec ouum innatet. Sed hæc maris accolæ, si qui sunt naturæ studiosi, consider-

sideret. Vt cunq; est, ego halosachnen Germanicè commodius censeo vocari debere *Salsblumen*, cum distinctione siue additiōe superius expressa: vel cum Ge. Agricola, siccam maris spumam, *Trochnen Meerschäum*.

Ad remedia quidem halosachne si requiratur, cum eandem salis vim habeat Dioscoride teste: salem, potissimum verò spumam eius, id est leuissimam partem, vel stiriam salis dictam, cuius mentio à nobis facta est in *Halosantho*, substituemus: pro adarce verò ad exterenda cutis vitia, alcyonij prima vel secunda specie, aut sulfure duab; partibus, salis vna utemur. Sulfur terebinthinæ mixtum, lepræ, & impetigini medet: & cum aceto quoque lepras ac vitilignes tollit. Et sal cum oleo acetoq; inunctus iuxta ignē ad sudorē vsq; impetiginem, scabiem & lepram curat. Hæc quidem cum nunquam nobis desint, adarce & alcyonio facillè carebimus. Sulfuris ve-

DE HALOSACHNE

rò odor si quem offendit, offe sepi-
vito vtatur. ¶ Hoc loco commodè
mihî in mentem venit, quod ab ami-
co olim audiui, qui Flandriæ & Belgi-
ci tractus orâ perlustrauit: in quare
quandam maritimâ, *Meergallen* vul-
gò dictam (id est fel marinum, & si nò
propriè amarum, sed salum esse pu-
to. sic & *Homerus* ἀλμυρικὴν, *Ilia-*
dos.) multis in locis sibi repertam a-
iebat: esse autem materiam albam &
pellucidam glaciei instar, magnitudi-
ne pilei interdum, mollem, spongio-
sam, lentâ, glutino aqua resoluto vel
concreto piscium iuri, similem: valde
falsam: inueniri in litore circa petras,
in earum angulis præcipuè vbi aquæ
marinæ ab æstu non nihil relictum es-
set: videri quæ è maris spuma petris alli-
sa, paulatim gigni. Hoc verò quidnâ
rei sit, & quis eius vsus, nondum co-
gnoui. ¶ *Aristoteles* libro 9. anima-
lium, cap. 14. alcyonum nidum simi-
lem esse scribit pilis maris, siue halo-
sach-

fachnis dictis, &c. quem si ferro acuto dissecare coneris, non faciliè procedit: si verò inter secandum, manu etià confries, mox atteretur, tanquam halosachne. Sic ille: Videtur autem non halosachnen nostram, sed quintũ alcyonij genus intelligere: quod in Propóide halosachnen vocari diximus. Plinius tamen lib. 10. cap. 32. hunc locum transferens, halosachnen vertit spumam aridam maris, vnde cum nõ alcyonij genus, sed medicorum halosachnen intellexisse apparet. Postremò apud Nicandrum in Alexipharmacis inter remedia aduersus potam hirudinem legimus:

πολλάκι δ' ἢ ἅλα πικρὰν ὀμλαδ' ὄρν, ἢ ἅ-
λος ἄχνιν

Εμπίστας: τὴν τ' αἰγὴν ἀνὴρ ἄλοπυγος ἅ-
γεται.

Νεὶ δ' ὅθ' ὑφίσταται, ὅπ' ὅθ' ὕδασι, ὕδασι
μῆτι.

Vbi Græcus interpres: Qui salem, inquit, conficiunt, dulci aquæ marinæ

DE HALOSACHNE

admiscent, & subigendo confundū
ita marinæ virus quodammodo elu-
entes. Dum verò ita subigitur, spuma
exurgit, quam *ἄλως* *álos* appellant.
Alij quidem authores aduersus hiru-
dines nihil tale habent: nisi quod
muriam, præsertim acidā,
& salsa omnia cō-
mendant.

FINIS.

S A N C T I

PATRIS E-
PIPHANII EPI-
SCOPI CYPRI AD DIO-
dorum Tyri episcopum, De XII.
Gemmis, quæ erant in veste Aaronis,
Liber Græcus, & è regione Latinus,
Iola Hierotarantino interprete:
cum Corollario Conra-
di Gesneri.

TIGVRI M. D. LXVI.

A . P . G . L .
dono Gesneri

M
cum
mo e
quid
esse;
tinu
cete
rum
hun
ver
pi C
ter
tas
vin
sic
sci
in

CLARISSIMO
VIRO D. ADOLPHO OC-
CONI F. INCLYTAE REIPVB.
Augustanae medico doctissimo, Conradus
Gesnerus medicus Tiguri-
nus S. D.

MITTO ad te, vir doctissime, Epi-
phanij de XII. gemmis libellū Græ-
cum & Latinum, ab amico itidem meo, opti-
mo & pererudito viro conuersum. Audio
quidem Lutetia Parisiorum etiam euulgatū
esse: sed ego hactenus nec Græcum neque La-
tinum typis editū videre potui. Quamobrem
ceteris qui hoc codice coniuncti sunt, amico-
rum & meis, de metallis ac lapidibus libellis,
hunc etiam adiungere volui. quem Epiphani-
j veteris, sanctissimi ac doctissimi illius episco-
pi Cypri, genuinū esse fœtū non dubito. etsi in-
ter reliquas eius Græcæ Latineq; Basileæ edi-
tas lucubrationes non habeatur. Fuit enim
vir ille, non pius solum & eruditus in literis
sacris episcopus: sed rerum etiam naturalium
sciētissimus: quod relictī ab eo libri declarāt,
in quibus sæpe similitudines à naturalibus re-

EPISTOLA

bus, animantibus præsertim, ad sacras egregie & eleganter sanè, trahit atque accommodat. Et ego alium etiam eiusdem authoris, non editum hæctenus, Physiologi titulo librū manuscriptum habeo: in quo ex professo ductas ab animalium numero XXXIX. naturæ similitudines explicat: quæ alio tempore, si diuina fauerint, edam. Tu in præsentia, amicorum optime & candidissime, exiguum hoc munusculum boni consules: quod propter multa maximaq; beneficia in me tua, quibus subinde & oblectare me, & lucubrationum mearum labores promouere pergis, qualecunque gratitudinis specimen, aut potius pignus ac publicum obligationis meæ $\chi\epsilon\gamma\omicron\gamma\alpha\phi\omicron\upsilon$ tibi offero: & rogo si quid in Græco exemplari, cui emendationes quasdam ex cōiectura duntaxat mea marginibus adieci, mutandum indicaueris, pro tuæ in Græcarum literarum cognitionis rerumq; naturalium omnium excellentia, de eo liberè candideq; ut soles, me commonefacias. Videor quidem mihi sententiam saltem authoris, si non verba, ubiq; serè consecutus, vno loco excepto: qui est capite duodecimo

EPISTOLÆ

decimo de onyche gemma : quam ait aliquos
 putare δὲ ὄδ' αἶθ' αὐτοῖς περὶ ὄνυχας. ubi α-
 τοῖς vox corrupta videtur: quomodo autē
 emēdari debeat, ne diuinare quidem possum.
 Habui autem vnicum solum exemplar ma-
 nuscriptum, quod ante annos aliquot vir ge-
 nere nobilis & eruditione præstans Gaspa-
 rus à Nydbruck I.C. Ferdinandi Romanorū
 & Maximiliani Bohemiæ regum à consilijs,
 immatura morte nobis ereptus, ad me misit.
 Peto præterea vt per occasionem in Photij pa-
 triarchæ Catalogo authorum quos legit (quē
 Augustæ apud vos in generosi viri D. Io. Ia-
 cobi Fuggeri Meccœnatis mei benemeriti nobi-
 lissima Bibliotheca Græcè manuscriptum vi-
 di) locum, si modò est aliquis, de Epiphanio
 eiusq; scriptis inquiras: vt an præsens hic li-
 ber, & alter physiologus inscriptus, ab ipso
 quoque ad hunc authorem referantur, certio-
 res reddamur. In Corollario addendo proli-
 xior ac diligentior fuisset, si per alius occupa-
 tiones licuisset. Delector enim non parum in-
 dagandis Hebraicis rerum naturalium pro-
 prijs nomenclaturis: vt aliquid hac saltem in

EPISTOLA

parte lucis, quoniam in melioribus non pos-
sum sacris etiam literis adferam: idque ut in
nostris Animalium libris declaravi, ita in Stir-
pium quoque historia non minus diligenter,
Deo iuvante, faciam. Vale vir ornatissime:
Et meo nomine venerando doctissimoque seni
parenti tuo, tibi cognomini (cuius tu ex tra-
yovias ἰατρὸς, filius es: avus autem Maximi-
liani Caesaris primum medicus fuit, deinde il-
lustris Reipub. Augustana) plurimam offi-
ciosamque salutem dicito. Tiguri 1565.

Nonis Iulij, ex tempore, ad
prælum.

His scriptis offertur mihi locus di
ui Hieronymi lib. 9. Comment.
in Ezechielé, cap. 28. ubi inter alia quę
de lapidibus preciosis scribit, ita legi
tur. Horū colores, atq; naturas & effi
cientias singulorū, non est huius tem
poris differere, sed proprium volumē
desiderant: ita ut in Ezechiele, & in E
xodo, & Apocalypsi, & in Esaia, sibi
omnes lapides & lapidū ordines cō
parati, magnam & legenti & differen
ti faciant quæstionem. Super quibus
& vir sanctus *EPIPHANIVS* epi
scopus, proprium volumen mihi prę
sens tradidit. Hęc ille: quo locuple
tius testimonium, hunc librū esse ger
manum Epiphani, non est quod desi
deremus: præsertim cum idem Hiero
nymus ad Fabiolam de vestitu sacer
dotum, de Lyncurio gemma, eadem
planē quę Epiphanius hoc in li
bello scribat: ut inde tran
sulisse eum satis ap
pareat.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ
ἁγιστοῦ που ΚΥΡΑ ΠΕΡΕ ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΕΠΙΤΡΟ-
ΠΟΥ ΤΥΡΟΥ ΠΟΔΙ Τῶ ΙΒ. ΛΙΘΟΥ, Τῶ ὄντα
γὲν ῥις σολισμοῖς τοῦ Ααρών,
Βιβλίου.

*Marginibus quadam ex coniectura
adscriptimus: idq; monemus, ne quis di-
uersam lectionem aliorū Codicum exci-
stimet.*

ΙΗΣΑΣ (ἡ' ἐμὲ) πρῶτα
τε (Διόδωρε) ποδὶ τῶ γ' ἡ' το
γίω ρ' ἐπωμίδ' ρ' ἡ' ἰστέ
ῶν το σῆβας Ααρών, πρῶτα
τα γυλίων τότε ἐμπεπορπῆδαι λίθου, τὰς
τε ὀνομασίας, τὰς τε χροάς, ἅτ' οὐκ ἰδίαις,
ῥύς τε τόπους, καὶ τὰς εἰς θεοσέβειαν φέρει-
σας τῶ καὶ τῶ λίθου θεωρίας: καὶ ἐκαστὸν λή-
θ' ὡς ποίας φυλῆς ἐτέτακτο: πόθεν τι

*Deest ali-
quid, & τετραχῆ δὲ διαρεῖται τὸ λόγιον, καὶ αὐ-
sententia ῥ' τετραγώνου, σπιδαμῆς ῥ' μῆκος & οὐρ
pendet. ὁμοίως. Τὸ μ' πρῶτα σῆς πρῶτ' ἡ' λήθ'*
Σαγ-

SANCTI PATRIS

EPIPHANII EPISCOPI

Cypri ad Diodorum Tyri episcopum de XII.

Gemmis quæ erant in veste Aaronis,

Liber, Iola Hierotarantino

interprete.

Vod petijsti, vir præstan-
tissime, de Gemmis quas
in Rationali siue Oraculo
dicto Epomidis humera-
lis sacerdotis, supra pectus Aaronis
Dominus iussit † alligari: vt cum eorū † *in fibula*
nomina, colores siue formas locos, & *ri, id est,*
quæ faciunt inde ad pietatem medi- *fibula in-*
tationes, tum etiam ad quam indican *necti.*
dam quælibet Gemma posita fuerit,
quoq; in loco & in qua patria inue-
niatur, id paucis tibi exponam: Hoc
quidem ita se habet.

Quadrifariam diuiditur Rationa-
le. Et ipsum quadratum † palmi longi † *didrātis*
tudinem ac latitudinem habet. Pri-
mi quidem ordinis prima Gemma,

ΕΡΙΦΑΝΙΣ

Σαφείον, ἔτα ῥπάσιον, ἔτα σμάραγδον.
 τοῦ δὲ δολιχόρου σίχου πρῶτον λίθον
 ἀνθραξ, ἔτα σάπφειρον, ἔτα ἰάσπισ. τοῦ
 τρίτου σίχου πρῶτον λίθον, λιγύριον: ἔ-
 τα ἀχάτης, ἔτα ἀμέθυστον. τοῦ τεταρ-
 του σίχου πρῶτον, χρυσόλιθον: ἔτα βα-
 ρύλλιον, ἔτα ὀνύχιον. καὶ οὗτοι μὲν εἰσιν οἱ
 ἑβ. οἱ γὰρ τῇ ἐπωνυμίᾳ τῷ ἰσρέως θεωρημέ-
 νοι, ὡν καὶ διαφορά, καὶ οἱ τόποι εἶσι.

A.

πρῶτον λίθον σάφειρον ὁ βαβυλωνίον,
 οὕτω καλούμενον. ἐστὶ δὲ περὶ τὸν ἑβ.
 δει καὶ ἀμαθείδης, σαφείον ἑβ. ἰχθυί τι-
 ταιχιδιμὴν ὀικῶς. διὸ καὶ σάφειρον λέγ-
 εται, ὅτι τῷ εἶδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον. γὰρ
 βαβυλωνίον δὲ τῇ πρὸς ἀσσυρίαν γίνεται. ἐστὶ
 δὲ διαγῆς ὁ λίθον. διωάμεως δὲ ἔστι θορα-
 πύλικός, ὃ λέγεται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδί-
 ματα, καὶ ἀλλὰς πληγὰς ἀπὸ σιδήρου γι-
 γνομένης. ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλον, σαφείον, ὃς
 καλεῖται μιροχάς. μαλακτικὸς δὲ ἔστι σεα-
 τωμάτων. τὸ δὲ αὐτὸ ἰσρέως τυγχάνει, ἵσταν
 χλω-

DE XII. GEMMIS.

Sardius, tum Topazius, dein Smaragdus. Secundus ordo primā gemmā habet Carbunculum, secundā Sapphirum, tertiā Iaspidem. In tertio ordine sunt, prima† Ligurius, secunda Acha† Lynceus, tertia Amethystus. In quarto, prima Chrysolithus, secunda Beryllus, tertia† Onychiū. Et istæ quidē sunt XII.† Onyx. Gemmæ, quæ in Humerali (Epomide) sacerdotis sunt annexæ, quarū tū discrimina tum loci sunt isti.

I.

Prima gemma, Sardius Babylonius dicta. Est verò forma ignea, & q̄ sanguinis colorē referat† Sardo pisci sale cō† Sarde. dito & inueterato similis: qua de causa etiā Sardius dicit̄, à forma (colore) nomine desumpto. Nascit̄ in Babylone Assyriorū. Pellucida est: & vim habet medendi ad tumores ac vulnera ferro inflata. Est & alia quæ Sardonix vocat̄, &† Molochites, vim emol† μολοχίτης liendi steatomata habens. Eiusdē hæc coloris est cum superiore, subuiri-

ΕΡΙΦΑΝΙΟΥ

χλωρίζω. ἐμβειβίσκω δὲ μάλα π.
ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔαυτο, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς π.
δωρ.

B.

λίθω τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῶν εἰδῶν τῶν
† εὑρεται τὸν αὐθρακα. † γινεται ἡ γὰρ τοπάξιν πόλιν
Ἰνδίας, ὅπου τῶν ἐκείσε ποτὲ λίθους λαπ-
μούντων, γὰρ καρδίαν ἐτόρου λίθου. ὅμοιοι λαπ-
μύσαντες διασάμιοι φαισθόν, καὶ ὑποδία-
† Forte ὡς ξαντὸν † ἀλαβασθὸν πσιμ, ἀπέδοντο ὀλίγον
ἀλάβα- πμύματ. Οὐκ αἶοι δὲ πρὸς τὴν ἐγκαν τῇ
σπον: vel, κατ' ἐκείνον καιρὸν βασιλίσκη. ἡ δὲ λαβού-
Οὐκ αἶοις αἶ, γὰρ αὐτὴ ἀπὸ δὴ δὴ μάλιν μίσσην τοῦ μετώπου
πσιμ. ποδὲς. ἔχει δὲ ὁ λίθω δοκιμὴν ποιανόν.
τειρόμεν. γὰρ ἰατρικῇ ἀκόνει, οὐκ ἐρυθρὸν
ἀπὸ δὴ δὴ αἶμα τῶν χυλόν, ἀλλὰ γα-
λακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας ὅσους αὐ-
δὲ λινὸν ἀπτείσω, καὶ τοῦ πρὸς τὸν σελήν
οὐκ ἐλαττοῦται οὐδ' ὅλως. χρῆσιμόν δὲ
καὶ ὁ δὲ αὐτὸν οὐτὶ χυλὸς πρὸς πᾶσι ἐφ-
θαλμιῶν. καὶ πινόμεν δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς
ὑδρωπας, καὶ τοῖς ἀπὸ σφυγῶν διαλασσίας
μαρνανομύοις.

λίθω

dis. Gravissima autem est sub initium
veris, cum huiusmodi malæ affectio-
nes incipiunt.

II.

Topazius gemma colore rubet ma-
gis q̄ Carbunculus. Nascitur in To-
paza vrbe Indiæ, inuenta quondam il-
lic à lapicidis in corde alterius lapi-
dis: quâ cum splendidam vidissent, &
Thebanis quibusdâ ostendissent, par-
uo precio vendidêre. Thebani verò,
tum temporis regnum administranti
Reginæ attulerunt. Illa verò diadema
tuo imposuit in medio frontis. Ha-
bet tale experimentum hæc gemma.
Attrita medica cote reddit succum
non pro suo colore rubrum, sed la-
cteum. Implet autem succo illius at-
trita quot crateres voluerit is qui af-
fricat, idq̄ absq̄ prioris ponderis vlla
planè imminutione. Vtilis est succus
hic ad morbos oculorū. Epotus ad-
uersatur hydropi, & medet tabescen-
tibus ab vva marina sumpta.

ΕΡΙΦΑΝΙΩΣ

Γ.

Διδ^ο σμαράγδ^ο. οὗτ^ο καλεῖται
 πρᾶσιν^ο. ἐστ^ο δὲ καὶ χλωρὸς ὅθ^ο εἶδει, καὶ
 διαφορὰ τις γν^ο αὐτοῖς. πῖνες μὲν γὰρ αὐτῶν
 Νερωνιανούς καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ Δομεττι-
 κ^ος. καὶ ὁ μὲν Νερωνιανούς † πικρὸς ἐστ^ο
 εἶδει, σφόδρα χλωρίζων, διὰ δὲ καὶ εἰ-
 λωμ. καλεῖται δὲ Νερωνιανὸν λέγουσιν, ἐ-
 τὼν Δομετιανῶν, ὅς τ^ο ποιῶντι αὐτῶν ὅτι
 σιμ^ο ἐλαίου Νέρωνα εἶπε Δομετιανῶν γν^ο σκῆ-
 σι βαλεῖν ἱκανοῖς, καὶ ἐκ τοῦ ἰοῦ ὅθ^ο χροῖ-
 χλωραίνεσθαι τὸ ἐλαίον. καὶ ἐκ τούτου τῶν
 πείσαντων ποτίζοντων πότισσόντος ἔχοντος
 τῇ χροῖ. ἄλλοι δὲ φασὶ Νέρωνα πνατῆ-
 νίτῳ τῶν παλαιῶν πναροπτιῶν, εἶπαι λ-
 θουργίαν ἐφούρεν ἢ ἀναγκαστῆναι τ^ο σμα-
 ράγδου, καὶ ἐκ τούτου Νερωνιανὸν καλεῖ-
 σθαι: οἱ δὲ Δομετιανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι
 σι σμαράγδοι. ὁ μὲν πρῶτ^ο γν^ο τῇ ἰουδαίᾳ
 τῶν εὐραίων ὅθ^ο Νερωνιανῶν. ὁ δὲ ἐτ^ο
 γν^ο τῇ Αἰθιοπείᾳ, ὅν^ο καὶ γν^ο ὅθ^ο φεισθέντα π-
 ταμῶ λέγεται γυγυῖσθαι. Φεισθῶν δὲ ἐστ^ο
 ὁ πρᾶ τ^ο Εὐλασίου Ἰνδ^ος καλούμεν^ο, πρᾶ
 τοῖς Βαρβάροις δὲ Γάγγης. λέγουσι δὲ ὅτι
 αὐτῶν

Smaragdus gēma. Vocat̄ hęc etiam
 Prasin⁹. Estq̃ viridi colore, & differūt
 tamē aliquantū inter se. Quidā enim
 illos vocāt Neronianos, alij Domitia
 nos. Et Neronianus quidē parua est
 est forma, valde viridis, pellucidus, &
 splendēs. Appellatū verò Neronianū
 siue Domitianū huiusmodi de causa
 ferūt. Neronē aiūt siue Domitianū o-
 leū in multa vasa infudisse. & interual
 lotēporis, oleū viridē colorē contra-
 xisse, hocq̃ oleo petrā copiosius riga-
 tā floridioris coloris euasisse. Alij di-
 cunt Neronē quendā antiquū artifi-
 cē, gemmarū scalptorē, Smaragdi præ-
 cipuū vsum inuenisse, & gemmā istā
 ab illo Neronianā dictā: alij verò Do-
 mitianā appellari malūt. Sunt aut̄ &
 alij Smaragdi: & primus qdē nascit in
 Iudæa, Neroniano valde similis: alter
 verò in Aethiopia, quē etiā in Phisone
 fluuio nasci dicunt. Phison aut̄ apud
 Græcos Indus, apud Barbaros Gāges

ΕΡΙΦΑΝΙΟΥ

αὐθρανα γὰρ αὐτῷ γίγνεται. ἐκεῖ γὰρ φησὶ
αὐθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πρᾶσινος. ἡ δὲ διω-
μὴς φασὶ τοῦ λίθου, δηλαδὴ τοῦ σμαρ-
γδίου, πρὸς τὸ γινώσκειν ἑαυτὰ πρόσωπον. λε-
γεται δὲ ἐπὶ πρὸς τοὺς μυθοποιούς περὶ γνῶ-
σεως αὐτοῦ.

Δ.

† φοι- λίθος αὐθραξ. οὗτος αὐτῷ † φοι-
κῶν forte, ἡ γὰρ γίνεται δὲ γὰρ Καρχηδόνι ἐπὶ λίθου.
νεὺς οὖν- ης, ἡ πρὸς Αφρικὴν κελεύεται. ἔπειτα δὲ φασὶ
φοίνικος τὸν λίθον τὸν οὕτως εὐρίσκειται, οὐκ ἔστι
ἡμέτερον καὶ τὸν οὐρανόν. ἀλλὰ ἡ τὴν νύκτα
πύρρῳθεν δίκην λαμπρότης, ἡ αὐθραξ
σπινθηρίζοντες, καὶ ὡς μακροδὸν φαίνον-
τες. καὶ τὸν οὐρανὸν ὑπογινώσκοντες, οἱ αὐτοὶ
ἀνερδυνῶντων, ῥαδίως εὐρίσκουσιν αὐτὸν.
Βασταζόμενον δὲ ἀδωμάριον ἀλαβῆν, ὅπου
οἱ γὰρ αὐτὸν ἱματίοις κατακρυβῆν, ἡ αὐτὴν
γὰρ αὐτὸν ἔξωθεν ἐπὶ πόδι βολῆς φαίνεται
ὅτι ἐπὶ αὐθραξ κεκλιται. Ὅλιγον ἢ ὁ λίθος
νιθὶ λίθος αὐτῷ ἔοικε. Καλοῦσι δὲ τὸν λι-
θὸν καρχηδόνιον, οἰνωπύον. Εἰ δὲ ὁ † χαλκὸς δόνι-
δόνι. καλοῦντο δὲ λίθος πρὸς πλῆσιν τὸν οὐρανόν,
πρὸς ἐκ τῶν αὐτῶν τόπων εὐρίσκειται.

λίθος

vocat. Aiunt etiã Carbunculũ in hoc
fluio gigni. Illic enim, inquit Moſes,
Carbunculus & gẽma Præſinus. Ferunt
aut Smaragdũ ſpeculi inſtar imagines
reddere. Tradũt etiã fabulatores uim
eũ habere ad prædicẽdas res futuras.

III.

Carbūculus gēma, puniceo colore
ardet. Nascit̃ in Carthagine Libyæ, q̃
dicitur Africa. Sunt q̃ ita inueniri hāc
gēma dicant: Interdiu quidē nō vi-
deri, sed noctu instar lampadis & car-
bonis scintillātis eminus ac p̃cul ap-
parere. Hinc agnitā q̃ eam quærūt, fa-
cilē inueniūt. Gestata quibuscūq; ve-
stibus tegatur, latēre nō potest. Splen-
dor enim eius extra vestes apparet:
vnde etiā Carbūculus appellat. Car-
bunculo nō nihil, parū quidē, similis
est gemma Ceraunius, quē aliqui *oivos*
πρὸς à vini nigricantis colore cogno-
minant. Est etiam gemma dicta Car-
chedonius non abūmilis huic, quo-
niam & ibidem loci reperitur.

† πορφύ- τις † πορφύρας ἢ μελαίνης ποῖδι. πα-
 gas puto λά δὲ γῆν ῥύτῳ ὑπάρχουσιν. ὅτι γὰρ ὁ
 pro inter βασιλικὸς, χρυσοσιγῆς. οὐ πάντῃ δὲ οὗτο
 pretatio- θαυμαζόμενοι ὡς ὁ διόλου πορφύριον.
 ne in mar καὶ οὗτο δὲ λέγεται ἐν γῇ τῇ Ἰνδῇ καὶ
 gine scri- Αἰθιοπία. διὰ τὸ τέμενος πρὸς Ἰνδοὺς φα-
 ptū fuisse σιν ἐν ῥῷ Διονύσου τξε. ἀναβαθμὸς ἐ-
 χορ ἐκ σαπφύρου λίθου, εἰς τῆς πολλὰς
 ὑπάρχει ἄπιστον. ἐστὶ δὲ θαυμαστὸς ὁ λίθος
 ὃν οὐκ οἶδα, ὃν χαλκίαν. διὰ τὸ γῆ
 † ταῖς † τῆς χλιδῶσι ὃν ὁρμήσιν καταπνεύσι
 ῥῶν, μάλιστα οἱ βασιλεῖς. ἀλεξίπνοιο δὲ
 ὅτι. τεύχεον γὰρ ὃν ψυφάκων καὶ φε-
 μάτων γινόμενης πληγῆς σὺν γάλακτι ἰα-
 ται, χεῖρ ὅτι τῆς ἡλικωμένων. γέγραπται
 δὲ ὃν ὅτι νόμος, τὴν ὅτι μωυσεὶ ὁφθα-
 σαν ὁπασίαν γῇ ὅτι ὅρα, ὃν ὁδοῦσαν νομο-
 θεσίαν, ὡς λίθου σαπφύρου πεφυκνῶν αὐ-
 γεται.

S.

λίθος ἰάκωσι. οὐτός ὅτι ὅτι ἑδὴ σμαρα-
 γδῆ.

V.

Sapphirus gēma purpurascit vt species Blattæ, id est, Purpuræ nigræ. Multa sunt eius genera. Est enim Regius, aureis punctis varius. Nō est verò hic in tāta admiratione, quāta ille q̄ prorsus purpurascit. Et hic dicitur esse cū in India tum etiā in Aethiopia. Quocirca aiunt apud Indos templū extructum Baccho extare, quod gradus ex Sapphiro trecentos sexaginta quinque habeat, quibus multi fidē nō adhibeant. Est verò gemma admirabilis, pulcherrima, gratissima: propterea etiā in armillis & monilibus reponi cōsuevit, idq̄ potissimū à regibus. Locū etiam inter remedia habet. Attrita em̄ & lacti p̄mixta plagis q̄ fiūt ex pustulis albis & tuberculis medet, uillis illinat. Scriptū est & in lege, visionem q̄ Moysi apparuit in monte, & legem datam, in gemma Sapphiro fuisse expressam.

VI.

Laspiis gemma. hæc Smaragdū for-

ΕΡΙΦΗΛΙΝΙΣ

γδίζωρ. πρὸ δὲ τὰ χεῖλη τῷ ὀφθαλμῷ.
 † Αμαθῶν τῷ ποταμοῦ εὐρίσκεται, ὃ πρὸ † Αμα-
 τατῶν γινώσκοντας, οὐ γὰρ γινώσκοντες, ἀλλ' ἐστὶ γινώσκοντες.
 Κύνπρω. πολὺ καλούμενον Αμαθουσιον. τὸ εἶδος δὲ
 τριόνδε δὲ τῷ λίθου: ἢ τῶν σμάρραγων
 ὅτι χλωρίζουσα, ἀλλὰ ἀμβλυτόρα ὡς ἀμμι-
 ροτόρα. καὶ γινώσκοντες χλωρὸν ἔχει τὸ σῆμα,
 † ἔχουσα. ἐοικῶσα τῷ χαλκῷ, † ἔχουσα φλέβας τετρα-
 † ὡς ταύτης. † ὡς δὲ ὅρα ἡκούσαμεν εἶναι φαν-
 τῶν αἰσθησῶντας ὡς οἱ μυθολόγοι λέγουσιν. ἄλλῃ δὲ
 εἶναι φανταῖς ὅτι γλαυκοτόρα θαλάσσης, βαθυτόρα ὅτι
 σμάτων, αὐτὴ δὲ τῷ βαφῇ. ἄλλῃ δὲ γινώσκοντες ἀνθρώπων
 οἱ μυθολόγοι, γινώσκοντες ὅτι ἰδὼν γινώσκοντες τῷ φρυγίᾳ, † ὡς
 † πορφύρεα μοιάζουσα τῷ ἀπὸ τῷ αἵματι τῷ κόκκῳ, δι-
 ρας τὸ ἀπὸ αὐχέρος μελλόν, ὡς ὁ οἶνος ὁμοιάζουσα, ὡς
 τῷ αἵματι. ἀμμιρῶν τὸ ξανθοτόρα, οὐ γὰρ ὅτι μᾶλλον χρο-
 † βαθυτέρας, οὐ δὲ τῷ αὐτῆς δυνάμεως. ἀλλ' ἢ μᾶλλον
 ἔστι χαννοτόρα, καὶ λουνοτόρα, οὔτε πᾶν
 εἰλβουσα, οὔτε πάλιν ἀφαιρούσα. ἄλλῃ δὲ
 κρυστάλου ὅτι λευκὸν ὁμοίαν. λέγεται δὲ ὡς
 † φανταῖς πρὸ τῶν μυθοποιῶν αἰσθησῶν τὸ φανταστικόν
 μάτων. εὐρέθη δὲ πρὸς Ἰβηροί, ὃ ποιμῆσι γρη-
 νδρὸν τῶν ἢ τῶν καπνίων γινώσκοντες. ἄλλῃ δὲ ὡς
 αἰσθησῶν, οὐ πᾶν λαμπροῦσα χλωρὰ, ἢ πᾶν
 γρημ.

ma (colore) refert. Inuenitur ad ripas
 Thermodontis fluuij, & circa Ama-
 thuntē oppidū Cypri. Huius verò la-
 pidis Amathusij dicti multa sunt gene-
 ra. Quid ad colorē, viret vt Smaragdus:
 sed est obtusior & hebetior. intus cor-
 pus habet viride, similis ærugini, ha-
 betq; venas quatuor ordinū. Hæc no-
 xia phāta smata expellit, vt quidā fabu-
 lant. Est & alia magis glauca q̃ mare,
 saturatio flore & tinctura. Alia repe-
 rit in spelūcis montis Idæ in Phrygia,
 pellucidior purpura q̃ cochleæ mari-
 næ sanguine tingit, & vini nigricantis
 colori similior, amethysto saturatio.
 Nec enim vnus & eiusdē coloris ac
 facultatis est Iaspis: Sed hæc qdē mol-
 lior est & albior, quæ neq; valde nitet,
 neq; rursus splendore destituit: alia ve-
 rò similis aquæ glaciei. Tradūt fabu-
 latores hac ipsa pelli phāta smata. In-
 uenit aut apud Iberos & Pastores Hyr-
 canos q̃ terrā Caspiā accolūt. Est &
 alius Iaspis, nō valde splendēs, viridis.

ΕΠΙΦΑΝΙΝΟΣ

γραμμὰς μέγας. Ὁ ἄλλος ἰασις ὁ πάλαι
καλούμενος, ὅμοιος ἢ χιόνι, ἢ ἀφρώ θαλάσ-
σης. ὧν φασι τοὶ μυθοποιοὶ ὅτι θῆρας ὧν
ἐν ἀγρῷ φοβεῖσθαι, ὁ τὰ φάσματα.

Ζ.

† forteλυρ λίδος † λιγύειον. ῥύτῳ δὲ πλὴν εὐρε-
κείον. σιρὸν διαμῶς ἐγνωμένον. οὐτε πρὸ φυσικολό-
γοις, οὐτε πρὸ ποιητῶν ἀρχαίοις τοῖς πρὸς ῥύ-
των μεμεινενήσοι. εὐρομένον δὲ λαγυρί-
ειον ὅτῳ καλεῖσθαι λίδον, ὅρ πινδο τῇ πε-
νὴς ἀγέτω λαγυρίειον καλεῖται. Καὶ τὰ γε
ἴσθαι οἶμαι τὸ λιγύειον. ἐπειδὴ αἱ θείαι γρα-
φαὶ τὰ ὀνόματα ἐτόπως μετεποίησαν. ὡς
ῥυ σμάραγδον πρᾶσινον. Ὁ ὅπως ὅτι τῇ
τῇ λίδων ῥύτων ὀνομασία, οὐκ ἐμνήσθη-
σαν ὁ ὑακίνθου, καὶ τριγὰ πρὸς ὅπου ὁ γῆ-
μον ὄντος λίδου. ὡς εἰς νοῦν ἡμᾶς λαβόν,
μήποτε τὸ λιγύειον ὧν καλεῖται ἡ θεία γρα-
φή. ὑακίνθος οὐκ τὰς μὲν ἰδέας ἔχει ὡς
† βαθύτε φόρους. ὅσα γὰρ εὐρίσκειται ὁ λίδος † βα-
ς ὅς τῃ χροιά, ῥοῦτον αἰαγκαλιότοπος ὅτι τῇ
† ἢ ὑπο- ἄλλω. εἰκε δὲ ὑακίνθος τῇ ὀρέᾳ, † ἢ ὑπο-
πορφυρί- πορφυρίζωρ ποσῶς. διὸ ὁ ἡ θεία γραφή
ῥα ὑακίνθος

Est & alius itē tantiquis vocatus simi πυλαῖος
 lis niui seu spumæ marinæ. hunc tra-
 dunt fabulatores tum venenatas be-
 stias, tum etiam spectra metuere.

VII.

Ligyrius vel Lyncurius gēma. De hu-
 ius inuēctione vel apud naturæ indaga-
 tores, vel apud alios veteres, qui harū
 rerū meminerūt, nihil cognouimus.
 Inuenimus tñ Lancuriū gemmā voca-
 tā, quā vulgari lingua Laguriū appel-
 lant. Et fortē puto hunc esse Lyguriū,
 quandoquidē diuinæ literæ nomina
 transposuerūt: exēpli gratia, Smarag-
 dū, Prasinū appellātes. Et inter nomi-
 na gemmarū Hyacinthi, qui & p̄cipu⁹
 & preciosus est lapis notusq̄ omnib.
 nō meminerūt: vt in mentē nobis ve-
 nerit, num fortē ligyriū hanc gemmā
 appellet sancta scriptura. Hyacinth⁹
 igit diuersas habet formas. Quo enim
 reperit colore pfundior, eò cæteris p̄-
 stātiore est. Similis est colori lanæ q̄ sup
 purpurascit aliquatenus. Quap̄pter

ΕΡΙΦΑΝΙΩΣ

ὑακίνθου ὁ πορφύρας τὰ ἱερὰ καὶ γινόμενα
τακενοσμήδα φησί. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος λί-
θος, καλεῖται θαλασσίτης. ὁ δὲ δεύτερος,
ῥοδινός. ὁ τρίτος, γάλβος. ὁ τέταρτος λέγεται
† πρίλινος, χαλκίος. ὁ δὲ πέμπτος, † πύλας-
κος ἢ σε-κίος. εὐρίσκονται δὲ οὗτοι γὰρ τῇ ἐσωτέρᾳ
μετέωρῃ. βαρελαρία ἐκ σκυθίας. οὗτοι δὲ οἱ λίθοι με-
τὰ τοῦ εἶναι πολύτιμοι, ἔχουσι ὁ ἐνέργειαν
φωτῆς. βαλλόμενοι εἰς ἀνθρακας πυρός,
αὐτοὶ μὲν οὐ βλάπτονται, αὐτὸς δὲ ἀνθρακας
σβεννύουσιν. οὐ μόνον δὲ οὕτως, ἀλλὰ ὁ εἰλα-
βώρ τις τὸν λίθον γινώσκων ὁδόν, ὁ δὲ ὡς
ἐπ' ἀνθρακας πυρός, οὐδ' αὐτὴ ἡ καλὴ πύ-
λα ὁδὸν φλογίζεται, ἀλλὰ μὲν αἰσινῆς. λέ-
γεται δὲ ὁ λίθος ταῦς τιθένσας ζωαίμην
εἰς θυγατέραν χρησιμώτατον. ἐστὶ δὲ ὁ φασμά-
των ἀπελαστικός.

Η.

λίθος ἀχάτης. οὗτος ὑπελήφθη ἔν τῃ πε-
ρίλυνθῃ καλούμενῃ, ὅς ἐστι τὸν ὑακίν-
θου εὐρίσκεται. θαυμαστός δὲ ὅστις, τῷ εἶδει
† ἐλεφαν-† ποικιλιῶν: ἔξωθεν ποδὶ φέρεται λυκῶ
τος. ἔχων, μαρμαρέου τρόπον ἢ † ἐλεφαντίνου.

Καὶ

DE XII. GEMMIS. 9

vestes sacerdotales hyacintho & pur-
pura ornatas fuisse tradit diuina scri-
ptura. Et primus quidē lapis, vocatur
Marinus: secundus†Roseus: tertius, †θαλασ-
Natiuus: quartus, Channiaus: quin- σίτης.
tus, Perileucus. Inueniūtur hæc gēma †ροδινός.
in interiori Barbaria Scythiæ: & pter
quod sunt valde p̄ciosæ, mirā quoq;
efficaciā habēt. Nam in ignis carbo-
nes cōiectæ, ipsæ quidē tantū abest vt
absumentur, vt ipsos carbones extin-
guāt: nec id tm̄, sed si quis hæc gemmā
panniculo inuolutā in carbones igni
tos cōiecerit, pāniculus quoq; illēsus
conseruat. Dicit etia hęc gēma cōdu-
cere mulieribus parituris, vt facilius
pariant. præterea fugat spectra.

VIII.

Gemma Achates. Hanc gemmam
suspicati sunt quidā esse eam quæ dici-
tur Perileucos, quæ in Hyacinthi mē-
tiōe dicta est à nobis. Mirabilis est gē-
ma coloris subcœrulei, extrinsecus
circūferentiā habens albā instar mar-

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥΣ

καὶ οὗτο· ἡ πόδι τὴν σκυδῖαν εὐρίσκετο
 ἐσι δὲ ἐκ τούτων τῶν λίδων ἀχάτης χρῶ-
 μα ἔχων λέοντο· τειβόμυτο δὲ μεδ' οὐ-
 δατο, ὁ χρῶμυτο ὑπὸ δόγματο δαείν,
 ἀρτρεπείον σκυρπίου, ὁ ἐχιδνῶν, καὶ τῶ
 φούντων.

Θ.

Λίδο ἀμέδυστο, οὗτο· καὶ τὴν αὐτὴν
 πόδι φέρει φλογίζων ὅτι βαθείω. ἡ ἡ αὐτῇ
 ὅτι λόγιστόρα ἐκ τοῦ μέσου, οἶνω πῶν ἀρπύ-
 πουσιν αἰδῶς. ἡ δὲ μορφὴ αὐτῇ διάφορο. τὰ
 χαίρει ὁ αὐτὸς γὰρ τοῖς ὄρεσι γίνεται τὴν λι-
 τὴν θαλάσσης. ὁ μὲν γὰρ αὐτῇ ὅτι ὑακίνθω καὶ παρ-
 οντος, καὶ πᾶσι πλῆσιος· ὁ δὲ, ὁ ἀμφιπόχλω. γίνεται γὰρ
 θαλασσίῳ ταῖς ὄχθαις τὴν θαλάσσης τὴν αὐτῇ λιεύης.
 πόχλω· mel
 I.
 ποτίης αἰ- λίθις χρυσόλιθος. τοῦτον τινὲς χρυσόφυλ-
 μελὶ πόχ- λον κεκλήθησι. χρυσίζων μὲν ὅτι· εὐρίσκε-
 λον, καὶ συ- ται δὲ γὰρ τῷ φρεσὶ διπύτρῳ, πᾶσι τῷ τῆχος
 πρά in se- τὴν ἀχαιμενίτιδος βαθυλῶνος. τὴν γὰρ βα-
 χρο λιπὶ- θυλῶνα ὁ φρεσὶ ἐκείνο ἀχαιμενίτιδα κα-
 δε. λουσίμ, ὅτι φασὶν ὁ πατὴρ κύρου τοῦ βασι-
 τῆ ἀχαιμέ- λείως, τῆ ἀχιμνέως ἐκαστο, ἐσι ἡ ὁ χρυσόπα-
 ρος.

σος.

moris vel eboris. Inuenitur circa Scythiā. Est etiā inter Achatis species, q̄ leonis colorē habet. Si terat cū aqua, & illinatur morsui venenato, auertit venenum scorpion, viperarum, & huiusmodi venenatarum bestiarum.

IX.

Amethystus gemma. Hæc circūferentiā habet, p̄fundo ceu colore flamme ardentē. ipsa verò circūferētia in medio albior est. & à vino Græcis dictū colorē vibrat. Forma eius est varia, fortè aut & ipsa in montib⁹ Libyæ nascit̄. Quædā ex eis puro hyacintho est similis, altera verò purpuræ; nasciturq̄ ilitore & p̄ruptis locis maris eiusdē Libyæ.

X.

Gēma Chrysolithus. Hunc aliqui †Chrysophyllū vocarūt. Aurū qdē co †Chrysophyllo suo refert. Inuenitur aut in puteo phyllū alij duplicis petræ ad mœnia Achæmenididis Babylonis. Babylonē em̄ & putēū illū, Achæmenitida cognomināt, sed Chrysophyllū dicāt regis Cyri patrē Achæmenē sobryllū.

ΕΠΙΦΑΝΙΝΟΣ

ἐὸς. [id est, aureis punctis conspersus, malin-
 χυρόπρατος, quæ gemma colore porri suc-
 cū refert, auri interuenientibus guttis, unde
 similiter ab auro, ut Chrysolithus nomen
 accepit: non Chrysolitho tamen, sed Beryllo,
 de qua mox agitur, cognata.] οὗτος σομαχι-
 κοῖς ἑκτοῖα τοῖς τριτόμοις, ἑκτοῖα πινόμενοι,
 ἱαμαλὸς ὑπάρχει.

I A.

λίθος βερύλιον, γλαυκίζον μὲν ὄζει, δια-
 λαοσοβαφὴς, ἔχων ἐδὸς ἑξ ὁδοῦ ἐξέρχεται
 ὑακίνθος. γίνετ' ἡ πόδι τὸ τέρας τοῦ ὄρους καὶ
 καλὸς μὲν ταύρος. ἐπεὶ δὲ τις θελήσῃ ἡτ' αὐτοῦ
 ἀνακλῆσαι καὶ τὴν ἡλίου ὄψιν ἀνακαλέσαι, φαίνεται ὡς
 ἕλθῃ κέχρητος ἔχων γινώσκον διαγωγῆς. ἄλλῃ
 δὲ τις βήρυλλον, ταῖς νόμοις τὸ ὀφθαλμῶν
 τοῦ δράκοντος ὅτι πρὸς πλησίον. ἐστὶ δὲ ἑξ ἄλλῃ
 πάλιν ὁμοία κερῶ. ἐφαίνῃ ἡ αὐτὴ πόδι τ' ἐξ-
 ὄρου τοῦ εὐφράτου ποταμοῦ.

I B.

λίθος τὸ ὀνύχιον. οὗτος ὁ λίθος ξανθὸν
 πάντ' ἔχει τὴν χροιάν. τὸν περὶ τὴν λίθον
 τὴν φασὶ τὰς νύμφας τὴν βασιλείαν, ἢ καὶ πλη-
 τὴν ἐκπώ- σίαν αὐτῶν, αὐτὸν δὲ εἰς τὴν ἐκπώ- σιν αὐτῶν
 ἀνα-

DE XII. GEMMIS.

11

vocatum fuisse. Inuenitur & Chryso-
pastus, quæ stomachicis & cœliacis
pota vim medendi habet.

eamq; Ba
bylonicā:
quod huic
loco conue
nit.

X I.

Beryllus gemma glauca est, colore
maris, aut hyacinthi dilutioris. Nasci
tur circa finem montis Tauri. Si quis
velit hanc è regione Solis contempla
ri, videbitur non secus ac vitrum in
transsecus grana milij habere pellucia
da. Est & alia Beryllus pupillis oculo
rum serpentum similis, item alia ce
ræ similis, quæ circa Euphratis exi
tum reperitur. [*Berylli si spherica fiant,
& radijs Solis opponantur, ignem emittunt,
ut specula concava. Anonymus. Sic & Cry
stalli.*]

X I I.

Onyx vel Onychium, gemma. Est
hæc valde flauo colore, plurimum de
lectari hac gemma aiunt regum & di
uitum hominum sponsas, quæ hanc
gemma in poculorum vsum con-

ΕΡΙΦΑΝΙΩΣ

μαίε, ex αὐατρ' εἰσααίχουσι τὸν λίθον ῥύρρ. εἰσι
onyche e- καὶ ἄλλοι ὀνυχίται ὁμωνύμως καλούμενοι, οἱ
nim rocu πινδὺ καὶ ῥ' μελιχρῶ εἰσι πᾶσι πληστοῖς
la facta le πινὲς δὲ φασιν αὐτῶν εἶναι ὁδίατ' * ἀπὸ
gimus. καὶ οὐ πεπληχθαι. Ὀνυχίτας δὲ αὐτοὺς λέγου-
σι φυσιολογικῶς, ἐπεὶ ὁ ὄνυχ' τῷ ἄσείῳ αὐ-
τῶν δ' ὡς μετράειν ὅτι τ' σπεισθ' ὁμοίᾳ, πῶ
ζόμεν', πῇ ῥ' αἵματ' ἰδέα. ἄλλοι δὲ πού τι
νέοι ὁμοία λίθον ῥ' μαρμαίρουσιν ἀπὸ τοῦ δοκιμῆς, ἴδι-
ζόμεν'. δωνύμως ὀνυχίτῳ καλεῖται τ' δ' ῥ' καὶ παρὰ
τ' δ' ῥ' αὐτὸν ἐλπίσιν ὁμοίᾳ.
κειβες ῥ'
λαϊότης.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ Α' ΔΑΜΑΝΤΟΣ ΛΙ-
θου, ὃν καὶ αὐτὸν ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς
τεῖς γίναντ' εἰς ὁρχόμεν' εἰς
τὰ ἅγια τῷ ἁγίῳ.

Ὁ λίθος ὁ ἀδάμας ἐμφορὸς ὅτι καὶ τῷ
χοικῶν ῥ' αἰετ' ῥ' ὅτον δὲ ἐφόρει ὁ ἀρ-
χιερεὺς ὅτι εἰσέρχετο εἰς τὸ ἅγια τῷ ἁγίῳ.
τεῖς δὲ πού γιναντ' εἰς ὁρχόμεν' : πῇ ἔορ' πῇ πύ-
πασα, ῥ' ὡς πᾶσι, καὶ ῥ' σκηνωσπᾶν-
ας. καὶ δὲ καὶ ῥ' ὡς πᾶσι τῶν σέθενος τοῦ ἀρχι-
ερεως

vertunt. Sunt & alij onychitæ æquivoce dicti, qui ceræ, mellis colorē habentis, sunt similes. Aiunt autē aliqui eos ex aqua* coire ac veluti congelari. Onychitas appellant à nativo corū colore: quia elegantium virorum vnguis sit marmori similis, non sine colore sanguinis tamen. Alij verò sanè & ipsum marmor ab exploratione vnguis onychitā vocāt, falso nomine propter puritatē albedinis. [Alabastrites quidē lapis à Diosc. etiā Onyx vocatur.] texquisitū & politissimū

DE ADAMANTE GEMMA, laurem.
quam etiam gestabat summus Pontifex, dum ter in anno ingredere-
tur Sancta sanctorum.

A Damas colore similis est aeri. Hunc gestabat summus Pōtifex in sancta sanctorum ingrediens. Ter verò in anno ingrediebāt, in Paschate, Pentecoste, & Tabernaculorū festo. Ponebatur autē sup̄pectus summi

sacerdotis, ubi is talarē vestē, & sup ta-
 larē humerale induisset. Descēdebat † Epomi-
 verò humerale paulò infra pect⁹. erat dem: D.
 em eius longitudo * do drātis cū dimi Hierony.
 dio. A dextris & à sinistris ** supra ma superhu-
 millas, ubi duo parua ceu scuta cōsu- merale
 ta erāt, pēdebāt duo Smaragdi. In me vertit.
 dio aūthorū erat† Declaratio, q̄ erat * ασιδα-
 iā dictus Adamas, colore aērē referēs. μῆς, pal-
 Sup humeros verò 12. iā indicatæ gē- mi, D. Ie-
 mæ. Ter verò, vt dictū est, p annū ostē ronymus.
 debat (sic ornat⁹ pōtifex) populo cū ** in hu-
 lamina aurea††. Qd̄ si in peccato dep̄ meris.
 hēderent, si in p̄ceptis q̄ dederat De⁹, † * δῆλω-
 nō ambulassent, mutabāt, vt ferūt, co sis.
 lor lapidis, & fiebat niger. hinc agno- †† galero
 scebāt qd̄ Dñs mortē missurus esset. addita.
 Cū verò eos gladio p̄dere veller, effi-
 ciebat sanguinei coloris. vt p̄ Hiere.
 inq̄: Emitte populū ipsius, & egrediā
 tur: q̄cūq; ad mortē, ad mortē: q̄cūq;
 ad gladiū, ad gladiū: q̄cūq; ad famē,
 ad famē: q̄cūq; ad captiuitatē, ad ca-
 ptiuitatē. Quod si vt nix splēderet, a-

ΕΡΙΦΑΝΙΣ

νία: καὶ τότε ἐύρταζον: ὡς λέγει ὁ πῶφ.
 της: Εύρταζε Ἰουδα τὰς ἐσθλάς σου, ἀπό-
 διθ τὰς θυχάς σου: πῶδιελε λύριθ τὰ ἀ-
 δικήματά σου. λελύτρωκέ σε ἐκ χειρὸς ἐχ-
 θρῶν σου. Βασιλεύσει λύριθ γν' μέσω σου.
 οὐκ ὄψη κηκὰ οὐκέτι. Διὸ ἐ πῶ Ζαχαρίου
 τῷ πατρὸς Ἰωάννου γν' τῇ ἐφημερίᾳ αὐτοῦ,
 γν' ἱερ' πάχα, λαμπρὸς ἐγίνεθ ὁ λίθθ. τί-
 τε γὰρ ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ ἐσρατὸν ἐν γνί-
 αὐτόν. ἐ τῷ ὠδιέντι ἐτόρθ ἀνελάμβανε τὸν
 ποδὴρην: ὅτε ἐ Βραδύοντεθ τοῦ Ζαχαρίου
 εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων γν' ἀγωνία λῶ ὁ λαὸς,
 μήποτε εἶσαι ὁ λίθθ αὐτοῖς ἐλεγμὸς ἀμαρ-
 τίας. καὶ ὀξελθόντεθ αὐτοῦ, καὶ γνόντεθ
 ὅτι μεγάλης δόξης ὁ πῶσιαν ἐσρατὸν, ἐχά-
 ρησαν σφόδρα. Ἰωάννης γὰρ λῶ μέλλων γη-
 νᾶσθαι, ὁ ἄγγελθ τοῦ Χριστοῦ. Διὸ ἐ δέδο-

τ' πῶτα- ξασμῶν τ' τ' πῶπλορ ἐφάνη.

δορ.

Επειδὴ δὲ ἡτ' τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ
 Ἰσραὴλ οἱ δώδεκα λίθοι οὗτοι πῶσετὰχθαι.
 τ' ἐγκάτα- σαν τ' ἐγκαταλεχθῶναι, ὡς εἶν' ἡνὰ λίθορ
 κλειδῶ- πῶς μίαν φυλὴν ἡρμοσμένον, ἐλδυσμένον
 ναι. ἡτ' πῶν πῶτόραν διαίρεσιρ, πῶν πῶν ἀπο-

λουθίαν τῶν γεγνημένων ἡδὲ τοῦ Ἰακώβ.

εἶτω

gnoscebāt se nō peccasse, & tūc festū
celebrabāt. Quēadmodū ppheta ait:
Celebra festa tua Iuda: red de vota tua:
Abstulit Dñs tuas iniquitates. Redemit
te è manibus hostiū tuorū. Regnabit
Dñs in medio tui. Nō videbis vltiū
mala. Idcirco etiā tēpore Zacharię pa-
tris Ioānis, dū ad eū vices spectarēt, in
Paschate, splēdidus fuit lapis. Tū em̃
coepit hoc anno fungi sacerdotio. Se-
quēte aut̃ alius tunicā talarē sumpsit:
qñ etiā tardante Zacharia in Sanctis
sanctorū, anxius erat populus, ne for-
te gēma eos redargueret. Cāterū ipso
egresso agnoscentes, q̃ magnæ glorię
visionē vidisset, valde exhilarati sunt.
Nasciturus enim erat Ioannes prēnū-
cius Christi. quapropter etiam lami-
na aurea glorificata apparuit.

Qm̃ verò isti 12. lapides iussi sunt in-
ferri in Rationale, secūdū 12. trib⁹ Israe-
liticas, vt vnusq̃q̃ lapis vni tribui re-
sponderet, veniā iuxta diuisionē prę-
cedentem ad filiorum Iacobo nato-

ΕΡΙΦΑΝΙΣ

οὕτω γὰρ ὄντι ἀρμόδιον σωτάτην αὐ-
τοῖς.

Γαῖδου Λέας δ. Ραβλὺ, σάρδιον: Συμι-
ὼν ῥαπίζιον: Λόνι, σμυράγδι: Ιουδας,
ἀνθραξ.

Γαῖδου Βαλᾶς β. Η Βαλᾶ παίδισον
ὡς ῥαβλὺ. Ἐπει ἐκείνη, δίδωσι ὅς Ια-
κώβ αὐτὴν γυνᾶκα πρὸς ῥαπίζιον πα-
δας. εἰσὶ δὲ οἱ: Δαν, σάπφει: Νεφθ-
λαίμ, Ιάσας.

Γαῖδου Ζελφᾶς β. Η Ζελφᾶ παίδισον
ὡς ῥα Λέας, καὶ δίδωσι ὅς Ιακώβ γυνᾶκα
πρὸς τὸ πνῆσαι παδας. εἰσὶ δὲ οἱ: Γαδ,
Λιγύριον: Ασὴρ, ἀχάτης.

Γαῖδου Λέας β. Ισάχαρ, ἀμείβυς: Ζα-
βουλὼν, χρυσόλιθος.

Γαῖδου Ραχὴλ β. Ιωσήφ, Βερούριον: Βε-
νιαμὴν, ὀνίχιον.

Οὗτοι εἰσὶν οἱ ἥμειστοί: Δώδεκα λίθοι
καθ' ἑκάστην φυλὴν τῶ Ισραὴλ.

Τ Ε Λ Ο Σ.

DE XII. GEMMIS. 13

rū seriē. ita em̄ cōuenit eos (filios Iacobi & lapides) idoneo ordine cōiungi.

Filij Leæ quatuor. Ruben, Sardius: Symeon, Topazius: Leui, Smaragdus: Iudas, Carbunculus.

Filij Bilhæ, duo. Bilha ancilla erat Rachelis. Rachel verò cū nō pāreret, dedit eam Iacobo in vxorem, vt filios ex ea susciperet: nati aut̄ sunt ex ea: Dan, Sapphirus: Nephthali, Iaspis.

Filij Zilpæ, duo. Zilpa ancilla erat Leæ, & dedit eam Lea Iacobo in vxorem, vt ex ea filios procrearet. sunt verò isti: Gad, Ligyrius: Aser, Achates.

Filij Leæ, duo: Isaschar, Amethystus: Zabulon, Chrysolithus.

Filij Rachelis, duo: Ioseph, Beryllus: Benjamin, Onychium.

Hæ sunt 12. gemmę, vnicuiq; tribui Isrāelis respondentes.

FINIS.

COROLLARIUM CONRADI GESNERI

in Epiphaniij de XII. gem-
mis libellum.

*Rationale Aaronis, Pectorale iudicij, Αὐ-
γύου τοῦ ἱεροῦ, Hofen Hebraice: distinctū
coloribus quinque: aureo, hyacinthino, pur-
pureo, cocctno, yssino,*

Sardonyx in
humero.

Alter in
altero.

1. Sardius. Ruben L.	2. Topazius. Symeon L.	3. Smaragdus. Leui L.
4. Carbunculus. Iudas L.	5. Sapphirus. Dan B.	6. Iaspis. Nephtali B.
7. Lyncurinus. Gad. Z.	8. Nephates. Aser Z.	9. Amethystus. Ithamar L.
10. Chrysolithus. Zabulon L.	11. Beryllus. Ioseph R.	12. Onyx. Beniamin R.

In hac

In hac tabella proposui gēmas XII. numero, totidem Israelis tribubus accommodatas, iuxta Epiphanium: hoc ordine, vt prima gemma filio primogenito, hoc est, maximo natu tribuatur, vltima vltimo & minimo natu: secunda secundo, & reliquæ reliquis, secundum ætatis ordinem: sicut etiam in duabus humerorum maioribus gemmis, quas Sardonyches interpretantur, dextræ quidem sena maiorum natu filiorum Israël inculpta erant nomina, sinistra verò totidē minorum. Addidimus autem singulis literam maiusculam, quæ matris cuiusq; nomen indicat: L. Leæ. Z. ancillæ eius. R. Rachelis. B. Balæ, ancillæ eius.

Colores, si cui addere libeat, rotundam aut quadratam figuram in quoque spacio designet: & colores addatur, vt hic subiecimus. I. In primi loci figura, color Sardij, id est, Carneolæ dictæ gemmæ, quæ apud aurifa-

DE XII. GEMMIS

broſ & locupletiores facile inueni-
tur, vt & ſequentiũ plerũq. Non poſ-
ſunt autem verbis ſatis rectè deſcribi
colores multi, qui ex rebus ipſis inſpe-
ctis meliùs pingentur. In ſecundo
& tertio loco Topazius & Smarag-
dus vulgò non ſunt. Similiter in 5.
6.8. & 12. Sapphirus, Iaspis, Achates,
& Onyx, omnibus ferè iſdem nomi-
nibus per diuerſas linguas ſeruatis no-
ſcuntur. Et cum plerũq. plures habe-
ant ſpecies, deligi poſſunt, quarum e-
legantior in ſuo genere color eſt, aut
qui in eodẽ frequentior habetur. Pro
Onyche, Onychel Germanis dictus,
vel Chalcedonius vulgò (Kagebonier)
albicans pingatur. In quarto loco
pro Carbunculo, Rubinus. In ſepti-
mo pro Lyncurio, Succinũ aurei co-
loris. In nono Amethyſtus orienta-
lis apud Germanos cognominatus.

In decimo pro Chryſolitho, Hya-
cinthus, vulgò dictus. nomina enim
ſunt permutata. In vndecimo Be-
ryllus

ryllus est, cui figura cylindri, & color
cæruleus dilutus convenient. De-
cebit etiam singulas linea latiuscula
aurei coloris ambiri. auro enim in Ra-
tionali inclusæ erant. Postremò cū
distincta sint spacia quinque transuer-
sa, coloribus totidē, vt in Sacris præ-
cipiuntur, exornari poterunt. Spaciū
primum siue supremum, purpureo, si
uerubro cui aliquid nigri admixtum
sit. Secundum, hyacinthino siue ian-
thino, qualis in viola Martia est, aut
paulò saturatior ad cæruleum vergēs.
Tertium, aureo. Quartum, puniceo
siue cocci, id est, scarlati vulgò dicti
colore. Quintum, byssino. est autem
byssi color splendidus, auroque simi-
lis, sed dilutior. Denique gemæ ij. in v-
troque humero, cum Onyches sint,
eodem cum duodecima gemma calo-
re pingentur. At si quis Sardonyches
interpretari malit, nigredo sit in imo,
candor in medio, rubor in summo, iu-
xta D. Augustinum in Psalmum 86.

GEMMARVM IN RA-
tionali omniū, nomina in diuer-
sis linguis, secundū diuer-
sos interpretes.

*Hebraica nomina ex Biblijs sumpsimus,
Græca, ex trāslatione LXX. interpretū.
Latina, ex diuī Hieronymi interpretatio-
ne: qui LXX. interpretes sequitur: sicut &
Philo & Iosephus ferè in Græcis.*

I.

Sardius, *Σάπριος*. Hebræis סרס, à ru-
bore sic dictus, vt videtur: ynde &
Iudæi nostri seculi vulgò Rubinū in-
terpretātur: Chaldaicus interpres Bi-
bliorum Samkan, vt Paulus Fagius an-
notauit: cuius Commentaria in Exo-
dum nos consulimus. Est autem ad-
hibenda fides Lxx. interpretibus Græ-
cis, circa nomenclaturas rerum saltē,
potiùs quàm Iudæis: qui postquam à
Deo reprobati sunt, vt cæcitate erga
filium

filium eius, ita summa ignorantia suæ
etiam linguæ vocabulorum, laborât.

Iosephus hoc loco Sardonychem
interpretatur: vndecimam verò gem-
mam, quæ Schoham Hebraicè dici-
tur, onychem: cum eodē nomine ma-
ximas in humeris pontificis gemmas,
Sardonyches interpretetur. tanta est
inconstantia. Mihi hoc in loco Sar-
dium verti placet. Schoham verò vn-
decimo loco Onychem interpreta-
ri, in humeris verò Sardonychem, nō
est absurdum: cum duæ hæ gemmæ
vnius generis species sint: Sardonyx
autem Onyche preciosior. quare Sar-
donyches [*smaragdi, secundum LXX.*]
duæ magnæ, tanquam nobilissimæ,
aut lucidissimæ certè gemmæ, supra
ceteras seorsim in humeris poneban-
tur. Ex ceteris enim vt aliquæ etiam
maioris precij fortè sint, non æquæ ta-
men splendent, aut ad eam certè ma-
gnitudinem non accedunt.

DE XII. GEMMIS

I I.

Topazius. *τοπαζίον*. Hebr. Pitdah.
פידה. Chaldaeus vertit larkan. Iarok.
 quidem Hebraeis virorem significat:
 & gemmam viridem esse dicunt: vn-
 de quidam (Iudæi) Smaragdum inter-
 pretantur. R. Ionas ait hunc lapidem
 Arabicè vocari Smerad. Sed potius
 fuerit Topazius, nomine etiam non
 dissimili, si primam syllabā adicias.
 Epiphanius quidem Topaziū supra
 Carbunculū rubere scribit: ego splen-
 dere potius quàm rubere dixerim. Mi-
 rificè enim fulget: exitq; eius fulgoris
 colorem auro similem: & cum inter-
 diu non facilè possit videri, quod ra-
 dij Solis ei similes circūcirca resplen-
 deant: noctu conspicitur ab his qui
 eam colligunt. Sed neq; virore caret:
 & cum succum porri fermè referat,
 sicut ab hoc ipsodicta prastis gemma
 Theophrasto, Prasius alijs: ab hacta-
 men differt, quòd nō transluceat mo-
 dò, sed etiam mirificè fulgeat. Duo e-
 ius

ius genera faciunt, prasoidem, atque
chrysopteron, similem chrysopraso.
Videtur autem eadem & Chrysolam-
pis Plinij: quæ pallidi coloris die est,
nocturni ignei: qua ratione forsan Epi-
phanium aliquis defenderit, quasi ad
nocturnum eius colorem respexerit.

Pas, פס, Hebræis aurum bonum &
purum sonat: etsi quidam gemmas in-
terpretatur, Psalmis 19. & 21. pro quo
Cantici Salomonis quinto Mupas,
מפס, scribitur, ut citat Munsterus in
Hebraico latino Lexico: at Biblia ab
ipso edita, eo in loco simpliciter pas,
non mupas habent. inuenio & Vpas,
ופס, in Lexico trilingui Munsteri, ne
scio quàm rectè: à quolibet autem ho-
rum Topazij nomen deduci potuit,
quod aurum optimum suo colore ac
splendore æmulatur. Author est Pli-
nius circa Thebaidis Alabastrum na-
sci Topazium: vnde subit, corruptū
esse Epiphaniū hunc locum de Topa-
zio, *το δὲ ἐκ τούτου ἀλάβαστρον πασι,* &c.

DE XII. GEMMIS

III.

Smaragdus. Hebr. Bareket, novæ. *זמרת* Lxx. cū supra Sehoham verterint Smaragdum, quam nos potius Onychem aut Sardonychem esse diximus. Symmachus Ceraunium reddidit. Chaldaeus transfert Barkan. Barak quidem fulgor & fulgorem significat: qua origine inductus Fagius, cum ludæis recentioribus carbunculum interpretatur. De Ceraunio vel Ceraunia gemma (nam & lapis est eiusdem nominis) quæ species est asteriæ, plura dicam in libro De figuris lapidum cap. 4.

IIII.

Carbunculus. *נֹפֶחַ* Hebraicè Nophek. vel Nophech. *נֹפֶחַ*. Rabi David Kimhi in libro Radicū dicit esse gemmam nigri coloris, vt Fagius citat: vt alius quidam, colore fusco & rutilante. Sunt qui rubinum vulgò dictū esse putent, Munsterus: hunc solum locū & Ezechielis 27. citans. Diuus Hier.

ronymus Comment. in Eſaiam lib. 3. cap. 6. Calculus iſte (inquit) qui à ſolis Lxx anthrax, id eſt, Carbunculus eſt interpretatus, poteſt non carbonem ſignificare vel promam, vt pleriq; exiſtimant ſed Anthraca, id eſt Carbunculum lapidem, qui ob coloris flammei ſimilitudinē igneus appellatur. Sic ille: ſed Hebraicè legitur rīzpah, nōr. Idem ad Damafum in Epiſtola cuius initium, Septuaginta: Calculo, inquit, Sephora filium circuncidit, [*at hic Hebraicè legitur zer, non nophok, & ſolcem ſignificat.*] & Ieſus populum purgat à vitijs, & in Apocalypſi Dominus pollicetur vincentibus, vt accipiant calculum, & ſcribāt ſuper eum nomen nouum. Videntur autem mihi & Lxx. in eo quòd anthraca trāſtulerunt, idem ſenſiſſe quod ceteri. anthrax quippe quem nos Carbunculū interpretamur, genus eſt lapidis fulgidiatq; nitentis, quem etiam in XII. lapidibus inuenimus.

DE XII. GEMMIS

V.

Sapphirus. *זאפירוס*. Hebr. Sappir, *ספיר*. Esse quidem hanc Sapphirū vel ipsum Hebraicum nomen loquitur: vt non sint audiendi Iudæi, qui gemæ huic colorem rubrum aut candidum tribuunt: aliqui tamen ærei, id est, subærulei coloris esse rectè scribunt. Sunt qui crystallum vertant. R. Dauid Kimhi in radicibus tradit lapidem esse qui super incude non rumpatur, sed incus potius: albi & puri coloris: quæ duo Adamanti, non Sapphiro conueniunt.

V I.

Iaspis. *יאספוס*. Hebraicè Iahalom, *יהלום*. Munsterus & Fagius Adamantē reddūt. De hoc Abenezra sic scribit: Magnus sapiens Hispanus dicit eum esse lapidem, qui alio nomine almas [*corruptum pro adamas*] vocetur: & frangat omnes lapides, atq; etiam bedellium [*vniones aliqui interpretantur*] perforet: à verbo halam, quod est percutere,

tere, contundere, ut iod in principio
litera adiectitia sit. In medio Ra-
tionalis Deus ponere iussit Vrim &
Thummim, Lxx. vertunt *ἀλήθειαν καὶ*
ἀνδραγαθίαν, id est, doctrinam & veritatē,
ut quidam interpretantur. Epipha-
nius Adamantem, sicut & Suidas in
vocabulo *ἐσπερίδι*. Non rectē tamē hūc
in medio Sardonychum (Smaragdos
ipsi interpretantur) collocant. Sar-
donyches enim in humeris locaban-
tur, Vrim & Thummim in medio Ra-
tionalis supra ipsum cor. Porro de V-
rim & Thummim sententias autho-
rum multas variasq̃, recitant; Fagius
in Commentarijs in Exodum cap. 28.
& Munsterus in Annotationib⁹ suis.

Ego iahalom Hebræis Adamantem
esse censeo: nam schamir Hebraica di-
ctio, quam Ezechielis 3. & Zachariæ
7. adamantem reddunt plerique om-
nes, nō hunc, sed lapidem smirin Græ-
cis dictum, ab Hebræis nimirum fa-
cto nomine, significare mihi videtur.

(d)

DE XII. GEMMIS

Idem nomen Germani ferè seruane-
cint Smiragel. Caterùm iaspidis aliud
nomen Hebraicū infrà numero XII.
proferemus.

VII.

Lyncurius. *Λυγκύριος*, Lxx. etsi co-
dex noster perperam habet *αργυρεος*.
Hebraicè Lescchem, *לשכח*. Epiphanius,
& secutus eum Hieronymus, eandem
Hyacintho gemmam esse suspicatur.
Iudæi Turcicam vulgò dictam esse pu-
tant. Ego Lyncurium à Succino non
differre video : & id quoq; pro gem-
ma habitum olim, præsertim quod au-
reo colore pellucet ac splendet, mini-
mè dubito. Et fortè Lescchem vel Le-
sem vox, ad Glessum accedit: quo no-
mine veteres Germanos Succinū ap-
pellasse Plinius refert. hodie quidem
exoleuit.

VIII.

Achates. *Αχάτης*. Hebraicè Schebo,
שבו. R. David Kimhi tradit hanc gē-
mam ad hyacinthinum colorem de-
clina-

elinare. Chalda^o vertit Torkia, תורקיה, Turcicam vulgò dictam nimirum intelligens.

IX.

Amethystus. *ἀμύθυστος*. Hebraicè Achlamah, vel Abalamah, אכלמה. Videtur autem Grammaticis Iudæorū deriuari hoc nomen à chalom, id est, somnio: quòd qui gestat, semper somnia videat. Chaldaicè vocat, En eglā, *ܝܢ ܥܓܠܐ*, id est, oculus vituli, à similitudine.

X.

Chrysolithus. *χρυσόλιθος*. Hebraicè Tarschisch, *תַּרְשִׁישׁ*. Hanc R. David Kimhi coloris cartulei facit. Videtur autem à mari, vnde prouenit (inquit Fagius) nomen suum accepisse. Quare & Paraphrastes Chaldaus trāsfert, *ܟܪܝܣܬܐ*, Karus ioma, si rectè lego. Manus eius quasi sphaerulae aureae, habētes inclusum Tarschisch (Thartis, Munsterus,) Cantici 5. Sunt ex eruditissimis Rabinis, qui Hyacinthum interpre-

DE XII. GEMMIS

rentur. Munstero teste: dicentes habere formam Tekelet, *ῥῑαν*: quod nomen pro colore hyacinthino seu cæruleo lanæ aut ferici, semper accipi video in Sacris, nusquam autem pro gemma. Tharsis quidē alijs in locis alijs interpretantur mare, portum vel nauale, insulam, Aphricam. Mihi hoc in loco Hyacinthum vertere placuerit: quoniam aliud nullum huius gemmæ Hebraicum nomen inuenimus: & habet hæc quoq; maris subcæruleum colorem: ea præsertim Hyacinthi species, quam Veneti aut violacei coloris esse legimus, & imitari sapphirum. Et si ex nominis similitudine Tharsis, Turcicam vulgò vocatam esse aliquis cõiecerit: quæritidē cærulei coloris est. sed prior opinio magis arridet.

XI.

Onyx, vel Onychinus vt D. Hieronymi interpretatio habet: præstat autem onychem, vel onychium voce diminutiuâ dicere. Septuaginta hoc in loco

Beryllium. *Βερύλλιον*: sequente autem,
& ultimo Onychium, *ονύχιον*, posue-
runt, sicuti & Iosephus. Hebraicè legi-
tur Schoham, *שחם*: Erant autem Scho-
ham duo magni, etiam in humeris E-
pomidis, Lxx. Smaragdos verterunt,
Iosephus Sardonyches, cū hoc in lo-
co onychem vertat. lege suprā quæ in
Gemmæ primæ explicatione scripsi-
mus. Iudæus quidam Bibliorum pa-
raphrastes, serè ubiq; vertit *שחם*, Bur-
la, quæ vox ad Beryllum accedere vi-
detur, inquit Fagius. Phison fluuius
circuit totam terram Hauilah: in qua
est aurum bonum, & Bdolah, [*vel Be-
dolah: quod alij aliter interpretantur,*] &
Schoham, Geneseos 2. Augustinus
Steuchus in recognitione in Vetus
Testamētum: Variatur, inquit, in hoc
lapide Schoham: quem Aquila, Sym-
machus & Theodotion, Onychinū
sunt interpretati, quos sequitur Pa-
ginius in suo Thesauro. Septuaginta
lapidem Prasinum. Schoham, inquit

DE XII. GEMMIS

Agon Hebræus, lapis est preciosus, candidus & permixtus, (quod Onychi conuenire videtur,) vt citat Auen Ezra, se quidem ignorare professus. Vide plura superius de Hebraico hoc vocabulo in prima gemma.

XII.

Beryllus, vel Beryllium, Lxx. & Iosepho interpretibus. Vide proximè retro, numero XI. Hebraicum nomen est laschpneh, נַחֲשֵׁי, quod ad laspidē Græcis & Latinis vñtatū vocabulum ita accedit, vt minimè dubitandū videatur, quin hæc verè sit Iaspis: non quæ sexto loco Iahalom Hebraicè dicitur, & Iaspis à quibusdam vertitur, cum sit Adamas.

Hæc de duodecim Gemmis Ratio nalis siue potius Oraculi pontificij.

Porrò Ezechielis cap. 28. in thesauris (vel in diademate) principis Tyri, ex duodecim iam dictis, nominantur nouem, in Hebraico textu: à Lxx. verò & D. Hieronymo iidem omnes, v-

nà

na cum auro & argento. Et fortè $\alpha\gamma\gamma\upsilon\rho\iota\sigma\upsilon$ in textu scriptum fuit: $\lambda\iota\gamma\upsilon\rho\iota\sigma\upsilon$ verò in margine ad emendationē adscriptum, irrepsit postea in textum. in Hebraico enim auri tantūm mentio sit, argenti nulla. & Exodi etiam cap. 28. $\alpha\gamma\gamma\upsilon\rho\iota\sigma\upsilon$ pro $\lambda\iota\gamma\upsilon\rho\iota\sigma\upsilon$ malè legi, iam monui.

Postremò Apocalypseos cap. 21. de Hierusalem ciuitate cœlesti sic legimus: Et lumen eius simile lapidi preciosissimo, tanquā lapidi iaspidi crystallisanti. Et habebat murum magnū & altum, cum portis duodecim, &c. Eratq; structura muri eius ex iaspide: & ciuitas aurum purum, similis vitro puro. Et fundamenta muri omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, iaspis. Secundū, Saphirus. Tertium, † Chalcedonius. Quartum, Smaragdus. Quintum, † Sardonyx. Sextum, Sardius. Septimum, Chrysolithus. Octauum, Beryllus. Nonum, Topazius. Decimum, † Car-

chedonius.

DE XII. GEMMIS

„ cimum, Chrysoprasus. Undecimū,
„ Hyacinthus. Duodecimum, Ame-
„ thyllus.

Ex hisce, octo nominantur etiam
inter duodecim gemmas Rationalis
Aaronis: at Chalcedonius, Sardonyx,
Chrysoprasus & Hyacinthus, hic no-
minati, in Rationali non inueniuntur:
pro quibus ponuntur Carbunculus, Lyn-
curius, Achates & Onychium. Potest
autem pro Lyncurio intelligi Hyacin-
thus, uti Epiphanius etiam & Hiero-
nymus coniiciunt. Pro Carchedonio
[sic enim legerim *καρχαδώνιος*, non *χαρδα-
δώνιος*, vel Chalcedonius, ut nostri Codices ha-
bent,] Carbunculi species, Granatus
vulgò dictus: pro Sardonyche, Onyx
vel Onychium, cum sint congeneres,
& Sardonyx è Sardio & Onyche mi-
xtus. Atque ita reliquū erit ut pro Sche-
bo Hebraicum nomen in Rationali,
quod Achaten interpretantur, nos
Chrysoprasum reddamus, gemmam
multò preciosiorem, & Aaronis or-

natu

natu digniorem. Et sic ijdem duodecim utrinque lapides fuerint.

Statueram in principio huius Corollarij, locos Sacre scripturæ de pontificali Aaronis ornatu (circa Ephod siue epomidè præsertim, & Essen [Hoschen, quod & pectorale iudicij, λέξων & λεξων interpretantur] siue Rationale in medio epomidis anteriore parte supra ipsam cordis sedem, duodecim gemmis distinctum) recitare ad verbum: ut habentur Exodi capitibus 28. & 39. & Leuitici cap. 8. Deinde Ezechielis 28. locum, in quo eadè ferè gemmæ nominantur: & ex nouo Testamèto Apocalypseos cap. 21. Sed cum hos locos quisq; in suis Biblijs legere possit, breuitatis causa omisi.

Deinceps verò ut angustum quod superest huius quaternionis spacium vel in Typographi gratiâ expleatur, veterum quorundam loca argumentato præsentì apprimè conuenientia, adscribam.

DE XII. GEMMIS

Ephodem Iosephus Antiquitatum Iudaicarum libro tertio capite octavo, Græcanicæ epomidi similem facit. In huius medio (circa pectus medium) lacuna quædam relinquebatur, cui inferebatur frustū iisdem coloribus, quibus ephodes, variegatū. Id vocabatur essen, ac si dicas Rationale: & lacunam adamussim explebat. In utroque autem humero singuli sardoniches, fibularum vice epomidem annecebant.

Ceterū de bello Iudaico libro sexto capite sexto: Epomis, inquit, thoraci similis videbatur: duabus aureis aspidum [scutorum] specie vincebatur: quibus inclusi erant optimi maximique sardoniches. Rursus Antiquitatum libro tertio capite nono: Sardoniches, inquit, quos pontifex in humeris gestabat, mirè splendebant: is qui dextrum humerum occupabat, quoties litatus esset, tanto fulgore emissio, ut procul etiam in-

tuen-

mentibus conspiceretur, idq; præ-
ternaturam suam & consuetudinem:
[quasi & aliàs fulgere soliti, sed non adeò.]
Per duodecim verò gemmas, quas in
pectore pontifex insutas esse in-
stat, in bello victoriam prænunciare,
Deus solebat. nam prius quàm exer-
citus se moueret, tantus fulgor ex eis
emicabat, ut toti populo facilè inno-
tesceret, adesse Deū, opemque & au-
xilium suum inuocantibus esse alla-
torum. quapropter Greci, quotquot
à religione nostra non abhorrēt, cum
hoc miraculum pro compertissimo
habeāt, ita ut negari non possit, esse
na vocant *λόγος*. hoc est, oraculum.
Sed desiste tam essen quàm sardonix
fulgorem emittere, annis ducentis an-
tequam hæc commentaremur, irato
Deo propter legum suarum præuari-
cationem. Hæc ille. Plura au-
tem de Ephod leges apud
Suidam in vocabu-
lo *ἐφὸς*.

DE XII. GEMMIS
EX COMMENTARIORVM
diui Hieronymi libro 15. in Esa-
iam cap. 34.

DE natura duodecim lapidū atq;
gemmarum non est huius tem-
poris dicere, cum & Græcorum plu-
rimiscripserint, & Latinorum: è qui-
bus duos tantū nominabo, virum
sanctæ & venerabilis memoriæ epi-
scopum Epiphanium: qui insigni no-
bis ingenij & eruditionis suę reliquit
volumen, quod inscripsit *περὶ λίθων*.
Et Plinium Secundum, &c. Cæterū
ex duodecim lapidum in Rationali
Aaronis positorum numero in qua-
tuor ordines diuiso, secundus habet
carbunculum, sapphirum & iaspidē:
qui tres itidem hoc in capite Esaiæ
54. simul nominātur. Quare de tribus
his tantū dicemus in præsentia.

Carbunculus igitur videt̃ mihi igni-
tus sermo doctrinæ, qui fugato erro-
re tenebrarum, illuminat corda cre-
den-

dentiu, † & c. Porro Sapphirus qui
ponitur in fundamentis, coeli habet
similitudinem, & supra nos aëris. Eze-
chielis quoq; scriptura commemo-
rat: quodd locus in quo thronus Dei
sit, sapphiri habeat similitudinem, &
gloria Domini in hoc colore confi-
stat, qui portat imaginem supercœle-
stis. Sed propugnacula vrbis Domini
ex hoc est, murorum mœnia, iaspide
roborantur: qui possunt omnem alti-
tudinem eleuantem se contra scien-
tiam Dei destruere atq; conuincere,
& mendacium subijcere veritati. Qui
ergo in disputando fortissimus est, &
sanctarum scripturarum testimonijs
roboratus, iste propugnaculum Ec-
clesiæ est. Iaspidium multa sunt gene-
ra: [videtur hæc ex Epiphanio transtulisse,
et si parum bene, & in quibusdam varians:]
Alius est enim Smaragdi habens simi-
litudinem: qui reperitur in fontibus
Thermodoontis fluminis, & vocatur
N. quo omnia phantasmata fugari au-

DE XII. GEMMIS

tumant. Alius viridior mari, & tinctor
quasi floribus. hunc in Phrygiæ mon-
telida, & in profundissimis specubus
eius nasci referunt. Alium verò iuxta
Iberos Hyrcanosq; & mare Caspium
reperi, & præcipuè iuxta locū Ne-
sin. Est & alius laspis niui & spume
marinorum fluctuum similis, & ele-
menter quasi mixto cruore subrotu-
lans. Hoc diximus vt vniuersas gra-
tias spirituales in Ecclesiæ propugna-
culis cognoscamus: quas qui habue-
rit, vanos timores fugat, & potest ei
sponsa dicere: Fratruelis meus candi-
dus & rubicundus. Portæ autem
stius ciuitatis de lapide sunt crys-
tallo: qui scalpitur varijs modis: quo la-
pide nihil purius est. Deniq; vehemen-
tissimis alpium frigoribus, & in acceli-
sis Soli speluncis, concrefcere aquæ
dicuntur in crySTALLUM, & tactu qui-
dem lapidem, v. su aquam esse, &c.

Quod ad colores, quibus vt vela
templi, ita & Pontificis lipomis & Ra-
tio-

tionale distinguebantur, (aureū, hyssinum, coccinum seu puniceum, purpureum, & hyacinthinum vel ianthinum,) de ijs hic quicquam adferre, angustia temporis & loci excludimur. Cui vacat & libet, legat Iosephum Antiquitatum 3. 8. & Philonem de vita Moysis libro tertio: & Originem

Homilia nona in Exodusum.

FINIS.

A
P R
Dian
mem
cul a
legi
quar
valg

Ad

DE GEMMIS

ALIQUOT, IIS

PRÆSERTIM QUARVM

Divus Ioannes Apostolus in sua Apocalypsi
meminit : De alijs quoque , quarum usus hoc
sæculi apud omnes percrebruit , Libri duo : Theo-
logis non minus utiles quàm Philosophis , &
minimo felicioribus ingenijs periuicundi , è non
vulgaribus utriusque philosophiæ adytis de-
prompti : auctore Francisco Ruco,

Doctore medico Insu-
lano.

Editio secunda. nam prima mutila, & in-
tellectio auctore edita fuerat.

Attilis

P. Gessneri L.

Gessner

missy

TIGURI M.D. LXVI.

*AVTHORES IN HIS
libris citati.*

Aëtius	Ioannes Manardus
Albertus Magnus	Marbodens poeta Gal-
Antonius Lodoicus	lus
Apuleius	Martilius Ficinus
Aristoteles	Nicolaus Florentinus
Arnoldus à Villa nova	Numenius
Auerrois	Paulus Aegineta
D. Augustinus	Petrus Aponensis
Attilus Gellius	Petrus Cramus
Carolus Bouillius	Plato
C. Plinius	Plorinus
Dioscorides	Rafes
Galenus	Solinus
Georgius Pistorius Vil-	Theodoretus Cyrensis
luginensis	episcopus
Halyabbas	Theophrastus
Hermolaus	Thomas Aquinas
Hieronymus Hunge-	Vincentius in Specula
stus	naturalis historiar.
Iamblichus	

LIBRI PRIMI CAPITA.

1. <i>Lapidū & Gem</i>
<i>rum generationis</i>
<i>causſe.</i>	<i>Gemmarum pro-</i>
<i>prietates occulte.</i>
2. <i>Quid ſint, & vn</i>
<i>de vim fortiātur,</i>	3. <i>De ratione et cau</i>
<i>ſis viriū in Gem-</i>
<i>mis.</i>

LIBRI SECVNDI PARS

prima, De Gemmis XIII.

in D. Ioan. Apocalypſi
memoratis.

<i>Cap. 1. De Iaspidis diſ</i>
<i>ſerētys & virib.</i>	7. <i>De Chryſolitho.</i>
1. <i>De Sapphiro.</i>	8. <i>De Beryllo.</i>
2. <i>De Carchedonio.</i>	9. <i>De Topazio.</i>
3. <i>De Smaragdo.</i>	10. <i>De Chryſopraſo.</i>
4. <i>De Sardonyche.</i>	11. <i>De Amethyſto.</i>
5. <i>De Sardonio.</i>	12. <i>De Hyacintho.</i>
6. <i>De Sardonio.</i>	13. <i>De Margaritis.</i>

PARS II. DE CAETERIS A-

liquot Gemmis & lapidibus.

<i>Cap. 14. De Carbu-</i>
<i>culis.</i>	16. <i>De Achate.</i>
15. <i>De Adamante.</i>	17. <i>De Aleſtorio.</i>
	18. <i>De Torcoide.</i>

19. De Corallio.	25. De Hamatite.
20. De Corneolo.	26. De Succino.
21. De Cyaneo.	27. De scilicitarum
22. De Chelidonio.	à veris Gemm
23. De Actite.	differentia.
24. De Magnete.	

His subijciuntur:

*Excerpta quædam ex Authoris Epistola
apologetica, qua de figuris, quæ insculpuntur
Gemmis, agitur.*

PASCHASII Balduini Canonici
Phalempinensis ad Fr. Rueum Epistola eru-
dita: qua super his duobus Ruei libris iudiciū
cōtinetur primum: deinde de Hēbraicis Gem-
marum nominibus, deq; earum admi-
ratione, vsu, abusu & viri-
bus tractatur.

DE

I
DE GEMMARVM
ORTV, LIBER
PRIMVS.

*De lapidum & Gemmarum genera-
tionis causis diuersis. Ca-
put I.*

Numqueng lapidem ex altero maximè duorū elementorum, terra scilicet vel aqua, conuari apud omnes rerum naturalium peritos, tam in confessio est atque naturali rationi peruium, vt nullus, ni vel leberide cæcior, addubitarit. Porro qui lapides non perspicui sunt, ex terrea crassio- req; quadam substātia, humido tenaci perfusa, generationis materiam mutuat sunt. Qui verò pellucidi visuntur, ex aqua præsertim consistunt, cui subtilis quædam terrea nec obscura materies immixta est, vt & in crystal-

Non per-
spicuum
lapidum
causæ.
Pellucida-
rum Gem-
marū cau-
sæ.

FRANCISCI RVEI

Id ac beryllo glaciæ speciem planè re-
ferentibus videre est. Quanquā & hæc
intelligi velim, nō quòd duo reliqua
rerum principia, ignem dico ac aërē,
ab illorum mixtura separem. Apud
principes nanque philosophos com-
plures conuenit, Omne mixtum ex
quatuor elementis constare. Verum-
enimuerò ita quæ diximus accipien-
da sunt vt alterum illorum, terram ni-
mirum vel aquā, in quo uis lapide præ-
cellere intelligas, etiamsi aliter Ploti-
nus sentire videri possit, de quo alibi
fusiùs egimus.

Lapillorū
caussa effi-
ciens du-
plex.

Quòd autem ad effectricem voca-
tam causam attinet, duplicem eam
vtriusque philosophiæ principes nu-
merarunt: altera nanque suprema, al-
tera verò inferior. Princeps caussa est
Deus. Deus ipse Optimus Maximus, rerum
omnium creator & seruator, in quo,
cum quo, & per quem sunt omnia, &
sine quo (diuo Ioanne Apostolo te-
ste) nihil factum est. Quem & Aristoteli-
teles

teles Ens entium, supremamque vocabat intelligentiam, asserens omne opus naturæ, opus esse intelligentiæ. Illum itaque Deum, ut omnium rerum creatorem, ita singulorum primariam & simpliciter necessariam causam, ut etiam lapillorum gemmarumque, Christiani omnes norunt. Quandoquidem sapientis est oraculum: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul: quod equidem bifariam interpretatum inuenio: Quibusdam quod dicitur simul, non ad creationis instans referentibus, verum ad instantis propositi diuini, ut scilicet sit sensus, quod Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Simul creata omnia, quomodo

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui de mirabilibus sacræ scripturæ inscribitur, habere repetio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulasque Gemmas creauit, dum videlicet vnica solaque sua voluntate multiformem quarumuis

Specierum ac indiuiduorum diuersitatem fieri voluit: in qua voluntate vnicuique simplicissimaque singula simul fecit, quæ ab eorum ortus principio per tempus dispensare non desistit. Quibus & hic accedere possit germanior forsitan intellectus, cui philosophi complures & non obscuri, ipsa quoque ratio subscribunt: scilicet quod Deus omnia simul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac seminarium quoddam materię primæ, ante generum, specierum atque indiuiduorum differentiationem, infudit. Illa siquidem materies, diuisionis adhuc & productionis expers, moles erat quædam informis, omnium tamen formarum seminio ab ipso creatore perfusa: vnde tradem, quando, & ijs medijs quibus sum premus opifex ab æterno præseit & vult, perfecta rerum productio & formatura extimularetur. Ideoque & hi admittunt omnia quidē simul esse creatura,

† tandem aliquid
quando

ta, non autem simul esse facta. Confirmat & id sententiæ diuus ille Augustinus super Genesim, adserens, quæ à natura generantur, secundum rationes seminales in materia consistêtes, producuntur: quod & multo copiosius disseruit tertio de Trinitate cap. 9. ut scilicet inaudias materiam in se habere, & quasi fouere cunctarum formarum rationes seminales sibi à primæua constitutione ingenitas inlitas: ex quibus tandem, agentis actionem, pro modo, expertis, educantur extimulenturque formæ naturales, elementorum commixtionem essentialiter consequentes, ut & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant verè, & (ut dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verùm de his alibi fusius. Nunc verò hæc de principe illa causâ & Gemmarum plasmatore sufficiant. Quæ tametsi cunctis sat esse queant: quia tamen pulchrum, decorum atque utile est homi-

Causæ in-
feriores se-
cundæ, vel
mediæ.

nihaud vsquequaque indocto, nosse
quibus secundis medijsq; causis, vn-
de cuncta de quibus disceptatur, ori-
ginem capessunt, non pigebit hoc lo-
ci aliarum quoque inferiorum caus-
arum commemorasse. hoc namq; pa-
cto fiet vt absolutior de his nostra sit
traditio. Quanquam enim Deus om-
nium sit causa immediata, quædam
tamen solus, & citra alicuius coagen-
tis admissionem, efficit: ideoque (vt
aiunt Theologi) eorum causa est to-
ta. Nonnunquam, sua liberalissima
bonitate, cooperantes alias secū ad-
fiscit affouetque causas, & hoc pro-
pter connexionem vniuersi: ita tamē
vt nulla alteri aduersetur. Proinde (vt
„ inquit Bonauentura libro secundo,
„ quæstione secunda, circa finem) quia
„ diuina voluntas nō cognoscitur, nec
„ ipsa ab actione excludit operatio-
„ nem causæ creatæ: nec etiam ab ea-
„ rum cognitione humanam capacita-
„ tem arcet. Ideoque bonum & peruti-
le est,

est, se se exercere in cognitione cau-
 sarum creatarum. Ante hunc item
 multis seculis Pindarus asseruit, quod
 quicquid intra se terra occultat, & vl-
 tra coelum positum est, homo con-
 templatur. Nec id infructuosum pu-
 tes: quoniam, diuo Paulo autore, in-
 uisibilia Dei à creatura mundi per ea
 quæ facta sunt, intellecta cōspiciunt,
 sempiterna quoque eius virtus & diui-
 nitas. Verū vnde digressi sumus, pedē
 referre libet. Prætermisissis itaque nūc
 superioribus causis, in sequentium
 duorum capitum gratiam, non vul-
 garium philosophorum placita nar-
 raturi dicimus, quod à primario il-
 lo omnium principio, inferior humi-
 liorque Gemmarum causa dici po-
 test, facultas cœlestis orbis moti, ab
 ipso Deo transfusa, pro ipsius orbis
 diuersarum partium varia positione,
 quam astrorum periti aspectum ap-
 pellant. Porro, quid sit cœli orbium,
 planetarum, syderum ve aspectus.

Coelū gem-
 marū cau-
 sâ efficien-
 tis quandā
 habet rati-
 onem.

situs siue configuratio, non est huius
 instituti: quamobrem Mathematicæ
 peritis relinquo. Hocvnum præfatur
 quod pro variorum aspectuum ratio-
 ne & materiei multiuga præparatio-
 ne diuersas in subiecta hæc corpora
 cœlum creditur transfundere virtu-
 tes. Qua de re philosophi illi propin-
 quiores sensibilesq; causas scrutati,
 cœlo ipsi extenso vim illam mineralē
 lapidificam tribuendam censuerunt,
 mediatē vel immediatē, vt dicūt, hoc
 est intercurrente alia causa vel non.
 Mediatē quidem, quod tametsi cor-
 pora cœlica loca nō rarō mutant, ap-
 pareret tamen sedes eas lapidificas fa-
 cultatē illam, semel ac efficacissimo
 cœli conatu conceptam, tam contu-
 maciter retinere, vt lapides per mul-
 tum zuum gignendo, iam dictæ po-
 tentiæ fidem propalāre testentur.

Hinc fieri arbitror quiddam mira-
 bile & silentio minimè premendum.
 Relatum mihi iam pridem est à domi-

aquadam fide digna, quòd Domi-
 ni Heuerensis è Luxemburgorum il-
 lustri genere oriùda, duos habeat ser-
 uatq; hæreditarios Adamantes, qui
 alios crebrò, tanto naturæ miraculo,
 producant, vt eos quicùq; statis tem-
 poribus intueantur, οὐ γὰρ, id est cõ-
 generem sibi prolem eniti, palàm iudi-
 cent. cuius causam, siquidem in natu-
 ra tam raro opere nobis philosopha-
 ri licebit, putauerim esse, quòd vis il-
 la cœlestis parentibus tenaciter infi-
 muata (quam adamantificam quis no-
 minauerit) aërem circumfusus in a-
 quam primum, congruamq; substan-
 tiam, demùm in Adamantem gemmã
 durauerit transformaueritq;. Quod
 ne iustò plus admiretur quispiam, au-
 tor est Theophrastus esse lapides qui
 pariant: nimirum quòd virtus illa cœ-
 lestis tenaci materiæ, vti præstruxi-
 mus, semel transfusa, subiectæ contu-
 maciùs cohæret substantiæ: quæ vi-
 delicet quò vehementiorè cœli actio

Adamantes
 sibi simi-
 les parent.

nem experta est, eò pertinacius hanc
retinere intelligitur.

Instrumen-
talis Gemi-
narū cau-
sa.

Vicina aut & cōiuncta seu instru-
mentalī lapidum causā duplex an-
numerat. Vel enim calidū quoddam
est, (si ex elementis corpora substan-
tialiter fieri statuamus:) aut caliditas,
(si solas in mixtis qualitates asseruam
sentiamus) in materia terrea persistens,
& humidū tenax per terreæ molis re-
nuissimas quasque partes diducens, di-
gerensque hac ratione singulorum ele-
mentorū, terre præsertim & aque por-
tiones tam apte & ad amussim cōfun-
dens atque cōglutinans, sed & ab omni
excrementosa fæce despumās, ut pro
lapidis Gemmæve forma producen-
da materiā ipsam rectè præparet. Aut
demum ea causā frigidū quoddā est,
siue frigiditas, in aqua substantia ter-
restris & sicce materiæ actionem per-
peffa consistens, sua constrictione (si
gidi namque est cōstringere) omnem su-
perabundantē humorem adeò expri-
mens,

mēs, vt etiā impendiō induret, adeoq;
 tantum eius relinquat, quantū ad de-
 centem partium connexionem sit ne-
 cessarium, vt & hinc inuitandę formę
 materia disponatur excolaturq;. Qua-
 de re non diffitentur philosophi illi,
 quod quamuis lapilli hi à frigido coa-
 luerint, à calido tamen, citra alterius
 humoris appulsum, liquari contuma-
 citer recusant: quod videlicet tanta
 in illis humidi sicciq; naturalis com-
 mixtio, germanitas & necessitudo, vt
 suo omni ex parte contrario affici re-
 nuant: nec non, nisi familiaris qualita-
 tis illicio affecti, ad externę qualitat-
 is actionem conuiueant. Quanquā non
 deesse compertū habeamus qui duo
 tantum elementa recipiant: ac frigi-
 dum vt à natura, ita ab omni actione
 secludant, qui debile calidum

Gemmarum causam con-
 stituunt: de quibus
 aliās.

FRANCISCI RVEI

Quid sint, & unde vim sortiantur,
Gemmarum proprietates oc-
cultæ. Cap. II.

A Vtor est Galenus nono simpli-
cium pharmacorū libro, quod
Gemmæ vires habeant partim secun-
dum substantiæ totius proprietatem,
partim secundum qualitates effecti-
ces, hoc est manifestas: quas cum po-
tentijs hic emanantibus ea medicæ
pars, quam Græci *φάρμακον κρυπτόν*, La-
tini medicatiuam appellāt, in primis
contemplatur. cuius considerationi
præsens institutum non amplectitur.
Porro substantiæ totius proprietatē
philosophi vocant occultam, quod
substantia virium, quibus stupenda il-
la munia absoluuntur, humanæ ratio-
nis fugiat captam: vt ne summis quid-
dem viris illarum aliquā penitus asse-
qui contingerit aliter quā multo v-
su. Nimirum quod omnis proprietatis
vera ex methodo cognitio colligenda

Cur virtus
occulta di-
catur.

penda sit, ab eius causis proximis evidentibusque quæ bifariam discriminantur: vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipsius formæ specificæ ratione. Porro commixtionis modus miscibilium, mixtura & cōglutinatione perscitur, quæ exactè peruestigari humana diligentia nequeat, vel eo maximè nomine quòd infinita sit illorum cōmiscendorum proportio. Eius verò quæ speciem adfert formæ rationem, vel ideo imperferutabilem intelligere est, quòd ipsam prodire autumat, partim quidem (vt præstruximus) ex potentia materiæ, formarū rudimentis seu seminij à primæua constitutione perfusæ, partim autem (vt magis philosophorum illustrium turbe placet) ab ideis in mente diuina cōsistentibus (quas diuus Augustinus primordiales vocat) id est, ab ipso Deo, hinc ab anima mundi (si Platonicis consentimus) & alijs inferioris ordinis calicis corporibus, in elementa

Dux proportionis
causæ.

Vide illustrium
quorundam philosophorum
sententiam
de formarū
origine
& in materiam
infusione.

primum influentibus : deinde & per
 ea media ad formam iam pridem im-
 minatam & ceu inchoatam (tanquam
 scilicet mentis alicuius & voluntatis
 diuinæ ministris) disponentibus : Quo-
 ius præparationis absolutam conside-
 rationem, humana etiam quantum
 diligens aut sublimis sagacitas nõ alle-
 quatur. Cum itaq; reconditarum illa-
 rum facultatum causæ humano sen-
 su nequeant prehendi, nemini dubium
 esse suspicor, quin omnibus persua-
 quodd nulla illarum proprietatum ra-
 tionabili, hoc est, per rationem huma-
 nam deducto inuentoq; experimen-
 to, sed casuali duntaxat euentu com-
 perta explorataq; dici possit: vel om-
 nino aliquo reuelationis modo, vti
 per somnia nonnunquam legimus con-
 tigisse. Quo modo scitum est syluestri
 rosæ radicem aduersus canis rabidi
 morsum, aquæ pauorẽ omnisq; po-
 tus metum & graue fastidium adferen-
 tem, præstare. Matre scilicet, cuius fi-
 lius

his in Lacetania Hispaniæ finitima
 belligerans, morsus periclitabatur, per
 somnum (visa in fruteto illius radice
 sibi suauiter applaudente) præmoni-
 ta: quam & deinde qua potuit dilige-
 tia filio misit, ex lacte potandam, filium
 obsecrans ut religioni parens matri ob-
 secundaret biberetq. Quo unico sim-
 pliciq. remedio, miles ille præter om-
 nem expectationem seruatus, occa-
 sionem præbuit cognoscendæ eius ra-
 diis occultæ contra illum affectum
 facultatis. Est igitur mixtilatens oc-
 cultæ proprietatis, facultas quædam
 propter ea, unde ipsum essentialiter
 consistit, insita: perq. priuatas opera-
 tiones, multo usu periculose solo, vel
 aliqua reuelatione, citra rationem co-
 gnita. Quod demum mixtionis ac co-
 glutinationis meminimus, illud obi-
 ter lucidioris doctrinæ gratia his quo-
 que cōnectere libet (forsitan em tan-
 te diuersitatis occasione scisciteris ac
 libenter audias) quod tam discrepans

Quid mix-
 tu recodi-
 ta proprie-
 tas.

† per

mixturæ & coaptationis causam philo-
 sophi sunt arbitrati esse, vim quan-
 dam cœlestem subiectæ materiæ par-
 tes, varias licet, pro sua virtute permi-
 scentem: adeoque, vel vario huius per-
 mixtionis tenore, eam materiam ad
 nouam formam decenter apparentem,
 in quam tandem ad amussim disposi-
 tam & excultam mirificæ illæ trans-
 funduntur virtutes, formas consequen-
 tes specificas. Porro hæc dicendi con-
 sequutione eò tandem deuenimus, ut
 de earum quæ in Gemmis sunt pro-
 prietatum facultatumque reconditarum
 causarum, quas antè præstroximus, no-
 bis sese vitro ac præter expectationem
 diligentius perscrutandæ, ac in con-
 spectum reuocandæ, insinuent. Celé-
 bris est itaque philosophorum senten-
 tia, quod omnis causarum turba ab
 vna eademque principe pendet, duci-
 tur atque conseruatur: ad quam & pro-
 pter quam, ceu ad communem om-
 nium finem causæ omnes sua munia

tan-

Omnium
 causarum
 vnica prin-
 ceps.

tanquam communi quodam & insito consensu dirigunt. Deinde & omnia fieri desuper à summo bono, hoc est, Deo ipso: eademque esse & optima & ordinatissima. Proinde non irret inficias, Gemmas & earum virtutes à Domino Deo esse, eumque etiam solum eunctorum causam dici posse veram, alias autem causas improprie & ceu per analogiam nominari non dissiterentur. Veruntamen quanquam philosophis illis cognitum id & optime perspectum esset, nihilo tamen magis conqueuit mira infatigabilisque illorum aviditas discendi, & in suis operibus creatorem admirandi contemplandique desiderium. Quinimò insito quodam cœlesti ardore vigoreque ad propinquiores rerum causas, ceu videlicet primæ illi ac veræ utcumque instrumentarias, animorum suorum penè diuinam atque perspicacissimam subtilitatem intenderunt. Hinc itaque, cum bono, mentem, hoc est, pri-

mam sapiētiam, quam & boni verbi
 illorum quidam nominant: & cum
 mente, intellectu, totū utrūq; mun-
 † sensibile (intelligibilem dico & vitam) statueret
 sunt opinati. Quū verò bonū ipsum
 mentem & intellectum vnū quid esse
 ac vnica simplicissimāq; substantia quā
 stere adstruunt, vnicū esse rerum o-
 mnium & singularum principiū pro-
 ficientur, semper omnib⁹ adstant, cun-
 cta fouens, viuificans, excitans, com-
 plens & roborans. De quo sacer ille
 Orpheus ita cecinit:

Cuncta fouēs, atq; ipse serēs super omnia sese

Hinc & diuinus ipse Plato diuino

Sole collustratus ita in Sophista ait

- » Animalia cuncta mortalia plantasq;
 » & quæcūq; terra ex seminibus radi-
 » cibus ve nascuntur, & quæcūq; in-
 » nimata in terra consistunt, siue lique-
 » fieri possint siue non, nunquid ab a-
 » lio quodam opifice fabricata quā a
 » Deo facta esse, cum prius nō fuissent,
 » dicimus? An multorū doctrinā sermo-
 nesq;

nesq; sectabimur dicentium ista, na-
 ra ipsa, gigni à causa quadam for-
 mata sine mente hæc agente: vel cum
 ratione potius scientiaq; diuina, quæ
 ab ipso Deo sit orta? Nos enim uero
 Christiana fide ac veritate edocti, pri-
 mum hoc rerû omnium principium,
 singulari substantia, & tribus perso-
 nis, conformi, simplicissimaq; volun-
 tate, vnitatem, maiestatem, æqualitatem, ac
 omnipotentiam cõprehendimus & ve-
 neramur, Patremq; vocamus, quẽ illi
 bonum simpliciter: Filium & verbum
 patris, nos: mentem, primamq; sapien-
 tiam, illi. Spiritum quoq; sanctum nos ap-
 pellamus, quem illorû diuiniore bo-
 ni intellectum & amorem nuncupant,
 vel animam cuncta viuificantem & ani-
 mantem alij. De quo Plotinus libro de
 intellectu ca. 2. ita insit: Quisnã est po-
 tissimû qui tradit, animo sapientiam?
 hic pfectò necessario est intellectus:
 Intellectus (inquam) qui non aliàs q-
 dem intellectus sit, aliàs verò expers

vide egre-
 giã de Deo
 Plotinisen-
 tentiam.

„ intelligentiæ: sed verus potius intelli
 „ ctus, qui hanc ob causam seipso sit
 „ pulcher. Sed nūquid in hoc velut pri
 „ mo, nobis est quiescendum, an pro
 „ gressus super mentem quoque progres
 „ sū endum? nempe mens ipsa nobis in al
 „ tum progredientibus prior occurrit
 „ quàm principium omnium primum,
 „ quasi in ipsius boni vestibulo con
 „ dita, omnia in seipso nunciās & signi
 „ ficans, velut quædam ipsius boni fi
 „ gura. Deinde & eiusdem libri cap.
 „ 5. Eadem quoq; (inquit) transferet ad
 „ vniuersum, in eo similiter perueniet
 „ ad intellectum, cognoscens eum effe
 „ ctorem reuera totiusq; artificem. ha
 „ ctenus Plotinus. Porro in intellectu
 „ mundum quendam intelligibilem ha
 „ beri voluerunt, hoc est omnium rerū,
 „ idearum plenitudinem, sed & in men
 „ te omnium iuxta & singularum crea
 „ andarum, gignendarum ac producen
 „ darum, id est, futurarum rerum idearū,
 „ æterna, simplici congeneraq; substan
 „ tia.

tia, solis relatiuis rationibus abinuicē
 dispescitas, persistere intellexerūt. E-
 ademq; ideas principes esse rerū om-
 nium causas arbitrati sunt, ab eisq;
 ceu quosdam actus, pendere & esse a-
 nimas omnes intellectuales, intelligē-
 tias, corpora cœlestia, & quicquid in
 inferiori hoc mundo est vīpiam. Pro-
 inde proximam creati mundi caus-
 sam, item & cunctarum proprietatū,
 mēti & intellectui, hoc est verbo Dei
 & spiritui sancto detulerunt: quan-
 quam ne ipsum quidem bonum ab
 hac creatione separarint, vt ex locis
 iam citatis & alijs non raris phi-
 losophorum autoritatibus patere li-
 quiddō potest: quemadmodum sacras
 etiam literas legere est Deo patri per
 verbum & in spiritu sancto, tanquam
 vni principio mundi creationem tri-
 buere. Qui fecisti (inquit Sapientia)
 omnia verbo tuo: & Psalter, Verbo
 Domini cœli firmati sunt, & spiritu
 oris eius omnis virtus eorum. Verum

Ideæ quid
sint.

enimvero omnibus exploratū velim,
Ideas illas in mente diuina nihil esse
ab ipsa Dei substantia & præsentia,
id est omnium præcognitione & vo-
luntate æterna, discretum. Quem, in-
quam, Deum certum est non tantum
singulorū generū, verumetiam specie-
rum ac indiuiduorū omniū exactissimam
proprijsimamq; & constituere
& ab æterno præscire substantiā, com-
positionē, formam ac vires tum pro-
prias tum communes, & si quid præ-
terea illis insit. Vt & hinc accipias di-

Diuinæ I-
deæ, id est,
Deus ipse,
omniū re-
rum causa
princeps.

uinās illas Ideas cuiusvis speciei ac in-
diuidui principes esse causas: nō mo-
dò quod sint, verumetiam cuiusque
rum potestatis tam communis quam
proprie. Cui & id mihi pulchrè arri-
dere videtur quod plerisque philoso-
phis placere inuenio: Nempe q; virtu-
tibus certis, id est, certam stabilemque
rationem habentibus, non fortuitis,
sed efficacibus, potentibus, indefec-
entibus, nihil frustra inuanūq; ex sese

molientibus, moueantur vires in rerū
 natura consistentes, sed de his in alio
 nostro opere fufius ac fyncerius dijs
 fauentibus difleremus. Porro à men-
 te ipfa & intellectu illorū plurimi vo-
 lent effufam creatam ve animam vnā
 intellectualem, vniuerfo orbi cōmu-
 nem, quam idcirco mundi animā vo-
 cant. Eandemq; sub mente illa mun-
 di regina rectrice ve, toti mundo prę-
 efle, atq; per eum totum diffundi: vt
 fcilicet tanquam primæ illi cauffæ mi-
 niſtrās, cuncta per eam & sub eius im-
 perio moueret, cogeret, foueret, mo-
 deraret, efficeret, primariæ illius cau-
 ffæ, Dei videlicet ipſius, præcepto pa-
 tens obfecundansq;. Quapropter &
 in animam illam mentem impreſſiſſe
 ſenſerunt rerum omnium primarias
 principēſque rationes ſeminales, tan-
 tum ab Ideis diuinis nobilitate diſti-
 tas, quantum ignobiliori ſubiecto ad
 obſequium infuſæ hærent. Quas for-
 ſitan intellexerit quiſpiam rationem

De anima
 mudi ſecū
 dum philo-
 ſophos plē-
 toſq;

esse omnium producendarum rerū
 ac mediorum, quibus Deus ipse eas
 producere ac proferre voluerit con-
 stitueritq; , cum facultate quā media
 illa promouere ipsa possit anima: illa
 tamen similis quædam anima pio-
 loqui Christiano admitti debeat. Ve-
 rum philosophorum quorundā pla-
 cita narramus, non approbamus, illi
 præterea animam sentiunt per omnia
 in omnibus diffundi: & omnia mentem
 obedientem, eiq; ministrantem pro-
 mouere ac vegetare, vt & hinc nō ab-
 re dici possit instrumentum primorum
 eorum quæ Deus ordinato communi-
 niq; euentu, hoc est, secundum natu-
 ram efficit: qua de re hanc animam à
 mente & intellectu primam vitā non
 cuparunt. Cui quoq; mentem, substantiam
 ac rationem: intellectum ve-
 rò vt esset intellectualis, impartiuissē
 in literis fecerunt. Eam deniq; per omnia
 statum spirare vitalem spiritua-
 lem q; prodiderunt, dum suo scilicet

Spiritus
 mundi phi-
 losophus
 quid

spe-

spiritu per omnia penetrans omnia
 videt, tangit sentitq; & id quidē mo-
 do quodam suo, nostris sensibus lon-
 ge impari, incognito & multis nomi-
 nibus discriminato. quo deniq; vni-
 co flatu spirituq; actu lucido, vi cali-
 do & omnis generationis fomite: ceu
 scilicet interioris vitæ quadam pro-
 pagine, atq; veriùs tanquam diuinæ
 virtutis vehiculo, semper vbiq; pullu-
 lare animam illam vniuersalem mun-
 di existimarunt: quam & forsitan in-
 tellexerūt sub Deo ipso, principium
 esse intrinsecum, quo formarū in ma-
 teria rationes seminales ad sui scatu-
 riginem promotionemq; moueātur
 ac emergant. Sed hæc missa fiant.
 Discaueo nanq; longiùs me fortassis
 ī palatum, vela ventis præmaturè con-
 cedere. iam itaq; quæ diximus paucis
 perstringentes addamus, Deum Opt.
 Max. † prudentiss. omnipotentē, sum-
 mum deniq; bonum, † clementi pluri-
 mum ac liberalissimā suā bonitate, re-

teuagati
 Cuncta &
 à Deo & ad
 Deū ex or-
 dine cōsti-
 tuta sunt.
 † sapientiss.
 mum,
 † clementia
 plurima,

bus cunctis pro sola sua volūtatē, harmoniam, concentum ordinemq; & se & ad se pręstituisse: quem stabile ac incōcūsum eatenus esse vult, quatenus aliter non disponere decreuit. Harmonico pręterea illo consensu, sibi omnium creatori ministrare voluit: primum quidem (quod ad hunc materialem inferioremq; mundū spectat) secundum philosophos illos, ipsam mundi animam ac eius spiritū deinde cælum ipsum extensum orbibus, figuris, astris maximis, planetis, stellis & luminibus consistens. Illam itaq; animam, hoc quoq; cælū, principij causęq; sub cælo formatarum generatarumq; rerum & transfusarū proprietatū rationē quandam inisse, ideo philosophi illi putarūt, quid ad mundi dispensationē, tamen non ex necessitate, vberissima tamē Deo bonitate, quā eatenus admittuntur. Quod & Avicennas ipse in suis Metaphysicis sensisse videtur. Quæcun-

que (inquit) hîc fiunt, oportet præ-
 existere in motibus & conceptioni-
 bus stellarum & orbium. Ab ijs enim
 ipsa etiam elementa, nonnunquam &
 artes quædam, similiter & res artifici-
 osæ accidentalis saltem vel externæ
 causæ quandam sibi denominationē
 vendicant. Placet itaq; philosophis
 illis formam & ex ea vim occultā om-
 nis mixti esse, primum quidem ab I-
 deis illis diuinis, id est, à Deo ipso om-
 nium creatore & plasmatore, mini-
 strantibus ei anima mundi (si Platoni
 eis consentimus adferimus ve) dein-
 de & ipsis orbibus cœlicisq; corpori-
 bus, planetis, syderibus, figuris, lumi-
 nibus, & si quid præterea cœlo exten-
 so similis rationis insit: post hæc & e-
 lemētorum temperaturis cœlicis in-
 fluxibus affectis, causis inquam præ-
 parantibus, & materiam ad nouā for-
 mam coaptantibus. Habent itaq; (iux-
 ta philosophorum illorum sensum)
 virtutes illæ reconditæ suā originē ab

Proprieta-
 tum occul-
 tarum cau-
 sâ unde
 sunt.

expressis specificis determinatisque
 formis, à cœlo tamen materiali per
 res præparatorias, in archetypo per
 deas ac formas exemplares, quæ om
 nes causæ ad cuiusvis rei generatio
 nem absolutam (quod ad communem
 ordinatamq; Dei constitutionem per
 tinet) conuenire illis videntur. Vnde
 tandem id esse verum commonstre
 tur, quod iamiam dicebamus, quod
 Deus scilicet rebus omnibus pro li
 bera sua voluntate, altissima ac præ
 stabilissima bonitate, harmoniâ, con
 centum & ordinem à se & ad se quæ
 dam instituit, indeq; rerum omnium
 cum prima causa, Deo ipso, sympa
 thia, connexio, correspondentia con
 sensusve, Diuinum de singulis decre
 tum naturâ sequens, non ineptè sta
 tuatur: hoc est, ut omnes vires creatu
 ris rebusq; artificiosis insitas, à Deo i
 pso (qui omnium est actus primus, &
 actionis omnis principium creatura
 impermiscibile) ministrantibus eis i
 dictis

dictis causis, quæ ideo secundæ vocantur, pēdere ac esse intelligas. Qui tamen pro libera & omnipotenti sua voluntate (omissis quandoq; ijs quorum meminimus medijs ac ministris) immediatè ex seipso ea facit q̄ vult, quibus quoq; miraculis nomen est. Ceterum ex his luce meridiana clariùs patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solum à materiæ varia alteratione seu præparatione, sed à diuerso cœli afflatu, maxime autem à discriminatis formis: discrimine, inquam, nō solum speciem consequente, sed & cuius individuo proprio: Tamen si materiæ apparatus rebus gignendis ac perficiendis non obscuri esse momēti certum sit. Quæ ratione videre est individua eiusdem etiam speciei, alia alijs etiam esse clariora, vel viribus ignobilia, pro videlicet symmetria, puritate vel confusione eorum substantiæ. Nemini nancquererum naturalium gnaro dubiū

Effectuum
varietas est
partim ex
materiæ
præparatio-
ne, partim
à cœlo.

FRANCISCI RVEI

esse suspicor, cœlicos influxus impedi
diri posse vel omnino minui, propter
ineptitudinem materierû in quas so-
as exercerent potentias. Cui & illud
subscribit Virgilianum:

*Ignis est ollis vigor & cœlestis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora
tardant.*

Cui etiam pulchrè & id Platoni-
cum adstipulatur, secundum merita
materiæ infunduntur vires cœlestes.
Proinde ex cunctis his diuisionibus
meditatis, multis nominibus claret

Democriti
egregia sen-
tentia.

Democriti illius extollenda multum
sententia, qua dijs, id est diuinis virtutibus omnia esse plena, constanter asseuerabat. Is siquidem cœlestium vires cum inferioris huius mundi generum, specierum ac indiuiduorum naturis ac proprietatibus conferens: sed & eorum cum superioribus, maxime verò cum bono ipso, connexionem perpendens, à summo ipso bono singula & esse, & propriorum munio-
rum

rum exercendorum potestatem adipisci doctus, in ijs ipsis Dei vires adeo que Deum ipsum clarere cernebat. Quas virtutes nonnulli diuinas illices vel idcirco appellarunt, quod contempnunt animos ad Deum alliciant tam insignem opificem, vel quod potentie illæ diuinæ omnem in omnibus promoueant functionem, quod & Quid. persensisse videtur hoc carmine:

*Est Deus in nobis agitante calefcimus illo,
Impetus hic sacra semina mētis habet.*

Porro, nescio quo tandem suggerente Mercurio, à proposito scopo dilapsus quodammodo forsitan videbor: præstat itaq; eò recurrere vnde discessi. Inchoatam tamen iamdudum hanc disputationē in medium cōmunēq; theatrum adductam, prius libet abfoluere. Quædā enim digitulo tantum tetigimus quæ dilucidiori enodatione egere fortassis videbunt, quam sic accipias velim. Vulgata multū est

Aristotelis sententia, quod necesse sit
mundum hunc contiguum esse super-
rioribus latioribus, hoc est cælo ex-
tenso, ut inde vis omnis illius guber-
netur, ut & hinc plurimis creditum con-
spiciam quod cælum omnium gigen-
dorum sit causa effectiva. Quapro-
pter ut pro philosophorum celebra-
tiorum tantum non divinis medita-
tis rem hanc omnem explicemus, o-
peræ precium facturus videbor, si his
quoque adijciam duplex philosophus
sublimioribus esse cælum, primarium
videlicet & princeps, cælum cælo-
rum, quod & spirituale à quibusdam
nuncupatur: idemque illis esse intelli-
gitur, atque anima illa mundi, quæ ascita
sibi quadam simplici plurimum, sed
congenita consentanea ve substantia,
spiritus euadit per omnia diffusibilis,
omnium post Deum ipsum & ab eo
functionum primarium ministerium.
Neque desunt qui sincerius existimant
cælum illud esse in mente diuina ceu
omnium

Cælū du-
plex.

omnium rerum prototypum, quam & intelligentias quasdam esse creatas cœlo extenso mouendo atq; dirigendo non inficientur. Quod & diuus ille Augustinus sentire videtur super Genesim dicens, quod Deus sic mundum ordinauit, vt spiritum omni creaturæ præficeret. Cui etiam sub scribere videtur Bonauentura lib. 2. dist. 14. quæst. 2. Art. 3. his verbis: Sicut congruū est angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum & regimen cœlorum, cum in hoc ministerio homini viatori & diuinæ subseruiant maiestati. Et hæc positio est magistrorum tam in theologia quàm in philosophia: quia concors pietati & fidei & rationi plurimum esse videtur. Hæc ille. Alterum cœlum velut prioris vmbra quandam & instrumentum statuunt, & in eo sphæras situ disponi pro earum excellentia, naturis & viribus senserunt. Quas om-

Cœlum al
terum.

FRANCISCI RVEI

nes & vicissim singulas ad primā
munemq; mundi illam animam, ve-
rius autem ad spiritualem illam intel-
ligentiam: & hinc ad Deum ipsum in-
effabili quodam ac obsequenti-
consensu cōspirare sunt arbitrati. Ibi
signa, planetas, sydera, & quicquid
præterea in cœlo hoc extenso com-
tutum est, uti superioribus seruire,
inferioribus & submissis potētias su-
as transfundere, ut & hinc sub rem
quodam quasi cœlica gigni cerni
sit: dum videlicet corpora illa cœlo-
stia proprijs lumine, radijs ac viribus,
id est afflatibus, materiam formarum
avidissimam disputant contempe-
rantq;, & in ea seminariam introduci-
de formæ rationē ad sui propagatio-
nem extimulant, atq; ad formæ ful-
ptionem plasmatori ritē præparant.
Sicuti namq; hæc, illa, virtute præce-
lunt, nobilitate ac situ: ita & in inferio-
ra vires suas, ipsa trāsfundere superio-
ra præstabilioraq;, vniuersi ordo po-

secr

scere videtur, & benignitas creatoris
 voluisse perspicitur. Nimirum ut qua
 ratione est mouens aliquod non mo-
 bile, similiter & alterans sit quoddam
 non alterabile, iisdem dico qualitati-
 bus. Neque enim quod varios afflât in-
 fluxus, est (ut plerique putarunt) quod qua-
 litatis diuersæ participes sint, sed quod il-
 la viribus à creatore donata sint mul-
 tjugis. Quum namque instituta sint in-
 corruptibilia illa cœlestia ut vegetet,
 regant, & sub creatore tueantur adse-
 rantque infima hæc, multimodæ trans-
 mutationi obnoxia, æquū fuit ut mul-
 tiformes eis impartirentur virtutes,
 quibus scilicet iuuent extimulentque
 subiectæ naturæ vim: non profectò ut
 sibi simile quicquā producant, sed ut
 Deo pareāt atque subministrēt. Quod
 reuera præstare cœlica corpora phi-
 losophari putarunt cum vi luminis,
 tum virtutibus proprijs speciē totam
 cōsequentibus, præ radios lumēque in in-
 feriora hæc demissis. Dū scilicet cœli

corum corporum radij ad terrā (quæ
 ceu punctum ac centrum ad coeli am-
 bitum & capacitātē existimatur) trā-
 missi, assumpta etiā nū forsitā qua-
 dam tenuiori & sibi consentanea ele-
 mentorū, per quæ penetrant, substan-
 tiā, arētantur: proindeq; densiores ef-
 facti & potentiores, materiam ritē &
 ad portionem æquant coaptantq; &
 præinfusas in eam seminales rationes
 ad actum inuitant, donec ad formam
 tandem materia illa ad amissum, hoc
 est pro diuinæ idæ ratione, dispona-
 tur, vt & hinc non paucis sensualibus
 philosophis (vti præscripsimus) visu
 fit atq; receptum, cœlum illud exten-
 sum cunctorum quæ hoc in inferiori
 mundo generantur caussam esse esse
 tricem: quod tam rationi profectō
 alienum est, quā si instrumentum,
 non autem artificis intelligentiam, o-
 peris alicuius formā artificialem effi-
 cere putarent. Quam obrem vt cœlica
 illa corpora ministratoriæ, vel si ma-
 uis

vis instrumentariæ, causæ speciē quādam à Deo inijsse eorum quæ statuta naturæ consuetudine producantur, primoribus illis & ferè diuinis philosophis iudicentur, nunquam tamen verè, hoc est creatricis aut plasmatrici causæ rationem illis concesserint.

Cæterum pro Christiana nostra veracè philosophia hoc loci non pigebit subnectere verba diui illius Augustini, summi profectò & diuini philosophi & doctoris nomen meriti, quibus Deum formarum omnium specificarum & proprietatum singularum autorem esse & causam veram principemq; propalàm testatur: Inuisibiliū (inquit) seminum creator, ipse creator est omnium rerum, quoniam quæ cunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia: & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionemq; formarum ab originalibus tanquam regulis sumunt. Et mox

„ subdit: Itaq; apostolus Paulus dissec-
 „ nens interiorius Deum creantē atq; for-
 „ mantem, ab operibus creature quæ
 „ admouētur extrinsecus, & de agricul-
 „ tura similitudinem assumens, ait: Ego
 „ plantaui, Apollo rigauit, sed Deus in-
 „ crementum dedit. Hactenus Augu-
 „ stinus. Atqui pro huius capitis so-
 „ premam manu subnectendū duximus,
 „ quod proprietatis effectus bifariam
 „ discriminatur: aut nanq; utilis est, aut
 „ nocuus. Utilis censetur quo homini
 „ quippiam inuitatur adfertur ve emo-
 „ lumentum, vt (verbi gratia) eius functio-
 „ nes aut vires conseruet, vegetet, robo-
 „ ret, reparet, absoluat, & ab internecio-
 „ ne vindicet: Vel etiam ad meliorē fa-
 „ cilioremq; vitam quicquam adferat
 „ utilitatis. Nocuus autem huic ex dia-
 „ metro contrarius iudicatur. Deinde
 „ utilis inutilisve dicitur proprietas vel
 „ toti corpori, vel priuatim cuidā par-
 „ ti. Toti siquidē corpori venenato, sin-
 „ gulis itē sigillatim eius particulis, the-
 „ riaca

Proprieta-
tis utilis ef-
fectus

Inutilis p-
rietas.

niaca exusu est. speciatim verò Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurû, ^{Proprietatum variarum differentiæ.} Cor sedesq; virtutû. Corallium autem & Achates stomachû & ventrê solantur, & à noxijs causis asserunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac singulis quibuscq; partibus inimica cognoscit. Ceterûm proprietatû quæ ab aduersis defendût, quædâ hoc modum noxiû, ad se primû quidê conuellendo, deinde immutâdo. Qua ratione Amethystus umbilico admotus vini vaporê cû primis allicit, & Scammoniû bilem reuellit. Alia verò quod flagitiosum est deturbant, ac tandem propellût, veluti iâ dictæ theriacæ cû alijs medicamentis aduersus venena valentissimis cõtîngit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & alijs nōnullis familiare esse perpetuo euentu cōspicit. Alia deniq; præsentê esse veliminuere causam aduersam certo indicio cōmonstrât, vti Electro atq; Adamanti corâ toxico madere cõtîngit

& Torchois vel findi vel omnino rui-
nam aut maculam quandam efferre
dicitur appetente periculo. Eorū
sus quæ viribus occultis nitunt, qua-
dam ad actionem corporis extimula-
tione egent, quemadmodum pleraque
pharmaca in actum (vt phycis vulgi-
tum sermonē vsurpemus) reduci ne-
cessum est, priusquā ad opus propriū
emergant. Alia verò citra omnē à cor-
pore immutationem propria munia
exercent, quibus exercendis sola de-
bita applicatione opus est, quòd sci-
licet vires suas actu, vel habitu saltem
solam accidentalem potentiam con-
stituente nacta sunt: ideoq; sola egēt
conuenienti ad obiectum admotio-
ne, vtq; impediens nullum adsit. Qua
de causa Coralliū etiam si stomacho
diutius adhæreat, nihil à corpore de-
trimenti admittit: pariter nec Sapphi-
rus anthracem sanando vires vel tan-
tillo perdit, quanquam & id ei quidā
falsò adscribant.

Cognitionem certè non obscu-
ram ea quæ huic capiti inferen-
da sunt, cum ijs quæ nouissimè dis-
seruimus habere videtur. vtriusq; enim
capitis idem ferè obiectum, eadè pe-
nè ratio, idem propemodum argumē-
tū, vt & hīc quoq; bonam eorū quæ
præstruximus partem adiectam intel-
ligi velim: quam & adiecisse profe-
ctō nisi prolixitatis nimie *non recuso*
ylas, id est, repetitionis accersi metus
fuisse. Institutum itaq; adgressi dici-
mus præclaras multū in Gemmis ex-
cellere virtutes. Ideoq; & in magna il-
las antiquitū fuisse maiestate tā con-
spicuum est, vt cum nihilo consultius
facturum existimem, qui illarum di-
gnitatem multis encomijs commen-
dare niteretur, quàm qui solis lumen
leuiculo quopiam fulgore clarius ef-
ficere, aut luxuriantibus aliquot (lon

gè tamen imparibus pictorum more
coloribus illud assequi conetur. Sed
enim tantarum virtutū tamq̃ verè stu-
pendorum minorū causas persequi
non omnibus ex æquo facili fuerit.
Qua de re, paucis libet de illarū potē-
tiarū ratione quædam recensere, non
floccipendenda. fuerūt enim qui Gē-
mas viuere, & à sua anima speciales
adeoq̃ ferè diuinas functiones ex-
cere crediderunt, quorū iudicium re-
ceptū haftenus nō est. Aliter Alexan-
der ille Græcus sensit, nanc̃ quod illa-
rum proprietates elementis vnde cō-
stituuntur referuntur acceptæ, nūm-
rum quòd hæ in mixto alia edant o-
pera quàm extra ipsum, in quo quali-
tatem elementalem, id est innatū tem-
peramentum, tanquam instrumentū
ad opus moueri ratus est. Cuius sen-
tentia, etiam si plerisq̃ placeat, multis
tamen nō mediocribus philosophia
vel ideo absurditatis exposulatur,
quòd instrumentaria tantū causæ

reco-

Alexandri
Græci opi-
nio.

Tempera-
mentū, cau-
sa instru-
mentaria.

recordatus, effectricem, quæ princeps est, prætermisisse videri potest, quam peruestigare præsentis est negotij. Hermes autem ille Trismegistus Cælum Gemmis occultas proprietates trāsfundere perhibet: è quo gignendorum seu producendorum omnium facultates tam singulares quàm vulgares in hæc inferiora transmitti non dubitauit asseuerare, duplici (ut inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amussi, quoties materia inquam cælum vim suā exercet, eius orbis ac luminis quandā speciē seu cognationē refert: ad quā scilicet quo propius accesserit gignendus lapillus, in hunc felicius ac abundantius propter materiæ symmetriam, connexionē, atque consensum, cælū fuisse operatum intelligat. Sed & ideo multa admiratione dignas Gémis esse proprietates inditas asserit, quòd lumine & perspicuitate cælo quadantenus patentiores demonstratæ, eius actionē

Princeps
causa.

Hermetis
de Gémis
rum vmb.
sensu.

perfectiùs admiserunt conceperūtq;
 Vnde scilicet tandem hominis spiri-
 tus affecti specificis pateant Gemma-
 rum proprietatibus, qua ratione To-
 pazium, Carbunculum, Adamantem,
 occultis gratiarū proprietatibus præ-
 ditas esse confirmant viri non pauci
 nec incelebres, vt non deuoratis tan-
 tū, sed & etiam gestatis suas æderei
 ceat cælicas potentias: primum qui-
 dem in hominis spiritus, demū in hu-
 mores & solidiores eius partes, qui-
 bus à peste ac venenis defendat. Sed
 enim à cælo hoc ipsum, quicquid re-
 condita vi possunt, Gemmas accepisse,
 vel hoc argumento confirmant, q
 magnos parua mole mirificosq; pro-
 mant effectus. Nulli namq; elemento
 cōcessum volunt paruo corpore plu-
 rimum subito præstare, vti nec ignem
 pusillum magnam vnico impetu li-
 gnorum congeriem vrere, vel aquæ
 pauxillum terræ plurimum perfundo-
 re. Quæ verò cælica vinituntur, ex
 haud

A cælo ef-
 se Gemma-
 rum vires
 ostendit.

haud multa materia (ceu scilicet vim
eam in nō magnoperē reluctātia ob
iecta, facili opera, diffundant) admira
tione etiamnum dignas suas func-tio-
nes absoluunt. Nimirum quōd con-
trarijs aduersantibūsve causis non a-
gunt, & à validissima cœlesti poten-
tia in actionē extimulantur. Quo mo-
do (vt physiologis quibusdam non
vulgaribus placet) Coralliū, Carche-
donius, Chrysolythusq; Gemmæ, ab
Ioue præsertim ac Venere id sunt in-
deptæ virtutis quo ab atræ bilis me-
lancholiæ ve symptomatis vel seren-
tem adferere valeant. Deinde & Mer-
curio Achaten sacrā perhibent, idē-
que & facundiam inuitare, & homi-
ni contra venena amuletum esse re-
stantur. Aduersus quæ etiam ē Creta
collectam dictamnum à Phœbo (qui
Pythonem transfixisse fingitur) id est,
à Sole omnis vitæ & propaginis fomi-
te, mutuatam esse proflentur faculta-
tem. Sed & herba Pentaphyllon cœ-

FRANCISCI RVEI

lica vi palam prædita creditur nõ ve-
 genatis modò auxiliari potens, sed v-
 nico folio diariam febrem, si bis in di-
 es singulos sumatur: ternis, tertio quo-
 que recurrentem: quatuor autem fo-
 lijs quartanam febrem pellere atque
 conficere posse laudata. Nec iniuria
 profectò, quum nempe febres hæ va-
 rijs pugnent tum naturis tum intem-
 perantijs, haud facile fuerit (si me nõ
 omnia fallât) explicare quam ob cau-
 sam naturalem, vnico simplicissimò.
 que hoc remedio, Pentaphyllo scili-
 cet, tam dissimilis rationis affectus a-
 bigi queant, si non virtutem hanc cœ-
 lum ipsum illi impendisse causerit.
 Quid præterea Phœbo sacrę Præonię,
 à comitali morbo vel portante vin-
 dicare posse, præter cœlum, concess-
 erit naturalis sensualisque philoso-
 phus? Neq; enim pauca reperiās me-
 dicamenta quæ similis caliditatis, sic-
 citatis ac modicæ adstrictionis cõfor-
 mes promant qualitates, quarum ra-
 tione

tione tametsi germanas adant opera-
 tiones manifestas, aduersus tamen il-
 lum affectum tam præstabilia esse mi-
 nimè experiaris. Sed hæc quorsum?
 nempe ut mirū non sit, quod philoso-
 phi illi arbitrati sint, cœlum Gemmis
 occultas profundere potentias: quā
 præsertim similes potestates in obscu-
 rioris substantiæ herbas palā sit illud
 insinuare creditum. Quid præterea?
 Nōne à veteribus obseruatū est qua-
 rundam arborum, Oleæ inquit, Popu-
 li albæ, & Salicis folia solstitiali tēpo-
 re conuerti: fieri etiā ut ipso brumali
 die frondes quædā reuifescant? Ut &
 hæc Marcus Varro stupenda discrimi-
 na nominarit, quibus videlicet anni
 tempus discernatur, & ex foliorum
 versura solstitium, ex recens autem
 erumpente quarundam herbarum vi-
 rore brumalis dies internoscat. Quæ
 ne iustè quis miretur, non pigebit &
 hic quoque contexere quæ M. Cice-
 ro ex Stoicorum placitis refert: Pro-

FRANCISCI RVEI

batum est inquit, à Stoicis in ipsa brum
ma muscutorum iecuscula augeri, pu
legium aridum florere brumali die,
item inflatas rumpi vesiculas, & semi
na malorum quæ in ijs medijs inclou
sa sunt, in contrarias partes se vertere
Ostreis & conchylijs cōtingere vt eū
Luna pariter crescant & decrescant.

Cōclusio. Vnde manifestum esse puto (vt etiā
præstruximus) quod & philosophis
diligenter probatum receptumq; in
uenio, quod rebus supernis vis quæ
dam insita est vehemēs, quæ maxima
ex parte cum inferioribus conuenit
indeq; sympathia quædam & ceu cō
sensus emergit, quo animantium mo
tus tacitq; concentus cœlicis corpo
ribus (in rebus quæ stata natura sunt)
concordare videntur: Quo nomine
hæc quoq; inferiora cœlicis suis nu
minibus adscripta reperio, Apollini
namq; Aries, Leo, Gallus, Crocodi
lus, Cantharus, à Chæremone Porphy
rioq; tribuuntur. Ex arboribus verò

Palma,

Palma, Lotus, Laurus Soli feruntur ac
 ceptæ. Nimirum quòd coram intuea
 rust Loti folia prius quàm sol emergat
 contrahi, & eo exorto sensim explica
 ri. Mitto quæ de Heliotropio, & alijs
 non raris herbis, vel iteris proditum est,
 itare ipsa quiuis non negligens explo
 rator proprio obtutu cernere potest.

Lotus hæc
 herba Nili
 est, non as
 bor.

Porrò de lapidibus multa nec tamè
 dissimilia à Philosophis Aegyptijs ac
 Magis perhibentur, qui quosdam la
 pillos syderum imagines planè repræ
 sentare adstruunt, quos & idèd ab ijs
 virtutes in sese cõcepisse crediderunt,
 & experimento comprobasse testati
 sunt. Quid nanq; philosopho natura
 limirum existimare similitudinè Gé
 marumq; cum cœlo cognitionè ma
 iorem, efficere vt eius viribus obno
 xius pateant atq; hinc valentiores e
 mergant, quum maximè similitudo
 & extimulata tandem germanitas ma
 teriei aptam præparationem, & cœ
 lo obnoxium consensum non obscu

FRANCISCI RVEI

rè subindicet. A cunctis siquidè phy-
siologis receptum est quòd agentia
aetus fiunt in patiente disposito (li-
bet enim eorum vulgatam multū sen-
tentiam ad verbū referre) quodq; si-
gule similitudines sese nativo quodā
affectu appetunt. † Verū ne hæc qui-
dem absurda iudicaverit, qui moni-
mentorū magicorū astrologico-
rumq; nō inuitus meminerit. hi quip-
pe in rebus similitudinem non medio-
cre ad effectus naturales habere ro-
bur certa veluti hypothesi statuere.
Sed ut magica omittamus, quibus vel
solo nomine multi terrentur, astrolo-
gicum aliquod adferemus exemplū.
Inter omnes astrorum peritiores con-
uenit (quibus etiam medicorū non
vulgarum bona pars factō periculo
subscribit) Leonis imaginē aduersus
calculum amuletū esse: si tamen itato
tempore, hoc est, Sole Leonis primū
gradum occupante in auro sculpta à
collo portetur. Cuius rationē nemo,
credi-

† Hæc in
prima edi-
tione obli-
teranda Ce-
sar quidā
indicauit.
Vide sub si-
nē operis.

crediderim, aliam facile attulerit saltem naturalem, quàm consensum appetitumq; quendam rerum ecclesiasticum congenearum figuratione, in conuenienti materia ab ista saltem harmonia inuitatū procuratumq;. Propter quem virtus illa cœli, quę constituto illius configurationis tempore pollebat, à iam dicta parilitate, & materię, id est auri, ad mensuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratū allicitur, transfunditur, commutaturq; proximū, gestatū scilicet, corpus sua vi afficit, qua à calculo ipsum tueat. † Veruntamen nolim censorē nostrū imitatus intelligas, philosophos illos, vel etiā me sentire virtutem hanc esse imagini, sed auro tali effigie figurato & efformato transfusam, ut scilicet subaudias illos existimare q; præparatio, qua per sculpturā dictę imagini fabricandę necessariā, aurū ecclesiasticis radijs & influxibus cōcipiendis abundē disponitur, efficit ut materia

† Hæc enim
quæ obli-
terata fue-
re.

FRANCISCI RVEI

hæc patentior reddatur cœlicis affla-
tibus admittendis, & (vt ait M. Vitru-
uius libr. 1. de Architect. cap. 6.) de la-
tentibus cœlirationibus, artificiosa
rerum inuentionibus, diuinitatis ex-
primere veritatem rerum peritus vir
posse credatur. De quibus fufius fu-
prâ dilleruimus. Sedenim ne philoso-
phorum illorum placita absurdiora
putes, quàm vt humanam apparen-
temq; saltem aliquam non habeant
rationem: Maximè autè quo felicio-
ra, sublimioraq; ingenia oblectemur
(non verò quòd ita esse statuamus)
annotanda in primis & hîc nobis vi-
detur Platonis illius celeberrimi, &
multorum non mediocrium philoso-
phorum celebrata vulgataq; senten-
tia, quòd scilicet mundus est animal
vnum, vna quadam anima intellectua-
li (ea est de qua paulo antè disceptaui-
mus) sub mente principe omniū crea-
trice vita donatum, quæ (menti obse-
cundans) cògeneo suo spiritu per om-
nia

Mundū esse
animal v-
num sensu
Plato.

nia diffuso vniuersum orbem alit, fo-
uet, moderatur. Cui & id Maronis e-
gregij illius non minùs philolophi q̃
poeta subscribit: --- Omnia

*Spiritus intus alit, totamque infusa per
artus,*

Mens agitat molem.

Quibus non obscurè ostendit natu-
ram hanc transmutationi obnoxiam
à natura stabili ordinatriceq̃ regi: sin-
gula etiã artus & particulas esse quas-
dam mundani illius ac magni anima-
lis, eademq̃ saltem communi vita vi-
uere, adde & communi quodam spi-
ritu in ppria munia extimulari. Ideo-
que & illorum est consilium, vnã in
omnibus vitam sub mente esse ac vi-
gere, quæ cuncta eius vi & imperio p-
agat. Ita tamen, vt ad suas functiones
obeundas tum cœlicis, tum nonnun-
quam etiam rudioribus instrumen-
tis vtatur. Quapropter & in hac com-
muni omnium vita sentiunt singulas
formas cùm inuicem, tum per animã

Vna in om-
nibus vi-
ta, omnia
inuicem cõ-
spirare, &
compasio-
ne quadã
communi
care.

FRANCISCI RVEI

illam vniuersalem ad omnium vltimū
finem, hoc est supremum ipsum bo-
num, tandem conspirare, vt & quæ-
cunque fiant mundi opera, sigillatim
mundi partes sint vel ad eas spectent,
vt & ad totum. Quod & ipse Pytha-
goras suis numeris demonstrare con-
tendebat, dum vnitatem omnem nu-
merum constituere, dualem primum,
atq; ex vnitatem & binario ternarium
(id est Trinitatem quandam) cōpre-
hendi, deinde & in simplicem vnitatem
aliū omnem numerum resolui, mul-
ta ingenij dexteritate diserebat. Ve-
rū vnde digressus est noster tandem
redeat sermo. Senserunt item & philo-
sophi illi, quod citra substantialē pro-
ximamq; causam non possit in hoc
inferiori mundo naturaliter produci
substantia, nec sine viuentē causa vi-
uens quippiam generari: deinde & du-
ce quodam communi diuersa quæq;
conciliari. Proinde & per substantia-
lem illum mundanæ animæ vbiq; præ-
sentem

Pythagore
de Trinita-
te & vnit-
ate per nu-
meros cō-
pendiosa
sententia.

sentem spiritum, omnia consensum,
 cuius nunc comeminimus, participa-
 re volunt. Adde, quod & inter philo-
 sophos conuenit, quod lumen intel-
 ligentiæ est actus: intelligentias quoq;
 & superiora lumine & spiritu nō mo-
 dō cōmuni, sed & p̄prio agere. Quid
 igitur illis arduū fuit opinari spiritū il-
 lum vniuersalē, cœli vim materiæ ad
 eā ritē paratæ admouere, vnde ratio-
 nis eius seminalis virtus ad opus pri-
 dē à creatore infeminatū exfuscitē.
 Præstat tamen Chimericam illam ani-
 mam, Christianis incognitā, philoso-
 phis in hanc persuasionē ductis relin-
 quere; & attendere ijs quæ ratio diui-
 nis oraculis subnixa suadet, & quoti-
 dianæ naturæ consuetudo common-
 strat. Naturam autē sic operari vider-
 mus vt cœli lumen non desit, & ratio-
 num seminalium in elementis, id est,
 in ipsa materia, latentium per id ex-
 citetur foecunditas. Quemadmo-
 dum quippe prudēs agricola terram

sementemq; sic sua arte ac diligentia
 preparat quò speciem rei cuius in se-
 mine rudimentum aliquod & natura
 delitescere scit, cœlum omnibus nu-
 meris felicius absoluat. Ita & solertis-
 simam prouidissimamq; naturam, vel
 hominem artificiosam aurum lapil-
 lûm ve sic aptare posse putât, ut quæ
 in ijs per creationem cœpta est vir-
 tus, vel insita, per naturam, vel artem
 eius quamproximè æmulam, ad per-
 fectionem tandem extimuletur. Pro-
 indeq; nulliam mirum sit, quòd phi-
 losophi illi senserûnt, cœlum & artem
 sese inuicem non rarò iuuare: † Quòd
 enim pro cœlicis concepiendis viri-
 bus, & materijs decenter adparandis,
 cœlestium motiones & situs observa-
 re docuerint, vel ideo saltem, quòd
 hæc ad materiam pertineât, aliter vel
 aliter aptandâ. Nempe quòd elemen-
 ta pro illorum motu, positione, pro-
 pinquitate aut distantia qualitates e-
 uariant, quas non pauci rerum natu-
 ralium

† Quòd;
 pro, cc.

raliū proximas effectricēs ve caus-
 sas existimant, vel saltem in hoc supe-
 rioribus ministrare quodd pro eorum
 mixtura & temperamento formam
 quandam adant quæ ad specificam
 quāplurimum disponat: Vt & id sic
 euident, quod superiore capite præte-
 ximus, Deum ordinem quendā con-
 stituisse omnium rerum & à se & ad
 se. Quem Deum credi non ab re po-
 test, supra ea quæ ab vniuersali rerum
 naturalium confluxu quæq; species
 & quoduis indiuiduum recepit, pro-
 prietatem quandam humano captui,
 non ratione, sed solo experimento p-
 uiam, ad hominis vsum, liberalissima
 sua pietate infudisse atq; impartiuif-
 se. Vt & utilitatem inde homo capef-
 feret, & tanti tamq; reconditi operis
 admiratione illectus, ad Dei & Domi-
 ni sui omnium creatoris contempla-
 tionem amore inq; raperetur conuo-
 laretq;. Hic namq; ordo vniuersi, & hæc
 rerum proprietatumq; admiranda ya

Cur appie-
 tates ocul
 re rebus a
 Deo inda-
 ta sunt.

FRANCISCI RVEI

rictas, dum ab intellectu diligentius
 avidiusque introspicitur, illuminatis
 tandem mentis oculis, principiu su-
 um, quod est bonum ipsum, id est De-
 um, refert, incomprehensam sublimi-
 tatem, ac maiestatem simplicissimā,
 sapientissimam, potentissimam, beni-
 gnissimāque virtutem atque boni-
 tatem esse. Sed institutum tandem
 absolvamus, forsitan enim longius pa-
 lati discelsimus. Itaque tamen Tris-
 megistus ille non absurdè videri pos-
 sit sensisse, quòd cœlum lapillis vires
 abditas impertiatur, proxima tamen
 earum causæ non meminit, quam in-
 ter philosophos convenit in materia
 consistere, & inde suas promere fun-
 ctiones. Qua ratione patet, cœlum i-
 psam materiale ac extensum non esse
 principem proximāque, vel si ma-
 ius, coniunctam causam earum quæ
 in Gemmis latent potentiariū. Quā-
 obrem quum superius ostenderit, re-
 conditarum virium causas à nulla
 fieri

feri cōplexionali qualitate: sed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primariè atq; essentialiter consequente, voluit Albertus ille Magnus cum numerosa non mediocris literaturæ ac iudicij virorum turba, quòd species seu substantialis Gemmarum forma sit delitescens, quæ ex ijs experimur, facultatum causa effectrix atque immediata. Quanquam nec illi fortè negarint substantiali illi formæ vim aliquam adijci cœlestem, quæ vel se ipsa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuè illi causæ suffragetur. His autem non de nihilo subtexendum videtur, quòd quæ Gemmæ natura purissimæ nascuntur, & ab omni sorde defecant, nullam artis præparationem ambiunt, nisi vt ritè corpori admoveantur & nihil obstat. Quæ verò terra aut crusta obducit, preciosum intrò condunt the-

Alberti Magni de proprietatibus essentialium sensus.

FRANCISCI RVEI

faurum & gratam pulchritudinem,
mangonum officio, abiecta crusta, &
virtutibus & illecebris diffundendis
idoneæ redduntur. Neque etiam tibi
persuasum velim Gemmas æqualiter
suis functionibus corpora quævis e-
tiam humana afficere. Quandoqui-

*Nō in que-
tis corpo-
ra Gemmas
æqualiter
operari.*

dem pro corporum cum cœlicis or-
bibus & afflatibus, vnde vim lapilli
mutuati sunt non modicam, maiori
vel minori consensu, aut eorum cor-
porum conueniente vel aduersante
tēperamento & innata proprie-
tate, efficacius aut segnius
Gemmas operari
contingit.

*PRIMI LIBRI
FINIS.*

DE GEMMIS

XIII. QUARVM DIVVS

Iohannes in Apocalypsi meminit.

Liber Secundus.

ARGVMENTVM.

Actis instituti nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur. quòd diuus noster Iohannes Apostolus *Αποκάλυψας*, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cœlo descendētis, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum nō sine magno sacramento (quod ne in aliena melle metamus, in præsentiarum prætermittimus) commemorat. Quas nō pigebit, ex ordine eo loci seruato, hîc quoq; recēdere. Neq; enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis monstrauerit, diui-

FRANCISCI RVEI

nas quasdam Gemmis inesse naturas
& proprietates, quàm ijs ipsis coeli mu-
ros, hoc est, eius virtutes, vel (si ma-
uis) Christi Iesu cum duodecim eius
Apostolis, Ecclesie videlicet capitis
& columnarum amplitudinem, maio-
ritatem, cumulatam denique nobilita-
tem & inuincibilem virtutem per Gem-
mas designando. Sunt itaque omnes ex:
Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Sma-
ragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysolit-
hus, Beryllus, Topazius, Chrysopra-
sus, Hyacinthus, Amethystus: novissi-
mas verò fecit Margaritas. De singu-
lis autem his hoc libro primum exor-
dine differere consilij est.

*De Aspidis speciebus & viribus.
Caput I.*

IAspidis plura ab autoribus enume-
rantur fastigia. Ea tamen quæ apud
Indos nata Grammatias, alijs Poly-
grammos vocata est: quæque virēs, Sma-
ragdo

ragdo quadantenus similis pellucet
 (ut & hinc sola substantiæ crassitie ab
 hoc desciscere ferè videri possit) su-
 premam obtinuit maiestatem. Ab hac
 verò diuersa multum Cypria visitur,
 colore glauco, substantia pingui, Gal-
 lis laspis alba dicta. Persica æri similis,
 Aerizusa nominata, cōspicitur. Ther-
 modontica autem laspis, cærulearū
 optima est. Cappadox ex purpureo
 cæruleum refert in materia opaca, i-
 deoq; non fulget. Phrygia ruboris nō
 nihil admisit, Thracica Indicæ æmu-
 la, Chalcidica turbulēta ac variæ mul-
 tum substantiæ, omnium minimè iu-
 cunda. Cunctarum vulgò præstan-
 tissima est, quæ purpuræ quippiam
 complectitur. Secundum habet locū
 quæ roseum quiddam nacta est. Ter-
 tiam obtinet dignitatem, quæ Smara-
 gdum quartam, quæ Autumnale ma-
 totinum serenumq; cælum imitatur.
 Est & quædam laspachates seu laspi-
 dem & Achaten quoq; cōplexa, vires

vtrarumq; perstringere credita. Sunt
 & alia (autore Vincentio) peregrina
 Thetel. Iaspidis species ex Thetel enumera-
 ta. Nam inuenitur (ait) in Iaspide scu-
 tum habens in collo, & cuspidem in
 manu, & sub pedibus serpentem, qui
 habeat contra omnes inimicos virtu-
 tem. Item & alius in quo sit homo ha-
 bens fasciculum herbæ in collo, cu-
 ius virtus sit omnes discernendi mor-
 bos, ac sanguinem restringendi: quem
 Galenum in digito gestasse referunt.
 Deinde & cruce signatum viridem re-
 perire est, ne quis submergatur effica-
 cem. Haftenus ille. Hic itaq; fere indi-
 gitauimus optimam principemq; Ia-
 spidem, virentem illam & Indam quoq;
 (quod præ cæteris amuletum esse cre-
 datur) Polygrammos nuncupata exi-
 stimatur, quæ tamen celeberrima asse-
 ritur, si ex viridi purpureum quiddam
 coplexa, alba præcingatur linea. Vn-
 cijs vndecim magnam vidisse Plinius
 testatur, indeq; arte consculptam Ne-
 ronis

Iaspis quæ
 optima.

ronis thoracatâ effigie. Porro quod
 ad vires attinet, omnes pro singulari ^{laspidis}
 aduersus perniciosissima quæq; vene ^{vires.}
 na amuleto toto Oriente deferri, idem
 Plinius in scriptis reliquit. Verume-
 nimuerò eam quæ Grammatias dicitur,
 alba insignem linea præferunt, quæ
 si geminata candidam efferat crucem, à
 nonnullis firmiter prædicatur feren-
 tem adeò contra aquæ iniurias adse-
 rere, vt & hunc à submersione vindic-
 care queat. Galenus medicinæ vsui il-
 las esse confirmat, quod suo adhæsu
 stomachum firment, quem ventricu-
 li os esse idem autor dixit: illiusq; rei
 se periculum fecisse profitetur, tor-
 que videlicet ex laspide à collo ita su-
 spenso vt stomacho è directo respon-
 deret. Affirmatq; sibi coram explora-
 tum esse sculpturæ expertes nihilo-
 minus prodesse, quàm si dracone ra-
 diato figuratæ fuissent: quales Neche-
 psus rex in sculpi instituit, vt idē Ga-
 lenus refert. Adde quod laspis mulio-

FRANCISCI RVEI

ribus menses cohibet drachmæ pon-
dere deuoratus, sanguinē sudoremq;
compescit, hydropē & febres arcet,
oculorū aciem suo virore reficit, Ve-
nereorum petulantem appetentiam
retondit: partum proprietate quadā
occultiori moderari creditur. Sunt q
ab aduersis calibus gestantem libera-
re, phantasma pellere, cōceptioni ad-
uersari, & oculos ab omni sorde pur-
gare laspidem dicant.

De Sapphiro. Caput II.

Sapphir
differētiae
& nomina

Syrtites,

QUI Phœboq; antiquitūs sacrā sap-
phirum in duo partiūtur præcipua
discrimina. Sunt namque quæ Orien-
tales seu Indæ, sunt & quæ Podiæ, à lo-
co scilicet suæ generationis, appellan-
tur. Inuenio quoq; illam & Syrtitem,
ab inuentionis loco, vocari. Quan-
quam non eam putauerim esse, cuius
Plinius meminit libro 37. hist. natural.
cap. 10. his verbis: Syrtitæ (inquit) in
littore Syrtium, iam quidem & in Lu-
cانيا

cania inueniuntur, è melleo colore refulgentes, intus autem stellas continent languidas. Tamen si namq; nominis & originis loco conuenire videantur, color tamen huius syrtitis, è melleo croceo, refulgens, manifestius reclamat quàm vt à quoquam suspicari deceat hanc syrtitem esse sapphirū. Sapphiri namq; cœlesti colore conspicui sunt. Porro earum quę apud Medos ^{Sapphiri} ^{descriptio} reperiuntur, supremam sibi maiestatem vendicarunt, quę serenissimi verniq; cœli colorem efferentes, cœruleę cōspiciuntur, & ceu transfusas nubeculas (immixta etiamnum leui quadam purpura) repræsentāt: vt videlicet sulphuris primum accensū colorem referant, aureis insuper punctis colluceāt, scintillentq; ita tamē vt visus aciei materiei crassitie retundant, vt & ad motarū rerum imaginē speculi instar minimè reddāt. sunt itaq; hæ optimę sapphiri. Multę tamē alię visunt quę quo magis ab his vel substantia vel colo-

re deſcuerint, eo viliores cenſebunt.
 Inter quas quæ tanquã ſubcandican-
 tes quafdam nubeculas oſtentât, præ-
 feruntur, vt ab optimis primum ſibi
 locum occupauerint. Supremã olim
 Sapphirum autoritatem habuiſſe, vt
 & apud diuos gratiam, ipſa perhibet
 antiquitas. Tam quippe dijs, Phœbo
 maximè, gratiam hanc Gemmam cau-
 ſatur, vt tum præcipuè ſua huic ſacra
 placuiſſe creditum ſit, cum inter hæc
 ſapphirum (tanquam videlicet cœcor
 diæ ſignaculum) etiam ſi non citra ſa-
 ctum ſuperſtitionemq; , oſtentarent.
 Qua de cauſa Pontificibus in primis,
 dein etiam regibus, ſummis denique
 viris, præ cæteris dignam, ob prope-
 modum diuinas illius facultates, phi-
 loſophi iudicarunt. Vener eos compe-
 ſcere affectus creditur, ideoq; caſſis
 præcipuo vſui eſſe perhibetur; dein-
 de animi in Deum propenſionè, deuo-
 tionem, pietatem, conſtanciam, pacis
 ambitionem, deorum munera, opi-
 maq;

• Sapphiri
vires.

Superſtiti-
oſe credita

maq; (quod ad hanc vitam spectat) beneficicia inuitare conciliareq; fertur: vt vel hinc ecclesiasticis præsulibus omnium maximè dignam rude etiam vulgus profiteatur. Addunt & contra iracundiam, inuidiam, fraudes & tristitiam pollere. Adeò scilicet contra effrenes animi mores efficax est credita. Verùm hæc ad animam pertinent.

Corporis præterea incrementum moliri, solidas principesq; fouere & asseruare partes, cordis oculorumq; vires reficere, horum excrecentias & pustulas inhibere: ruptas quoque membranas cogere Galenus & Dioscorides autores sunt. Addunt & aduersus scorpionum ictus & intestinas exulcerationes bibi, venenis etiam pestiferis resistere, & cõtra veneficia omnia, adde etiam & incantamenta præsidio esse, febrientes cordis venis pulsantibus admota iuuare, sudorem arcere, sanguinem cõtineri: carbunculis abscessibusq; calidis, pestiferis præser-

FRANCISCI RVEI

tim, mirum in modum aduersari tradunt. Commentitium puto quod à plerisq; dicitur Sapphirum Carbunculo extincto viribus destitui. Sunt & qui falsò iactent sensisse Dioscoridem quòd Sapphirus araneam in pyxide repositam occidat, si diutius supra animam pendula admoveatur.

Mitto præterea quæ de hoc lapillo superstitiosorum Magorum prætigiola vanitas nugatur.

De Carchedonio. Cap. III.

CArchedonium è Carbunculorū esse generibus Plinius inter Latinos philosophos locupletissimus testatur. Quanquam & hîc præmonitū te velim ferè omnia tam Græca quàm Latina Apocalypsis exemplaria Calcedonium habere: quū tamen de hoc nomine vocato lapide nihil apud aucthores classici inuenerim: de Carchedonio autem multa. Vt & hinc non ab re putem scriptorum incuria
vtraq;

utraq; exēplaria iam olim vitiata esse,
 quæ præstruere visum est ne sacri te-
 xtus veritatem ac dignitatem negle-
 xisse videremur. Porro Carchedoni-
 os putant imbre diuino generari. Lu-
 na plena maximè reperitur. In Nasa-
 monijs montibus nascitur, deinde &
 apud Thebas in Aegypto: verū quàm
 prædicti obscuriores ac magis fragi-
 les, venosi & morietis carbonis haud
 absumiles. Neq; etiam defunt viri non
 in celebres qui iuxta Basileam Argen-
 tinamq; claras multū & insignes Ger-
 maniae ciuitates quosdam Carchedo-
 nios reperiri adstruant. Præterea au-
 tor est Symphorianus Campegius in
 Lotharingia quoq; Carchedonios o-
 rni miræ magnitudinis, & si ferro per-
 cutiantur sonoros, quos & vi prædi-
 tos scribit aduersus raucedinem: vo-
 cēq; clarificare. Ego verò absolutissi-
 mo Carchedonio cū Lotharingo col-
 lato, hunc non putauerim (tanti viri
 pace dictum sit) esse verum Carche-

Carchedo-
 nij genera-
 tio.

Carchedo
nij delicti-
ptio.

doniū. Quandoquidem optimus co-
lore conspicitur medio inter Beryllū
& Hyacinthum, accedente etiam le-
uicula quadam & subardente purpu-
ra, vt & proinde facilis sit suspicio co-
ijssē Beryllum cum Hyacintho. Ideo-
que Carbunculis pallidior & subob-
scurior uisitur, quanquam & Sole vel
igne acrior excitetur. Dicunt etiam
Carchedonios umbrā purpureos o-
stendere, sub dio verò flammeos vide-
ri, & soli expositos scintillare. Qui au-
tem à Lotharingis falsim circunferū-
tur rubri semper æqualiter conspicū-
tur, tantum abest vt prædictos gratia
& proprietatibus adsequantur. Quā-
obrem spurium potius Lotharingum
Carchedonium esse iudicauerim, vel
omnino ignobiliorem eius quandam
speciem. Præterea commune omni-
bus Carchedonijs inuenio, quod ce-
ram signandam suo contactu ita qui-
dem liquefaciant, vt eius adhærentē
partem conuellant. Carchedonij (vt
in

in omni Gemmarum genere) Masculi ^{Mas & fo-}
 acrius, foeminae languidius fulgēt. Scal- ^{mina.}
 pturae contumaces esse Carchedoni-
 os inuenio. Ceterum facultates eis ^{Carchedo}
 tribuunt non obscuras contra Caco- ^{ni) vires.}
 dzmonas, & atræ bilis symptomata,
 hoc est tristitiam timoremq̃. Neque
 defunt qui victoriā ei promittere au-
 deant qui illum secum gestauerit. Fer-
 tur & festucas calfactus trahere. Præ-
 cipue autē dignitatis sunt mares qui
 stellas intus ardenteis ostentant, vel
 coelesti hoc schemate diuinas ferè e-
 ius vires attestante.

De Smaragdo. Cap. IIII.

Viridium Gemmarum iucundis-
 sima primaque habita Smara-
 gdus. Nullus nāq̃ colos oculis æquē
 placuit, quod horum acies virore ma-
 ximè demulceatur, vt & eapropter vi-
 ridaria visus & animi recreandorum
 gratia petantur. Ideoq̃ fit vt nullis lu-
 mina nostra lapillis quā Smaragdis

Smaragdi
genetis.

Arimaspi.

plus oblectamenti consequantur. Nil quippe cum herbis de viriditate melioratione certauerit, quum etiam quarundam virorem non raro Smaragdus superet. Porro optima apud Scythas in altissimis montibus ac in metallis aureis nascitur, unde non sine magno discrimine ac negotio sollet adipisci: Gryphis alitibus ferocissimis in ijs auro nidificantibus, & illas tutantibus ab Arimaspiis vnico in fronte media oculo insignitis, vitis ac matris eò auri & Smaragdorū cupiditate nimia consuetis accedere. Ceterum quantū reliquas virentes Gemmas Smaragdi superant, Scythicæ eū substantiæ puritate tum viriditatis illecebra reliquas sui generis species antecellunt. Secundam verò sibi dignitatem Bactrianæ vendicāt. Ab his autem Aegyptiæ. Quanquā & in Britannia maiore (quam nunc Angliam vocant) reperiri non ignobiles, autor est Albertus Magnus. Post generosissimi

mas itaq; quæq; pro sui puritate & vi-
 rois constâti pertinacia, superior aut
 inferior æstimanda fuerit. Porro præ-
 clarissima Smaragdus virenti iucun-
 ditate amœnissima prata proximè re-
 præsentat, solaq; præ omnibus alijs
 intutum vbertim explet, & multo la-
 bore hebetatam oculorum aciem re-
 facit: vt vel hinc apud scalptores maxi-
 mam inierit gratiam. Quinetiam è lō-
 gino se se efferunt Smaragdi quòd
 vicinum circumfusum ve aërem suo
 inficiant tinctu. Tametsi verò duo-
 decim eius enumerantur omnia fa-
 stigia, principis tamen & absolutissi-
 mæ descriptionem hîc adnotasse sat
 nobis fuerit. ea siquidem cognita,
 reliquas pro suis meritis metiri ac
 æstimare haud difficile fuerit. Sele-
 lectissima itaque Smaragdus ea est
 quæ viridissima, lucidissima ac pu-
 rissima existens, suo quidem viro-
 re oculos constanter explet, sati-
 at ve: ita vicinum aërem proprio

Optime p
 batio.

tinctu inficiens, vt neq; soli neq; vmb-
 ris seu lucernis cedat: quin potiùs
 perpetuo contumaciq; virenti fulgo-
 re semper irradiat, sui semper præbet
 conspectum, substantia pertinaci ac
 durissima. Porro Smaragdorum quæ
 planæ ac læues sunt, speculi speciem
 referunt, & imagines rerum admota-
 rum supinæ repræsentant. Ideoq; in
 scriptis est, Neronem gladiatorû cer-
 tamina Smaragdo conspexisse. Vires
 huic adscribunt præstantissimas ad-
 uersus venena omnia: vt & hinc octo
 granorum hordei pondere in polline
 deuorata, venenatos à morte vindica-
 re potens iampridem explorata sit.
 Affirmât etiam serpentis oculos dis-
 fluere, si optimam Smaragdum diuti-
 us intueatur. Comitiali præterea mor-
 bo vel à collo pendulam vel annulo
 gestatam, ceu amuletum generosum
 prodesse, Hemitritæumq; sanare, con-
 firmant. Iam verò apud omnes conue-
 nit lapidem hunc rerum Venerearum
 impa-

Smaragdi
 vires.

impatientem esse. Vt etiam Albertus ille Magnus adseuerare non dubitauerit, regi Hungariæ cum vxore rem habenti, Smaragdum quam annulo portabat, in tres diuulsum fuisse partes. Proinde palam esse creditum compendio, ad castitatem non mediocrè hunc lapillum habere proprietatem. Addunt denique & ipsum memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mito quæ de lapillo hoc superstitiosorum magorum nugacissima impostura mentitur. Porro qui non vsque adeò viuent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. Cap. V.

Sardonychas olim Romanis in magno fuisse precio autor est Demosthenes. Porro numerosa specie videntur: quarum India parens est, celeberrimæ habentur. Post has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, ve-

FRANCISCI RVEI

rùm in umbrionibus nitido. Optima
autem iudicantur quæ colore con-
stant veluti carnibus humanis vngue
interfuso (qualè audio vulgus incar-
natum vocare) utroque nihilo secius
colore utcunq; pellucido atq; langui-
do, ceu scilicet quis rubricam visum
transmittere intelligat affuso etiam-
num colore utcunq; glauco. Itaq; In-
dica præstant. Colorum quoq; varie-
tate suam ostentât dignitatem, ut vix
in alia Gemma depingenda nature di-
uina sagacitas magis reluceat. Ex his
namq; generosiores, radice tanquam
à basi quadam nigricante (quam quis
non iniuria, è nigro ad cœruleum de-
sciscere crediderit) Onychas primû
quadantenus repræsentant: hinc imi-
tante Sardium subrubente zona præ-
cinguntur, à qua deinde linea alba in
gyri modum ambiuntur: Tandem ve-
rò lata atq; diuersa intercapedine in
amplioram, nec minùs artificiosam
ac candidum circulum meant. Postro-
ma

Optima
delinatio.

ma omnib. ijs zonis, veluti basis quæ-
dam altera subternitur: quæ vt Arabi-
bus nigerrima est, ita Indis cerea vel
cornea conspicitur: quasi videlicet in
câdido pingui vnguis humanus trās-
fundi, accedente etiam subobscura
quadâ nubecula, existimetur. Ideo q̃
nemini mirum esse debeat, si quis Sar-
donychas ex Sardij, Sardę & Onychis
coitu fieri suspicetur, quum Sardony-
chas palâm sit triumillarum Gemma-
rū referre colores ac substantias. Prę-
feruntur quibus candidæ vel purpu-
ræ zonæ sese ex ordine, citra alterius
rei intermixtionem, recipiunt, & albi
cantes circuli, immixta leui purpura, ^{Probatio}
coelestis ac cus anhelationem quandâ
referunt. Melleæ verò & feculentæ re-
ijciuntur, cum ijs etiam quibus cir-
culus aliquis sese quidem diffundit,
non autem recipit. Aduersus vene- ^{Potentia.}
rea pollere, & animi fastum, † Ony- ^{† Onychū.}
charum item nocuos effectus arcere
creditur.

Sardium à Plinio Sardiā vocari inuenio. tametsi non desint viri non incelebres qui ab hac Sardium multū discriminari iudicēt, quodd videlicet hic ruber, illa verò alba visitur. Fortitan vocum vicinitas Plinio imposuit, fuit autem Sardiū apud antiquos nō infimi nominis: nūc autem nullus aut minimus eius vsus. Porro colore conspicitur rubro, verū subobsuro, ut si quis imaginetur terram rubricam pellucere quidem, sed subobscura of fundi nubecula. Adeo q̄ is sui generis optimus cēsetur, & quō latius ab hac perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam pręstare, à veneficijs maleficijsq̄ gestantem adserere, sanguinem è naribus fluentem compescere, animo lætitiā, ingenio quot Onychū. que acumē inuitare, perhibetur. † Onycharum pręterea retundere iniurias creditur: ut vel hinc Sardonychis inno-

Sardij deli-
neatio.

Probatio.

Virtutes.

† Onychū.

innocuas esse confirmant, quòd Sardium complectuntur. Sardij item mares acrius fulgent, ideoq; præstantiores habentur, quod & alijs ferè Gemmis commune est.

De Chrysolitho. Cap. VII.

Chrysolithos multiplici discrimi-
 ne partiuntur, quarum ignobiliores Arabicæ dicuntur, quòd vario colore ac turbulento còspectu sunt. Reperio etiam & Chrysolithos in Germania nasci, in iugis scilicet Myfinacis & locis conterminis, splendore tamen ad candidum languido, quàm aliæ magis fragiles. Selectissimarum India nutrix, quæ quadantenus cœruleæ sunt, marinæ aquæ virore ita præseferentes, vt aurû in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. Porro partibus respirationis, a-
 deoq; asthmaticis Chrysolithum còferre tradunt. Aduersus pusillanimitatem, & contra melancholicos metus

Chrysolithi species & genera.

Optimæ descriptiones.

Facultates.

FRANCISCI RVEI

stultitiāq; pro amuleto deferē. De-
monas prauos pellere, sapientiam, a-
nimi quoq; constantiam promouere
creditur. Nocturnis item pauoribus,
& molestis interfomnijs aduersari cre-
brò sum expertus. Addit & Thetel lu-
dæus philosophus Chrysolithos repe-
riri in lignitas scēmina, vna manu auē,
altera verò piscem continente merca-
toribus vtiles quòd stultitiā pellāt,
inuitent autem solertiam, quā illis suis
negocijs bene absoluendis maximè
egent. Quanquam & id suam abundè
redoleat vanitatem.

De Beryllo. Cap. VIII.

Berylli pro-
batio.

Beryllorum India parens est, ita vt
rarò alibi oriantur. Est autē Beryl-
lus vna ex virentibus lucidisq; Gem-
mis. Probatissimæ sunt quæ limpidi
maris virorem proximè referunt. Ab
his Chrysoberylli paulò lāguidiores,
fulgore in aurum vergente, laudātur.
Sculpuntur singulæ forma sexangu-
la, quò

la, quò color alioqui hebes & languidus angulorum excitetur repercussus: vix namq; aliter polita fulgent. Porro quamuis decem eius faciant genera, sat tamen nobis esse putamus principem indicasse, vel hoc præsertim nomine quòd hac cognita, faciliè cuius fuerit reliquas species ad iam indigetata Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus, suspirijs, iocine-
ris quoq; malis, illius ex aqua dilutū ^{vires.}
(infusionem nostri Sepiasarij vocat) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Gemmam aduersus hostium iniurias, & contra segnitiam pollere, ingenio prodesse & conjugatos inuicem conciliare.

De Topazio. Cap. IX.

QUæ de Topazij inuentione varia adferuntur, tanquam à nostro instituto aliena (quod & in singulis ferè capitibus obseruare adniti mur) omittimus. Porro Topazium Gemmarum amplissimam tradit Pli-

FRANCISCI RVEI

Duplex To-
pazij ge-
nus.

nus, vt etiam Arfinoæ Philadelphî
uxori statuam præbuerit quatuor eu-
bitorum in delubro aureo sacrâ. Du-
plex eius differentia est, priorem Pra-
soiden, id est porraceam, alteram au-
tem Chrysopterom: rectius autê Chry-
sopterin (hoc est ad filicis herbæ viro-
rem inclinantem) nuncupant. Neque
enim è voce Græca *χρυσος* Latinis a-
lam significante aut pennam, verùm
à voce *ῥηρίς* filicem herbam indican-
te, Chrysopterin deriuari putauerim:
est namq; filicis viror quàm porri dilu-
tior. Vt sit Chrysopteros, vel si maius
Chrysopteris Topazius aureo colo-
re, transfusa insuper blanda quadam
viriditate ad glaucû accedente. Qua-
lem Topazium mihi æstate superiore
cômonstratam fuisse reminiscor, sub-
stantia quidem non mediocriter te-
nui, multum autem pellucida, colore
tamê ex flauo in pallidum languido,
immixto etiamnum aqueo quodam
viore, adeoq; filicis foliorum viridi-
tatem

tatem repræsentante. Solæ autem hæ
 præcellentium Gemmarû limam ad-
 mittunt vsuq; atteruntur. Topazij
 laus non vulgaris profectò: quando-
 quidem vires ei aduersus sanguinis e- ^{Facultates}
 ruptiones tribuuntur: ideoq; vulneri
 admota sanguinem è vestigio compe-
 scere: iracundiam præterea ac vene-
 rea cohibere creditur. Nec desunt q
 facto periculo audeant affirmare, q
 manus Topaziû habens, ab aqua bul-
 liente citra iacturam eripi possit: vt
 quæ aquæ feruorem vsqueadè tem-
 peret vt ab ea omnè bullam mox pel-
 lat & calorem nocuum. Mirum verò
 quòd vires pro Lunæ augmento aut
 decremento euariet: vt & hinc lunati
 eos iuuare perhibeatur. Sunt qui hûc
 lapillum stultitiam pellere, delirium
 auertere, & à momentanea morte fe-
 rentem vendicare, & phrenitidi
 obnoxij's amuletum ef-
 se prodant.

FRANCISCI RVEI

De Chrysopraso. Cap. X

Chrysoprasum & Chrysoprasium
 Plinius scribere videtur. nam li-
 bro 37. cap. 8. Topazij genera discer-
 minatum narraturus in hunc modum
 scribit: Duo eius genera faciunt Pra-
 soidē atq; Chrysopteron similē Chry-
 soprasio. Nec ita multo post subdit:
 Vilioris turbæ est Prasius, cuius alte-
 rum genus sanguineis punctis obhor-
 ret. Tercium virgulis tribus distinctū,
 est candidum. Præfertur his Chryso-
 prasus porri succum & ipsa referen-
 te, sed hæc paululum declinans à To-
 pazio in aurum. Eiusdē verò libri ca-
 pite 5. Beryllorum discrimina descri-
 pturus: Vicinum (inquit) genus huic est
 pallidius, & à quibusdam proprii ge-
 neris existimatur, vocaturq; Chryso-
 prasus. Item & eius libri cap. 11. Colos
 (inquit) appellavit Chrysolithum au-
 reus, Chrysoprasum herbaceus. Poto
 tamē vel scriptorum vel typographo-
 rum oscitātia Chrysoprasio, ꝑ Chry-
 sopra-

sopraso, & prasius pro prasus substitutum esse, vel hac ratione quod utranque asserit porri succum referre, cui Chrysoprasii & prasi voces longè melius respondent: sicuti & ibidem his pro is, & Chrysopterin pro Chrysopteron reponendum censeo, ut scilicet in hunc modum Pliniana lectio castigetur. Et duo eius genera faciunt Prasoidem atque Chrysopterin simile Chrysopraso, & demum vilioris turbae est prasus (nisi tamen prasius vocè adiectiuum quoddam esse censeas) cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Praefertur his Chrysoprasus porri succum & ipsa referente. Palàm enim est Plinium eò loci Chrysoprasum tribus Prasi generibus conferre, eundemque praestantiorē haberi velle. Sed hæc missa.

Chrysoprasus itaque lapis porri viriditate ad aurum inclinante conspicitur: ideoque herbaceum colorē imi-

Emendatur
Pliniana lectio
lib. 37.
cap. 8.

Descriptio

taſ. Optimus itaq; eſt qui aureis gut-
tis conſpergitur. Mirum, quòd lumi-
ni tam importunum ſcribūt quidam,
vt genuinum decorem per ſolas tene-
bras oſtentet. Vires ei tribuunt con-
tra ſacram auri ſitim: Cordis vires re-
ficere, & oculorum imbecillitatem ſi-
nere creditur.

De Amethyſto. Cap. XI.

PRæcipua inter violaceas Gem-
mas Amethyſto laus & autoritas:
eius autem plura enumerantur ſalti-
gia. Porro Indicæ ſupremam ſibi ven-
dicarunt maieltatem: Poſt has verò
Arabicæ, Armeniacæ, Aegyptiæ & q̃
in Galatia reperiuntur. Inſimæ omnium
quæ in Thalo aut Cypro gignuntur.
Singulæ tamē violas vtcunq; referūt,
fulgent quoq; ſcalpturæ vt ſi quæ a-
liæ faciles. Abſolutiſſimam purpurâ

Probatio. Indicæ repræſentant: inter quas eæ q̃
dem præcellunt quæ veluti ex carbū-
culo irradiātis in murice roſei cuiuſ-
dam nitoris iucūdā anhelationem
effun-

dunt. Quarum, quæ blando quodam
 aspectu tanquam ignitam ei aculatur
 scintillam generosissimæ atq; effica-
 cissimæ purantur. Neq; etiam hic ad-
 notare pigebit quod accedunt quidē
 Amethysti omnes ad vini ruborē, ve-
 rùm eo non adepto in violaceum fi-
 niuntur, ut purpuræ videlicet fulgor
 usque adeo igneus non sit: sed in vini
 colorem euariet. Quanquam inueniā
 & Amethystos quosdam ad Hyacin-
 thos deficere, alios verò ad vinū ma-
 gis: nullæ tamen vinosi coloris exper-
 tes omnino laudantur. Quæ verò ad
 crystallum ceu subalbida quadam ac
 leui purpura desciscunt, cunctis igno-
 biliores habentur. Veneris gemmam,
 coloris luxus & illecebra vocari fe-
 cit. Aristoteles autor est amethystum ^{Potentia.}
 umbilico admotum vini vaporē pri-
 mum ad se trahere, deinde eum discu-
 tere: proindeq; à crapula & ebrietate
 ferentem vindicare. homini præterea
 contra topica amuletum esse compe-

rio. Addunt & alij malas illum arcero
 cogitationes, & præcox fœlixq; inge-
 niū efficere. Ad hæc vigilantē & prin-
 cipibus gratum reddere eum à quo
 portetur. Sunt qui grandinem auerto
 re & omnia prospera inuitare illū tra-
 dant. Mitto hîc quæ de hoc lapillo su-
 perstitiosi impostores credulis nimîū
 auribus insultrant, tanquam videli-
 cet Christiano instituto indigna, qua
 lia ferè sunt etiam quædam exijs, quæ
 partim paulo antè, partim etiam & in
 alijs huius libri capitibus, è certis ta-
 men autoribus, retudimus, cuius te
 vel ideo monitum cupimus, ne qua
 egregio illi censori, aut alij similis far-
 raginis homini calumniandi ansa reli-
 cta videatur: quæ ea venia à nobis, p-
 di posse iudicauimus, quæ ab alijs p-
 dita fuisse vidimus, quanquam ea om-
 nino prætergressi sumus quæ præsti-
 giosam illam Magiam plus redolere
 cernebantur, quàm Christianam eru-
 ditionem deceret admittere.

HYacinthus à sui nominis flore
 nomen habet: eius namq; coloré Delineatio
 quàm proximè repræsentat. Est itaq;
 Hyacinthus colore quidem fuluo, ab
 Amethysto (Plinio teste) differens q̃
 quæ in hoc emicat viola, in illo dilu-
 tius cōspicitur, vt quis scilicet ab A-
 methysto ad aurum immixta etiam le-
 ui quadam sed subobscura purpura,
 desciscere dixerit Hyacinthum. Tri-
 plicem eius inuenio differentiam. est Genera.
 enim qui ad rubrum plus inclinat, i-
 gniq; purpurascit magis, cui nonnul-
 li primam adiudicarūt autoritatem.
 Est & alius, è fuluo croceū repræsen-
 tans, quiq; igne obscurior redditur.
 Tertium è fuluo ad cœruleum nō in-
 gratam præ se fert anhelationem, inde
 sapphirini nomē habet, cui alij supre-
 mam maiestatem adiudicant, vel hoc
 nomine quoddam Hyacinthi, Sapphiriq;
 naturas complecti, ex vtriusq; tinctu-
 ra videatur. Hic præ omnibus alijs æ-

FRANCISCI RVEI

ra sentire perhibetur, sereno scilicet
 coelo ceu gratulabundus, impensius
 superbiens, nubilo autem aut omni-
 no obscuro iniucundior, humiliorq;
 adparens. Probat^{ur} qui nec obscu-
 riores nec clariores sunt, quique igni
 admoti utcunq; purpurascunt. Mirū
 quod temporū constitutionibus q;
 affici videantur, ut coelo placido pel-
 luceant, ingrato verò, tanquam eius
 iniurias agrè ferētes, tristi aspectu cō-
 pareant, ut vel hinc cœlestis illum es-
 se naturæ, nō ab re quis asseueret. Pro-
 batissimus quisque frigidissimus ore
 sentitur, & sc̃alpturæ contumax vix
 tandem cedit. Porro quod ad facul-
 tates spectat, pertinaci frigiditate cor-
 pora densare atq; reficere, somnū cō-
 ciliare, virtutes (cordis præsertim) tue-
 ri, à populatim sæuiēte peste, cū ma-
 nifesta sua qualitate, tum recondita
 quadam proprietate, gestantem adse-
 rere, creditur. Ideoq; pro amuleto col-
 lo suspenditur è regione cordis, ut eu-

Probatio.

Proprietas

tem

tem contingat. Nec desunt qui Hyacinthum confirmant diuitias augere, & animi alacritatem efficere; prætereà & à fulguribus portantem defendere.

De Margaritis. Cap. XIII.

OMnib⁹ certè notiores sunt Margaritæ, quàm vt earum delineatione opus esse suspicer. Porro quòd ad earù originem attinet, varia est auctororum sententia, cuius tamen diuersitatem dissimili earum genesi acceptã tulerim, non autem illorum aut ignauitæ aut oscitantæ. nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa cœli constitutione illarum generatio variet. Quid namq; prohibet aliter nasci eas quæ ab Erythræo mari, quæ uerò à Taprobane & Toidis, vel etiam ab Arabiæ petuntur littoribus? secus autem quæ à Paria vicinisq; Austrinis vel etiam occidentis Septentrionalibusq; Oceanis ab edoctis vrina-

Genesis
Margaritarum.

FRANCISCI RVETI

rijs solertissima petuntur arte. Proinde Plinium rerū naturalium peritissimum nullius inscitiz aut negligentie insimulandum censeo, quod de Margaritarum natalitijs aliter scripserit quā Austrinarum, Occiduarumq; nuper inuentarum regionum lustratores literis prodidere, quorum monimenta prætereo ne prolixior sum. Sat namq; nobis in præsentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro sua ætate ac magnitudine maiores, pro roris verò (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obscuritate generosiores vel ignobiliores eniti. Quæ ratione vberiore cum cœlica natura, quā cum æquorea consensum & cognationem obtinuisse manifestum puto. Flauescere deinde has vel igne, vel omnino senecta, atq; etiam crassescere, læuoremq; sensim deponere omnibus in confesso est. Inuenio præterea & concham præuisa manu apprehensura, sese continuū

tinuè comprimere, utpote suas operi-
turam diuitias, gnaram scilicet quòd
harum causa impetatur, inimicam quoque
manum si fortè comprehenderit, ani-
putare: iustissima (vel Plinio autore)
tanta temeritatis, luxus & avaritiae pœ-
na. Est & præterea apud Vogesum in
Lotharingia montem amnis Margari-
tarum ferax: verum non usque adeò
splendide sunt. Mirum tamen quòd
quæ per genasim gratia in eis deside-
ratur, per columbas refarcitur: quæ
scilicet deuoratas puriores tandè eas
cum fecibus reddunt restituuntque. Præ-
feruntur quæ candidissimæ, lucidissi-
mæ, rotundissimæ, leuissimæ & mini-
mi ponderis sunt, maximè autè si na-
tura perforatæ sint. Porro præcipua
margaritis laus est, quòd sic citate in-
nata corporis redundantias absumunt:
ut vel hinc vires, spiritus, cor & princi-
pes corporis partes recreent. Ideo quoque
contra cardiacos & melancholicos
affectus plurimum celebrantur, ma-

FRANCISCI RVEL

gnoq; vſu cōmendantur. Adde quōd
 à vulgaribus peſtiferisq; morbis de-
 fendunt, & diarrhœis magnopere cō-
 ferunt, hac tamē ratione, vt vel in pol-
 line vel alio quouis modo inſuman-
 tur. Oculorum præterea abūdantem
 humorem finire, ideoq; & viſui pro-
 deſſe, oculis ſcilicet quā tenuiſſimo
 earum puluere immiſſo, traduntur.
 Neq; enim ſolo geſtatu quippiam il-
 las poſſe reperio, quā inexplibili
 humano luxui arridere.

De Carbunculis. Cap. XIII.

Poſteaquam de tredecim illis, qua-
 rum ſacra Apocalypſis meminit,
 Gemmis, ſermoni coronidem impo-
 ſuimus, pro noſtri abſolutione inſti-
 tuti, de alijs qui nunc paſſim in vſu
 ſunt lapillis operæ precium fuerit diſ-
 ſerere, à precioliſſimisq; Carbunculis
 ordiri. Carbunculos itaq; (ab igni-
 ti carbonis colore ita vocatos) inter
 ardentes igneaſq; Gemmas ſupremā
 ſibi

Carbuncu-
 lorum de-
 ſcriptio-
 nes & gene-
 ra.

sibi vendicasse maiestatem, apud omnes conuenit. Porro in numerosas diuariantur species: sunt namq; qui Garamantici, Indici, Aethiopici, Alabandici nominantur, singuli scilicet à suæ generationis loco. Persuasum autem habeo præsentì huic nostro argumento abundè facturum me satis, si Carbunculorum quatuor genera explicauero. Itaq; verissimo generosissimoq; imò & imperatoribus dignissimo propriè vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatû Gemmas vulgarissimas annumerabimus: hæc siquidem inter ardentis ignem à certissimo Carbunculo propius repræsentant. Porro selectissimorum carbunculorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo in modum ardentis prunæ translucent, ita tamē vt extremus earum igniculus in Amethysti violâ definere videatur: sed & per tenebras lumen diffundunt non iniucundum:

sunt & alij qui pinnato fulgore pellucent. Alij alba præcincti venula, qui coloris præstantia atq; illecebra nullis alijs cedant, quibus etiam familiare esse perhibent inter ignitas prunas seu mortuos languidosq; comparere: supereffusa autem aqua, carbonibus extinctis, è vestigio priori gratia seu rediuvio colore gloriabundos resplendere: tanto naturæ miraculo, ut hinc Carbūculi genus hoc præcipuū nonnulli reputent. Hunc Carbūculum

Apyrotus.

Apyrotum nuncupari compertio, quòd ignem non videatur sentire. Demum & hunc sequitur qui sandrastos quibusdam, alijs Garamantites vocatus est. Hic ex India vel Arabia, qua meridiem spectat, petitus superiorum splendore atq; igneo colore nobilis, aureas in super guttas continet veluti stellantes: intro quidem semper, nunquam tamen in facie conspectas, hoc etiam ordine disseminatas, ut Hyades cum guttarum numero

ro tum serie iudicari valeant. Ideoq;
 & hoc Carbunculi genus viri quidā
 non incelebres ceteros albis (quod
 aiunt) equis præire confirmāt, quod
 præ alijs longè vberius cœlestes com-
 plectatur virtutes, syderumq; conce-
 pisse similitudinem videatur. Qua de
 re & Chaldæis sacrum quibusdam cō-
 stimatum est. Gemmarum omniū ca-
 rissimæ sunt Carbunculi, ut eadem sit
 earum cum reliquis comparatio quæ
 auri ad metalla quævis analogia. lu-
 cundiores tamen existimantur quæ
 Amethystizontes dicuntur: quarum
 scilicet extremus igniculus in violam
 definit ac purpuræ quandā effert an-
 helationem. Porro in omni carbun-
 culorum genere, mares fœminis exci-
 tatiùs fulgēt, fœminæ autem ceu pin-
 guiores crassius nitent. Quod autem
 ad vires attinet, Carbunculi singulis
 quibus Gemmæ omnes aliæ præditæ
 sunt virtutibus cōmendantur, ut vel
 hinc omnium nobilissimi sint habiti.

Carbuncu-
 li vires.

FRANCISCI RVEL

Soli siquidem eiaculato igne fulgorē
verutū solem imitari vel hoc sche-
mate palām conspicitur. Vt & hinc
præ cæteris Phœbo dicari creditum
sit, quem cunctis syderibus tanquam
regem præesse adstruunt philosophi.
Ideoq; & solum hunc lapillum suam
in reliquos posse figuram imprimere,
quum tamen alius nullus in illum idē
præstando sit, Aristoteles autor est.

Cæterū Carbunculis proximam
sibi gratiam dignitatēq; Balagius co-
loris iucunditate & illecebra fecit: La-
pis quidem colore rubro & præluci-
do, sed qui superaffuso sublanguido
quodam fulgore cramesinum vulgō
dictum colorem quadantenus refe-
rat. Sequitur deinde Rubinus lapis
ita vocatus, laudatus maximē si per te
nebras in speciem blandæ cuiusdam
scintillæ micare videatur & simplicis-
sima consistat substantia. Illis deniq;
Granati succedunt longē obscurio-
re ac minus grato colore, tanquā vi-
deli-

Balagij de
lineatio.

Rubini de
scriptio.

Granati
delineatio

delicet opaca quadam umbra vel nubecula Rubinum offundi iudices. Lapis certè non rarus, proinde & hoc æui in minimo precio habitus. Porro harum Gemmarum ut quæque magis minusve ad verum carbunculum accedit, ita commendatior aut ignobilior & clarioribus aut obscurioribus proprietatibus donata censetur. Balagio itaq; similes ac Carbunculo facultates, sed imbecilliores tribuunt. Rubinum aduersus pestilentem aërem pro insigni amuleto portat & contra terrentia somnia. Granatum præterea melancholiæ aduersari & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnes vitro rubore infecto: sed & elanguidos folijs bracteisq; quibusdã rubicundissimis substratis excitationes reddunt, ut non sit facile à spurijs veras secernere. Sculpturæ† certissimæ contumaces sunt. Adulteræ cote deprehenduntur, quod fragiliore ac molliore sint compareantq; materia.

Probatio.

Balagij
virtus.

Rubini vis

Granati
vis.

†verissimæ

FRANCISCI RVEI

sed & centrosa scobe dinoscunt, nō-
nunquam etiam pustulis argenteis in-
tus nitentibus.

De Adamante. Cap. XV.

Maximam in rebus humanis sibi
gloriam asciuit Adamas, multo
quidem xuo solis regibus & ijs pau-
cis agnitus. Nunc autem tam creber
ut omnibus penè in delicijs sit & lu-
xu. Est autē generosissimus Adamas
colore ferro candenti haud absimi-
lis. Fatiscit hircino sanguine, maximè
si aliquot ante dies hircus petroseli-
no, filere montano & vino sit educa-
tus: plumbo item dissolui reperio.

Adamantis
descriptio
& genera.

Porro in sex Adamantem partiun-
tur genera. Indicus non in auro nasci-
tur, sed quadā cum Crystallo cogna-
tione, candore plácido transluet.
Huic proximus est Arabicus, minor
tantum, nec alibi quàm in sincerissi-
mo auro generatus. In eudibus & fer-
reis malleis uterq; deprehenditur: ita
namq;

Probatio.

nanq; ijs vterq; resistit vt indomitus
 citra omnem iacturam, à ferro & in-
 cude sese explicet. Quinimò pusilla
 tametsi mole, ignibus etiam vastissi-
 mis iniectus medius, pertinax atq; il-
 lusus ita permanet, vt nullam prorsus
 ignis actionem admisisse (etiam si mul-
 tos dies ibi perseveret) palàm osten-
 dat, vnde & indomitam antiquis vo-
 cari Gemmam inuenire est. Est & a-
 lius Adamas Cenchros nominatus,
 milio magnitudine respondens. A-
 lius deinde Macedonicus cucumeris
 semen æquans. Hunc sequitur Cy-
 prius in sulphureum desciscens, qui
 licet à prioribus fulgoris læguore de-
 ficiat, præcipui tamen in medicina v-
 sus est Plinio. Postremus verò Side-
 rites ferreo fulget nitore. Hunc ab an-
 tiqua petatum minera passim dici au-
 dio, atq; ideo ab inerti vulgo reliquis
 præferri. Sic vulgus ignauum suo du-
 citur sensu, vt crebrò vilissima quæq;
 pro optimis reponat. Hic nanq; fide-

rites ictibus cedit & malleis, adeò videlicet ab adamantis natura palam degenerans, vt vel hinc solam apud eos nominis gratiam vsurpasse credatur, qui rebus externis contenti ad omnem veritatem osecitare consueuere. Neque pigebit etiam secundò recensere, non sine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indomita, qua scilicet suarum partium integram contra ferri ignisq; iniurias cōnexionem pertinaciter tuetur, ab hirci sanguine calido quidem & recenti ita afficiat, vt tandem conuiueat & atteri patitur. Inde q; seposito omni superbo, quo antea gloriabatur, fastu, malleis & incudibus cedat, vt sese in minimas etiam partes frangi, mangonum vsui, permittat, qui ijs postea fragmentis nullam duriciem non superant. Porro maxima Adamantis quantitas a uellanae nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generosissimus itaq; & selectissimus iudicabitur Ada-

Mira Adamantis ad hircum sanguinis vim assensio.

Probatio.

Adamas, qui iam narrata descriptaq;
 inuicta natura præditus, crystallo paulo obscurior, ferrum candens nitore refert, cœruleoq; quodam interfuso splendore, ita quidem resulget ut flammæ solaremque quendam radium transmittere videatur: quasi scilicet vario translucentiq; suo fulgore quædam cœlestis arcus anhelationem representet. Porro vires Adamanti ferre diuinas tribuunt philosophi, efficaciores tamen in auro, quanquā quibusdam placere inueniā ferreā quædam tenuissimam bracteam subserui debere. Contra venena & incantamenta amuletum esse præsentaneum testantur, qui Adamantem præsentem toxico madere confirmant. Ideoq; pestiferis causis resistere credit: negatq; ferentem fascinari posse, aded scilicet cacodæmonibus inuisus esse perhibetur. Insaniam, metus quoq; vanos, ac terrentia inter somnia arcere fert. Gēma recōciliationis prædicatur quod

Proprietates.

FRANCISCI RVEI

hostilem demulceas furorem, & viri
 cum vxore necessitudinē foueat. Ab
 incubis & succubis eum adferunt qui
 adamantem portat. Vanum omnino
 & præstigiū quandam præ se ferēs ima-
 ginem eorum nugamētum puto, qui
 adamantem dicunt vxoris insciæ ac
 dormientis capiti suppositum statim
 prodere sit pudica, nec ne. Vel hac ra-
 tione quod ipsa à mariti consortio
 quasi fugibunda statim excidat, si qui-
 dem fideli toro iniuriam impudica fe-
 cerit: Adamante scilicet marito ca-
 stoq; toro indignam mulierculā hoc
 schemate palam ostendente. Huic la-
 pillo natura rerum omnium parens
 tale cum Magnete dissidium ingenu-
 it, ut illo præsentē omnem vim tractri-
 cem à magnete direptam planè con-
 spicias. Quin magis tractum ab hoc
 ferrum feroci quadam vi ab admoto
 Adamante reuelli cernere est: Vt &
 hinc multis visum esse suspicer Ada-
 mantem alijs Gemmis iunctum ipsa-
 rum

Disidium

rum ad se virtutem omnem trahere, quòd non crediderim. Ceterum nū reconditas illas verèq; admirandas p prietates ad dæmonum imposturas demandabimus, quòd earum causam naturalem nemo (ut puto) adferat exactam, uti censori nostro ac similibus viris parum circumspectis, nihilq; sue ignorantie cōcedere volentibus forsitan videtur? absit non ab hoc tantū vno, sed & à quouis alio verè docto & piè Christiano. Quinimò eapropter in Dei & Domini nostri omniū creatoris propensioem admirationē feramur, eiusq; magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine cōferamus.

De Achate. Cap. XVI.

Maximam tempus auctoritatem ademit Achate, non quòd viribus minùs quàm antiquitùs polleat, sed quòd copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumq; raritas adferre: eadē

etiam multitudo, & crebrior familiaritas contemptum parere consuevit. Plinius autor est Pyrrhum Epirotarum regem Achaten habuisse, nouem Musis cum Apolline citharam manu tenente insignem: nulla arte, sed sola naturæ solertia ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus, ut Musis quoque singulis sua redderentur insignia.

Porro tam est vulgaris Achates ut delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneum arbitrer. Probabilissimæ verò sunt perspicuæ, quæque leoninæ pelli similes sunt, vel etiâ nigre albis intersectæ lineis. Mercurio *Probatio.* sacram Achaten rudis nimium antiquitas credidit, eam præsertim quæ apud Indos nata est, ubi vario colore, guttis etiam phœniceis conspersa videtur. *Virtutes.* Cæterum omnem Achatem venenis pestiferis, araneorum atque scorpionum ictibus, aduersari, prudentiâ ac facundiam præstare, ab aduersa fortuna tutari, visum fouere, cor recreare,

re, sitim ore cōtentam arcere adstruunt. Nec desunt qui tum maximè efficacem scribūt, cum setis leoninis inuoluta defertur, quod quàm à vanitate quoq; absit, iudex esto.

De Aleclorio. Cap. XVII.

Aleclorius lapis in ventriculo ca
pi reperitur, obscuri crysalli si
milis & colore & substātia, nisi quod paulo crassior adparet, non excedēs
fabæ magnitudinem. Probatur quæ
intus velut stagnātem ingesti cibi mi
eam, modicam nec vsque ad eò obscu
ram ostentat. Sunt quoq; qui audeāt
affirmare caponem in quo Aleclori
us sit absolutus, bibere nunquam: i
deo que strenuis militibus ex usu esse
creditur. Proinde Milonem Crotoni
ensem eius Gemmæ in ore contentæ
præsidio, nullo vnquam certamine su
peratum prædicant. Porro Aleclorio
vires tribuunt non incelebres contra
pericula quæuis. Præterea Venerem

Genesis & deliratio

Probatio.

Virtutes.

FRANCISCI RVEI

ciere, homini constātiā, mulieribus
virorum gratiam conciliare, ferenti
quoq; facundiam præstare, potēs cre
ditur. Sed & sitim ac cordis æstus ar
cere ore inclusa experimento non ra
ro constat.

De Torcoide. Cap. XVIII.

Torcoiden tam in magno precio
esse ferè apud omnes conspicuū
est, vt multi suo tunc demum luxui ali
qua ex parte satisfactum putent cum
præclaram quandam naçti fuerint.

Genera &
delineatio

Duo itaque sunt eius fastigia, à suz
scilicet propagationis loco nuncupa
ta. Inferior siquidem Hispanica: Alte
ra Indica seu Orientalis nuncupatur.
Vtraq; tamen consimili, crassa & mi
nimè perspicua substantia. Porro Hi
spanica colore utcunq; virente, sub
obscuro adeoq; ingrato conspicitur:
ideoq; respuitur ceu vilissima. Indica
autem ex herbaceo, cyaneo quodam
lactescente nitore gratiam in it nō vul
garem.

garem. Colorem igitur præbet ceu in
 cœruleum ex viridi, lacteum quiddā
 perfusum imageris: Rarè citra rimā
 venulā tuè reperta. Probatissima ta- Probatioe
 men est quæ simplicissima, & persimi-
 li substantia, purissimoq; & citra om-
 nem labem colore suam commendat
 iucunditatem. Mirum quid de divi-
 nis eius virtutibus caussantur. Noui
 reuera virum quendam insulanū, mi-
 hi quidē multa necessitudine deuin-
 ctum, qui dum viueret Torcoiden in
 delicijs habebat annuloq; aureo per-
 petuò gestabat. Is cum fortè, ex sua
 ægritudine in fata concederet eundē
 quoq; retinuerat. Tumq; naturę quo-
 dam veluti miraculo contigit, vt Tor-
 cois illa, quę superstitè etiamnum suo
 domino cum numerosis sui generis
 myriadibus de pulchritudine ac inte-
 gra puritate certare potuisset, tanquā
 heri sui necem lugens, longè tum ob-
 scūrior adpareret, adeoq; continuo
 rimam per medium porraceam effler-

ret, vt & hinc tum maximam suæ maiestatis partem deposuisse videretur. Proinde de ea mihi aliquando cōparanda auiditatem abegi. Ego nanque cum ob periucūdas lapilli illecebras, tum ob ingentes vires quibus idem vir, facto periculo, Gemmā eam polletere constanter asseuerare solebat: eā si quando liceret, quauis etiam ratione comparare cōstitueram. Sedenim meus me fefellerit error, nam dum in auctione venui expositam, eandem illam litura & vicijs conspersam contempto, hanc aliter ciuis vili cōemptā è vestigio mihi ostendit. At cum illam ego pristina, ceu postliminio rediuita synceritate & maiestate (renouato domino) perspicio, oeccepi mecū vehementer mirari, inopinatum naturæ ac admiratione dignissimum portentum, deinde & è renata, meam damnare infelicitatem. Vel hoc euentu corā edoctus diuina quadam lapillū illum facultate donatum esse. Porro ostendit

ostendendis prodigijs illustris plurimum est Torcois, ut & vix credibili virtute ferentem ab imminente periculo (tanquam videlicet innato contra aduersa quæq; quodam amuleto medicamētoq;) fortiter vindicare celebretur. Adde quòd cor & oculos recreare, & hilaritatē prosperitatēq; adsciscere creditur.

De Corallio. Cap. XIX.

Corallium & Lithodendrum ap-
pellari inuenio, quòd arboreus lapis adpareat. In mari mollius primū creseit, inde verò duratur. Cumq; sub aqua quidem vireat, statim atq; hanc superarit, rubescit. Adstruunt candidas illud intra aquam proferre bac-
cas, quæ extra eam in sanguineas de-
generent: easq; & forma & magnitu-
dine adhuc & colore corna satiuā re-
presentare. Mirum quòd tactum lapi-
descit si viuit, proinde restibus primū
reuellunt, aut ferramento acri præci-
dant: qua de re Curallium Theophra

Genesia.

FRANCISCI RYEF

stus, à radendo, Græcæ voci alludēs,
illud appellauit. Porro arboreum esse
Corallium vel ipsius rami palam ostē-
derint. Diuersam præterea à ferro igni
to naturam Corallium exhibet: illud
nanq; vt aqua, ita & hoc molliore æ-

Probatio re illico duratur. Commendatissi-
mum est quod rubicundissimum, vel
albissimum, æquabili vsque quaque
concremēto, forma fruticis, ac teren-
ti facillè cedens. Quod autem in lapi-
dis exactam duriciem coijt, scrupulo-
sum, inane, lacunosumq; est, damna-
tur. In magna antiquitūs, apud Indos
præsertim, fuisse autoritate Coralliū
in literis comperio. Hi nanq; pro eo
suos olim consueuisse Vniones per-
mutare tradūtur. Nunc autem quod
crebrius est, in magno aded non est
Vires precio. Dæmonas insensos arcere

perhibetur. Vt & hinc suspicandum
sit prudentem vetustatem, Corallio p
diuersas formas (non sine hec fastu
quodam aut illecebra nunc vsurpe-
tur)

tur) esugiato, & ex ordine infilato, pro
ces Marianas docuisse numerare. Ma
gnus illius in medicina usus percre
buit. Quandoquidem refrigerat sic
catq; mediocriter: Ideoq; sanguinis
reiectionibus & eruptionibus pro
dest. Album verò corallium à collo
suspensum vt stomachum vel pectus
contingat, è naribus consuetum flue
re sanguinem non rarò compescuis
se vidimus. Cor præterea & ventricu
lum, vel ingestum, vel extra, vt adhæ
reat admotum, roborat. Surculos e
ius pro amuletis infantulorum collis
appendunt: fulminibus & marinis æ
stibus tempestatibusq; resistere æsti
matur. Proinde Ioui Phœboq; sacrum
putatum est. Religiosum præterea ge
stamen esse amoliendis periculis cõ
perio, vt decore ac religione gaudeat.
Ad hæc & contra vesicæ tormina &
calculi mala, in puluerem vstos surcu
los & ex aqua potos auxiliari fertur:
item & lienem absumi, si id medica-

FRANCISCI RVEI

mentum sapius potetur: Oculis dein
de prodesse, vlcerum caua explere, ci-
catrices tenuare, denique & furculos
ex vino potos velex aqua (si febris vr-
geat) somnum conciliare Plinius au-
tor est. Nec defunt qui affirmēt illius
pollinem erosis dentibus infarctum,
egros dentes radicibus eruere, demū
& gingiuas firmare. Commentitium
omnino puto quod Coralli puluere
fruges euadant vberiores. Quanquā
& Coralli puluerem inueniā amaras
aquas dulces efficere.

De Cornicolo. Cap. XX.

Corneolus Gemma est vulgaris
Delineatio minij colore, sublāguido tamē,
ceu videlicet in humanam carnē per-
spicuitas perfusa sit. Rheno frequen-
Probatio tissima est. Probatur quæ purissima
iuxta ac nitidissima consistit substan-
tia, colore carneo translucido. San-
guinem propalā cōhibet, liuentes
Vires dentes suo polline emendat omnem
ab

ab eis detergens sordem. Iracundum
animum placare creditur.

*De Cyaneo Græcis, Cœruleo Latinis, vul-
garibus autem Lazuli vocato
lapide. Cap. XXI.*

Magnam profectò autoribus pe-
perit obscuritatem, legentibus
verò perplexionem, cœrulei seu cya-
nei nominis diuersa significatio: alijs
scilicet sub hac voce cœruleam hare-
nam cum cyanea Gemma cōfunden-
tibus: alijs autem solam eadem dictio-
ne metallicam arenam complectenti-
bus. Plinius namq; naturalis Historiæ
lib. 33. capite vltimo ita inquit: Cœruleū
arena est, huius tria genera fuere anti-
quitus: Aegyptium quod maximè p-
batur: Scythicum, hoc diluitur facile,
cumq; teritur in quatuor colores mu-
tatur, candidiorem, nigriorem, cras-
siorem, tenuiorem ve. Præfertur huic
etiam num Cyprium. Accessit his Pu-

„teolanū & Hispaniense, arena ibi cō-
 „fici cōcepta. Dioscorides item libro 5.
 „cap. 97. sic habet ad verbum: Cœrulei
 „origo ex zarijs metallis est. In Cypro
 „copiosus ex arena litorali, secundum
 „quosdam sub cauatos specus maris
 „inuenitur, quod & magis probatur.
 Galenus verò Simplicium pharmaco-
 rum libro nono, inter metalla Cœru-
 leum reponit. Deinde Paulus Aegine-
 ta de cœruleo, Dioscoridis sententiā
 penè ad verbum refert: quam etiam
 Plinius, eo quo diximus capite, imita-
 tus palām ostendit nō de Gemma ser-
 monem se facere, sed de metallico cœ-
 ruleo: quod *tarrosa* quadam substan-
 tia, non tamen lapidea, consistere ad
 oculū videre est: vt vel hinc in cōfesso
 esse debeat, ijs locis autores illos Dio-
 scoridem, Galenum, Paulumq; (dico)
 nō de Cœruleo lapide Cyaneāue Gē-
 ma disseruisse, verū de metallico il-
 lo Cœruleo quo ad generosas imagi-
 nes pictores vti cōsuevere, Galli azu-
 rum

rum vocant. Sedenim Plinius idem ille libro 37. quem Gemmis dicauit ita habet: Reddetur & per se Cyanos ac cōmodato paulo antè laspidis nomine colore cœruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura, idq; in gloria regis Aegypti ascribit, qui primus eam tinxit. Diuiditur autē hæc in mares fœminasq;. Inest aliquando & aureus puluis, non qualis in Sapphirinis: Sapphirus enim & aureis punctis collucet, Cœruleæ & Sapphiri raroq; cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen pellucidæ. Quibus verbis statim ab ipso limine videtur Plinius utrūq; confundere, Cœruleū scilicet metallicū Gemma cœrulea. Primū quidē vel hoc maximè, q; Scythicæ, Cypriæ & Aegyptiæ rationē habuerit, quemadmodū etiā superiore libro 33. de arenoso Cyaneo singulariter agens Cyanei Aegyptij, Scythici & Cyprij meminit. Hinc reuera non

mediocrem hos locos video imposu-
 isse difficultatem viris etiam doctissi-
 mis, alijs videlicet de vtrisque confusè
 Plinium intelligentibus, alijs de solo
 arenoso cœruleo hos torquentibus
 sermones, autorem insimulantibus
 damnantibusq; tanquam hanc inter
 Gemmas arenam malè collocarit. In-
 ter quos Hermolaus ille Barbarus, vir
 aliqui peritissimus ac de re medica
 & Plinio optimè meritis (pace tanti
 viri, pro veritate tamen, dixerim) ne-
 scio qua iudicij adumbratione per-
 cussus, non veretur Plinium negligen-
 tiæ calumniari. Mihi verò (absit om-
 nis arrogantia) Pliniana lectio rectius
 consultiusq; hoc loco, id est libro 37.
 cap. 9. castiganda videtur, & in hunc
 modum suo auctori reponenda. Red-
 detur & per se Cyanos nomine, acco-
 modato paulo antè laspidi colore cœ-
 ruleo. Vt his scilicet verbis & laspidis
 & Cyaneæ Gemmæ substantias con-
 uenire quidem, sed colore alterum ab
 al-

Castigatur
 Pliniana le-
 ctio lib. 37.
 cap. 9.

altero discriminari declaret ostēdat-
 que, ut & quis ex Iaspide Cyaneum la-
 pillum ementiri posse intelligat si illi
 colorem cæruleum addat. Cui & id
 optimè adstipulatur quod mox sub-
 nexuit: Adulteratur (inquit) maximè
 tinctura. Quòd demum hoc loci Pli-
 nius non de cærulea harena differat,
 manifestant hæc eius subiecta verba:
 Inest aliquando & aureus pulvis, cum
 ijs quæ sequuntur quæq; suprâ retuli-
 mus. Nam & ea non arrosæ illi hare-
 næ, sed Cyaneæ (vulgato nomine La-
 zuli vocatæ) Gemmæ ita adamussim
 consentanea esse cōstat, ut nemini du-
 bium (meo tamē iudicio) esse debeat
 Plinium hoc loci de sola Cyanea gem-
 ma agere: neque etiam facilè creden-
 dum fuerit tam celebrem autorem,
 ac rerum naturalium tam indefessum
 acrem ac peritum indagatorem scri-
 ptoremq; vulgatissimā hanc gēman
 latuisse. Neque etiam vel leuiter suspī-
 candum puto quòd agnitæ nusquam

meminerit, quum præsertim diligen-
tissimum sese naturæ mirabilium per-
scrutatorem, præconem, promulga-
toremq; semper exhibuerit. Sed neq;
huic nostræ opinioni refragatur quia
citatis locis Aegyptij, Scythici, Cy-
priiq; Cœrulei meminerit. Quid nan-
que impedit vtramq; cœruleam are-
nam dico ac Gemmam Cyaneam, tri-
bus iam indigetatis locis oriri? Sede-
nim libri 33. cap. ultimo Aegyptiū ma-
ximè probari scribit, secūdo loco Cy-
priū, nouissimo verò Scythiē re-
ponit: quibus accessisse adnotauit & Pu-
teolanum & Hispaniense. Vbi verò
de Cyanea gēma (quæ ei Cyanos per
se vocatur) hoc est libri 37. cap. 9. scri-
bit, omnibus Scythicam præferri di-
cit. Dein Cypriam cōmendat, nouissi-
mam autem Aegyptiam æstimat. Ec-
ce quam hic vltimam facit, illic pri-
mam effert: Vt & hinc non de iisdem
Plinij diuersis his locis scribētem
intelligere debeas. Quinimò Sapphi-
rum

rum hoc capite cum Cyaneo lapillo
 postea complexus, ita inquit. Cœruleæ
 & Sapphiri ratò (vbi etiam coniun-
 ctionem quæ semouendam puto) cū
 purpura, &c. His ego certè rationi-
 bus eò sum adductus, vt Plinium illis
 locis non de arena Cyanea aut Gem-
 ma tantum, sed libro trigésimotertio
 de arenoso Cœruleo, libro autem tri-
 gésimoseptimo de Cyanea Gēma ca-
 piendum existimem. Quis enim (ob-
 secro) tam inertis, aut in Plinium alio-
 qui grauissimum autorem tam infen-
 so ingenio fuerit, vt ea quæ Cyaneæ
 Gemmæ (emendata licet lectione) Pli-
 nius propalàm tribuit, arrosæ illi a-
 renæ quadrare inaudiat : quam ne-
 mo lapidea substantia vel puluere au-
 reo gloriari rectè quidem dixerit? Po-
 tiùs itaque Lazuli-vulgò nuncupa-
 tæ Gemmæ consentire hæc profe-
 ctò videbuntur: cū ea substantia sit
 lapidea, lasplidi scilicet germana, au-
 reūque puluerem coram ostendet.

Qua dere subinde vehementer mirari subiit, hoc loco Plinij sensum tot tamq̃ celeberrimos authores Plinianæ lectionis etiam studiosissimos haëtenuſ (quod legerim) ita fugiſſe, vt vtrumq̃ confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes ferè ſeplaliarios harena pro Gemma in medicandis corporibus quàm ineptiſſimè uſurpatur. Sed

Eò nempe hæc quorſum? Nanq̃ vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tollemus implicationem, & aliquam Pliniano ſenſui adferremus reſtituere-
 muſ uel lucem. Eſt itaq̃ Cyanos, Caruleæue Gemma lapillus ſubſtantia quidem laſpidi haud abſimilis, colore Caruleo. Probatur aureo puluere cõſperſa. Vnde & ſtella tum lapidem dici inuenio, quòd ſtellis ſimiliter luminis expoſitus aureo puluere ſcintillet. Præfertur quæ Caruleum ſu nominis præſtantiſſimum (quem noſtri Azurum vocât) colorem aſſequitur;
 con-

Eò nempe

Deſcriptio

Probatio.

consimili vnde quaque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ nō vsque adeo contumax. Vidi ego ex eo Cantharidem tam affabrè tamq; graphicè conflatam, vt eminus veram iudicarem: puluere nimirum aureo tam appositè, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillū ad id muneris procreatum quiuus sanæ mentis non immeritò iudicasset.

Porro quod ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen tories ablutus, dum eius dilutum peregrinum nullum præ se ferat saporem, efficacissimè ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit, non lotus verò, cum infernis superiora, nō citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris à collo gestatum nocturnos arce-re pauores testentur. Oculorum acie reficit atque demulcet. Collo appensus prægnantes ab abortu adferere p-

Proprietates.

FRANCISCI RVEI

bibetur. Volunt autem appetente par
tu semoueri.

De Chelidonio. Cap. XXII.

Chelidonium vel Chelidonia (vtrō
que enim genere dicitur) lapil-
lus est paruus, perspicuus minimè: è
iuuencularum Hirundinū ventre exe-
ctus. Mense Augusto, Luna crescente,
reperiuntur optimi, magnaq; ex par-
te bini, aliquando autem singuli, in ea-
rum scilicet ventriculis aut iecuscu-
lis. Dicuntur namq; (autore Plinio) ma-
tres ex clolis pullis hūc dare lapillum
deuorandum. Inuenio & hūc quoque
solertissimæ naturæ non supprimen-
dum miraculum: nempe quòd illarū
pulli per coniuncta rostra in sese recō-
ditas has gemmas prodant. Dicunt e-
tiam & has debere erui priusquā pri-
migenius pullus terram contingat.
Quantquam ne hoc quidem sua vani-
tate carere putem. Hanc bifariam di-
scriminari tradit Plinius: aut enim est
russa, aut nigra, vel potius ex pullo ni-
gri-

Generatio
nis locus.

Naturæ ad
mirandum
miraculū.

Differētia.

nigricās, hirundinum vel pauonum colore, minimeq; pellucet, sed aspectu ingrata visitur. sunt & earum aliquæ, parte quidem vna nigritantes, altera verò purpurascētes, nigris intercurrentibus maculis. Probatissimas esse Probatio comperio quæ substantia purissima ac simplicissima, & aureis guttis insigniuntur. Porro singulæ tametsi in- Vires. iucundæ sint & pusillæ magnis tamē virtutibus præditæ adstruuntur, vt & de ipsis rectè id occini possit:

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Ruffam siquidē sub ala sinistra gestatam lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promouere confirmant. Nigricantem verò similiter portatam testantur reges & principes conciliare, & ccepta negocia pro animi sententia absoluere, omniumque gratiam inuitare. Eius verò ex aqua

dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neq; superstitione vacare putē quodd ruffam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus nungantur, cui & id accedit quodd parentibus præsentibus erutis vires effluāt,

Cōtra An
helreda-
num.

Hic magna mihi profectō incescit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia qui in scholijs suis in Marbodeum ubi agit de Chelidonia, autorem citaturus quodd Chelidonium Gemmā oculis ostendere proficeret, Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nominis herba palām est Plinium disseruisse. Siquidem, utrem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iā capitis 27. titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agēs ita inquit: Chelidonium vsui saluberrimam hirundi

nes monstrauere, vexatis pullorū oculis illa medentes. Deinde libro 25. ubi cōstat Plinium de herbarum viribus disceptationem ex professo instituisse, capite octauo sic habet; Animalia quoq; inuenere herbas, in primis Chelidonium: hac enim hirsutines oculis pullorum in nido restituunt visum, vt quidam volunt erutis etiam oculis. Capite deniq; eiusdem lib. 12. posteaquam Centaurium vtrunque, maiorem scilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita subnectit: Iam Chelidonia supradictis omnibus mirè pdest. Ex quibus luce meridiana clarius esse cōstat Plinij locos hos ab Amstelredamo nostro citatos non posse ad Chelidonium Gemmam torqueri, verū de similis nomenclaturæ herba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus ne quis eius auctoritate falsus, in similem errorem impingat.

FRANCISCI RV EI

De Aetite. Cap. XXIII.

Aetite quatuor genera refert Pli-
nius, vulgato tamen nomine sin-
guli, Aquilæ lapides vocantur. Vidi e-
go cinereo colore Aëtiten, alterū al-
bo, tertium pullo. Sonitu dignoscun-
tur si quatiantur: tum enim in sese cō-
ceptum lapillum manifestè produnt.
Lapis est cortice duro, scabro & mini-
mè leui. Sunt qui aquilam in nido ma-
rem & foeminam habere adstruūt, ne-
gant quillam sine eis oua parere: ideò-
que solis ijs quæ è nidis eius alitis eru-
tæ fuerint vim medicam concedunt.
Nihil igne hic lapis deperdere creditū.
Porro Aëtites grauidis, quæ ob vteri
imbecillitatem foetū ægrè continēt,
brachio sinistro alligatur magno ea-
rum vsui, parturientibus autem bra-
chio amoueri debet: foeminibus item
alligata citra dolorē (notatu dignū)
foetum dicitur extrahere. Nec desunt
qui hanc velint statim à partu auferri,
ne uterus sequax partum vitiet. Mirū
quòd

Quòd furem prodere fertur si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse cōfirmant. Tritum & cerato exceptum comitiales strenuè iuuare comperio. Mitto quæ de hoc lapide præstigiosi illi ac toto cœlo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura prælagire hūc citra incantamēta posse crediderim. Quòd ego quæ de furis proditiōe prænotauī, referrem, si non autorum †grauitas & fides reclamaret.

† Ridicula
& non di-
gna fide
grauitas.

De Magnete. Cap. XXIII.

Natura, vt saxi vocē homini obloquentem, immò & Echo resonantem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manúsque tribuissē quodammodo non ineptè existimetur. Ferri nanque indomita prope modum pugnacissimæq; natura trahēti illi extemplo cedit, vtq; propius accessit ab eo continetur & quodam

Nomina. veluti cōplexu cohæret. Sunt qui ab
 inuentore, ita vocato in India pasto-
 re, nomenclaturæ illius rationem ad-
 ferant: quibusdam autem Siderites, alijs
 Herculeus nominat. Hic tametsi
 Genesis. in Ida primum repertus sit, passim ta-
 men apud Hispanos & in alijs quoq;
 locis nascitur. Qui verò à Troade pe-
 titur, qui & albus pumici haud absi-
 milis comparet, foemineus est, & non
 vsque adeò efficacis potentia, ideoq;
 respuitur. Aethiopicis laus & præci-
 pua commendatio, ijs præsertim qui
 ad cœruleum magis inclinant, quales
 maximè in Aethiopia Zimiri regione
 arenosa reperiri inuenio. Aethiopici
 argumentū est, quòd Magnetē quoq;
 alium trahit. In metallis ferreis oritur.
 Hunc Germani atq; Itali habent, fer-
 rugineo tamen seu pullo magis colo-
 re: ¶ quod qua parte cœruleum pro-
 pinquiùs refert, acriùs trahit. Autor
 est tamen Diogenianus, probatissimū
 Magnetem argenti adeò similem esse

vt incautos facile fallat, quem & ad
maleficia præstantiorem esse testat.
Porrò omnibus præfertur qui maxi- Probatio.
mè trahit, & qui vltus Hæmatiten fe-
rè repræsentat. Quòd autem ad vires Virtutes.
attinet, Potus triobolorum pondere
ex succo fœniculi hydropicis aquam
detrahit: ferro item intoxicato vulne-
ratis præfenti remedio subuenit, ocu-
lorum medicamentis imponitur, præ-
terea & ad epiphoras: adusta verò cre-
matus tritusq; sanat. Commentitiū
puto quod de Magnete quidam nu-
gantur: Nempe quòd in somnis igno-
rantis fœminæ capiti subditus, adul-
teram lecto deturbat: fidelē verò p-
bamq; vxorem ad mariti amplexus,
etiam dormientem, proleſtet. Va-
num inſuper nec ère publica eſſe iu-
dico, quod quidam Magnetem furi-
bus ſuo fumo atq; nidore vſui eſſe nar-
rant: quaſi ſcilicet ad furta lapis natus
ſit. Hic ſubit vehementer mirari, ad-
miratione non vulgari dignam huius

FRANCISCI RVEI

lapis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non solum quod contingit coram trahere, verumetiam & suo [†]collisu similes in id transferre vires trahentes, unde & aliud quodcunque congenoum ferrum conuelleret possit, ut viderim non raro plures acus hac ratione sese suspendere, tanquam scilicet mutuis sese manibus inuicem comprehendissent. Quinimò non desunt qui facto periculo affirmare audeant, ferrum à Magnete in libra posito tractum nihil Magneti ponderis adijcere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis absorbeat. Porro tractricem hanc virtutem ab vrsa celesti Magnetem mutuatum esse coniectant, arguendo quòd acus hoc [†]affecta liberè in solaribus horologijs pendens ad Vrsam saltem minorem serè moueat, Magnetis potentijs acum sequacè trahentibus: vrsa verò utrūq; acum & lapilli in ea virtutem, ceu sibi affiné congentiamve, conuellente atq; alliciente,

te, eademq; visidus hoc appetente. Quod si ita est, facultas illa Magneti cum ab initio perfusa est, tum perpetuo Vrsæ radijs & influxu vegetatur. Proinde si quis eorum quæ de lapilli huius trahente potestate diximus, rationem expetat, non inscitè responderi possit virtutis eius causam esse cum lapilli specificam formam, tum eius germanitatem cum ferri natura, & eorum quidem vtriusq; cōsensum cum Vrsæ illa cœlesti, cui & obnoxior sit lapillus ipso ferro. Quibus & id adstipulari video, quòd solum ferrū Magnetis viribus patere palam conspiciatur, easq; contumaciùs retinere perpendatur. Ad hæc, quòd (auctore Plinio) vulnera asperiora sūt ferro Magnete cōtacto. Porro huic lapidi contrariā inuenio Theamedē Gēmā, omne à se ferrū respuentē profligantēq;. Est & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquore alliciens. Lapillo itē illi cum alio discordia est nō

Theamedes
des lapis.

Discordia

traditōe obscuratis siquidem alio illitus con-
 ultricem omnem facultatē perdere
 fertur. Dissidet etiam cum Adaman-
 te, qui & iuxta positus illum trahere
 non sinit, quinimō cōuulsum iam fer-
 rum admotus ilico reuellit. An au-
 tem vires hæ occultæ mirificæq; Ca-
 codæmonum imposturis adscribi de-
 beant: an potius inde auidius admirā-
 dus atq; laudandus Dominus omniū
 creator Deus, ac per ea quæ in hoc la-
 pide facta sunt, sempiterna eius virtus
 & diuinitas magis cognoscenda, & in
 mirabilibus suis operibus benedicen-
 da, tuum esto iudicium Lector.

De Hamatite. Cap. XXV.

Q Vando superiore capite Hēma-
 titis meminimus, nō ab re quæ-
 dam & hīc de eo recensere operæ pre-
 cium videtur. Duo itaque Hamatitidis
 genera Plinius facit: Alterū à Magne-
 te cognominatum, sanguineo exteri-
 us colore, ideoq; tritusis sanguinē re-
 fert

fert, ferrum tamen Magnetis modo minimè trahit. Hunc pro vero Magne-
 te à non paucis pharmacopolis dam-
 noso errore venundari vidimus. Alte-
 rum autem Hæmatiten dicit idem Pli-
 nius venis rubentibus discerni, hoc
 est ab optimo desciuisse iudicari: ita
 enim Plinium intelligo. Hic siquidem
 Dioscoridi probatissimus est, nò qui
 intermixtas habet venas rubentes, sed *Probatio.*
 qui puro colore (vt eius verbis vtat)
 niger est, durus, in se æqualis, & nulla
 infectus sorde nulloq; zonarũ excu-
 su. Itaq; duæ nobis præcipuæ hæmati-
 tis species relinquuntur: Altera exte-
 rius rubens, interius autem nigricãs,
 vt Magnetis colorẽ quadantenus imi-
 tari videatur: altera verò omni ex par-
 te nigra. Quanquam nec me fugiat al-
 lia etiam à Plinio numerari illius fasti-
 gia, verùm duo hæc nostro instituto
 suffecerint. Neq; enim de singulis Gé-
 mis, sed de selectissimis vulgatissimis-
 que differendum suscepimus. Potrò

Virtutes. quod ad vires attinet: oculis cruore suffusis mirè prodest, muliebri profluuium sistit, & cum mali punici succo ijs qui sanguinem reijciunt confert. Velicæ præterea vulis est, & serpentium ictibus. Ex lacte oculos à lachrymis vindicat. Imò & ipsos procidentes ingenta vi continet cohibetque. Calfactoriæ & extenuatoriæ est facultatis.

De Succino. Cap. XXVI.

VARIÆ multùm de Succini ortu autorum sententiæ sunt. Prætermisissis tamen de eius origine & natura opinionibus diuersis, sed & de eo ridiculis Poëtarum fabulis, in India atq; Germania Plinius tradit nasci defluente tæmedulla arboris è pinearum genere: quemadmodum è Ceraso, gumi, & ex Picca, resina redditur. Erumpere nanq; humoris abundantia, succosumq; primum esse, dein verò vel rigore vel tepore autumnii densari atq; durari confirmant, & intumescen-
bus

Gentilis.

Plinius lib.
37. ca. 3. p.
medulla
mâlin la-
chrymauei
resina.

bus tandem marinis æstibus rapi, ac in littora nonnunquam transportari aduersa. Indeque succino nomen, quod pini arboris succus esse credatur, argumento quod attritum pineum refert odorem, accensumque, tædæ modo nidore flagret. At liquidum primo stillare indicio quidem sunt quædam intus translucentia. Porro succinorum Genera tria esse præcipua genera literis proditum est. Primum, quod melleo colore conspicitur: secundum, quod Phalerum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præstantissimum est. Probatio. Præferunt quidam Phalerum, fuluum scilicet ac translucens consimili vndequeque substantia & cōcremento, ea tamen lege ut nō nimio ardore flagret, sed leuem tantum ignis ostendet anhelationem, non autem igneum fulgorem adsequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commēdat. Rude quidem primum & austerum legitur, tandem verò adipe

FRANCISCI RVEI

laetentis suis incoquitur, deinde ex-
 politur. Porro quod ad succini vir-
 Vires. tutes spectat, infantibus pro amuleto
 ligari, lymphationibus pdesse, ac lo-
 tijs difficultatibus, inuenio. Præterea
 in polline exhibitum albos menses,
 stomachi fluxiones, ventusq; proflu-
 uia sistere, crebro didicimus experi-
 mento. Cor & cerebrum vel odoris
 præstantia propalam recreat. Ex mel-
 le teritur ad oculorum finiendas hu-
 miditates. Attritum & calfactum fe-
 stucas, quisquilias & leuissima quæq;
 allicit & attrahit, præter Ocimi tamē
 furculos, quos autore Plutarcho, re-
 ijcit repellitq; vnà etiam cum ijs quæ
 eunq; oleo perfusa fuerint. Succini
 seplariariorum officinis charabe bar-
 bara Arabum voce dicitur. Hoc gene-
 re & Lyngurium vel (vt alijs placet)
 Lyngurium contineri, coloris, substā-
 tiæ & proprietatum congenæ germa-
 nitas, multis persuasit: forsitan enim
 fuerit secundi generis, hoc est, Pha-
 lerni

lenni ruborem referentis species quædam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisque Gemmarum perscrutatoribus videtur. Lynceum ex Lyncis animalibus urinam harenamoxa deiectione contextam, Solis deinde ardore concretam ac duratam, consistere.

*De falsitatum à veris Gemmis differentia,
& discernendiratione. Cap. XXVII.
& ultimum.*

Non mediocrem fidei ac maiestatis partem Gemmis ademit de republica pessimè meritorum hominum pertinax avaritia & luxus. Quandoquidem inde factum est, ut tam subtile dolo ferè omnis generis Gemmæ adulterentur, ut à fictis veras discernere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur, uti iam vixus percrebuit multo contumaciusque

FRANCISCI RVEI

igne Sapphiro Adamâtem fingere, &
 tanta arte imitari, vt multis hic fucus
 non rarò imposturam faciat: vocatq;
 albam Sapphirum. Quibus longè per-
 niciosiores sunt, qui nitro, vitro, ac a-
 lijs vilissimis materijs, adiecto colo-
 ris mendacio, optimas ita æmulant,
 vt sua nequitia naturæ opus, sagacissi-
 mamq; & inuincibilem artē, tantum
 non assequantur, qui vtinam à repu-
 blica amandarentur: suis namq; id ge-
 nus fallacijs tam huic quàm autori-
 bus qui solerti studio & diligentia de
 verarum Gemmarum natura & viri-
 bus doctissimè disseruerunt, ita qui-
 dem imponunt, vt dum qui ementi-
 tas decepti, pro Germanis emerunt,
 easque ijs non esse præditas faculta-
 tibus deprehendunt, quibus philoso-
 phi naturales donatas esse confirma-
 runt, & Gemmas & de ipsis definien-
 tes autores vel vilitatis vel mendacij
 atq; temeritatis damnent, vel etiâ plo-
 runq; malè audiant qui certissimas
 ab.

absolutissimasq; commendant. Ve
 itaq; impostorum vitari queant scele
 stissimi fuci, paucis Gemmarum pro
 bandarum rationem persequi libet; Gemmae
tandē se-
nescere.
 vbi primum te monuerimus & has Hoc pro-
bata Gem-
mis oppor-
tuna.
 multo xuo senescere, proindeque &
 gratiam & vires sensim multis seculis
 deponere. Pelluentes igitur lapil-
 li sereno ac matutino caelo: omnino
 autem in horam quartam probari de-
 bent. Re nanq; compertum est ijs ho-
 ris ac aëris constitutione penitus lō-
 gè introspecti posse quicquid vicij ha-
 beāt. Porro & pondere internosci cō Pondus.
 perio, quanq; & hīc diuersas multū
 authorum esse sententias animadu-
 tam. nonnullis enim placet generosas
 grauiiores esse: alijs contrā sentienti-
 bus, eas scilicet leuissimas minimiq;
 ponderis esse, quod & factō periculo
 deprehēdi. nec id extra rationē fuerit.
 vel hoc praesertim nomine quod ficti-
 tias cum ab ignobiliori adeoq; & mi- Generosa
minora
ponderis.
 nus efficaci agente, tū ex longē obscu

riori ac magis terrestri substantia fieri palam sit. quibus etiam Plinius ad stipulatur lib. 37. cap. ult. Experimenta (inquit) pluribus modis constant. Primum pondere grauiiores sentiunt. Post hæc corpore: ficticijs pustula in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstancia, &c. Quibus coram ostendere videtur, quod a falsis intelligat veras pondere superari. Cui & id suffragatur, quod Margaritas præfert, quæ minus graues sunt. Examinantur denique & corpore: Ementitis quippe bullæ in profundo comparent, quas & scabra cute & capillamentis, staminum tenuissimorum instar intercurfantibus, cõspicias: fulgore item inconstante atque iniucundo, nitore videlicet priusquam aciem cõplectatur elanguido. Certissimarum siquidem splendor colorve non in facie tantum (vt in adulterinis) sed & per omne corpus, quibus suis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæque vi-

lun-

Bullæ emē
titas ostē
dunt.
Fulgoris in
cõstantia.

suntur, celsi scilicet ad sui decoris spectaculum blanda quadam oculos alluciant comitate. quò namq; diutius inspiciuntur, hoc magis delectant, ac gratia non inefficaci illicio obtutus explent. Laudatæ item limam non capiunt: ut vel hoc solo veras à falsis discernere mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Smaragdum & Topazium excipiant. Deinde & ignibus purpureæ non spurie, illas se evadunt: excepto tamen Chrysolectro ignium rapacissimo. Ad hæc duriores maxime commendantur, nimirum quòd lapidi propria sit durities. Quòd autem ad optimarum delectum pertinet, æqualibus cavas vel extuberantes postponunt. Oblongas quadratis prætulit antiquitas: verum nunc anteponunt quadratas, ut quibus angulosis minima olim fuerit autoritas, nunc versa vice clarior sit gratia. Illas sequuntur quæ lenticulæ formâ, deinde quæ triangularæ. Omnium verò novissimæ æsti-

Argumentum à limis

Experimentum ab igne

Laudatorum electio.

FRANCISCI RVEI

mantur rotundę, quamuis forsitan omnibus præferri deberent si figurę rationem spectes.

Epilogus. Nostriis verò his lucubrationibus ad umbilicum tandem perductis, postremò te quoq; beneuole lector, admonere visum est, nil tibi mirum esse debere, quòd Gemmas quandoque masculino, aliquando autem foemini no genere scripserim, nimirum cum utroq; genere ac promiscuè illas collocari apud classicios autores crebrò legere sit. Cuius quidem rei uel vnicus mihi testis & autor est idoneus Gale, nus ille Medicorum ab Hippocrate abundè princeps, libro 9. simpliciu phar-
macorum.

FINIS.

AD LECTOREM.

Horum librorum author Rueus, præmiserat bene longam Purgationem siue Apologiam, qua Anonymi cuiusdam censuris in hos libros respondet, & in hoc plurimus est. Figuris certis lapidum seu Gemmarum certo tempore insculptis, peculiare quasdam vires coelestes influere. Eam nos propter prolixitatem simul, & quod synceriori religioni non consentanea, sed Magica potius videretur, omisimus. Excerptimus tamen pauca quedam, quæ nec superuacanea nec indigna cognitu videbantur, Theologorum præsertim quorundam testimonia: quæ hic subiecitimus.

Quæ de auro Leonis effigie consculpto narraueram, Censor meus (in prima æditione) oblitterauit: tametsi ego me narratorem præbueram solû sententiæ quorundam philosophorum non vulgariû, de viribus auro leonis effigie

AD LECTOREM

ritè insignito à cœlo transfusis: corū
 verò opinionem probaueram mini-
 me. Et multis interpositis, Bonauen-
 ture verba recitat, ex libro 2. Distinct.
 12. Quæst. 2. Art. vlt. Dicunt philoso-
 phi, quòd corpus cœleste mediante
 suo lumine influit vsq; ad profundū
 terræ, vbi mineralia corpora generari
 habent: & quantum ad hoc verum di-
 cunt. Hoc testimonio Rueus putat
 inferri posse, stellarum radios simili-
 ter in metallo lapillosq; varijs figuris
 consculpta, cum allatis secum pote-
 statibus, posse transfundi: quas vires
 diuinitus (inquit) à prima constitui-
 one, totam speciem consequentes, il-
 lis insitas esse cœlicis corporibus vul-
 tibusq; idem Bonauētura dicit libro
 eodem, distinctione 14. quæstione 2.
 ad finem. Sic Rueus. Sed à cœlo &
 astris vim corporibus inferioribus in-
 fluere tum rebus alijs omnibus, tum
 subterraneis quoq; non opus erat eū
 multis probare, cum id nemo fortas-
 sis

lis neget, veluti naturæ consentaneū. In figuras verò certas, ab homine factas, coelestem vim aliam atq; aliam, prout figuræ differunt, & alijs atq; alijs temporibus, inq; conueniente materia sculptæ sunt, influere, homines pij & Christiani vix concesserint.

Et mox: Singulis stellis (inqt Rucius) suæ insunt facultates totam speciem consequentes: (quas essentielles ac específicas nominaueris) per quas proprijs funguntur munijis. Cui & id eiusdem Bonaueturæ distinct. 4. Art. ult. quæst. 2. in hunc modum dicentis adstipulatur. Ratio verò qua diuersa imprimunt (subaudi luminaria coelestia) non est, vt putant aliqui, propter diuersitatem qualitatum: sed ex parte diuersitatis virtutum. Quia enim conditor mundi corpora coelestia incorruptilia posuit ad regulandum & regendum corruptibilia, quæ sunt diuersa & multiformia, dedit eis virtutes consequentes suas species, secun-

AD LECTOREM

dum quas diuersa luminaria aspectū
habent ad diuersa elementa, & ad di-
uersa corpora mineralia: hactenus Bo-
nauentura. Sed hoc etiam concessio
non sequitur, ad figuras & res artifi-
ciosas quoq; stellis ita suum esse respe-
ctum, vt ad naturales. Minimè etiā
firmum est ad hoc quod intendit pro-
bandum, argumētum à speculo: vni-
cum (inquit) nec rarum aut incōper-
tum exemplum his annectere consi-
lij est, speculum scilicet rotundū, le-
ue, cauum nitidissimumq; (solis orbē
vel hac ratione referens) quod ob ta-
lem figuram & concinnam præpara-
tionē, arte tamen hominis sollicitatā
Phœbi in se radios tam ampliter effi-
caciterq; comprehendere palām est,
vt non tantum abundē incaleat, verū
suam vsque adeò in propinquum cor-
pus caliditatem transfundat vt id etiā
adurere queat.

Et mox: Philosophorū illorū sentē-
tiā Thomas Aquinas doctor sanctus
voca-

vocatus, lib. de fato suffragari videt̃,
vbi dicit, vestes, ædificia & quæcunq;
artis opera certam à syderibus suscipe
re vim qualitatem ve. Quamuis non
eam illis admiserim efficaciam, quam
legere est non paucos supersticiosos
impostores (magiæ id est veræ philo-
sophiæ nomine indignissimos Sophi-
stas) eis tribuere. Sed illas ex arte figu-
ratas rem cum eodem Thoma lib. cõ-
tra Gentiles non negarim, ijs perfun-
di posse facultatibus, quas euidēs est
cœlum herbis rebusq; alijsq; infun-
dere. At apud nos non tanta est A-
quinatis authoritas, vt tantum tribua-
mus imaginibus, vt veluti idololatriã
quandã magicã in eis committamus.

Et rursus: Si nanq; (inquit) vel A-
quinate autore, per effigurationē vis
quædam cœlica similis ei quæ à cœlo
herbis impartitur hauriri potest, mul-
tas autem herbas calculo tū præuer-
tendo tū deturbãdo ac sanãdo effica-
ces esse apud omnes receptū est medi-

AD LECTOREM

cos, adde & longo usu firmatum exploratumq̃, nōne sequitur aurum leonis figura ritē insignitū, arteq̃ conflatum, contra calculum remedio esse posse. Proinde Petrus ille Aponensis conciliator dictus, adstruit medicū morbos figuris pellere posse. Denique Albertus ille multa eruditione magni nomen meritis, Theologie philosophiæq̃ professor spectatissimus in libro quē Speculum vocat, ubi à licitis illicita se discreturum pollicetur, adfirmat, figurationes ab astrorū peritis constructas, cælica virtute efficaces fieri, quinimò figuras, dictiones, literas, imaginibus insculpi permittit, ad hoc duntaxat, ut ætherea quædam in eis hauriatur: tametsi pro suo officio abusum damnet: magis autem orationes, suffitus, carmina & id genus superstitiosas ac vanissimas imposturas quibus non pauci eorum qui se magorum nomine, maxima virorum sapientium illustrium nomi-

nis iactura, venditât, dæmonibus prauis figuris adhibendis vti consueueret. Hæc Rueus. Nos inter Aquinatis, Aponensis & Alberti auctoritatem non magnum discrimen facimus: & ad sacrarum literarum testimonia, piorumq; hominum iudicia prouocamus.

Post hæc: His (inquit) imposituro coronidem subiit his quoq; annectere, Philostratum referre, Hyarchâ primum inter Indorum sapientes, septē construxisse annulos, septem planetarum nominibus insignitos & sculptos: eosdemq; Apollonio Tyanco dedisse, singulis scilicet proprijs statisque diebus (pro dierû & per eos dominantium planetarum discrimine) partiendos deferendosq;. deinde & affirmasse ipsum Hyarcham Apollonio, auum suum philosophum, centû atq; triginta annos simili fretum ecclesti beneficio vixisse. Indeq; Apolloniû ijs annulis magna utilitate vsum,

AD LECTOREM

centesimo etiamnum anno iuuenem
retulisse. Nos Apollonium Tyaneū
hominem magum fuisse, & his in re-
bus autoritate eius cōtra piū Eccle-
siæ cōsensum uti, nefas existimamus.

Deinde Hermetem Trismegistum
quoq; suæ sententiæ authorem facere
videtur. Ad quod respondeo: in ijs
quæ extant Trismegisti, Græcis, nihil
tale reperiri: referri autem ad illum au-
thorē spuria quædā & *Ad Ammonium*.

Et inferius: Quid ergo (inquit) cun-
ctā quæ humana ratio non complecti-
tur, aut sacra eloquia non confirmāt,
dæmonum imposturis dicanda rele-
gantur, ut ne ipsi quidem perspicuæ
coram experientiæ credendum ille
(meus Cēsor) audeat affirmare? Nōn-
ne Pæoniæ radix singulari propieta-
te comitiales arcet accessiones? hu-
ius tamen facultatis ne sapiētissimus
quidem philosophus (puto) rationē
reddiderit exactam. An propterea vi-
tio dandū fuerit medico, illi affectui
sanan-

sanando, Præonia vti? Ex duobus his
 argumentis, prius diluitur, si reprobe-
 mus omnia quæ vel sacris literis pro-
 hibentur apertè, vel quæ optimi & sa-
 pientissimi siue pijsimi plurimi re-
 probarint, vt omnè in amuletis, ima-
 ginibus & huiusmodi rebus curiosis
 superstitionem, ne dicam, impietate
 & idololatras speciem. Præonia si iu-
 uat, naturali quadam vi, aut si libet e-
 tiam cœlesti, iuuerit: sed hoc
 nihil ad imagines certas
 & curiosas.

FINIS.

CLARISSIMO AC ERV
DITISSIMO VIRO FRANCI-
SCO RUEO Medico, Insulis artem Apollineam pro-
fitenti, frater Paschalius Baldurinus ca-
nonicus Phalempinensis
S. P. D.

*Hac Epistola super his duobus Ruci libris
iudicium continetur primum: deinde de He-
braicis Gemmarum nominibus, deque ea-
rum admiratione, usu, abusu, & viribus
tractatur.*

Perlecto libello quem de viribus
ac natura Gemmarum nuper ela-
borasti, non potui tibi non gratulari,
optime Francisce, hoc à te argumen-
ti genus esse tractatum ac illustratū:
tum quòd tuam professionem nò de-
deceret eiusmodi studiorum inquisi-
tio, tum quòd nos quibus potissimū
sacris operi nauare opus est, permole-
sta animi anxietudine atq; labore le-
uaueris. Ea enim nō nihil ad sacra per-
tinere nullus, reor, inficias ibit, quum
tam sedulò ac seridò illis interleratur,
ac or-

ac ordine disponantur. Atqui penitus ista exquirere, quia per varia prophanorum scripta disperguntur, atque ea mente ab eis explanantur ut ad temporale commodum proficiant, per o-cium nobis non conceditur. Sed & pontificijs decretis plus nimio eisdem incumbere vetatur, cogimur quoque præscriptis diuinis sacras euoluere literas. Scrutamini scripturas, inquit ipse sacrosanctorum oraculorum conditor, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, &c. Quod verò Ioannis *Αποκάλυψις* locum tibi potissimum delegeris, ibique traditum ordinem tenueris, ac deinceps cæterarum Gemmarum quæ celebriores habentur, non omiseris elucidationem, maximè probo. Certissimum enim ac solidissimum locum qui in diuinis literis habetur, & qui tuo congrueret instituto selegisti, utpote cuius interpretes & autor idem esset de quo ambigere nepharium sit. Illa autem nomē-

PASCHASII BALD.

Hebraica
nomina
Genuinarum

elatio quę in Exodi libro digeritur ca-
pite 28. incertior ob variam interpre-
tum translationē, & diuersas scripto-
rum opiniones habetur. Si voces He-
braicę perinde compertę essent atq;
Gręcę nulla fuisset eligendi ratio, ni-
si fortē quia hæ ad sacerdotalium or-
namētorum splendorem, illę autem
ad ciuitatis diuinę cultum & ornatū
pertinet. Nunc quia Hebraicus sermo
paucissimis fuit agnitus qui externa-
rum linguarum habuere peritiā, tū
ob vetustatem, tum ob solitariā He-
bræorum vitam qui ab alijs gentibus
segregati, earum commercijs rariū
vterentur. Gręcus autem tam nobis
familiaris vt in quotidianū vsum no-
strum transierit, meritō quod sic vfi-
tatum habetur, prę altero tibi in ex-
planationis materiā sumpisti, ne am-
biguis fundamētis iactis totum quod
superstrueretur, vacillaret. Hebræi si-
quidem, maximē huius ætatis, tanta
caligine in horum notitia cæcutiunt,

vt

ut plusquam talpas exoculatos crede-
re fas sit: nisi fortè quorundam lapil-
lorum Hebraica vox in externam lin-
guam deriuata antiquæ veritatis vesti-
gia etiam cæteris nationibus relique-
rit, ac inde à primis auis ad nos vsq[ue]
permanarit illorū incolumis nomen-
clatura. Quorum præter Sapphirum ^{Sapphirus.}
qui ipsis vniuocè quoq[ue] dicitur, & la-
spidem iaspem nominatum, nullum ^{Iaspis.}
crediderim hac ratione cognitū: tam-
etsi etiam in laspide aliud interpretes
nonnulli sentiant, eundem in Beryllū
vertentes, cæterorum nomina ad lin-
guam nostram translata variant, alijs
alia suspicantibus. Vnde non satis cō-
pertum habetur an idem diuus Ioan-
nes sacris illis gemmis antiquitus per
Mosen proditis alludere vel conueni-
re voluerit, quando quidem in nomi-
num descriptione cum interpretibus
antiquis non plurimum dissentit, hoc
est tantum in carbunculo, achate, Li-
gurio & Onychino, quarū vice Chal-

PASCHASII BALD.

cedonium siue Carchedonium, Sardonychen, Hyacinthum & Chrysoloprasum constituit, vt non satis liquidum sit de interpretum fide, quū tam omnis illōrum versio in dubiū à nonnullis vocata sit. Arbitror tamen illū non eosdem lapillos adijcere voluisse, quum onychis, qui apud Moſen inter duodecim Gemmas memoratur nullam mentionem fecerit, quem plerique omnes eo nomine ab Hebraica voce scōham tralatum vocitant: nisi fortē Sardonychem idem Ioannes ꝑ illo statuerit, quod Iosephus facere videtur. Cuius onychini lapilli in tuo opusculo vix recordatus es, quum tamen præ cæteris in veteri instrumento eius mentio frequētius repetatur. Arbitror id consulto tibi accidisse, ꝑ malignioris sit naturæ, nec inter celebriores Gemmas supputetur, neque tantæ sit dignitatis & vsus, vt curæ tibi fuerit illum enucleatius explicare. Quod idem in Lyncurio, quem nostrastra-

strates theologi aut physiologi Ligu-
rium appellitant efficere visus es, nisi Probatio:
quod succini naturam demonstrans
eius aliquantulum memineris. Porro
cæterorum qui sacris libris continen-
tur, quos tamen Apocalypsis non ha-
bet, gaudeo te non fuisse oblitum, qua-
tenus non minus è re theologica fue-
rit, hos noscere quàm illos. Carbu-
culum & Achaten Exodus liber cap.
28. atq; Ezechiel nobis exhibent, ada-
mas quoq; ab eodem Ezechiele cap.
3 & à Zacharia vsurpat, quamuis hoc
potius interpreti Latino quàm verita-
ti tribuerim. Neque enim Hebraicus
sermo ibi permittit Gemmam omnium
nobilissimam intelligi: quum duriti-
es indidem tantum, non præ signis e- Virtutes.
minentia petatur, vt etiam sit è silice il-
lic memorato. Intellexerim itaq; pro
illo aliquod saxi genus: quod etiam-
num Græcus interpretes ostendit, in pe-
tram eam vocem vertendo. Sunt qui
in Exodo ac Ezechiele loco lapidis

adamantem collocent. tanta est Hebraeorum oculis offusa caligo. Necnon sunt alij qui pro vitro, quod lob cap. 28. ab interprete positum est, vocem Hebraicam Zecueh in adamantem vertendam autument. Id ipsum penè in omnibus Gemmis reliquis viuuenit Hebraeis, vt subinde nouam vel aliam pro alia excogitent: sic sunt caeci errorum magistri, quibus illæ dixæ à sacro Psalte profusè imputantur. Obsecrentur, inquit, oculi eorum ne videant. Est quoq; eodem cap. lob vocabulû, quod in Coralliû trahût quû nusquam in sacris habeatur: id autem est pro quo, excelsa, traduxit interpret Latinus, minus consideratè vocem Hebraicam pro altera sumens. Inuenimus quoq; alterâ vocem, in eminentia, in eodem capite versam, quam etiam volunt esse cuiusdâ Gemmæ symbolum, Gabis ea dictio scribit. Hæc autem dixerim vt tuû consiliû approbê, qui diui Ioannis Gémis explanandis, reli-

reliquas etiam usu & dignitate celebriores non omittendas censueris, in quibus eas, quæ sparsim in diuinis literis leguntur, tamen clarum non sit quæ sint, verisimile fuerit contineri. Non abnuerim tamen illud primū seculum, quo sacre cōditæ sunt scripturæ, hoc est Moysis ætate, non usque adeo fuisse edoctū ut omnium Gemmarū pernouerit naturas & vires, quum inficiari nō queamus illud tunc primū omnē ruditatem exuisse, & perspicuū sit, ab ætate Plinij non parum immutatam esse earum Gemmarū æstimationem, Gemmarū
precium. & quibusdam non parum precij accessisse, quum eo tempore primum vel secundū dignitatis locū obtinerēt vniones, nūc aut vix quartū fortiant, H. s. id est sestertiū centies vna Cleopatrarū Aegypti reginarū Margaritæ: quæ summa nō minus æstimatur ducentis & triginta quatuor milibus, trecentis quoque & septuaginta quinque ducatis. Potuerūt itaque eo rudi seculo Adamā,

Gemmarū
admiratio.

tes & nonnulli alij lapilli primæ nūc
indicaturæ fuisse ignoti: & qui maxi-
mè tunc dignitatis fuere, temporis ac
celsione, nobilioribus cedere cœpe-
runt. Ecce quò me protraxit tuus de
Gemmis & lapillis operosus labor,
Cernis quis tandem Epistolæ finis e-
rit, si cuncta examussatim pergam edi-
cere quæ fecundum hoc tuum argu-
mentū parere possit, si mysticas à sin-
gulis Gemmis significationes eruere
parem: si duodecim fundamenta his
lapillis ornata, portasq; singulis Mar-
garitis extructas, theologorum mo-
re, ad morum fabricam & sacramen-
torum expressiōem trahere velim.
Quem hæc contemplatio, atq; tā de-
cori habitaculi adumbratio, ad vitæ
purioris splendorem non pertrahat?
quis prauos mores ad rectitudinis li-
neam huius ciuitatis tam speciosæ de-
siderio non corrigat? quis tam obesse
mentis & hebetis ingenij, qui non ex
his perpenderit, quanta mundicie præ-
pol-

pollere debeant ciuitatem tantis or-
natam miraculis ingredi cupientes,
quum nihil coinquinatum, vt palàm
diuus ipse Ioannes asserit, in illam re-
cipiendum sit. Iam paulisper nò pi-
gebit animũ attendere in eos qui ho-
rum lapillorum gestaminibus gaudēt
onerari, vel vt se ad exercitia spiritalia
inde promoueant, quod in illis mirifi-
cis vestibus quas sacerdoti magno ap-
paratas legimus, factũ credimus: vel
vt eorum fulgoribus sese venditent a-
pud vulgus ignobile gloriolam quã-
piam ex his captantes, & quiddam di-
uinum sibi arrogantes, quod Tyrio
regi impingit propheta Ezechiel, quẽ
in medio ignitorum lapidum ambu-
lasse suggillat: de quo paulo antè di-
xerat, Eò quòd eleuatum cor tuum
quasi cor Dei. Et pòst, Omnis lapis
preciosus operimentum tuum. Eius-
modi homines quis non fateatur de-
generis esse animi, qui proprijs orna-
tibus priuati, hoc est virtutibus denu-

Cōtra lu-
xũ in geni-
mis gestan-
dis.

dati, exoticos & externos cultus asci-
 seunt, tiaras, digitalia, cingulos, & qd
 non, frequentissimis lapillis infarciunt
 perinde ac si in illos vertendi essent,
 animi nativa ornamenta fastidientes.
 His hominibus si vel mentis mica in-
 esset, cura diuersa, ea nimirum quæ om-
 ne fictitium & commentitium asper-
 natur, in primis appeteretur, quæ ho-
 nestos mores illis ipsis lapillis designa-
 tos induere satagerent. Excellens qui-
 dem naturæ opus & non exiguum mi-
 raculum est Gemmarum natura & vis,
 si spectetur materię temperamentum
 & quædam lucis cum elementari crassi-
 tie copulatio, & eo præcellētius quo
 durabilius: & tam est mirabile, ut ipsa
 naturam suam totam vim in earum opi-
 ficium collegisse ac effudisse videat.
 Quamobrē has gestaturis, quia sum-
 mopere intuentium oculos alliciunt,
 expedit, ut in cuiusdam insignioris o-
 peris symbolum aut signum adsumā-
 tur, quo mens haud in paucis naturæ
 gradi-

Admiratio
 earum rui-
 sus, & gesta-
 tio licita
 quæ.

gradibus illas antecellens vegetior,
& ad suæ operationis promptitudi-
nem accommodatio reddatur: & ad
æternam beatitatem, ad quam beni-
gnus conditor illam destinavit, com-
pendiosius perveniat. Hoc præcipu-
um horum lapillorum munus credi-
derim, quod si defuerit, indignum
prorsus celsitudini humanæ gestamē
poterit iudicari, ne vnde corpus qđ
corrumpitur ornatum aucupatur, in-
de maius dispendium animus coele-
stibus natus incurrat. & ne nimidū la-
pillorum fulgetris addictus, lapideus
etiam ipse animus evadat, ac proin-
de à sua conditione decidat: nec ab
ijs honoris subsidium quærat, qui-
bus ipse opinionem honoris elargi-
tur. Hac ratione agnoscant reges &
pontifices, & quicunque horum ge-
stunt adiacenti luce gloriosiores ap-
parere, eorundē vires, illasq; ad animi
vegetationē transferant, ut in Sapphi-
ro sit castitas & coelestium amor, in

*Vires natu-
rales.*

Carbunculo ardens charitas, in Ad-
mante iustitiæ constantia, in Smara-
gdo facilis humanitas, & in cæteris si-
mile aliquid quod menti virtutem tri-
buat: ne quiddam simiaticum referât,
hoc est, ne sicut simia in purpura fasti-
quendâ ostentent & se ridendos præ-
beant. Nolim tamen salubres Gem-
marum vires attenuare, corporibus
humanis oppidò quàm profuturas,
si commodè illis applicentur. Quas
vires & proprietates vt reliquarum re-
rum, corpori humano conducibiles,
fuerit physicorum vestigare: illa verò
signa quæ mentem moueant, theolo-
gorum: vt in eadem re tractent medi-
ca physici, & diuina theologi, atq; sic
vnumquodq; membrum in mystico
Christi corpore, suo munere dignè p-
fungatur. Vides optime Franciscè,
tui libelli lectione me non parum fu-
isse delectatum, qui tot verbis gaudiû
testatum reliquerim, & affectus hos
velut cæstro percitus vel potius numi
ne

ne afflatus ediderim, ne prorsus perditum laborem tuum autumes. Nam si eiusmodi fructus neutiquam sequantur, frustra fuerat à sacris tuum argumentum petisse. quandoquidem luce clarius est in his Gemmas esse memoratas non ut corpori decorando seruirent, sed animi virtutibus vel cōquirendis vel conseruandis proficerent. sed neq; alioqui plurimum decessisset eundem libellum cuius *ἱστορίαι* dicare, quibus sacra tractare semper incumbit: sed neq; me censori statui oportuisset, cuius vires tantæ rei expediendæ impares sunt. Non pauca etenim è philosophorum adytis, nonnulla è theologorum placitis in medium deduxisti, de quibus certum ferre iudiciū difficile fuerit, quando nec summus philosophus possit omnibus his sufficere, & theologus interdum conuiuebit, nonnunquam dissimulabit, modò nihil sit oraculis cœlestibus ac ecclesiasticis dogmati-

EPISTOLÆ

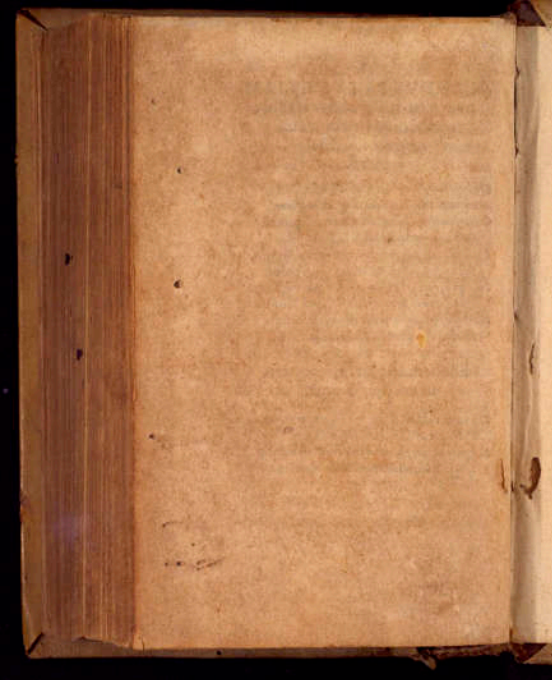
bus repugnans. Eiusmodi sentimen-
torum nonnunquam narratorem nō
assertorem suspicio, quod habeas nō
infimos autores quibus acceptum fe-
ras quod ex promissis & quibus te tueri
ris, quum liberum sit in plerisque utran-
que partem fovere. De quibus nunc
esset longius quicquam disserere, præ-
sertim quū probè calleas quid intus
habeam. Relinquo sua astrologis apo-
telemata, theologorum turbam non
modo refragantem, sed manibus pe-
dibusque illud adrepentem interim dis-
simulo, de quibus nihil mihi libet nūc
scribere, quādo prolixior ipse fuerim
quā putaueram, præsertim tibi oc-
cupatissimo, cuius seria inter-
pellare, piaculi quid-
dam refert. Va-
le.

ALARDVS RVEVS ETIAM-
num puer, Patris obseruandissi-
mi libellum, Lectori com-
mendat hoc Ele-
giaco.

*Qui legi inuisi cœnivia cruda Thyestæ,
Discriptumq; vagis curribus Hippolytum,
Oedipodemq; oculis captum: struamq; venenis
Medeam, regum bellaq; filia legi:
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydrum,
Quid nisi monstra, precar, prodigiosa vides?
Talia quæ cruciant animum male sana facessant,
Quæq; virum sapiant perlege scripta Patri:
Hic vim gemmarum tractat, quæ cognita longè
Illarum vincit commoditate decur.*

Eiusdem ad patrem integerri-
mum, Epigramma.

*Ecce pater volitant totum tua scripta per orbem,
Docta per æternos scripta legenda dies:
Nempe tua exemplo me nostrum nomen in auras
Spargere vult: tutum nunc mihi pandis iter.*

Scritto da Achille Sauer.

In cima al frontespizio: Viguro Augustburgensi natus
3 Novembri in ipso natali nostro ~~complet~~ 60 aetatis anni
et quo natum servatorem Christum 1565 labente

scritto da C. Jesner

a piedi del frontespizio: Eximio et Spectabili Viro D. Achilli
P. Ganero L. Medico Doctissimo et primario Augustensi
Domino et amico incomparabili suo C. Jesnerus D.D.

1565
60

A. P. Sauer L. natus 3 novembri 1505

R. Woff. Biographien zur Kulturgeschichte der Schweiz
Ister Cyclus (1858) p. 15. C. Jesner ^{natus} 26. mayo 1516.

J. Simler Vita Clarissimi ... C. Jesneri Vigurini (1566)
fol. 4. a. 1576.

